BENE JÁNOS – SZABÓ PÉTER

HUSZONNÉGYES HONVÉDEK A KÁRPÁTOKBAN

A m. kir. 24. gyaloghadosztály története 1944–1945

NYÍREGYHÁZA
1997

N
355
B 47

HUSZONNÉGYES HONVÉDEK A KÁRPÁTOKBAN

A m. kir. 24. gyaloghadosztály története
1944-1945

A Jósa András Múzeum
könyvtárának
ajánljuk:
Szabó Péter Bere Jóos
Bp. 97. febr. 26.

Nyíregyháza
1997

Jósa András Múzeum Kiadványai 42.

Szerkeszti:
Németh Péter

Lektorálta:
Szakály Sándor

Reprodukciók:
Belánszky-Demkó Péter

Térképek:
Csicsely János

ISBN 963-7220-33-X
ISSN 0133 – 8110

Jósa András Múzeum NYÍREGYHÁZA KÖNYVTÁRA

Megjelent a vajai **ZÖLDSÉG-GYÜMÖLCS Kft.** támogatásával.

Kiadja a nyíregyházi Jósa András Múzeum
Felelős kiadó: Dr. Németh Péter múzeumigazgató
Készült 1000 példányban, B/5 formátumban a
Kinizsi Nyomda Kft.-ben
Felelős vezető: Bördős János ügyvezető igazgató
Nyomdai előkészítés: GPrint IRODA, Nyíregyháza

Hibajegyzék:

Belső címlapon helyesen: *A m. kir. 24. gyaloghadosztály története*

Tartalomjegyzék:
I. A 24. gyaloghadosztály mozgósítása és felvonulása galíciai terü
(1944. február 18. - április 23.)
II. Tűzkeresztség Kolomea előterében (1944. április 24. - május 1

Képaláírások:
6. old. alsó kép helyesen: *A Beszkid-hágó...*
26. old. felső kép helyesen: *...Tlumaczyknál*
alsó kép helyesen: *...Lajtos Árpád vk. őrgy...*
94. old. alsó kép helyesen: *...Swiety Jozefben... és...dr. Szabadk*
108. old. felső kép helyesen: *dr. Szabadkai Gyula t. zls...*
alsó kép helyesen: *...Swiety Jozefben.*
133. old. helyesen: *...Swiety Jozefben*
171. old. felső kép helyesen: *...Swiety Jozefben*
173. old. felső kép helyesen: *A Bystrzycza...*
174. old. alsó és felső kép helyesen: *Markóczy János vezérőr*
175. old. alsó kép helyesen: *...Királyházi László t. zls...*

Beve:

II. Tú
19

III. Áll

IV. Szo
(19

V. Halo
Kárp

VI. Harcoi
Hernád

VII. Visszav
(1944.

VIII. A harco
(1945. á 123

Mellékletek 135

Bevezetés

1944-45, a második világháború utolsó évei, mind Magyarország, mind hadserege szempontjából sorsdöntőnek bizonyultak. Az a megállapítás, hogy az ország viszonylagos függetlensége, s területi integritása volt a tét, a teheráni és a jaltai egyezmény határozatainak, illetve Hitler birodalmi terveinek ismeretében persze furcsán és hamisan hangzik. A magyar politikai és katonai vezetés azonban csak a kulisszák mögött hozott döntések megvalósulásakor döbbent rá arra, hogy az ország sorsát mennyire a nagyhatalmak érdekei határozzák meg.

A háború utolsó két évét is a kényszerű német szövetség korlátai és következményei, a szemben álló ellenséges hadsereg technikai és számbeli fölénye, s a háború megannyi, magyar szempontból roppant előnytelen matematikai törvényszerűségei jellemezték. Mindössze a honvéd csapatok harctéri tevékenységének célja tűnt közvetlenebbnek. A katonák nagy többsége hitte, hogy ezúttal a magyar határok, a szülőföld védelméért fog fegyvert.

Jelen kiadványunkban a *Nyíri bakák a Donnál* című kötetünk folytatásaképpen tovább követjük a Szabolcsból, Szatmárból és Beregből származott honvédek sorsát, kik 1944 tavaszától elsősorban az ungvári parancsnokságú 24. gyaloghadosztály kötelékében vettek részt a második világháború végső küzdelmeiben.

Az ungvári seregtest 1944-45-ös krónikáját egy hadtörténeti feldolgozás, a korabeli hadiokmányok, s számos szemtanúi emlékezés, harctéri napló segítségével próbáljuk bemutatni, nem feledkezve meg felderített hősi halottjai, eltűntjei névszerinti feltüntetéséről sem. A kötet inkább helytörténeti jellegű, s a magyar királyi honvédség történetének csak egy kis szeletét tárgyalja. Mégis fontos adalékul szolgálhat a második világháborús katonai részvételünk – részleteiben még kevésbé bemutatott – utolsó fejezeteihez.

Ezúton mondunk köszönetet *Huszár László* m. kir. őrnagynak (nyugállományú alezredesnek), *Horváth Gyula* és *Szende László* m. kir. századosoknak (nyugállományú ezredeseknek), a 24. gyaloghadosztály egykori tisztjei által elkészített, s birtokukban lévő visszaemlékezések rendelkezésünkre bocsátásáért, illetve a Magyar Honvédség Központi Irattára parancsnokának, *Csárádi József* ezredesnek, osztályvezetőjének, *Farkas Miklós* századosnak, s *dr. Szakály Sándor* hadtörténésznek a kötetben szereplő m. kir. honvédtisztek katonai pályafutásának feltárásában nyújtott önzetlen segítségükért.

A 12. gyalogezred erzredtörzsének eskütétele Szolyván a határ átlépése előtt, 1944. március végén

A Beszki-hágó 1944 áprilisában

I. A 24. gyaloghadosztály mozgósítása és felvonulása galíciai területre (1944. február 18. – április 23.)

A felvidéki, észak-, illetve kelet-magyarországi honvédcsapatok már 1944-ig is jelentős mértékben vették ki részüket az ország politikai és katonai vezetése által meghatározott saját és kényszerű háborús feladatokból. A kassai VIII. hadtest gyalogsági, tüzérségi, műszaki és egyéb alakulatai különböző seregtestek kötelékében és különböző parancsnokságok alárendeltségében vívták meg katonailag elképesztően egyenlőtlen élet-halál harcukat a Don mentén, s láttak el közel sem veszélymentes biztosító feladatokat a német hadsereg által megszállt Ukrajnában. Harcbavetésükre 1944-ben is sor került. Saját parancsnokságaik alatt elsőként mozgósították és vonultatták fel ezen alakulatokat a szovjet hadsereg állandósult előrenyomulása által egyre inkább veszélyeztetetté vált keleti határaink védelmére.

Az ungvári parancsnokságú *24. gyaloghadosztály* egyike volt azon nyolc gyaloghadosztálynak, amelyek az 1943 őszén életbe lépő új hadrend nyomán alakultak meg. A korábbi szervezéstől eltérően a három gyalogezreddel rendelkező seregtestek hadrendjébe a három alap – és az egy ikertüzérosztályon kívül mozgósításkor egy-egy felderítő-, utász- és híradó-zászlóalj, egy tüzérmérő század, egy önálló légvédelmi gépágyús üteg, illetve egy-egy fogatolt és gépkocsizó vonatosztály tartozott.[1] A felderítő-osztályok új alakulatai voltak a gyalogseregtestnek. Közvetlen alosztályai páncéltörő ágyús, aknavető, hír- és árkászszakaszokból állottak, s hadrendjükbe került még egy-egy lovas és kerékpáros század, illetve egy 4 darab Csaba típusú páncélgépjárművel rendelkező páncélgépkocsi szakasz is.[2] A három ütegből álló tüzérosztályok mindegyikét 4-4 darab 10, 10,5 és 15 cm-es könnyű, illetve közepes tarackkal látták el, a légvédelmi gépágyús ütegbe viszont 12 darab

---

[1] Hadtörténelmi Levéltár, Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban: HL.HM.) 43000/eln. 1.a. – 1943; 43100/eln. 1. a. – 1943; 9352/M. 1.b. -1943 (6446/M. 7. k. – 1943). Kötetünkben a korabeli magyar katonai terminológiát, s az idegen helységnevek szintén korabeli elnevezését használjuk. A hadosztálytól, illetve dandártól kezdve seregtestnek, illetve hadműveleti egységnek nevezték az alakulatokat. *Vonat*: személy-, vagy anyagszállításra, oszlopokba foglalt, fogatolt, vagy géperőhajtású szállítóeszközök, a hozzátartozó személyzettel. *Berger Károly*: A vezetés kézikönyve. Bp. 1936. I. rész I. és 277.old.

[2] HL.HM. 43100/eln. 1.a. – 1943; 43200/eln. 1.a – 1943. A felderítő-osztályok egyes alosztályainak fegyverzete az alábbiakból állt: aknavető és páncéltörő ágyús szakasz: 4-4 löveg; kerékpáros századok: egyenként 12 golyószóró, 2-2 nehézpuska és gránátvető; lovasszázad: 9+2 golyószóró, 2-2 nehézpuska és gránátvető. A 24. felderítő-osztály a megszűnő nagyszőllősi VIII. kerékpáros zászlóaljból és a kassai VIII. önálló huszárszázadból alakult 1943 őszén. Elvonuló parancsnoka *Nagy Géza* (Biharkeresztes, 1899. I. 21. – Budapest, 1976. VIII. 4.) alezredes, (1944. november 1-től ezredes) volt, aki 1943. október 1-től töltötte be ezt a tisztséget. Korábban, 1939. január 23. és 1943. január 1. között a 15., ezt követően a VIII. kerékpáros zászlóaljak parancsnoki tisztét látta el. A háború utolsó hónapjaiban betöltött szerepéről személyi anyagában (HL.) az alábbiak olvashatók: *„a 24. hadosztály átállása után – mivel a hadosztály egyesített és a visszavont csapat fogatolt vonat parancsnoka voltam- a német parancsnokság hátraküldött a vonattal együtt Morvaországba, Zlin, majd Kromeriz, aztán Zvitava körletébe. Itt kerültem a fegyverszünet után, mikor az orosz csapatok elérték – orosz hadifogságba."* 1948. június 29-én tért vissza a fogságból.

40 mm-es, pajzzsal ellátott löveget rendszeresítettek.[3] A híradó-zászlóaljak egy-egy vezetékes, illetve rádiós századdal rendelkeztek, az utászzászlóaljak pedig három századból álltak.[4] A gyalogezredek fegyverzetének és felszerelésének mennyiségi adataiban az előző évekhez képest jelentősebb változások nem történtek, mindösszse némi szervezeti módosításokat eszközöltek ezen alakulatoknál.[5] A gyaloghadosztályok hadihadrendjébe rohamtüzérosztályok beállítását is tervezték, azonban az önjáró lövegek hiányában nem sikerült ezt minden seregtestnél megoldani.

A kassai VIII. hadtestnél 1943. augusztus elején kezdődtek meg az újonnan életbe lépő béke- illetve hadihadrend kialakításával kapcsolatos szervezési munkálatok. A 24. gyaloghadosztály kötelékébe tartozó alakulatokat a megszűnő 22., 23. és 24. könnyű hadosztálybeli, illetve VIII. hadtestközvetlen osztályok és alosztályok állították fel.[6]

Az ungvári seregtest mozgósításkor hadilétszámra emelt alakulatai, parancsnokságai, illetve azok helyőrségei az alábbiak voltak:

---

[3] A 24. gyaloghadosztály hadrendjébe bekerült VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteg elvonuló parancsnoka *Vizy László* (Budapest, 1917. III. 14. –) főhadnagy volt, aki 1943. október 1. és 1944 november 30. között töltötte be ezt a tisztséget. Ezt követően a háború végéig a m. kir. Gábor Áron honvéd tüzérségi hadapródiskola légvédelmi gépágyús ütegének parancsnoki tisztét látta el, illetve segédtiszti beosztásban is tevékenykedett. 1944. évi frontszolgálatán kívül mint a 23. könnyű hadosztály önálló légvédelmi gépágyús ütegének parancsnoka 1942. július 1. és 1943. május 15. között részt vett a 2. hadsereg keleti hadszíntéri hadműveleteiben is. Elmondása szerint az 1944. február 18-án mozgósított VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteg 260 fővel, 1 motorkerékpárral, 7 személygépkocsival, 12 vontatóval és 15 tehergépkocsival vonult el a hadműveleti területre.

[4] HL. HM. 9352/M. I. b. – 1943. (64446/M. 7. k. – 1943). A 24. gyaloghadosztály híradó-zászlóaljának személyi állománya (kb. 900 fő) a Mannlicher ismétlőpuskákon kívül – nem rendelkezett egyéb gyalogsági fegyverekkel. Elvonuló parancsnoka *Szepes Gyula* (Igló, 1899. VIII. 18. – ?) alezredes volt. 1944. február 18-tól az 1945. május 11-i szovjet hadifogságba eséséig töltötte be ezt a tisztséget, s egyben a seregtest híradó parancsnoka is volt. Korábban, 1942. október 1. és 1944. február 17. között mint a VIII. híradó-zászlóalj parancsnoka tevékenykedett. Alakulatának 1945. április 6-7-i harcból való kiválását a németek megakadályozták. A szovjet hadifogságból 1948. július 7-én tért vissza. Az ungvári seregtest kötelékébe tartozó 58. utászzászlóalj századait egyenként 4 golyószóróval és 2 géppuskával látták el. Elvonuló parancsnoka *Martzy László* (Kézdivásárhely, 1898. VI. 22.– Budapest, 1981. I. 4.) alezredes volt. Nem csatlakozott a seregtest zömének 1945. április 6-7-i stubnyafürdői harcbeszüntetéséhez, s alakulatával együtt cseh, illetve morva területre sodródva 1945. május 7-én esett szovjet fogságba. 1948. november 27-én tért vissza a hadifogságból. 1941. november 1-től szolgált Sátoraljaújhelyen mint a VIII. hadtest árkásztáborának parancsnoka, majd 1943. augusztustól mint az utóbbi alakulat által felállított 58. utászzászlóalj parancsnoka.

[5] HL.HM. 9352/M.1.b. – 1943 (6446/M.7.k. – 1943) A gyalogzászlóaljak puskásszázadai – a korábbi évekéhez hasonlóan – 12 golyószóróval, s 2-2 nehézpuskával, illetve gránátvetővel rendelkeztek. A géppuskásszázadok fegyverzete (12 géppuska, 4-4 aknavető és páncéltörő ágyú) sem változott a 2. hadsereggel 1942-ben elvonuló hasonló alakulatokéhoz képest, mindössze szervezetük módosult. A 4 löveges páncéltörő ágyús szakasz, a távbeszélő szakasz mellett a továbbiakban mint zászlóaljközvetlen alosztály működött. A gyalogezredek ezredközvetlen alakulatai közül – mint korszerűtlen alosztályt – megszüntették a kísérő könnyű ágyús tábori üteget, a kocsizó géppuskás századot és a kerékpáros szakaszt, a páncéltörő ágyús és aknavető századokba pedig – akár a 2. hadseregnél – 8-8 löveget rendszeresítettek.

[6] A korabeli magyar katonai terminológia szerint osztály alatt zászlóaljat, alosztály alatt pedig századot, üteget, s oszlopot kell érteni.

- **UNGVÁR:** 24. gyaloghadosztály-parancsnokság, 24. gyalogezred-parancsnokság és árkászszakasz nélküli ezredközvetlen alakulatai, 24/I. zászlóalj;
- **KASSA:** 21. gyalogezred–parancsnokság és árkászszakasz nélküli ezredközvetlen alakulatai, 21/I.-II. zászlóaljak, 23. tábori tüzérosztály, VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteg, 24. tüzérmérő század, 24. híradó-zászlóalj, 24. felderítő-osztály lovasszázada, 24. gépkocsizó és fogatolt vonatosztályok;
- **NYÍREGYHÁZA:** 24. gyalogsági parancsnok, 12. gyalogezred-parancsnokság és árkászszakasz nélküli ezredközvetlen alakulatai, 12/I.-II. zászlóaljak, 22. és 78. tábori tüzérosztályok;
- **MUNKÁCS:** 24/III. zászlóalj, 24. tábori tüzérosztály;
- **SÁTORALJAÚJHELY:** 58. utászzászlóalj; 12., 21. és 24. gyalogezredek ezredközvetlen árkászszakaszai;
- **NAGYSZŐLLŐS**: 24. felderítő-osztályparancsnokság, s lovasszázad nélküli alosztályai;
- **SZERENCS:** 21/III. zászlóalj;
- **HUSZT:** 24/III.zászlóalj;
- **NYÍRBÁTOR:** 12/III. zászlóalj.

A gyaloghadoszály a fent említett alakulatai – helyhiány és a mozgósítási előírások miatt – általában a helyőrségeikhez közeli településeken alakultak meg.[7]

A 24. gyaloghadosztály személyi állománya közel 20 000 fő volt. Gyalogezredei 3500, tüzérosztályai 650 fővel rendelkeztek, a személyi állomány többi része a hadosztályközvetlen, illetve a vonatalakulatokban teljesített szolgálatot. Az állomány java részét *Abaúj-Torna, Bereg, Heves, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa, Ung* és *Zemplén* vármegyékből vonultatták be. A magyarajkú legénység mellett – hozzávetőlegesen 20-25 %-ban – román, ruszin, szerb és szlovák nemzetiségű átképzett hadköteleseket is érintettek a behívások. Nemzetiségiek különösen az ungvári, munkácsi és huszti alakulatokba kerültek be nagy számban, melyeknek magyar legénységi állománya is – a kevés helybéli kiképzett miatt – az ország más egyéb – főleg *nyírségi, dunántúli* (Somogy, Zala), s *alföldi* – tájairól származott.[8]

A személyi állomány tisztikarának és legénységének egy része már rendelkezett harci tapasztalatokkal, mivel az előző évek keleti hadszíntéri frontszolgálatai során megismerkedhettek a szovjet harcmodorral, s az ellenséges fegyverek hatásával. A korábbi harcok alatt megismert bajtársakkal való találkozásukkor ennélfogva újból

---

[7] A 21. gyalogezred zászlóaljai közül az I.-t a Kassához közeli Hernádtihanyban, a II.-at Miszlókán, a III.-at pedig a Szerencs melletti Bekecsen szervezték meg és szerelték fel. A 12. gyalogezredet illetően ezen szervezési munkálatok egységesen Nagykállóban, a 24. gyalogezredet illetően pedig Perecsenyben történtek.

[8] Az ungvári, munkácsi és huszti gyalogzászlóaljakat magába foglaló 24. gyalogezred 1939. január 23-án alakult meg a nyíregyházi 12. gyalogezred által ikerezredként felállított 33. gyalogezred I. és III. zászlóaljából, a 7/II. határőr osztályból, valamint más alakulatokból történt kiegészítések és áthelyezések által. Első parancsnoka *Vizy Antal* ezredes volt. II. zászlóalja 1939. október 1-től került át Sárospatakról Husztra. Legénységi állományának egy része e fenti okok miatt származott Szabolcs, Szatmár, illetve Bereg vármegyékből.

felelevenedhettek bennük a régi emlékek, s az egymásra utaltságuk érzése.[9] Az újra mozgósított gyalogos és tüzér alakulatok hivatásos tiszti állományát ért súlyos, 1942-43-as doni vérveszteség miatt azonban a főtisztikarban jelentős számban képviseltették magukat a kevés harci tapasztalatokkal rendelkezők is. Akik közülük már teljesítettek frontszolgálatot, azok a korábbi években elsősorban a megszálló alakulatokban szolgáltak. A 24. gyaloghadosztály elvonuló törzstisztjei és tábornokai közül is csak *Gergelyfi Imre*[10] és *Muzsay Ferenc* ezredesek,[11] *Ilonkay József* és *Sándor Zoltán* alezredesek,[12] illetve *Lakatos Géza* és *Kovách László* őrna-

---

[9] A 24. gyaloghadosztállyal elvonuló gyalogos századparancsnokok, illetve osztály-, s ütegparancsnokok közül csak az alábbiak vették részt a 2. hadsereg 1942-43-as hadműveleteiben: a 21. gyalogezredből *Bán Ödön* és *Bódi Antal* századosok, valamint *Halász Miklós, Násfay Gábor, Szakkay Endre* illetve *Gömöry István* főhadnagyok, a 24. gyalogezredből *Korchma József* százados, *Sárkány József* főhadnagy, *Russay Tamás* hadnagy, s *Boldogh István* tartalékos főhadnagy, a 12. gyalogezredből pedig *Bálint Ferenc, Toronyai Károly* és *Szüle László* századosok, *Gyürüs János* és *Sziklay István* főhadnagyok, illetve *Ubrizsy József* tartalékos főhadnagy járták meg már korábban a keleti hadszínteret. A tüzéreket illetően *Göttman Ferenc* és *Lugossy László* századosok és *Vizy László* főhadnagy, a seregtest más egyéb fegyvernemi alakulataival elvonuló század-, illetve osztályparancsnokok közül *Marton Lőránd* százados (felderítő-osztály), valamint *Meczner Gyula* (felderítő-osztály) főhadnagy teljesített 1942-43-ban frontszolgálatot a Don mentén.

[10] *Gergelyfi Imre* (Déva, 1896. XI. 19. – Szeged, 1972. IV. 11.) ezredes. 1942. április 10. és 1943. január 31. között mint az 5/II. fogatolt közepes tarackos tüzérosztály parancsnoka vett részt a 2. hadsereg hadműveleteiben. Ezt követően Munkácson, illetve 1944. március 26-tól a hadműveleti területen a 24. tábori tüzérosztály parancsnoki tisztségét töltötte be. 1944. szeptember 1. és 1945. január 6 között a 24. gyaloghadosztály tüzérségi parancsnok helyettese, majd az 1945. április 6-7-i stubnyafürdői harcbeszüntetéséig a seregtest tüzéségi parancsnoka volt.

[11] *Muzsay Ferenc* (Zilah, 1896. XII. 17. – Balatonfüred, 1960. VII. 17.) ezredes. 1939. február 3-tól 1942. október 1-ig a nyíregyházi 12/II. zászlóalj parancsnoka volt, majd mint a 12. gyalogezred parancsnoka vitte ki november elején alakulatát a doni hadszíntérre. Az ezred maradványainak 1943. májusi hazatérése után 1944. július végéig marad fenti beosztásában Nyíregyházán, illetve a galíciai hadműveleti területen. Ezt követően a 24. gyaloghadosztály parancsnokságán tevékenykedett, majd 1944. október 5. és november 25. között a 13. gyaloghadosztály hadtáprendészeti parancsnoka a magyarországi hadműveleti területen. Utána a Felvidékre szorult 24. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka, 1945. április 1-től pedig – *Rumy Lajos* ezredes, hadosztályparancsnok szabadságra távozása miatt – mint a seregtest ideiglenes parancsnoka működött közre az április 6-7-i harcbeszüntetésnél. A nyíregyházi népbíróság – koholt háborús bűntett miatt – 1946. április 10-én hozott végzésével 15 évi kényszermunkára ítélte. Ezt a Népbíróságok Országos Tanácsa 1946. október 4-én megváltoztatta, s az illetékes honvéd kerületi hadbírósághoz tette át ügyét. A hadbírósági végzés okmánya ez ideig nem került elő. Bajtársai emlékezete alapján egy debreceni börtönben töltötte le kirótt büntetését.

[12] *Ilonkay József* (Szoltur (Torontál vm.), 1897. VII. 2. – Baja, 1955. IV. 20.) alezredes (1944. november 1-től ezredes) 1935. október 1-től szolgált a 12. gyalogezrednél Mérken, majd Nyíregyházán különböző beosztásokban. 1942. szeptember 15-ig a 12. gyalogezred ezred 1. segédtisztje, majd október 29-én a 12/II. zászlóalj élén került ki a keleti hadszíntérre. A fronton szerzett kiütéses tífusz betegséggel 1943. március 8-ától tábori kórházakban, majd hátországi egészségügyi intézetekben volt. 1944. február 18-án ismét hadibeosztást kapott, ezúttal a 12/I. zászlóalj parancsnokaként vett részt ezredének Kolomea környéki harcaiban. 1944. május 25-én szívbajára hivatkozva beteget jelentett, majd november 1-től felépülve betegségéből a műszaki központi iskolához vezényelték. Az iskola személyi állományával együtt 1945. június 1-én került szovjet hadifogságba, ahonnan 1948. szeptember 28-án tért vissza. *Sándor Zoltán* katonai pályafutását illetően lásd az 57. számú jegyzetet.

gyok[13] élték át a „doni poklot." A seregtest elvonuló parancsnoka, *Pintér Aladár* vezérőrnagy[14] sem volt cselekvő részese a keleti hadszíntéren történt korábbi eseményeknek, vezérkari főnöke, *Lajtos Árpád* vezérkari százados[15] viszont annál inkább.

A keleti hadszíntér 1943. december végére kialakult helyzetéből (sorozatos német visszavonulás, a Kijevtől nyugatra levő területek feladása) könnyen meg lehetett állapítani, hogy a szovjet hadsereg ukrajnai előrenyomulása a következő év első hónapjaiban elérheti a Kárpátok nyúlványait. Az ellenség fő támadási irányait a honvéd vezérkar ugyan inkább Románia és Lengyelország felé valószínűsítette, az északkeleti határok védelmét mégis elsőrendű feladatként kezelte. A magyar katonai vezetés a Kárpát-vonal védelmére kizárólag saját csapatait kívánta felhasználni, s a német hadvezetésnél azt is ki akarta eszközölni, hogy a magyar megszálló erők is a határvédelemre csoportosulhassanak. Ennek megvalósulásától – a *Kállay-kormánnyal* közösen – azt remélték, hogy a szovjet csapatok nem tartják majd szükségesnek a Kárpátok megerősített és jól védhető védővonalának áttörését.

Miután a szovjet hadsereg offenzívája 1944. február elején folytatódott, s a megszálló erők kivonásában a német vezetéssel nem sikerült megegyezni, a honvéd vezérkar *február 13-án* elrendelte a kárpátaljai erődítési munkálatokhoz már januárban mozgósított műszaki és légvédelmi osztályok és alosztályok teljes hadiállományra emelését, s további műszaki alakulatok mellett a szolnoki 16., s az ungvári 24. gyaloghadosztályok, illetve a 2. hegyi dandár – seregvonatuk[16] nélküli

---

[13] *Lakatos Géza* (Újpest, 1907. IV. 16. – Miskolc, 1982. V. 14.) őrnagy. 1942. július 31. és november 15. között a 21/II. zászlóalj géppuskásszázadának parancsnoka volt, majd a kassai zászlóalj élén került ki a Don mellé. Alakulatának 1943. júniusi hazatérte után továbbra is ugyanebben a beosztásban maradt, s 1944. február 18-án újból hadibeosztást kapott. 1944. augusztus 29-ig a 21/II., majd rövid egészségügyi szabadsága után október 15. és november 13. között a 21/I. zászlóalj parancsnoka volt. Ezt követően 1945. január 15-ig a 21. gyalogezred ezred 1. segédtisztjeként tevékenykedett, majd a szerveződő Kossuth SS gránátoshadosztályba jelentkezett. Ezredparancsnokként vették számításba. *Kovách László* katonai pályafutását illetően lásd 64. számú jegyzetet.

[14] *Pintér Aladár* (Jászszentandrás, 1892. IX. 13. – Budapest, 1973. X. 26.) vezérőrnagy. 1941. október 1-től 1943. augusztus 10-ig az 1. hegyi dandár, ezt követően 1944. június 1-ig Ungváron, majd a hadműveleti területen a 24. gyaloghadosztály parancsnoka volt.

[15] *Lajtos Árpád* (Pancsova, 1910. XI. 22. – Budapest, 1986. V. 25.) vezérkari őrnagy. 1940. december 1-től 1942 áprilisáig a 17. gyalogdandár, majd a VI. hadtest vezérkari tisztje volt. A keleti hadszíntérre a 2. hadsereg-parancsnokság hadműveleti osztályának első beosztott vezérkari tisztjeként 1942. október 26-án került ki először. A harctéren eltöltött hónapok alatt – a kijelölt osztályvezető, *Kozár Elemér* vezérkari alezredes betegsége miatt – gyakorlatilag az osztály vezetését is ellátta. 1943. május 3-i hazatértét követően július 1-től a hátországi 3. hadsereg-parancsnokság hadműveleti osztályának vezetőjévé nevezték ki. 1944. február 18-tól ismét hadibeosztást kapott, s mint a 24. gyaloghadosztály vezérkari főnöke került ki a galíciai hadműveleti területre. Ezen beosztásában 1944. július 15-ig tevékenykedett. Utána rövid ideig a Hadiakadémia harcászat tanára, majd október 9-től a Szent László hadosztály vezérkari főnöke volt. 1945. március 28-án szovjet fogságba került, ahonnan 1948-ban tért vissza. Itthon az Államvédelmi Hatóság – koholt vádak alapján – letartóztatta, s 1956 augusztusában szabadult. A 2. hadseregnél eltöltött hónapjait, egyben a hadsereg tragikus 1942-43-as krónikáját 1984-ban vetette papírra. (*Lajtos Árpád*: Emlékezés a 2. magyar hadseregre 1942 – 1943. Bp. Zrínyi, 1989.)

[16] *Seregvonat*: egyes szolgálati ágak és intézetek ellátását, utánszállítását szolgáló szállítóeszközök, a hozzájuk tartozó személyzettel.

– részleges mozgósítását. Az utóbb felsoroltak első mozgósítási napjaként *február 18-át* jelölték ki, s *február 25-re* kellett elérniük a menetkészültséget.[17]

A bevonultatott személyi állomány helybeni rövid kiképzése, összeszoktatása elmaradt, ugyanis a menetkészültség elérése után rövidesen vasúti szállítással Kárpátaljára irányították a február 18-án mozgósított alakulatokat.

A vasúti, s részben gépjárművel történő szállítás *március 6-án* vette kezdetét. A 24. gyaloghadosztályt szállító 100 tengelyes szerelvények március 8-tól gördültek ki a helyőrségekhez közeli pályaudvarokról. Először a 24. gyalogezred II. és III. zászlóalja, s a 24. híradó-zászlóalj, majd a 12. gyalogezred, a 23. tábori tüzérosztály, s az 58. utászzászlóalj, végül a 21. gyalogezred, a 22. és 78. tábori tüzérosztályok és a 24. felderítő-osztály lovasszázada vonult el.[18] A 24. tábori tüzérosztály, a 24. tüzérmérő század, a 24/I. zászlóalj, a 24. felderítő-osztály, s a VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteg kihelyezése fogatolt, illetve gépjárműveken történt. A felvonulási területre naponta csak 5-6 szállítmány érkezhetett meg, s ezeket is úgy irányították, hogy – az ellenséges légi felderítést akadályozva – a sötétség leple alatt rakodjanak ki a célállomásokon. Az északi szállító útvonalat *Kassa – Miskolc – Sátoraljaújhely – Csap – Uzsok – Munkács – Szolyva*, a délit *Szolnok – Debrecen – Szatmárnémeti – Királyháza – Máramarossziget* irányban határozta meg a Központi Szállítás Vezetőség.[19] A 24. gyaloghadosztály alakulatainak kiszállítása egészen *március 16-ig* tartott. Ez ideig rakodtak ki *Nagyberezna* és *Perecseny*, illetve *Szolyva*, s *Munkács* körzetében.

Körösmező és Ökörmező között a 16. gyaloghadosztály, ettől északnyugatra az Uzsoki-hágó előteréig pedig a 24. gyaloghadosztály látta el a határok védelmét. A 2. hegyi dandár alakulatait Szolyva környékén vonták össze. A csapatok a kihelyezési területeken kezdték meg kiképzésük tökéletesítését, s ennek keretében elsősorban harcszerű lőgyakorlatokat tartottak, és terepfelderítést végeztek. A zömében síkvidékhez szokott személyi állománynak közel három hét állt rendelkezésére ahhoz, hogy a nehéz, hegyes, erdővel borított terephez való alkalmazkodást elsajátítsa. Időközben, március 11-én elrendelték az 1. hegyi dandár csapat-, illetve a 2. páncéloshadosztály csapat- és részben seregvonat alakulatainak teljes hadiállományra emelését, s a 16. és a 24. gyaloghadosztályok seregvonatának egy részét is mozgósították.[20]

A hadihelyzet alakulása, s a Kállay-kormány ismertté vált béketapogatózási kísérletei a német politikai és katonai vezetést cselekvésre késztették. Magyarország és hadserege egyre bizonytalanabbá vált számukra. Az ország *1944. március 19-én*

---

[17] HL. Vezérkar főnöke 1. osztály Naplója (a továbbiakban: VKF. 1.oszt. Naplója) 1944. 02.22.; Központi Szállítás Vezetőség Naplója (a továbbiakban KSZV. Naplója) 1944.03.13.

[18] HL. KSZV. Naplója 1944. 03.08 – 03.16.

[19] Uo. 1944.03.06. *Központi Szállítás Vezetőség:* a Magyarországról útnak indított katonai szállítmányok megtervezését és végrehajtását végezte, s az ország összes közlekedési vállalata neki volt alárendelve. Ezt a parancsnokságot a Magyar Királyi Államvasutaknál a Honvéd Vezérkar főnökének és a Honvédelmi Minisztériumnak egyaránt alárendelt 7/k. osztály állította fel a mozgósítás elrendelésekor. A 7/k. osztály békében a vasúti, vízi és közúti közlekedés előkészítésével és irányításával foglalkozott. A KSZV-t először 1938 szeptemberében állították fel.

[20] Uo. 1944. 03.11.

bekövetkezett német megszállása a keleti arcvonalon küzdő, illetve a határra felvonult magyar csapatok helyzetében is éreztette hatását. A két megszálló hadtestet hadászatilag a *Heeresgruppe Süd*-nek (1944. április 5-től Heeresgruppe Nordukraine; Dél Hadseregcsoport, 1944. április 5-től Észak-Ukrajna Hadseregcsoport)[21] rendelték alá, s a Kárpátokba kihelyezett magyar alakulatok további alkalmazásáról is a német hadvezetés döntött.

A magyar csapatok várható feladatait illetően a honvéd vezérkar március 26-án ismerkedhetett meg a német döntéssel. *Hitler*, a magyarországi német katonai attaséhoz, *Greiffenberg* gyalogsági tábornokhoz[22] eljuttatott táviratában a Kárpátokhoz felvonult magyar erőknek a szintén magyar VII. megszálló hadtest[23] jobb szárnyán való mielőbbi bevetéséről intézkedett. E német rendelkezés egyelőre a 16. és 24. gyaloghadosztályokat, a 2. páncéloshadosztályt, illetve az 1. és 2. hegyi dandárokat érintette.[24] A magyar csapatok azonnali bevetését német szemszögből az 1. és 2. Ukrán Front csapatainak a német Heeresgruppe Süd arcvonalán elért sikerei, s a német 1. páncélos és a 8. tábori hadsereg között keletkezett 200 km-es rés veszélye indokolta. A március 28-án bekerített német 1. páncéloshadsereg április 2-án kezdte meg kitörését nyugati irányba. A Heeresgruppe Südnek március 22-én alárendelt magyar megszálló VII. hadtest pedig a Dnyeszter mentén elszenvedett veszteségei után Stanislau térségébe szorult vissza.[25]

Az 1. hadsereg parancsnokává kinevezett *Náday István* vezérezredes[26] hadserege kizárólagos feladatának a Kárpátok védelmét tartotta. Amikor március 28-án a Heeresgruppe Süd parancsnokságán közölték vele a megváltoztatott alkalmazásról

---

[21] A német hadsereg- és seregcsoportokat, parancsnokságaikat, illetve az egyéb parancsnokságokat csak a szövegben való első előfordulásukkor fordítottuk le magyarra.

[22] *Greiffenberg, Hans von* (Tschebiatkow, 1893. X.12. – Königstein (Németország), 1951. VI. 30.) gyalogsági tábornok. 1943. október 10. és 1944. április 1. között a budapesti német követség katonai attaséja, majd a „német Wehrmacht meghatalmazott tábornoka Magyarországon."

[23] A magyar VII. megszálló hadtest kötelékébe 1944 márciusában a 18., 19., 21. és a 201. könnyű hadosztályok tartoztak. A hadtest április 7-től az 1. hadsereg alárendeltségébe került.

[24] HL. VKF. 1. oszt. Napló 1944. 03.16.

[25] Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmachtführungsstab) Band IV. (1. Jan. 1944. – 22. Maj. 1945.) (a továbbiakban: KTB. OKW. Bd.IV.) München. 1982. 205. old. Hitler 1944. április 2-i 7. számú hadműveleti utasításában lényegileg az alábbi feladatok végrehajtására utasította a Heeresgruppe Süd seregtestjeit: – a bekerített német 1. páncéloshadsereg kitörése érdekében a rendelkezésre álló és az újonnan felvonuló (magyar 1. hadsereg) erőkből egy támadó csoportot kell létrehozni, melynek Lembergtől délkeletre, délkeleti irányban támadást kell indítania, hogy az áttört ellenséget Stanislau térségében megsemmisítse, s a német 1. páncéloshadsereggel az összeköttetést felvegye. A cél egy összefüggő vonal létrehozása, s a Heeresgruppe Mitte-vel Koveltől délre az összeköttetés felvétele volt. A Magyarországról mozgósított alakulatokat a Heeresgruppe Südnek rendelték alá, s német kötelékekkel való keverésüket is fontosnak tartották. A Heeresguppe A, Süd és Mitte seregtestjeinek az alábbi vonalat kellett tartaniuk, vagy visszafoglalniuk: Dnyeszter vonala Kisinyov északkeletig – Jassy – Targul Neamt – Kárpátok előtere Targul Neamt és Kolomea között – Tarnopol – Brody – Kovel.

[26] *Náday István* (Nagymihály, 1888. VI. 20. – Balassagyarmat, 1954. I. 30.) vezérezredes. 1942. augusztus 1. és 1944. április 1. között az 1. hadsereg parancsnoka volt. 1944. szeptember 22-én kormányzói megbízás alapján a nyugati szövetségesek olaszországi főhadiszállására repült. 1945-ben tért haza.

rendelkező döntést, nem vállalta tovább e tisztséget. Utóda *Lakatos Géza* vezérezredes,[27] a magyar megszálló erők addigi parancsnoka lett.

A magyar csapatokra kirótt, s a Kárpátok és a Dnyeszter közötti területen tervezett korlátozott támadás lényegét *Székely László* vezérkari ezredes[28] – az 1. hadsereg-parancsnokság hadműveleti osztályának vezetője – összeállításában az alábbiakban fogalmazta meg: *„a hadsereg a hágókon át előretörve, zömével keletre fordulva, menjen át támadásba a Dnyesztertől délre, részeivel pedig a Tatárhágón át, dél felé történő biztosítás mellett forduljon északnak a Kolomea, Delatyn vonal ellen. Ezzel a hadművelettel a hadseregnek azt az űrt kellett kitöltenie, amely a német erők visszaszorítása folyamán a Dnyesztertől délre keletkezett, és előretörésével erőket kellett magára vonnia, hogy a Lemberg felé törő orosz súlytámadást ezáltal gyengítse, így az arcvonal összefüggését helyreállítsa és a további védelmet megszilárdítsa."*[29]

A magyar csapatoknak a német megszállás következményeként félbeszakadt mozgósítása illetve felvonultatása Kárpátaljára március 25-től tovább folytatódott. A 16. és 24. gyaloghadosztálybeli illetve a 2. hegyi dandárbeli csapatvonatok egy részének, valamint az 1. hegyi dandár és a 2. páncéloshadosztály csapatalakulatainak vasúti szállítással történő kihelyezésére is ekkortól került sor. A 24. gyaloghadosztály vonatalakulatainak csak egy csekély részét érintette e kihelyezés, zömét *április 13-tól* vagonírozták be, s indították el egyből a hadműveleti területre. A március 28-án és április 1-én mozgósított – zömében hadseregközvetlen, illetve seregtest – seregvonat alakulatokat, s április 13-tól az 1. hadsereg-parancsnokságot szintén kihelyezés nélkül szállították Galíciába, ahogy április 2-tól az 25. gyaloghadosztályt, s április 9-től a 27. könnyű hadosztályt, valamint a IX. hadtestközvetlen osztályokat és alosztályokat is.[30]

A Kárpátaljára kihelyezettek közül a 2. páncéloshadosztálybeli és a két hegyi dandárbeli csapatalakulatok javarésze vasúton, a 16. és 24. gyaloghadosztályok hasonló egységei pedig gyalogmenetben jutottak át a Kárpátokon túli területre. A csaknem három hétig tartó gyalogmenet, az ún. *„ütközetmenet"* jelentős mértékben megviselte az erre kényszerített csapatokat. A terep és időjárási nehézségek, a keményre fagyott és hóval borított hegyi utak, valamint pihenés, étkezés és éjjelezés a szabad ég alatt mind a személyi állománynak, mind a lovaknak eléggé megerőltető volt. Az 1. hadsereg több ízben elhalasztott támadásának kezdetéig, *április 17-*

---

[27] *Lakatos Géza* (Budapest, 1890. IV. 30. – Adelaide (Ausztrália), 1967. V. 21.) vezérezredes. 1943. augusztus 1. és 1944. április 1. között a 2. hadsereg (Magyar Megszálló Erők) parancsnoka, ezt követően 1944. május 26-ig az 1. hadsereg parancsnoka volt. 1944. augusztus 29-től október 16-ig Magyarország miniszterelnöke.

[28] *Székely László* (Cinkota, 1901. XI. 25 – North Hills (USA), 1984. IV. 16.) vezérkari ezredes. 1944. március 29-től október 20-ig az 1. hadsereg-parancsnokság I.a. (hadműveleti) osztályának vezetője volt. 1945 januárjában átment a szovjet hadsereghez.

[29] HL. Tanulmánygyűjtemény (a továbbiakban: Tgy.) 3297. *Székely László*: Az ún. 1. magyar hadsereg hadművelete a Kárpátok előterében 1944. március végétől október 15-ig. 1-3. old.

[30] HL. KSZV. Naplója 1944. 03.25. – 04.13.

ig a 24. gyaloghadosztály csupán *Dolina, Bolechow, Sztrij* területét érte el.[31] A *március 31-én* megindított, vonatát nélkülöző ungvári seregtest több menetoszlopot alkotva, a havas *Uzsoki-, Vereckei-,* illetve *Beszkid-hágón* és a galíciai „sártengeren" átkelve tette meg az utat idáig.

Visszaemlékezések

Gergelyfi Imre ezredes, a 24. tábori tüzérosztály parancsnoka (életrajzi adatait lásd a 10. számú jegyzetben):

A mozgósítás végrehajtása simán folyt le. A behívottak késedelem nélkül, rendben beérkeztek. Egyetlen szökés sem fordult elő. A legénység zöme Zala, Somogy és Fejér megyéből származott, egyharmaduk már volt a harctéren. Az összlétszám 20 %-át románokkal és ruszinokkal kellett kiegészíteni. Ezekkel a nemzetiségi katonákkal a harctéren soha, semmi baj nem volt. Teljesen összeforrtak a magyar legénységgel, jóban-rosszban kitartottak és amikor az 1945. első hónapjaiban megkezdődött felbomlási folyamat következtében megkezdődtek a szökések, a román és ruszin szökevények arányszáma nem haladta meg a magyar legénységét. Ruszin embereink még akkor is kitartottak, amikor később, visszavonulás során kiürítettük Kárpátalját. A fegyverletétel napján meggyőződésem szerint nagyban és egészében ugyanolyan volt az arány a magyar és nem magyar legénység között, mint az elindulás napján.

Február végén *a hadosztály valamennyi ezred-, zászlóalj- és osztályparancsnokát Vezérszállásra rendelték és ott tájékoztattak arról, hogy feladatunk a Kárpátok védelme lesz a Beszkid-hágó területén. Másnap reggel kivittek gépkocsin valamenynyiünket a határra, hogy ott egységeink részére állásokat szemrevételezzünk. Volóctól gyalog vágtunk neki a határnak a majdnem térdig érő mély hóban. Természetesen egyedül, műszerek nélkül eredményes munkát nem tudtunk végezni, ezért egy héttel később a hadosztályparancsnok engedélyével a három ütegparancsnokkal, néhány figyelőtiszttel és műszerekkel ismét kiutaztam Volócra és onnan gyalog elindulva Skotarskaja, Hukliva és a Hideg-völgy területén szemrevételeztük a tüzelőállásokat és figyelőhelyeket.*

Március 23-án *érkezett meg a parancs az elindulásra. A hadosztály feladata volt: gyalogmenetben felvonulni, a Beszkid-hágó területén a határt megszállni, illetőleg ott védelemre berendezkedni. Az oroszok ekkor már Stanislau térségében állottak. [...]*

1944. március 25-én *Gyümölcsoltó Boldogasszony napján, reggel 9 órakor indultam el az osztállyal Munkácsról, de csak két üteggel, mert a 3. üteget – a lovai között kitört takonykór miatt – vesztegzár alá helyezték. Ott álltam napsütéses tavaszi reggel a szép munkácsi laktanya tágas udvarán a zárt vonalban kiigazodott osztály előtt. A trombiták az „Imát" fújták és mialatt ennek a régi, szép trombita-*

[31] HL. M. kir. Honvéd Vezérkar főnöke 1. oszt. Tájékoztató (a továbbiakban: VKF. 1. oszt. Táj.) 1944. 04.16.

jelnek hangjai elhangzottak, mereven néztem a munkácsi várat, amely a laktanya közvetlen közelében emelkedő hegy tetejéről nézett le ránk. Aztán menetoszlopba fejlődtünk és a fegyverbe lépő őrség mellett kikanyarodva a kapun, örökre elhagytuk helyőrségünket. Az aznapi menetcél Szolyva mellett egy kis falu: Holubina volt, amelyet kényelmes, műúton végrehajtott menet után 17 óra körül értünk el.

Másnap reggel 6 órakor indultunk el, de helytelen besorolási intézkedések és ennek következtében beállott torlódások miatt csak igen lassan haladtunk előre. Szolyvától pár kilométerre már vastag hótakaró fedte az utakat. Az időjárás is megváltozott, havazni kezdett, amely lassankint hóviharrá változott. Amire a Rosgyilahágó aljához értünk már félméteres hó borította a meredek, kanyargó utat, amelyen az előttünk menetelő zászlóaljak járművei elakadtak és csak csigalassúsággal vánszorogtak tovább. A mind jobban emelkedő lejtőn a lövegek is mindjobban elakadtak, túlságosan megrakott kocsijaink (10 napi élelmet és lótápot voltunk kénytelenek felmálházni) pedig többet álltak, mint mentek. Az állandóan emelkedő út egyes szakaszain a lövegeket csak 8-10 lóval tudtuk tovább vontatni, az országos járműveket (szekereket) pedig csak négyes fogattal volt lehetséges mozgatni. A hátaslovak az állandó ácsorgásban és álldogálásban majd megfagytak. Ezért azokat összegyűjtve előreküldtem Vezérszállásra azzal a paranccsal, hogy az ottani határvadász laktanyában pihenjenek, míg az osztály odaérkezik. 17 óra körül végre az osztály valamennyi járművével elértük a hágó tetejét. A hóesés megállt, a szél megszűnt, ennek ellenére lovaink, de embereink is alig állottak lábukon. Gyorsan kiosztattam az ebédet, megettük, a lovakat is megetettük és megindultunk a lejtőn lefelé. Azzal tisztában voltam, hogy a 22 km-nyire fekvő Huklivát másnap reggel előtt az agyonhajszolt lovakkal nem érjük el, ezért elhatároztam, hogy Vezérszálláson fogok éjjelezni és csak másnap reggel folytatom a menetet.

Teljes sötétségben, 20 óra körül értünk be Vezérszállásra, ahol a laktanyát üresen találtuk. Távbeszélőn felhívtam a Volócon tartózkodó hadosztályparancsnokot és megkértem, járuljon hozzá a vezérszállási éjjelezéshez. A hadosztályparancsnok boldog volt, hogy egyáltalán átjutottam a Rosgyilán és szívesen hozzájárult ahhoz, hogy az éjszakát Vezérszálláson töltsük.

***Március 27-én** valamivel enyhébb időben folytattuk a menetet. Alsóverecke érintésével, Volócon át 14 óra körül beérkeztünk Huklivára, ahol a 2. üteg és a törzs elszállásolt. Az 1. üteg tovább menetelt a Hideg-völgybe, amelyet az ismét meginduló erős hóesésben csak éjfél körül ért el. Az elszállásolás nehezen ment az alig 60-70 házból álló kis faluban. Az embereket még sikerült fedél alá hozni, de lovaink zöme szabad ég alatt tanyázott. A legénység másfél méter magas hófalakat épített és ezek mellé kötötték ki a lovakat. Szalma beszerzéséről szó sem lehetett.*

***Április 2-ig** az idő a tüzelőállások berendezésével telt el. A kilövési viszonyok kétségbeejtőek voltak. Itt kis hegyi lövegekre lett volna szükség, nem a mi nehéz tarackjainkra. A mellékterepet mindenütt sűrű erdő borította. A figyelőhelyeket a gerincvonalon helyeztük el, pontosan az országhatár mentén, ahonnan sokkal szelídebben ereszkedett a terep kelet felé, kitűnő kilátást biztosítva. Azt reméltük, hogy a hó eltakarodásáig nem kerül sor itt harcokra, akkor talán kedvezőbbek lesznek a viszonyok a védelem berendezésére. Mihelyt az otthonról magunkkal hozott készletek elfogytak, az ellátás is akadozni kezdett. Liszt volt ugyan, de a hadosztálynak még*

nem érkeztek meg a tábori sütödéi, így a hadosztály részére a volóci pékműhelyekben sütöttek kenyeret. Ezek ilyen teljesítményre nem voltak berendezkedve és bár éjjel-nappal üzemben voltak, a teljes kenyérellátást biztosítani nem tudták. Még sokkal mostohábbak voltak a viszonyok lovaink élelmezését illetőleg. Zabbal el voltunk ugyan látva, de szénát napokon át nem kaptunk. A helyszínen szénát még drága pénzért sem lehetett kapni, az utánszállítás nem működött. Lovaink napok alatt lefogytak, különösen a Bácskából származó félhidegvérü, nagytestü lovak romlottak le, szemmel láthatólag. Szerencse, hogy egyébként nem voltak igénybevéve és így különösebb baj nélkül vészeltük át ezeket a heteket.

***Április 2-án** váratlan hír érkezett: az 1. hadsereg, amelyhez tartoztunk és amely a határ mentén már felvonult, átlépi a határt és beavatkozik a galíciai harcokba. [...] A parancs megérkezésekor az előnyomulást nem lehetett megkezdeni. A hágón átvezető utak magas hóréteg alatt feküdtek és az úteltakarítási munkálatokat azonnal megkezdték. Két hét telt el, míg azok járhatókká váltak.*

Mivel a Vereckei-hágón az útviszonyokat kedvezőbbnek ítélték, a mi hadosztályunkat is annak közelébe vonták át. Így én osztályommal Alsóvereckére kerültem. Itt töltöttük a húsvéti ünnepeket a görög katolikus lelkész házánál. Az elszállásolási viszonyok kedvezőbbek voltak, lovaink nagy része istállóba került és összeszedte magát. Április 14-én kiderült, hogy a Beszkid-hágót mégis hamarább sikerült megtisztítani és járhatóvá tenni, mire ismét visszaküldtek előbbi tartózkodási helyünkre Huklivára. Beérkezésünk napján haladt át a hágón a 2. magyar páncéloshadosztály és másnap reánk került a sor. Az átkelés egész napon át tartott. A Kárpátok keleti lejtőjén a havat térdig érő híg sár váltotta fel, amelyben éppen úgy akadoztunk, mint a hóban. ***Április 15-én** este elértük Lavocsnét és egy mellette fekvő kis faluban éjjeleztünk.*

Másnap írásban a hadosztály valamennyi alakulata megkapta az irányítást Nadwornáig.

Ennek megfelelően:

- *április 16-án estig Tuchlát*
- *17-én Skolét*
- *18-án Sztrijt*
- *19-én Bolechowot*
- *20-án Rosulnát*
- *21-én Nadwornát kellett elérnem az osztállyal.*

Az időjárás megjavult, a déli órákban erősen felmelegedett az idő, a műút jól járható volt és így minden különösebb esemény nélkül elértük 20-án a kora délutáni órákban Rosulnát.

Az ellátószolgálat is jól működött. Az éjjelezési állomásokon rendben felvételezhettük a másnapi élelmezést és lótápot.

Beérkezésem után rövidesen egy motorkerékpáros küldönc útján parancsot kaptam, amelynek értelmében az 1. üteget azonnal útba kellett indítanom Stanislauba, ahol vasútra rakják és elszállítják. Egyben elrendelték, hogy gépkocsin menjek be Stanislauba és gondoskodjak a szükséges számú vasúti kocsiról a pályaudvaron. Az üteget útba indítottam Stanislau felé, majd segédtisztemmel, Soós Ernő tartalékos

Ibsa András Múzeum NYÍREGYHÁZA 15 801 KÖNYVTÁRA

főhadnaggyal gépkocsira ülve behajtottunk Stanislauba, ahol a vasúti állomáson a német pályaudvar-parancsnokság útján megrendeltem a vasúti kocsikat, amelyeket két órán belül már rendelkezésemre is bocsátottak. Mihelyt az üteg beérkezett, azonnal berakott és elindították. Menetcéljáról semmit sem sikerült megtudnom. A város utcáin feltűnő rend és tisztaság uralkodott. Az útkereszteződésnél forgalomszabályozó tábori csendőrök irányították a sűrű gépkocsiforgalmat. A polgári lakosság nyugodtan járt-kelt, mégis volt valami nyugtalanság a levegőben. A német parancsnokság tiszti étkezdéjében ebédeltem, ott megtudtam, hogy pár nappal ezelőtt Nadwornán át egy orosz páncélososztag váratlanul előretört és majdnem elérte Stanislaut. Az éppen beérkezett 2. magyar páncéloshadosztályt azonnal bevetették és annak sikerült az oroszokat Nadwornán át Delatyn felé visszaszorítani, ahol még jelenleg folynak a harcok. Megtudtam azt is, hogy hadosztályunkat valószínűleg Nadwornán át fogják bevetni azzal a feladattal, hogy a páncéloshadosztállyal együtt előretörve foglaljuk vissza Kolomeát.

Április 21-én *reggel elindulva folytattuk a menetet Nadworna felé. Útközben egy km távolságon belül 167 kilőtt és részben az úton, részben az árokban heverő német gépkocsit számláltunk össze. Pár nappal ezelőtt olyan hirtelenül és váratlanul érte az orosz harckocsik támadása Nadwornát, hogy a németeknek nem maradt idejük az ott letelepített gépkocsijavító műhelyeiket kiüríteni. [...] Nadwornára beérkezve jelentkeztem a hadosztályparancsnoknál. Pintér vezérőrnagy ismertette a helyzetet. A páncéloshadosztályunk támadása Sadzawka területén elakadt. Harckocsijaink egy részét kilőtték, a megmaradt harckocsik újabb bevetés előtt karbanhelyezésre szorulnak és a mély sárban mozogni sem igen tudnak. A páncéloshadosztály gyalogsága négy nap óta szakadatlanul harcban van, teljesen kimerült és félő, hogy még mielőtt a mi hadosztályunk beérkezik és felválthatja, elveszti az eddig elért eredményeit. A mi hadosztályunk gyalogságának beérkezésével 24-én reggelig nem számolhattunk. Ezért a hadsereg-parancsnokság elhatározta, hogy a páncéloshadosztály megerősítésére azonnal beveti a 24. gyaloghadosztály tüzérségét, amely 22-én reggelig Nadwornára beérkezik. Tudomásomra hozta, hogy a Nyíregyházán felállított és ugyancsak a mi hadosztályunkhoz tartozó 78. tüzérosztályt már március 26-án vasúti szállítással Nyíregyházáról Delatynba szállították, ahol kirakott és azonnal bevetették. Jelenleg a páncéloshadosztály tüzérségének keretében működik. Utasított, hogy gépkocsin hajtsak azonnal a páncéloshadosztály parancsnokának harcálláspontjára, jelentkezzek ott és kérjek további intézkedést, mivel a 23. és 24. tüzérosztályokat az én parancsnokságom alatt 23-án reggeltől alárendelik a páncéloshadosztálynak. [...]*

Visszatértem Nadwornára, de a felázott, agyagos erdei utakon több ízben elakadtam. Végül is egy német teherautó szánt meg, amelyhez kis személykocsimat hozzákötve, este 21 óra körül érkeztem meg. Kiadtam másnapra a menetintézkedést és elrendeltem, hogy az ütegparancsnokok parancsnoki szakaszaikkal, vezetésem alatt úgy induljanak reggel, hogy a déli órákban beérkező ütegek részére a figyelőhelyeket és tüzelőállásokat szemrevételezhessük. Az osztály egész nap pihent Nadwornán. A

---

* Soós Ernő (Mezőkaszony, 1916. – ?) tartalékos főhadnagy, a 24. tábori tüzérosztály segédtisztje. Megsérült 1944. július 20-án.

hosszú menetek alatt elpiszkosodott lövegeket, szerszámokat, a legénység ruházatát kitisztították. A lovak az utolsó hét kényelmes menetei alatt magukhoz tértek úgy, hogy másnap reggel igazán megnyugtató képet nyújtott az osztály.

Azt reméltem, hogy kora reggeli indulás mellett az ütegek már a déli órákban beérkeznek Sadzawkára és beleavatkozhatunk az ott küzdő zászlóaljak harcába.

Lakatos Géza őrnagy, a 21/I. zászlóalj parancsnoka (életrajzi adatait lásd a 13. számú jegyzetben):

A mozgósított alakulat kiképzése tovább folyt. Elértem, hogy a magam nevelte karpaszományosok legyenek a szakaszparancsnokaim. Azt is kértem a hadosztályparancsnokságtól, hogy legalább egy hétre kaphassak egy üteget, hogy éleslövészet alatt összeszokjanak és hozzászokjanak az emberek a tüzérségi tűzhöz. Kisidára mentünk a lőgyakorlatok elvégzésére. Fedezéket, óvóhelyeket építettünk. Valóságosan. Földémmel, rendesen, nem feltételezve, mint eddig mindig tettük. Nem mondom, ez pénzbe került, faanyag, szigetelőpapír és kártérítés az okozott földmunkáért. Utána, én is bent voltam az egyik óvóhelyen, tüzérségi- és aknavetőtüzet adattam reánk. Senkinek sem lett semmi baja. [...]*

*1944 elején bevagoníroztunk azzal, hogy a Kárpátokat fogjuk védeni. Nagyberezná kerültünk.[...] Pár nap múlva riadót rendeltek el. Előre a határra! [...] Méteres hó az utakon, a szorosok behavazva. A hadosztályunkat előrerendelték. Mi az Uzsoki-szoroson keltünk át. Csak országos járművekből állt a vonatunk. A nagy hóban nem tudott előrejutni. Vagy 120 szánt szereztettem a környező falvakból. Lőszert, élelmet rakattam rájuk. Velünk tudtak menni. [...] Sztrijbe érkeztünk ütközetmenetben**. Itt fogadott bennünket Pintér Aladár vezérőrnagy. Csapatparancsnoki tiszti gyűlést tartott. Tájékoztatott bennünket az általános helyzetről. Kolomeát elfoglalták az oroszok, a német ellentámadás nem sikerült. Nekünk kell visszafoglalni, bár az oroszok állítják, hogy nem fog sikerülni.*

Huszár László százados, 12. gyalogezred ezred 1. segédtiszt (életrajzi adatait lásd a 39. számú jegyzetben):

*Ezredünket **1944. február 18-án** mozgósították Nyíregyházán, békehelyőrségünkben. Ide vonultak be a Damjanich laktanyába a tartalékosok.*

---

* *Karpaszományos:* tartalékos állományban potenciális tisztjelölt, érettségizett, egyévi szolgálatra kötelezett sorkatona. Az újonckiképzés után őrvezetővé lépett elő, majd kb. hathónapos katona korában tizedessé, esetleg szakaszvezetővé. Ezután zászlós tanfolyamra vezényelték, melynek elvégzésekor hadapród őrmester, rövidesen pedig zászlós lett. (Magyarország a II. világháborúban, Lexikon, Főszerkesztő: *Sipos Péter.* Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 1996. 206. old.)

** *Ütközetmenet:* helyváltoztatás harcelőkészítési céllal, számolva ellenséges szárazföldi erőkkel való harcra.

Március első napjaiban *a hadilétszámra emelt alakulatunkat vasúti szállítással Kárpátaljára, Szolyvára irányították. Itt közel egy hónapig tartó kihelyezés alatt, a nehéz hegyvidéki, erdővel borított terephez való alkalmazkodást és harceljárást kellett elsajátítaniuk a síkvidékhez, legfeljebb homokdombokhoz szokott nyírségi fiúknak. Ugyancsak fontos volt a magas hegyvidékhez való klimatizálódás is. A polgári életben a nehéz fizikai munkában edzett – zömében földműves foglalkozású – legénységnek ez a fokozott átállítás minden különösebb nehézség nélkül ment végbe.*

Az első nagy erőpróba ***március 31-én*** *a Vereckei-hágónál volt, ahol el kellett hagynunk hazánk területét. A Keleti-Beszkideknek a kora tavasszal magas hóval borított, járatlan szerpentinjei komoly közlekedési akadályt jelentettek. Az élen menetelő gyalogos egységek emberei derékig süllyedtek az érintetlen hófelületbe. Lóval vagy gépjárművel vontatott nehézfegyverek, tüzérség, utánpótlási egységek mozgása lehetetlen volt. A szó szoros értelmében megfogott bennünket a hó! Az előnyomulás folyamatos folytatásához, a szerpentin hóekével való megtisztítására volt szükség. Nem kevés időbe került, míg ezek a gépek az ungvári telephelyükről a hágóhoz kerültek. Megerőltető hegymenetben kerültünk át az 1000 méternél magasabb, hóval borított hegycsúcsok között a Kárpátok keleti lejtőjére. Négy napi, embert és állatot egyaránt próbára tevő teljesítmény után értük el az első települést, Tucholkát. Ez alatt az idő alatt a pihenés, étkezés és éjjelezés a szabad ég alatt, az út menti erdőségekben történt. A hőmérséklet a hegyek között általában –15, –20 Celsius fok között volt. Ellenséges légi felderítés szórványosan és nagy magasságból történt nappal. Így az éjszakai pihenőknél felülről rejtett tábortüzek enyhítették pár órára a kellemetlen hideget, bár a nedves, havas fagallyak többnyire csak füstölögtek, de nemigen égtek.*

Április 5-én *az út menti kis települések faházaiba beszállásolva megállapítottuk, hogy az első napok komoly terepnehézségeit és az időjárás kellemetlen hidegét nagy fegyelmezettséggel párosult kitartással küzdötték le egységeink. Ellenséges földi behatástól mentesen, így veszteség nélkül léptünk be a hadműveletek területére.*

Április első napjaiban *háromhetes ütközetmenet kezdődött. Ezen a vidéken még tél volt, a keményre fagyott hegyi utak mellett gyönyörűen szikráztak a havas hegyormok a hideg napsütésben. Az útvonal mentén lévő kis, szétszórt hegyi falvakban, de a nagyobb településekben, mint Naduvornán vagy Stanislauban is már látszottak a háború nyomai. Leégett, elhagyott házak, az utakon járművek roncsai és lőtetemek. Sajnos, hősi sírok is. Előttünk több napi menet távolságra a 2. páncélos-hadosztályunk csatázott. Amint közeledtünk a harcok színhelyéhez a partizántevékenységek is jelentkeztek, a tiszta időben az ellenséges légi felderítés is aktivizálódott. [...]*

Hosszú menetelésünk ***április 23-án*** *fejeződött be. Swiety Jozef (Szent József) nevű helységben szállásoltunk el. De nem sok időnk maradt a fáradalmak kipihenésére. A helységtől kb 4 kilométerre levő Marjanka erdőből egyre erősbödő harckocsizaj hallatszott. A 2. páncéloshadosztály egységei páncélosokkal megerősített ellenséges erőkkel súlyos harcban álltak. Mind több sebesült bajtárs érkezett a faluban lévő kötözőhelyre – nem egy, a békehelyőrségekből, a hadgyakorlatok idejéből ismert jó barát. Tudtuk, hogy rövidesen nagy feladat fog reánk hárulni. Leváltani a sajátjainkat és megállítani az ellenséges túlerőt. Tehát a harctér küszöbén, a tűzkeresztség*

előtt álltunk. Mindannyiunk idegeiben benne volt az a nagy feszültség, ami az ilyen rendkívüli, sorsdöntő események előtt hatalmába keríti még a vasidegzetűeket is. Bár már hónapokkal előbb, elinduláskor felkészültünk lelkileg erre az órára, mégis bekövetkezésekor a gondolatok, érzelmek sokasága tolult fel bennünk. A legemberibb ilyenkor a „Lenni, vagy nem lenni!" kérdése, a becsületes helytállásé, a feladat keretében, s nem utósorban az otthon hagyott szerettek, család, feleség, a gyerek képe, emléke. Nehéz percek! Egyénileg mindenki másképpen reagál, viselkedik ilyenkor. A vérmérséklete, idegállapota, beállítottsága az ügyhöz, amiért ott kell lennie, személyes helyzete, felelősségtudata, motiválja magatartását, hogy komolyan, egykedvűen, cinikusan, vagy erőltetett jókedvvel fogadja a megváltozhatatlant, helyzetét, sorsának beteljesülést. – Természetesen mindezen gondolatok, érzések mellett, a harcra készültünk fel fizikailag, mely a fegyverzet átvizsgálásából, a lőszer, kézigránát, páncélöklök javadalmazásának feltöltéséből, tartalék élelmiszer adagok felvételezéséből, a sebkötöző csomag meglétének ellenőrzéséből állott. Tehát nem sok idő volt a meditálásra.

Kolarovics Lajos főhadnagy, 12/II. zászlóalj géppuskásszázad parancsnoka. (Kolarovics Lajos /Nagykálló, 1914. VI. 14. -/ főhadnagy. Tényleges katonai szolgálatát a nyíregyházi Gábor Áron 6. tüzérosztálynál kezdte 1936. október 5-én. A tartalékos tiszti iskolát 1937-ben, a tábori tüzér bemérő tanfolyamot 1938-ban végezte el. Továbbszolgáló, 1941. november 1-től hivatásos tiszt, ekkor tették át a tüzérségtől a gyalogsághoz. 1942. október 1-től főhadnagy, 1943. február 1-től június 15-ig főtiszti tanfolyamot végzett. 1944. február 2-től sebesüléséig, április 24-ig a 12/II. zászlóalj géppuskásszázad parancsnoka. Felépülése után a 12/1. pótlövészszázad, majd a pótezred ezred 1. segédtisztje. A pótezred 1944. őszi Arad, majd Kecskemét környéki harcaiban ezred 2. segédtiszt, ezután 1945. március 5-ig a 12/II. pótzászlóalj segédtisztje, majd fogságba eséséig a Botond-harccsoport Kovács-zászlóaljának segédtisztje. 1945. május 9-én Ausztriában szovjet fogságba esett, ahonnan 1948. május elején tért haza.):

*A 12/II. zászlóalj **1944 márciusában** Nagykállóban alakult meg. Kb. 2-3 betet töltöttünk itt, majd Nyíregyházán vagonírozunk be. A II. zászlóalj Kárpátalján Hársfalva községben szállásolt el. Közben történt a német csapatok által Magyarország megszállása, ami megzavarta a programot. Ezért olyan intézkedés született, hogy nem megyünk a határon túli hadműveleti területre, hanem az ezeréves határ mentén foglalunk állást. Ez meg is történt. A zászlóalj-parancsnokság, a járművek és a málha stb. Kárpátalján maradt. A harcoló egységek a határ vonalán a hegyekben építettek ki védőállást és hókunyhókban pihent a mindenkori tartalék. Én Veresváry László alezredes*, zászlóaljparancsnokkal minden nap szánkóval men-*

* Veresváry László (Martonfalva, 1897. IX. 20. – Piliscsaba Dny., 1945. II. 15-17.) alezredes. 1942. október 1-én került a 12/II. zászlóaljhoz, ahol kezdetben mint pótzászlóalj-parancsnok tevékenykedett. 1944. március végén ő vitte ki a 12/II. zászlóaljat a galíciai hadműveleti területre. Június folyamán betegen távozott a hadszíntérről. 1944. október elején megbízták a Budapest őrzászlóalj vezetésével,

tem fel a Beszkid-hágón. Itt gyönyörű havas táj volt, melynek szépsége örökre elbűvölt.

A németekkel több ízben volt incidensünk. Ellenségesen viselkedtek. Mi csak a magyar vonalon adott parancsokat hajtottuk végre. Amikor ennek az állapotnak vége lett, az ezeréves határról kivonták a magyar alakulatokat és átkeltünk a hágón. De ekkor már járművekkel és minden málhánkkal mentünk. Az alföldi lovak a meredek szerpentineken csak nagyon lassan és nagy üggyel-bajjal jutottak előre. A Kárpátokon túl már voltak csatározások. Felperzselt házak, romok jelezték a csapatok, a front mozgását.

Asztalos Aladár hadnagy, 21/7. puskásszázad parancsnoka (életrajzi adatait lásd a 42. számú jegyzetben):

Az elvonuló alakulat az eredeti századra épült (a családosok, családfenntartók visszahagyásával). A bevonultak zöme a környékről (Mád, Tállya stb.) származott. A feltöltéshez behívtak még kb. 10 főt Erdélyből, 10 főt a Délvidékről (Baranyaháromszög), 5 főt Bácska-Bánátból és 8-10 főt Kárpátaljáról. A visszacsatolt területekről bevonult legénységnek kb. 50 %-a csak pár szót beszélt magyarul, de ebből semmiféle elkülönülés nem keletkezett. Lakóhelyükön is magyarokkal, magyarok között éltek, így egy-két hét alatt magyar szóval vezethető katonákká váltak. A Margit körúti honvéd fogházból 13 elítéltet kaptunk mint frontszolgálatot önként vállalók. Bátor cselekedeteik elismerése esetén, a kapott kitüntetés arányában büntetésük egy részének elengedése, vagy törlése ígéretével vonultatták be őket. Rövid időt tölthettem csak velük, de semmiféle kifogás nem merült fel ellenük. Jó felépítésű, fegyelmezett falusi legény volt az egyik, aki kocsmai verekedés közben halált okozó ütése miatt 7 évet kapott. Egy gyáva széltoló is akadt, aki az első ágyúlövés hangjától – akárhonnan lőttek – rendre eltűnt. A konyhától kellett mindig visszahozatni. [...]

Vasúti berakodás, majd ***indulás március 16-án*** *2 óra 50-kor. Érkezés Bercsényifalvára 16-án 16 óra 15-kor. Kirakodás után gyalogmenetben indultunk az Ung völgyében az Uzsoki-hágó felé, Kis-és Nagyberezna – Fenyvesvölgy – Hajasd – Uzsok községbe. [...] Ruházatunkból mindjárt az elején komoly gondot jelentett a bakancsok igen gyenge minőségű talpanyaga. Már itt, az út elején sokat kellett javítani. Minden századba, a századtörzsbe beosztottunk cipészt, szakácsot, szabót, borbélyt, fegyvermestert (lakatost), az országos járművekhez (szekerekhez), lovakhoz értő, mezőgazdaságban élő, állatszerető, róluk gondoskodni tudó embereket, valamint minimális ismeretekkel, vagy kiképzéssel rendelkező elsősegélyt nyújtani tudó sebesültvivőket. Mindnyájuk munkáját sokszor igénybe kellett venni és a sokszor csak csúfolt szakmájúakat most kezdte becsülni ez a sok nehézségnek kitett, gyorsan egymáshoz szokott és egymásra utalt bajtársi közösség.*

---

melynek parancsnokaként vett részt a főváros védelmi harcaiban. Szemtanúi elbeszélés alapján az 1945. február 12-i sikertelen kitörési kísérletet követő napokban esett el Piliscsabától délnyugatra alakulatának megmaradt állományával együtt.

***Március 23-i** tovább indulásunkig, majd 28-i Uzsokra érkezésünkig kisebb gyakorlatok kivételével nem történt különös esemény.*

***Március 29-30-án** a Keleti-Beszkidek (az Uzsoki-hágótól délkeletre) Stozok nevű hegygerincén kellett volna védőállást foglalnunk, illetve kiépítenünk. A részünkre szokatlan, helyenként 3-5 méteres hóban, katonai és nem műszaki felszereléssel a kb. 5-600 méteres szintkülönbséget csak késő estére tudtuk úgy-ahogy leküzdeni, összeszedve az elmaradókat, s a pihenés legkisebb reménye nélkül. Hókunyhót próbáltunk kialakítani, de sok kínlódásunk nem hozott eredményt. Vizet csak az olvasztott hóból nyerhettünk, ami többünknek alapos hasmenést is okozott. [...] Kilátástalan helyzetünkben szerencseként jött a parancs, hogy azonnal vonuljunk le Uzsokra.*

***Április 1.** Indultunk az Uzsoki-hágó felé. A hó itt is, ahogy emelkedtünk úgy vastagodott. Összetorlódtunk elakadt tüzérekkel, akik a kisebb lövegeket 3-4 részre szétszedték és országos járművekre rakva húzatták, tolták, nyomták. Szerencsénk volt ismét, mert előkerült egy német „hóhányó", mely nagy ívben oldalra szórta ki az úton felhalmozódott méternyi vastagságú havat. [...]*

***Április 1-20-22.** Tovább a front kolomeai szakasza felé. Útvonalunk: Sztrij – Skole – Bolechow – Dolina – Sadzawka – Iwanowcze. [...] Ellenséggel vagy ellenséges magatartással utunk során nem találkoztunk. Partizántevékenységről útközben nem hallottunk. Szállásadóink nagy része lengyel – ukrán volt, akik barátsággal fogadtak minket. Hallottuk az UPA (ukrainische Partizan Armee)* létezését, és azt, hogy errefelé a magyar katonaságot nem zaklatják. Rövid pihenőinket felszerelésünk rendbehozatalára fordítottuk.*

Mohácsy Ferenc tartalékos zászlós, 12. gyalogezred ezredközvetlen páncéltörő ágyús század szakaszparancsnoka
(Mohácsy Ferenc /Nagykőrös, 1919. III. 2.-/ Tényleges katonai szolgálatát 1940. december 2. és 1942. október 1. között a nyíregyházi 12/I. zászlóalj nehézfegyverszázadánál töltötte, ahol páncéltörő ágyús kiképzést kapott. Ugyanitt végezte el a tartalékos tiszti iskola két évfolyamát is, s tartalékos hadapród őrmesterként szerelt le. Ezt követően azonnal behívták és az ezredközvetlen páncéltörő ágyús század egyik szakaszparancsnokaként frontszolgálatot teljesített a Donnál, már mint tartalékos zászlós. 1943 júniusában leszerelt, majd 1944 februárjában ismét behívták az ezredközvetlen páncéltörő ágyús századhoz szakaszparancsnoki beosztásba. 1944. április 27-én Swiety Jozefnél megsebesült, s a hosszas kórházi kezelés után az ikerezredhez osztották be, mellyel 1945. március végén szovjet hadifogságba esett, ahonnan 1947. június végén tért haza):

1943 májusában, hazatérve a doni hadszíntérről, éreztük, a békés polgári életünk nem tart sokáig. A szovjet csapatok erőteljesen haladtak nyugat felé, várható volt ez-

* Ukrainska Povsztanszka Armija (Ukrán Felkelő Hadsereg). Az Ukrajna függetlenségéért harcoló partizáncsoportok közismert elnevezése.

redünk újabb mozgósítása. ***1944 február elején*** *ismét kirajzottak a SAS behívók.* [...] Indultunk Nagykállóba, a mozgósított ezred gyülekezési helyére. [...] Megalakult az ezredközvetlen páncéltörő ágyús századunk Radimetzky Endre százados** parancsnokságával. Századunk 4 szakaszból állt, szakaszonként 2-2 löveggel, (37 mm-es páncéltörő ágyúk), országos járművekkel (szekerekkel), tüzérhámos és fogatos lovakkal, továbbá hátaslovakkal. [...] Az ezredközvetlen páncéltörő ágyús századnál nem alakulhatott ki olyan bajtársi szellem, mint a lövészszázadoknál. Nem harcoltunk századkötelékben, a lövészszázadokhoz voltunk beosztva szakaszonként, úgy, mint a Donnál. A szétszabdalt század élelmezéséről, lőszer-javadalmazásáról, egészségügyi és családi problémáiról századparancsnokunk messzemenően gondoskodott. A harcok során az egyes szakaszok közötti összeköttetést a századparancsnok személyesen biztosította. A század rajparancsnokai jól képzett tisztesekből álltak, zömükkel együtt vonultam be tényleges katonai szolgálatra. Szakaszomba néhány ruszin és román származású honvéd is beosztást kapott. Elismeréssel említem, hogy ugyanúgy harcoltak és dolgoztak, mint a magyarok.*

Felszerelés és rövid kiképzés után elvonultunk Nagykállóból Nyíregyházára, ahol a hivatalos szervek és a lakosság ünnepélyesen búcsúztatott bennünket. Díszelgő felvonulásunk során századunk az ezredtörzs utáni lépcsőben következett. Elől lovagolt a századparancsnokunk, utána a négy szakaszparancsnok egymás mellett, majd a lövegek, a kezelők és az országos járművek haladtak. A főtéren katonazenekar fogadott bennünket. [...]

Bevagonírozásunkat a hozzátartozóktól való búcsúzás fájdalmas könnyei tették szomorúvá. Beregszász térségéig gördült velünk a vonat a nagy bizonytalanságba. Onnan biztosított menetben haladtunk gyalogosan Huszt, Rahó érintésével. Ezen a vidéken partizántevékenységről szereztünk tudomást, ennek megfelelően kellett gondoskodnunk a védelmünkről. Az utolsó településhez, Rákócziszálláshoz érve híre jött, hogy az előretörő szovjet ékek támadására számíthatunk. Ezért tüzelőállást foglaltunk a falu központjában egy patak hídja mögött és lövegbunkerek építéséhez kezdtünk. Említésre méltó, hogy Kárpátalján a lakosság részéről nem tapasztaltunk ellenséges magatartást, viszont a magyar és német anyanyelvűek között nagy volt a nyugtalanság, a tanácstalanság.

Abbahagytuk a bunkerépítést és elindultunk a Vereckei-hágó felé. A megviselt makadámutat simára taposott hó borította. A gyalogosan menetelőknek is gondot jelentett az állandóan meredeken emelkedő síkos út. Annak ellenére, hogy a lovakat éles sarokkal láttuk el, a könnyű magyar lovak csak úgy tudták a nehéz szekereket felvontatni, hogy a katonák kétoldalról segítettek tolni. Még így sem tudott mindegyik feljutni. A lövegeket felvontatva kifogtuk a jó erőben lévő, Délvidékről behívott, sodrott lovakat és többször is visszamentünk az elakadtakért. Sötét lett, mire mindenki feljutott a hágóhoz, ahol magas hó fogadott bennünket. Eszembe jutott, hogy Árpád fejedelem és hada a győzelmes honalapítás biztos tudatában zúdult le erről a hágóról, majd 1939-ben a bevonuló honvédek mámorosan ünnepelték a lengyel ba-

---

* *SAS behívó:* mozgósítás alkalmával a hadra fogható, besorozott, nem tényleges személyi állomány behívására szolgáló, személyre címzett behívójegy. A SAS jelzése a Sürgős Azonnal Siess felszólítás kezdőbetűinek összeillesztése.

** Radimetzky Endre százados katonai pályafutását illetően lásd az 58. számú jegyzetet.

rátainkkal a magyar-lengyel közös határt. Most pedig? Kiszolgáltatottan és kilátástalanul dobál bennünket a történelem kegyetlen szeszélye. Ezen a nevezetes történelmi helyen kellett éjszakáznunk. Hogy valami legyen a fejünk felett, hókunyhókat építettünk, vastagon kibéleltük fenyőlombokkal és a meleg gulyás elfogyasztása után jót aludtunk a merőben szokatlan szállásunkon.

Reggel elindultunk a Skole nevű település felé. Mindig lefelé haladva gondolnunk kellett a járművek fékezésére. Erős dorongokat tettünk a hátsó kerekek küllői közé, melyek megakadályozták a kerekek gördülését. [...] Skolába érve pihenőt és anyagkarbantartást vezényelt a parancsnokság. Itt kaptuk meg a Faust-patronokat és alkalmunk volt lőni ezekkel kiégett T-34-es harckocsira. Az az érzésünk támadt, hogy ezzel az új harci eszközzel nem sok saját földet fogunk összelövöldözni. Az „5 hold föld. Tüzelj!" vezényszóra 30 méterről kilőni a szovjet harckocsit; ez bizony próbára teszi a katonát. (Parancsban jelent meg, hogy aki kilő egy ellenséges harckocsit, odahaza 5 kh. földet kap jutalmul.) Volt Faust-patron bőven, ömlesztve adták, hiszen olcsón állították elő, de nem nagyon kaptak utána. Nyomasztó volt magunkkal hurcolni azt a kisebb, dió nagyságú robbanóanyagot, mellyel beélesítettük a patront. Különös gondot kellett fordítani a hátra kilövellő, szúró lángjára, mely, ha visszacsapódik, agyonégeti a kezelőt. [...]*

Utunk újabb állomásaként Sztrij következett, ahol a városon átfolyó Sztrij folyócska nagy kőhídjánál foglaltunk tüzelőállást. Sztrijben éleslövészetet és harcgyakorlatot tartottunk. Megállapítottuk, hogy a most elvonuló harcosok jobban kiképzettek, mint a doni alakulataink katonái. A szervezettség magasabb fokú, jobb az összeköttetés, élelem-, lőszer- és egészségügyi ellátottság. A parancsnokok aktívabban irányíthatták az alakulatot, nagyobb és jobb volt a mozgásterük, nem úgy, mint a Donnál, a megmerevedett fronton. [...] Időközben egymásnak ellentmondó hírek nyugtalanítottak bennünket. Egyre erősödő ellenséges nyomásról beszéltek, ugyanakkor Sztrij után olyan településekre értünk, mint például Dolina, Kalusz, ahonnan pár nappal korábban verték ki az ellenséget. Lakatlan, még füstölgő településeken haladtunk keresztül, kitéve az ellenséges repülők támadásának. Kalusz után minden pillanatban vártuk a bevetésünket, s az egyre közeledő harci zaj nem hagyott kétséget efelől.

* Kézi páncéltörő rakétafegyver lövedéke.

Pintér Aladár vezérőrnagy egy zászlóaljparancsnoki fedezékben Tlumaczkynál

A hadosztályparancsnokság. Elől áll Pintér Aladár vőrgy., mögötte Lajos Árpád vk. őrgy., Budaházy Mihály vőrgy. és Sombor Egon alez.

II. Tűzkeresztség Kolomea előterében (1944. április 24. – május 12.)

Az április első két hetében Galíciába felvonult, illetve ide visszaszorított magyar seregtesteket az 1. hadsereg-parancsnokság irányítása alatt a magyar VI., VII. (volt megszálló) és a német XI. hadtestparancsnokságok között osztották szét. A főirányba – a középütt elhelyezkedő – német XI. hadtestparancsnokság[32] alá tartozó alakulatok támadtak. A főerőt a 2. páncéloshadosztály és a 2. hegyi dandár két megerősített zászlóalja képviselte, melyek *Solotwina* térségéből megindulva *Nadworna, Delatyn* és *Kolomea* elfoglalására kaptak parancsot. A két hegyi dandárnak Delatyn területéről ugyancsak Kolomea felé kellett visszaszorítani a velük harcban álló szovjet erőket. A 24. gyaloghadosztályt is az említett német hadtest alakulatainak arcvonala mögé irányították. Ezen seregtest kényszerült azonban a leghosszabb – közel 200 km-es – gyalogmenetre, ezért tüzérségének és gyalogságának elsőként felvonuló kisebb része (22. és 78. tábori tüzérosztályok, 12. gyalogezred) csak *április 24-én* bocsátkozott harcba. Az 1. hadsereg bal szárnyán a VII. hadtest 18. könnyű, illetve 16. gyaloghadosztályával *Stanislau* és *Bohorodczany* térségéből a *Bystrzycza-Nadwornianska* folyón átkelve *Ottynia* és *Obertyn* helységek elérésére kapott parancsot, a jobb szárnyán pedig a VI. hadtest alárendeltségében felvonuló 25. gyalog- és 27. könnyű hadosztályokat a *Kolomea D – Kosow – Kuty* vonal birtokokbavételére utasították. Mindkét hadtestnek egyben a hadsereg bal és jobb szárnyát is biztosítania kellett.[33]

Az 1. hadsereg korlátozott célú támadását a német XI. hadtestparancsnokság által irányított 2. páncéloshadosztály és a 2. hegyi dandár két megerősített zászlóalja, valamint a VII. hadtestparancsnokság alá tartozó 16. gyalog- és 18. könnyű hadosztályok 1944. április 17-én 14 órakor indították meg. A 24. gyaloghadosztály bevetéséig a támadásban résztvevő csapatok a hadsereg bal szárnyán elfoglalták a *Tlumacztól* nyugatra és attól délre eső területeket, illetve *Ottynia* és *Chlebyczyn Lesny* helységeket, a jobb szárnyon viszont az elhúzódott átcsoportosítások miatt még nem vették fel a harcot. A hadsereg arcvonalának középső részén kezdetben jelentős sikereket értek el, a 2. páncéloshadosztállyal az élen előretörő honvéd alakulatok április 18-án estig elfoglalták Nadwornát és Delatynt.[34] A Kolomea irányába folytatott, április 19. és 23. közötti harcokban azonban – az egyre erősödő szovjet ellenállás miatt – előbb *Sadzawkánál,* majd *Tlumaczyk* és *Slobodka Lesna* helységek előtt akadt meg a támadásuk.[35] A csapatok helyenként már túlerejű,

---

[32] A német XI. hadtestparancsnokságot – a német 411. tüzérparancsnoksággal együtt, de saját seregtestek nélkül – 1944. április 11-én rendelték alá a magyar 1. hadseregnek. Közvetlenül a július 23-i szovjet támadás előtt került el a magyar arcvonalról. Július 26-án a német 1. páncéloshadsereg kötelékébe vonták.

[33] HL. Mikrofilmtár. Kriegstagebuch des Generalkommando XI. Armeekorps für die Zeit von 11.4. – bis 31.5. 1944. (a továbbiakban: KTB Gen.Kdo. XI. A.K.) 1944. 04.13 – 16.; VKF. 1. oszt. Táj. 1944.04.16.

[34] HL. Mikrofilmtár. KTB. Gen.Kdo. XI. A.K. 1944. O4.17.-18.

[35] HL. VKF. 1. oszt. Táj. 1944.04.19-23; VKF. 634/hdm. csf. – 1944. Összefoglaló jelentések a 2. páncéloshadosztály Nadworna – Tlumaczyk – Slobodka Lesna-i harcairól. 1944. 04.13- 05. 14. „*Az*

páncélosokkal is támogatott, kiépített védőállásokkal rendelkező ellenséges alakulatokkal kerültek szembe, s a Kárpátok keleti erdős, nehezen járható előteréből való kijutásuk ennélfogva nem járt sikerrel. Már nem utóvédek, hanem az 1. Ukrán Front 4. harckocsihadseregének 6. gárda gépesített hadteste, illetve 18. összfegyvernemi hadseregének alakulatai állították meg a további magyar előretörést. Súlyosbította a helyzetet az is, hogy a 10 km-es kiterjedésben, s két – harckocsi- és gépkocsizó lövészzászlóaljakat magába foglaló – harccsoportban támadó 2. páncéloshadosztály mellől a déli, illetve északi irányban tevékenykedő 2. hegyi dandárbeli alakulatok lemaradtak. Az előrenyomuló csapatok között ennélfogva az áttekinthetetlen erdős terepen egy 4-5 km-es hézag keletkezett.[36]

Április 23-án egyre sürgetőbbé vált a Kolomea irányába előretörő 2. páncéloshadosztály megsegítése. Harccsoportjai támogatására a 24. gyaloghadosztály tüzérosztályainak is fel kellett vonulniuk. Miután ezek 10-15 km-re voltak bevetésük színhelyétől, *„14 h-ig mindössze a 22. tábori tüzérosztály és a 78. tábori tüzérosztály zöme tudott úgy felvonulni, hogy a támadást támogathatta."*[37] A 24. gyaloghadosztály zöme ez idő alatt kezdte meg felvonulását a 2. páncéloshadosztály mögé, s április 24-ről 25-re virradó éjjel kellett felváltania a páncélosseregtest *Prut* folyótól északra elhelyezkedő részeit.

E felváltás a Kolomea elfoglalására irányuló, már összehangoltabb hadművelet egyik előkészítő mozzanata volt. A német Heeresgruppe Nordukraine parancsnoksága által elrendelt támadáshoz a német XI. hadtestparancsnokság alá tartozó alakulatokat vették igénybe. A legfőbb feladatok továbbra is az április 17. óta harcban álló 2. páncéloshadosztályra hárultak. A Prut völgyében leváltandó harccsoportjainak Slobodka Lesna körzetébe való csoportosításukat követően északi irányból – viszonylag erdőmentes területen át – kellett Kolomea felé támadniuk. Tervezett előretörésük végcéljaként a várost hátulról átkarolva, annak körülzárása céljából találkozniuk kellett a déli irányból meginduló két magyar hegyi dandár alakulataival. A Prut folyótól északra levő területre kiérkező 24. gyaloghadosztálynak középről kellett csatlakoznia a támadáshoz. A német XI. hadtestparancsnokság a támadás megindulását kezdetben április 25-re tervezte, majd a szükséges előkészületek hatékonyabb megtétele érdekében – a német Heeresgruppe Nordukraine

---

514. magassági ponton lejátszódott harckocsi párharcban a magyar szerkesztésű Turán harckocsi először került alkalmazásra." (1944.04.17.)

[36] HL. VKF. 634/hdm. csf. – 1944. A 2. páncéloshadosztály alakulatai közül – tüzérségét (2. és 6. gépkocsizó könnyű tüzérosztályok, I. gépvontatású közepes tüzérosztály, 52. légvédelmi tüzérosztály) kivéve – elsősorban a 3. harckocsiezredének két zászlóalja (3/I.-II. zászlóaljak), a 3. gépkocsizó lövészezredének három zászlóalja (4., 5., 6. gépkocsizó lövészzászlóaljak), a 2. felderítő-osztálya, az 52. páncélvadász zászlóalja, s 1. páncélos utászzászlóalja vett részt a harcokban. A bevetett egységek két harccsoportot képeztek. A nagyobbik csoportot általában *Bercsényi László* (Szombathely, 1893. VI. 9. – Eger, 1974. VI. 12.) ezredes vezette, aki 1943. június 1-től 1944. szeptember 25-ig volt a 3. harckocsiezred parancsnoka. A kisebbik parancsnoki teendőit *Sándor István* (Lipótszentmiklós, 1898. VI. 19. – Vilshofen, 1946. II. 7.) ezredes látta el, aki 1942. október 1. és 1944. július 12. között a 3. gépkocsizó lövészezredet irányította. A 2. páncéloshadosztály bevethető harckocsijainak száma 1944. április 19-én még 17 közepes (Turán – 75) (magyar viszonylatban nehéz) és 33 könnyű (Turán – 40 és Toldi) harckocsi volt. (HL. Mikrofilmtár KTB Gen. Kdo. XI. A.K. 1944. 04. 18.)

[37] HL. VKF. 634/hdm. csf. – 1944.

és a magyar 1. hadsereg parancsnokságának egyetértésével – *április 26-án* reggeli 6 órára halasztotta el. Hogy a támadás terve fel ne boruljon, s hogy a csapatok kedvezőbb pozíciókból kezdhessék meg előrenyomulásukat, április 25-én a 24. gyaloghadosztálynak Tlumaczyk elfoglalása után el kellett jutnia a *Szeparowcze – Rakowczyk* vonalig, a 2. páncéloshadosztálynak pedig ez idő alatt a Slobodka Lesnatól nyugatra levő erdős területet kellett birtokba vennie. A Tlumaczyknál szívósan védekező ellenség gyakori ellenlökései miatt azonban már feltételezni lehetett, hogy a 2. páncéloshadosztály csapatai a támadás kezdetére nem fogják tudni elfoglalni a kedvezőbbnek ítélt megindulási körzetüket. A felváltásra kiérkező 24. gyaloghadosztálybeli alakulatok elsőrendű feladata ennélfogva az lett, hogy április 25-én szinte menetből indítsanak támadást a Tlumaczykot védő ellenséges csapatok ellen, s ezzel tehermentesítsék a 2. páncéloshadosztály ott harcoló zászlóaljait.[38] Az ungvári seregtest 12. gyalogezredére mindez nem vonatkozott, ezzel az alakulattal más tervei voltak a német XI. hadtestparancsnokságnak. A *Swiety Jozefre* megérkező nyíregyházi gyalogezred – a 2. páncéloshadosztály alárendeltségébe kerülvén – már április 24-én kora délután harcba bocsátkozott, hogy a páncélosseregtest kisebb harccsoportját a Slobodka Lesna felől támadó, páncélosokkal is támogatott ellenséges csapatokkal szemben kisegítse. A német hadtestparancsnokságtól több ízben kért, de csak a 2. páncéloshadosztály alakulatainak visszavonulásakor alárendelt 12. gyalogezred a hátráló 2. felderítő-osztály csapatain keresztül délután 15 órakor kezdte meg ellentámadását. Először a 12/I. zászlóalj, illetve az ezredközvetlen páncéltörő ágyús és aknavető alosztályok, majd a 12/II. és a 12/III. zászlóaljak kísérelték meg a Slobodka Lesnaból kivezető út mentén, illetve az attól délnyugatra és északnyugatra levő erdőkből támadó ellenség visszavetését. A 12. gyalogezred bevetésére annál is inkább szükség volt, mert a 2. páncéloshadosztály két harccsoportja közötti erdőben a felderítés erős ellenséges csapatokat állapított meg, melyek a Tlumaczyk elfoglalásáért küzdő saját támadó csoport északi szárnyát veszélyeztették. A nyíregyházi gyalogezred elkésve megindított ellentámadása a 2. páncéloshadosztály kisebb harccsoportjának addig elért vonalát biztosítani nem tudta. A Slobodka Lesna felől előretörő ellenség támadása tért nyert, s a gyalogezred *április 25-én Brodki, Smeredzyna,* s *Bredtheim* helységek vonalában próbált meg védelemre berendezkedni. 12/I. zászlóalja Swiety Jozeftől délre biztosított. A nyíregyházi gyalogezred ezt követően egészen május 12-ig a 2. páncéloshadosztály alárendeltségében maradt.[39]

---

[38] HL. Mikrofilmtár. KTB Gen. Kdo. XI. A.K. 1944.04. 23-24. A német XI. hadtestparancsnokság által kidolgozott támadási tervet illetően az 1. hadsereg–parancsnokság 1944. április 23-án azt javasolta, hogy a 2. páncéloshadosztály átkaroló jellegű főtámadását a 24. gyaloghadosztály is végre tudja hajtani. A német hadtestparancsnokság végül is nem járult ehhez hozzá, s azzal érvelt, hogy az átkarolást egy gyorsan mozgó alakulatnak kell végrehajtania, és a Slobodka Lesna előtti terep alkalmas ezen hadmozdulat lefolytatására.

[39] HL. VKF. 634/hdm.csf. – 1944.; Tgy. 3231. *Huszár László:* Visszaemlékezés a nyíregyházi m.kir. 12. honv. gyalogezred harcaira. (1944. március – 1945. január) A visszaemlékezés tartalmaz egy 5 gépelt oldalnyi korabeli harctudósítás töredéket is az 1944. április 27. és május 12. közötti időszakról. A visszaemlékezés szerzője, *Huszár László* (Gyoma, 1908. január 6. –) százados, 1944. július 1-től őrnagy. A Ludovika Akadémia elvégzését követően 1929-ben került a nyíregyházi 12. gyalogezredhez. Egész hivatásos katonatiszti szolgálata ehhez az alakulathoz fűzte. Ezen belül a legtöbb évet a 12/I.

A páncélosseregtest déli szárnyának felváltása április 25-én délelőtt fejeződött be, s a 24. gyaloghadosztály 21. gyalogezrede a nap folyamán már súlyos utcai harcokat vívott az ellenség által makacsul védett Tlumaczykért. Az első vonal a falu közepén húzódott, s a kassai gyalogezred I. és II. zászlóalja a 2. páncélos-hadosztály még itt levő alakulatain keresztül támadta a házakba befészkelt szovjet csapatokat. A puskásszázadok harckocsi-támogatás hiányában gyakran csatárláncban rohamozták meg az ellenséges állásokat.[40] Ezen a napon a német XI. hadtestparancsnokság alá tartozó 1. és 2. hegyi dandár is megkezdte felvonulását Kolomea irányába.

Az 1. hadsereg korábban tervezett támadása – megzavart előkészületei ellenére – április 26-án reggeli 6 órakor vette kezdetét. A hadsereg-parancsnokság szándéka az volt, hogy a német XI. és a magyar VII. hadtest alakulatai Kolomea környékének és a Prut északi partjának birtokbavételéért indítanak támadást, a VI. hadtest felvonulóban levő seregtestjei pedig mielőbb elérik Kuty – Kosow vonalát.

A csapatok a nap folyamán szinte egyet sem teljesítettek a kitűzött támadási célok közül. Leginkább a német XI. hadtestparancsnokság alá tartozó alakulatok harctevékenysége bizonyult sikertelennek, holott a 2. páncéloshadosztályt már egy német egység, a 110. páncélgránátos zászlóalj is támogatta. A Swiety Stanislaw déli szegélyéig eljutott magyar gépkocsizó lövészzászlóaljakat az esti órákban egy erős ellenséges támadás Swiety Jozefig vetette vissza, s a páncélosseregtestnek alárendelt 12/II. és 12/III. zászlóaljak Swiety Jozefből kiinduló támadása is megakadt a szüntelen szovjet ellenlökések miatt.[41]

Április 26-án egyedül a 24. gyaloghadosztály csapatai értek el némi sikereket. Jóllehet a 21. gyalogezred zöme továbbra is Tlumaczyk teljes birtokbavételéért küzdött, s több ellenlökést kellett visszavernie, északi harccsoportjának a késő délutáni, esti órákban azonban sikerült előretörnie Rakowczyk területéig, s elérte a Slobodka Lesna és Kolomea közötti műutat is. Ezen harccsoport fő erejét a Jedlina erdőn át előrenyomuló 24. gyalogezred I. és II. zászlóalja alkotta, hozzá észak felől a 12/I., déli irányból pedig a 21/III. zászlóalj egy-egy megerősített kisebb alosztálya csatlakozott. A csapatok – gyalogsági nehézfegyvereiket és szállítóeszközeiket hátrahagyva, s a felderítést és a tüzérfigyelőkkel való együttműködést mellőzve

---

zászlóaljnál töltötte, ahova 1934. szeptember 1-én került át a 6. határőr kerület állományából. Szakasz-, majd századparancsnok volt a nyíregyházi zászlóaljban, s utána 1943. december 1-től a 12. gyalogezred parancsnokságán teljesített szolgálatot. Mint a gyalogezred ezred 1. segédtisztje került ki a galíciai hadszíntérre, majd 1944. szeptember 10-től 1945. január 12-iki súlyos sebesüléséig a 12/II. zászlóalj parancsnoki teendőket látta el. (Közben 1944. augusztus 1-20. között megbízott ezredparancsnok is volt.) 1945. május 1-én a Németországba került 533. számú hadikórház állományával került amerikai fogságba.

[40] HL. Tgy. 3044. *Lakatos Géza*: Egy csapattiszt visszaemlékezése a kárpáti csatáktól az összeomlásig; *Nagy Lehel* (főhadnagy) szíves tájékoztatása alapján. *Nagy Lehel* (Nagyharsány, 1921. XII. 18. –) hadnagy, 1944. október 1-től főhadnagy. Katonai pályafutását 1942. június 18-án – a Ludovika Akadémia elvégzése után – mint szakasz-, majd századparancsnok a kassai 21. gyalogezrednél kezdte. A galíciai hadszíntérre a 21/3. puskásszázad parancsnokaként vonult el 1944. március 15-én. 1944. október 1-től a 21. gyalogezred ezredközvetlen távbeszélő szakaszparancsnoki teendőit látta el. Jelen volt seregteste 1945. április 6-7-i háborúból való kiválásakor.

[41] HL. VKF. 634/hdm. csf. – 1944.

– szinte erőltetett menetben keltek át a kisebb partizáncsoportok által ellenőrzött erdős területen. Ezen vezetési hiányosságok április 27-én súlyos következményekhez vezettek.[42] A 24. gyaloghadosztály parancsnoka április 26-án este hiába próbálta kieszközölni a Rakowczykig eljutott, s védtelen csapatainak visszavételét, a felettes német hadtestparancsnokság – az általános helyzetre hivatkozva – elutasította ezt.[43]

A német XI. hadtest déli szárnyán harcoló seregtestek helyzete sem vált kedvezőbbé a nap folyamán. A Kolomeára előretörő két hegyi dandár közül a 2., egy közel 50 harckocsival megerősített ellenséges harccsoporttól szenvedett súlyos veszteségeket, az 1.-nek pedig az arcvonalát ért gyakori ellenlökések hatására fel kellett adnia Pilipy helységet.[44]

Április 27-én súlyos veszteségek érték a tűzkeresztségen alig átesett 24. gyaloghadosztálybeli csapatokat. A legtöbb hősi halottat a Rakowczykig eljutott alakulatok hagyták hátra, melyeket a reggeli órákban északi és déli irányból harckocsikkal is támogatott szovjet gépkocsizó lövészalosztályok támadtak meg. A magyar csapatok előbb a község, majd az erdő szegélyére vonultak vissza, végül az erős aknavetőtűzben ezen állásaikat is fel kellett adniuk. Az április 26-i kezdeti állása-

---

[42] *Asztalos Aladár* (hadnagy) illetve *Ács Géza* és *Komjáthy Tihamér* (főhadnagyok) szíves tájékoztatásai alapján.

Asztalos Aladár (Budapest, 1920. IV. 25. –), hadnagy. Katonai pályafutását – a Ludovika Akadémia elvégzése után – 1942. decemberben a kassai 21. gyalogezrednél kezdte, ahol előbb a 21/6., majd 1943 szeptemberétől a 21/8. puskásszázad parancsnoka volt. Ezen időszakban kétszer töltötte be a kassai tartalékos tiszti iskola II. (hadapród) évfolyamának parancsnoki tisztét. A 21/8. puskásszázad parancsnokaként vonult el 1944. március 15-én a hadműveleti területre. A galíciai hadszíntéren kétszer is megsebesült, május 2-án és július 27-én. Az utóbbit követően már nem tért vissza a harctérre. Felépülése után a háború végéig előbb a 21/3. törzspótszázad szakaszparancsnoka, majd a 3. honvéd kerület parancsnokság anyagi tisztje, végül a 7. újonckiképző ezred 2. századának parancsnoka volt.

Ács Géza (Szatmárnémeti, 1920. IV. 8. –) főhadnagy. A Ludovika Akadémia elvégzése után, 1941. augusztus 20-tól 1942. augusztus 7-ig, mint szakaszparancsnok az ungvári 24/I. zászlóaljnál szolgált. Ezt követően 1943. november 29-ig a megszállt ukrajnai területen (Brjansk, Pinsk) tevékenykedő 54/2. puskásszázad (124. könnyű hadosztály) parancsnoka teljesített frontszolgálatot. Hazatérte után ismét a 24/I. zászlóalj egyik szakaszparancsnoka, majd a tartalékos tiszti iskola oktatója volt. 1944. február 15-én újból hadibeosztást kapott. Május közepéig mint a 24. gyalogezred csapatcsendőr tisztje, utána ezred 1. segédtisztje, majd a 24/2., illetve a 24/5. puskásszázadok parancsnokaként tevékenykedett a galíciai hadszíntéren. 1944. július 29-én Doránál súlyos sebesülés érte, s 1946. november 4-ig hadi-, illetve közkórházban gyógykezelték.

Komjáthy Tihamér (Sátoraljaújhely, 1921. V. 29. –) hadnagy, 1944. november 1-től főhadnagy. Katonai pályafutását – a Ludovika Akadémia elvégzése után – 1942. június 18-tól, mint a 3. puskásszázad szakaszparancsnoka az ungvári 24/I. zászlóaljnál kezdte. 1943. július 1-ig, 24/1. puskásszázad parancsnoki kinevezéséig az ungvári gyalogezred tartalékos tiszti iskola II. évfolyamának, illetve az ezred egyesített tisztes iskolájának parancsnoka volt. Ezt követően – az 1943. szeptember 1. és 1944. február 1. közötti 24. gyalogezred tartalékos tiszti iskola parancsnoki beosztását nem számítva – végig a 24/1. puskásszázad parancsoka volt Ungváron, s galíciai hadszíntéren egyaránt. 1944. április 26-i sebesülése miatt június 15-ig az ungvári hadikórházban ápolták. Visszatérése után eredeti beosztásába került, s jelen volt az ungvári seregtest 1945. április 6-7-i harcbeszüntetésekor.

[43] HL. KTB. Gen. Kdo. XI. A.K. 1944. 04.27.

[44] Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920-1945) II. kötet. Szerkesztette: *Veress Lajos*. München 1974. 197. old.

ikba visszahátráló zászlóaljak az erdei partizánok rajtaütéseitől is súlyos veszteségeket szenvedtek.[45]

A nap folyamán, a déli óráktól – német zuhanóbombázók bevetése és némi tüzérségi előkészítés után – a 2. páncéloshadosztály nagyobb harccsoportja és a bal szomszéd, 16. gyaloghadosztálybeli csapatok újból támadásba lendültek. Fő támadási céljuk, a Kolomeához közeli Slobodka Lesna környékének elfoglalása ezen a napon sem sikerült. A páncélosharccsoport zömének támadása – az ellenséges nehéz harckocsik beavatkozása miatt – hamar elakadt, s a szárnyakon bevetett gyalogzászlóaljak tervezett előrenyomulását is egy erős szovjet harckocsi-ellenlökés akasztotta meg. A 12. gyalogezred – I. zászlóaljának kiesése miatt – a II. és III. zászlóaljával vett részt a támadásban, s Swiety Stanislaw keleti szegélyének birtokbavétele után, az elért vonalban védelemre rendezkedett be. Előrenyomulása során kötelékei összekeveredtek a 16. gyaloghadosztály 19/II. zászlóaljával, ennélfogva egy rövid ideig a szolnoki seregtest ezen legdélebbre elhelyezkedő zászlóalja a 12. gyalogezred zászlóaljai közé ékelődött be.[46]

Kolomea környékének, Slobodka Lesna és Rakowczyk községeknek elfoglalása az április 26-án megindított, s 27-én folytatott támadás kudarcát követően pár napig lekerült a napirendről. A sikertelenség okait elsősorban a német XI. hadtestparancsnokság alá tartozó, s a főerőt jelentő 2. páncéloshadosztály határozott előretörésének elmaradására lehetett visszavezetni. A páncélosseregtest nagyobb harccsoportjának a Swiety Jozefről Slobodka Lesnára vezető egyetlen úton kellett volna előrenyomulnia. Az itt bevetett harckocsialosztályainak ennélfogva nem volt tere a támadás kibontakozására. A szovjet csapatok a műutat aláaknázták, s erős harckocsiköteléket vontak itt össze, ezért a mélyen tagozott erőknek jobbra és balra is ki kellett kanyarodniuk. Ezen kötelékek az erdőben nem találtak összeköttetést a szárnyakon előrenyomuló gyalogzászlóaljakkal. Így fordulhatott elő, hogy a nyíregyházi 12/I. zászlóalj összeköttetés hiányában egyedül nyomult előre Rakowczykig, ahonnan később súlyos veszteséget szenvedve, az ellenség bekerítéséből kellett visszavonulnia.[47] A súlyos veszteségekkel járó kudarcot az is előidézte, hogy az arcvonalba éppen hogy kiérkező magyar csapatoknak nem sikerült felderíteniük a Kolomea térségébe észrevétlenül csoportosított új szovjet erőket, s így a kevés hadifoglyot ejtett alakulatokat több meglepetésszerű ellenlökés érte.

A közel két hete tartó szakadatlan harcok eléggé megviselték a gépkocsizó lövész- és gyalogzászlóaljakat. Véres veszteségeik átlagosan megközelítették a 250-300 főt, s a lőszer és az élelmiszer utánpótlásuk állandó akadozása is hozzájárult támadásaik sikertelenségéhez.

Az április 27-ét követő napokban a 24. gyalog-, illetve a 2. páncéloshadosztály arcvonalán jelentős méretű harccselekmény nem történt. A csapatok rendezték

---

[45] *Ács Géza* (főhadnagy) szíves közlése alapján.

[46] HL. VKF. 634/hdm. csf – 1944.

[47] HL. Tgy. 3231. „*4 h-kor Rakowczykból visszavonuló I. zászlóaljparancsnok (Ilonkay József alezredes – szerzők) 8 tiszttel és 129 főnyi legénységgel Swiety Jozefbe érkezik. Az 1., 2. és 3. lövészszázad, géppuskásszázad és páncéltörő ágyús szakasz más irányban tört ki és Tlumaczykon gyülekezik.*" (12. gyalogezred töredékes harctudósítása 1944. 04. 28.)

kötelékeiket, kisebb felderítő jellegű vállalkozásokat hajtottak végre, s felkészültek, illetve csoportosultak a Slobodka Lesnába vezető műút elfoglalására irányuló, május 3-ára tervezett támadáshoz. Csupán Tlumaczyknál újultak ki a harcok, melyet és közvetlen környékét a 24. gyaloghadosztály déli és középső szárnyán küzdő 21. gyalogezred zászlóaljainak és az ungvári seregtestnek április 30-tól harcászatilag alárendelt német 19. páncéloshadosztálybeli egységeknek kellett véglegesen birtokba venniük.[48]

A magyar és német csapatok támadása – az esős időjárás és a német rohamlövegek késedelmes megérkezése miatt – *május 2-án* hajnali 4 órakor vette kezdetét. Ezen arcvonal-kiigazító vállalkozásra az 1. hadsereg-parancsnokság utasította a csapatokat. Délelőtt 9 órára a 21. gyalogezred zöme és német 73. páncélgránátos ezred[49] nemcsak a falut foglalta el, hanem birtokba vette a Tlumaczyktól keletre, s a Kolomeába vezető vasútvonaltól északra található erdőt, s a Prut jobb partján fekvő *Kniazdwor* helység nyugati és déli részét is. A német alakulat további előretörését a Kniazdwortól északra csoportosuló kisebb szovjet harckocsicsoport, a 21. gyalogezred támadásának folytatását pedig a *Pohary* nevű erdőrészből kiinduló ellenséges ellenlökések szakították meg. A Pruttól délre kialakult harcokba a német páncélosok és rohamlövegek a felrobbantott, s ki nem javított híd használhatatlansága miatt nem tudtak beavatkozni. Bevethető tartalékok hiányában le kellett mondani a Rakowczykig történő előretörésről és az ott tervszerűen kiépített ellenséges védőállások leküzdéséről is.

A nap folyamán a magyar és német csapatoknak általában sikerült megtartaniuk a délelőtt elfoglalt területeket, csupán a német 73. páncélgránátos ezredet szorította vissza egy ellenséges ellenlökés Tlumaczyk keleti szegélyére. A falu körül elfoglalt területekkel viszont a szinte áttekinthetetlen erdős terepen meghosszabbodott a 24. gyaloghadosztály arcvonala, s a Tlumaczykot védő csapatok helyzete – a közeli Jedlina erdőből kiinduló ellenséges támadások esetén – még inkább veszélyeztetetté vált.[50]

Az 1. hadsereg arcvonalának egyes szakaszai – elsősorban déli szárnyán, a Pistyn, Kosow, Kuty városok előtt húzódó vonal – április végétől már állandósulni látszottak. Magyar és német alakulatai május első két hetében leginkább a Kolomeától északnyugatra levő térségben folytattak kisebb-nagyobb arcvonalkiegészítő vállalkozásokat. Ezek már csak az április 17-én megindított hadművelet utórezgései voltak.

A német XI. hadtestparancsnokság által tervezett és irányított május 3-i vállalkozás során a 2. páncéloshadosztály harccsoportjainak északra helyezett súllyal újból a Slobodka Lesnát védő ellenséges csapatok ellen kellett támadást indítaniuk. Ve-

---

[48] HL. VKF. 634/hdm. csf. – 1944; Mikrofilmtár KTB. Gen. Kdo. XI. A.K. 1944. 04. 29.

[49] A 73. páncélgránátos ezred a német 19. páncéloshadosztály kötelékébe tartozott. Két zászlóaljjal rendelkezett, akárcsak a seregtest 74. páncélgránátos ezrede is. A német páncéloshadosztály jelentősebb alakulata volt még a két zászlóaljból álló 27. harckocsiezred is. (*Georg Tessin*: Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen SS im zweiten Weltkrieg. 1939-1945. Bd. 4. Frankfurt am Main, 1974 – 77. 117 – 119. old.)

[50] HL. Mikrofilmtár. KTB. Gen. Kdo. XI. A.K. 1944. 04.30 – 05.02.

lük együtt bevetésre került a 24. gyaloghadosztály északi szárnyán levő 24. gyalogezred és a 21/I. zászlóalj is, melyeknek a védővonaluk előtt elterülő Jedlina erdőt kellett birtokba venniük. A támadó csapatokat északi irányból a 16. gyaloghadosztály biztosította.

A rövid tüzérségi előkészítés után, *május 3-án* reggel fél 6-kor megindított támadás csak részsikereket eredményezett. A 24. és a 16. gyaloghadosztályok előnytelen arcvonalán nem sikerült változtatni, a 12. gyalogezreddel, illetve német páncélgránátos alosztályokkal támogatott 2. páncéloshadosztály viszont valamivel kedvezőbb állást vehetett fel. A fő cél, Slobodka Lesna elfoglalása ezúttal is megoldhatatlan feladatnak bizonyult. A 12. gyalogezred viszont Swiety Jozefből a kérdéses helységbe vezető műutat elfoglalta, lezárta, s az arcvonalat az erdőtől pár száz méterrel keletebbre előre vitte. A gyalogzászlóaljak között két magyar gépkocsizó lövészzászlóaljat, s a német 110. páncélgránátos zászlóaljat is bevetették. A délutáni órákra az ellenség ellenlökései egyre gyakoribbakká váltak, s kiépített páncélelháritó rendszerét harckocsik bevetésével sem sikerült felszámolni. A visszavetett magyar és német csapatok délutáni és esti harctevékenysége már kizárólag az ellenséges ellenlökések elhárítására irányult.[51] A 24. gyaloghadosztály északi szárnyán küzdő csapatok *május 4-én* folytatták támadásukat. Kitartó próbálkozásaik eredményeképpen csaknem sikerült birtokba venniük a Jedlina erdő egész területét.[52]

Az 1. hadsereg XI. hadtestének védőszakaszán a május 5. és 10. közötti időszak az egyes alakulatok átcsoportosításával, s felváltásával, valamint kisebb arcvonalkiigazító vállalkozásokkal telt el. A több ízben megismételt akciók egyre kevésbé vezettek eredményre. A szemben álló szovjet csapatok ellenállása napról-napra erősödött. A felderítés kezdetben támpontszerű, majd összefüggő védőállásokat derített fel, s harckocsi összevonásokról, illetve jelentős számú aknavető és tüzérségi löveg arcvonalba irányításáról tájékoztatott.

A vállalkozások többnyire a 24. gyaloghadosztályra hárultak, ugyanis a 2. páncéloshadosztály zömét május 6-tól kivonták az arcvonalból, s csupán a még neki alárendelt 12. gyalogezred kapott támadó jellegű feladatot. A páncéloshadosztály felváltása május 3-ról 4-re virradó éjjel a 12. gyalogezrednek a német 196. gránátosezred által történt leváltásával kezdődött és a páncélosseregtest még arcvo-

---

[51] HL. Mikrofilmtár. KTB. Gen. Kdo. XI. A. K. 1944.05.03.; HL. 634/hdm. csf – 1944; Tgy. 3231. Az 1944. május 3-i támadás legjelentősebb részleteiről az alábbiak olvashatók a 12. gyalogezred töredékesen fennmaradt harctudósításában: *„11 h-kor a II. zászlóalj jelentős veszteségek árán eléri a támadási célját, a (Slobodka Lesnába vezető – szerzők) műutat, azonban szomszédai lemaradása miatt elszigetelt helyzetbe kerül. A III. zászlóalj ugyanis heves ellenállásba ütközött és a tüzérség támogatását nélkülözve, támadása elakadt. Kisebb géppisztolyos erők maradtak a hátában, amelyeket azonban a német zászlóaljjal (110. páncélgránátos zászlóalj – szerzők) együtt sikeresen lekűzdöttek. Ezalatt a II. zászlóalj a műút K-i és Ny-i oldalán beás és kitart."*

[52] HL. Mikrofilmtár KTB. Gen. Kdo. XI. A.K. 1944. 05.04. 1944. május 4-én délután 5 órakor *Pintér Aladár* vezérőrnagy, a 24. gyaloghadosztály parancsnoka jelentette német felettesének, hogy a tíz napja nehéz körülmények között harcban álló 24. gyalogezred már nincs abban a helyzetben, hogy a támadást folytassa. A 2. páncéloshadosztálynak alárendelt 12. gyalogezred visszavezénylését kérte, mert szerinte ezen alakulattal sikerülne némileg előnyösebb kiigazítást elérni a kiszélesedett arcvonalon.

nalban levő részeinek a 12. gyalogezred által május 4-ről 5-re végrehajtott felváltásával fejeződött be.[53] A 196. gránátosezred a német 68. gyaloghadosztály alakulata volt.[54] Ezen egység, illetve néhány 24. gyaloghadosztálybeli zászlóalj támogatása mellett a 12. gyalogezred két ízben tett kísérletet az elért arcvonal kiigazítására. A két napos, *május 5. és 6.* közötti vállalkozás során – melyet még a 2. páncéloshadosztály parancsnoka[55] rendelt el – a legnehezebb feladatok javarészt a III. zászlóaljra hárultak. A slobodka lesnai műúttól délre ugyan 800-1000 métert nyomultak előre a csapatok, ezzel azonban az arcvonal kiegyenlítését még nem sikerült elérniük. Néhány beszögellő rész továbbra is maradt az arcvonalon, s az ellenség a másnap hajnali ellenlökésével 500 méterrel szorította vissza a nyírségi alakulatokat.[56] Ezen ellenlökés során megsebesült, a beteg 12/III. zászlóaljparancsnokot[57] helyettesítő egyik 12. gyalogezredbeli főtiszt, *Radimetzky Endre* százados[58] is.

---

[53] HL. VKF. 634/hdm. csf. – 1944.; A 2. páncéloshadosztály 1944. május 6-tól már valamennyi alakulatával az arcvonal mögött csoportosult. Május 12-től mint hadseregtartalékot Nadworna, Majdan Sredni, Ottynia, Winograd és Wolosow körzetben vonták össze. Az április 17. és május 13. közötti harctevékenysége során elszenvedett személyi veszteségei az alábbiak voltak: elesett 13 tiszt, 171 főnyi legénység, sebesült 55 tiszt, 944 főnyi legénység, eltűnt 4 tiszt, 104 főnyi legénység, beteg 7 tiszt, 147 főnyi legénység, fogságba esett 4 fő legénység. Ebből a 1444 főnyi véres veszteségből 48 tiszti és 1022 főnyi legénységi veszteség esett a 3. gépkocsizó lövészezredre, ennélfogva a gépkocsizó lövészszázadok harcos létszáma 40-60 főre olvadt le. Páncélozott járművei közül 1 Toldi könnyű, 8 Turán – 40-es közepes és 9 Turán – 75-ös nehéz harckocsi, illetve 4 Nimród páncélvadász és 2 Csaba páncélgépkocsi semmisült meg a harcok során.

[54] Uo.; VKF. 1. oszt. Táj. 1944. O5. 03 – 13. A német 196. gránátosezred 1944. május 3-án érkezett meg a 2. páncéloshadosztály harcterületére, annak megerősítése céljából. Május 13-án már seregtestének, a német 68. gyaloghadosztálynak valamennyi alakulata az arcvonalba került, miután a 24. gyaloghadosztálytól balra elhelyezkedett 16. gyaloghadosztály állásait vették át.

[55] A 2. páncéloshadosztály parancsnoka ezen időszakban *Osztovics Ferenc* ezredes volt. *Osztovics Ferenc* (Győr, 1899. IV. 27. – Győr, 1948. IX. 2.) ezredes, (1944. november 1-től vezérőrnagy) 1943. október 1 és 1944. május 15. között volt a 2. páncéloshadosztály parancsnoka. Ezt követően beosztás nélkül a hátországban, majd az 1. hadsereg-parancsnokságon tartózkodott. 1944. szeptember végén, október elején rövid ideig a 24. gyaloghadosztály parancsnoki teendőit is ellátta. 1944. október 6-án a 23. tartalék hadosztály parancsnokává nevezték, s december 10-ig szolgált ebben a beosztásban. Utána a 3. hadsereg parancsnokságára került, s utolsó beosztásában mint az említett hadsereg harcfegyelem-biztosító parancsnoka tevékenykedett.

[56] HL. VKF. 634/hdm. csf – 1944.

[57] *Sándor Zoltán* (Székelyhidegkút, 1900. X. 5 – Göttingen, 1994. XII. 24) alezredes. A két világháború között, 1922. május 7-től 1933. junius 31-ig a 6. gyalogezrednél szolgált, majd 1940. október 5-ig a HM. VI.-2. osztályon tevékenykedett mint rádiós előadó. 1940. október 5. és 1942. január 1. között a rahói 3. hegyivadász-zászlóalj portyázó század, illetve pótzászlóalj parancsnokaként teljesített szolgálatot, majd ezt követően mint haditudósító szakasz-, illetve századparancsnok 1942. június 24. és 1944 január 18. között két ízben került ki a keleti hadszíntérre. Harmadik frontszolgálata 1944 márciusától május 4-ig tartott, mikor is a nyírbátori 12/III. zászlóalj parancsnoki teendőit látta el. Utána a HM 7/ö. osztályára került, melynek állományával 1945. május 1-én amerikai fogságba esett.

[58] *Radimetzky Endre* (Aranyosbánya, 1909. I. 31. – Swiety Jozef, 1944. VII. 24.) százados. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1932. szeptember 1. és 1934. november 1. között a 6. határőr kerület parancsnokság, parancsnoki, illetve, „6/6. szárnyán" tevékenykedett Debrecenben, illetve Mérken. Amikor átszervezés folytán addigi alosztálya „6/6. határőr szárnyról" 12/5. puskásszázadra változott, átkerült a 12/II. zászlóalj állományába. 1942. december 5-ig szolgált ebben a zászlóaljban mint a 12/5., majd a géppuskásszázad parancsnoka. Ezt követően a nyírbátori 12/III. zászlóaljhoz került, s 1943. szeptember 22-ig pótzászlóalj-parancsnoki, majd géppuskásszázad parancsnoki teendőket lá-

A 12. gyalogezred másik arcvonal kiigazító vállalkozására *május 11-én* került sor, mely a 24. gyalogezred részeivel közösen az ungvári seregtest gyalogsági parancsnokának,[59] *Budaházy Mihály* vezérőrnagynak[60] parancsnoksága alatt a hajnali órákban vette kezdetét. Célja a már állásban levő 12. gyalogezredbeli zászlóaljak védelmi vonalának a *Kolomijka patak* mentére való kiterjesztése és a *Jedlina erdő* teljes birtokbavétele volt. A támadást hajnali 4 órakor a 24/II. zászlóalj indította meg, de csak a hozzá csatlakozó 12/I. zászlóalj ért el némi sikereket a délelőtt folyamán. A sűrű bokros erdőben az ellenség kemény ellenállást fejtett ki, s kézigránátharcra is sor került. A 12/I. zászlóalj – súlyos veszteségek árán – 200 métert haladt előre. Miután a jobb szomszéd 24/II. zászlóalj lemaradása következtében oldalozó tűzbe került, tovább nem folytathatta támadását. A zászlóalj jobb szárnyának megtámasztását végül egy német 196. gránátosezredbeli század bevetésével sikerült elérni. A vállalkozás során a támadó csapatok végül is elérték a Kolomijka patak mentét, s ott azonnal be is ásták magukat.[61]

Az utolsó nagyobb szabású májusi vállalkozást követően egy időre állandósult a 24. gyaloghadosztály arcvonala. Parancsnoksága május 12-től a felváltott magyar 2., illetve a német 19. páncéloshadosztályok szakaszán is átvette az irányítást.[62] Május 11. után nemcsak a Kolomea előtti frontszakasz merevedett meg, hanem több mint két hónapig az 1. hadsereg egész arcvonalán egy ún. állóháború alakult ki.

Az 1944. áprilisi, májusi hadművelet során az 1. hadsereg a számára meghatározott maximális támadási célt – a fontos vasúti csomópontnak számító Kolomea, s Obertyn környékének birtokbavételét – nem tudta elérni. A sok veszteséggel, kudarccal, de kemény helytállással, s kitartással megvívott harcok során azonban egyre tekintélyesebb ellenséges erő magára vonásával a Kárpátok előterében hú-

---

tott el. A galíciai hadműveleti területre mint a 12. gyalogezred ezredközvetlen páncéltörő ágyús századának parancsnoka vonult el 1944. március 30-án. Május 6-án Swiety Jozefnél megsebesült. Július 1-én átvette a 12/III. zászlóalj parancsnokságát. A július 24-i visszavonulás során a Swiety Jozeftől délkeletre levő erdőben szívlövés következtében hősi halált halt. Elestének napján, 1944. július 1-el őrnaggyá léptették elő.

[59] A *gyalogsági parancsnok* magasabb parancsnoki (nem seregtest parancsnoki) jog és hatáskörrel felruházott magasabb fegyvernemi előljárója volt a seregtest kötelékébe tartozó gyalogságnak.

[60] *Budaházy Mihály* (Mátészalka, 1891. IX. 21. – Budapest, 1962. IV. 3.) vezérőrnagy. Fontosabb beosztásai 1931. és 1941. között az alábbiak voltak: 1931. november 1-től 1933. november 1-ig a 12/II. zászlóalj parancsnoka, 1935. szeptember 1. és 1939. között az 1. határőr kerület parancsnokságának előbb parancsnok-helyettese, majd az 1/II. határőrosztály parancsnoka; 1940. december 1-től 1941. február 1-ig pedig a 12. gyalogezred parancsnokságán tevékenykedett. Ezt követően a 22. gyalogdandár parancsnokságára került, s mint leventeparancsnok teljesített szolgálatot. 1942. május 7-től 1943. május 15-ig az Ukrajnában megszálló feladatot ellátó 37. gyalogezred parancsnoka. 1943. május 15-én ismét Nyíregyházára került, s 1943. augusztus 11-ig a 22. könnyű hadosztály parancsnoka volt. Ezt követően Ungváron, illetve a galíciai hadműveleti területen 1944. július 1-ig a 24. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoki teendőit látta el.

[61] HL. Tgy. 3231. A nyíregyházi 12. gyalogezred az 1944. május 11-én végrehajtott vállalkozása előtt 1601 puskával, 60 golyószóróval, 23 géppisztollyal, 9 nehézpuskával, 13 gránátvetővel, 24 géppuskával, 8 aknavetővel és 10 páncéltörő ágyúval rendelkezett. (12. gyalogezred töredékes harctudósítása, 1944. 05. 10.)

[62] HL. Mikrofilmtár. KTB. Gen. Kdo. XI. A.K. 1944. 05.12.

zódó arcvonal összefüggését helyreállította és a német 1. páncélos- és a Romániába visszavonuló német 8. hadsereg között keletkezett hézagot kitöltötte. A hadművelet jelentős eredményének számít az is, hogy Nadworna, Delatyn, illetve a Prut-völgy egy részének elfoglalásával sikerült felszámolni a szovjet hadsereg 1944. márciusi előretörése nyomán keletkezett nyugat felé előreugró, Stanislau – Dolina által határolt arcvonalívet, mely helyzeténél fogva, déli irányban, Körösmező felé közvetlen veszélyt jelentett a Kárpát-medencére.

A hadművelet során a 2. páncéloshadosztálynak központi szerep jutott. Nadworna gyors elfoglalása után a kedvezőtlen útviszonyok közepette, az erdős és lakott területen át eljutott Tlumaczyk, és Slobodka Lesna helységek közelébe, szabaddá téve ezzel a Stanislau – Körösmező közötti forgalmas hadiutat. Fontos feladatok hárultak a 24. gyaloghadosztályra, illetve a 2. páncéloshadosztálynak április 24. és május 12. között alárendelt 12. gyalogezredre is, melyek jelentős mértékben vették ki részüket a páncélos és gépkocsizó lövészalakulatok által elért terület megtartásában és a minél kedvezőbb védelmi vonal kialakításában.

A 24. gyaloghadosztály alakulatai – beleértve a 12. gyalogezredet is – súlyos személyi és anyagi veszteséget szenvedtek e kezdeti harcok alatt. A gyakran 500-1000 méterekért, kedvezőbb védőállások elfoglalásáért, s a gyorsan mozgó alakulatok előretörésének biztosításáért harcba vetett ungvári seregtestbeli gyalogzászlóaljak hősi halottainak, eltűntjeinek és sebesültjeinek száma – az 1. hadsereg összes alakulatát figyelembe véve – kiemelkedően magas volt.

A 24. gyaloghadosztály 1944. április 17. és május 15. között 390 (ebből 19 tiszti) hősi halottat, 785 (ebből 4 tiszti) eltűntet és 2390 (ebből 110 tiszti) sebesültet vesztett.[63]

---

[63] HL. VKF. 1. oszt. Táj. 1944. 05. 15. Az 1. hadsereg személyi állományának veszteségei 1944. április 17. és május 14. között az alábbiak voltak:

	ELESETT	SEBESÜLT	ELTŰNT
16. gyaloghadosztály	14 tiszt/299 legénység	69 tiszt/1724 legénység	6 tiszt/660 legénység
24. gyaloghadosztály	19/371	110/2285	4/781
25. gyaloghadosztály	11/235	84/1804	4/209
18. könnyű hadosztály	15/255	41/1148	1/517
27. könnyű hadosztály	5/91	12/271	1/37
2. páncéloshadosztály	12/212	53/996	3/97
1. hegyi dandár	10/187	20/619	13/450
2. hegyi dandár	14/182	45/912	2/656
ÖSSZESEN	110/1832	434/9759	34/3407

Megjegyzés: A 2. páncéloshadosztály ezen feltüntetett veszteségadatai eltérnek a seregtestparancsnokság által készített összefoglaló jelentésben közöltektől. HL. 634/hdm – csf – 1944.

A 12. gyalogezredbeli hősi halottakat *Bredtheim* község temploma mellett (pl. *Malombegyi Rezső* tartalékos zászlós, 12/II. zászlóalj), illetve *Swiety Jozefben* (pl. *Győrvári Ottó* hadnagy, 12/II. zászlóalj) temették el. A 21. gyalogezred elesettjeinek temetője Iwanowczén, az ezredparancsnokság törzsszállása mellett volt.

Egy ezred-, s öt zászlóaljparancsnok esett ki a harcok folyamán.[64]

---

[64] Az 1944. április 24. és május 12. között lezajlott harcok során elesett, vagy megsebesült és a harctérről elkerült 24. gyaloghadosztálybeli ezred- és zászlóaljparancsnokok az alábbiak voltak:

Virágh István (Marosvásárhely 1898. X. 4. – Budapest 1960. V. 7.) ezredes. A két világháború között, 1926. július 16. és 1932. szeptember 30. között szolgált Nyíregyházán is mint a 12. gyalogezred egyik századparancsnoka, illetve ezred 2., majd 1. segédtisztje. 1938. október 1-től 1941. szeptember 30-ig a VKF 7/k. osztályon teljesített szolgálatot, majd 1943. június 20-ig a munkácsi 24/III. zászlóalj parancsnoka volt. Ezt követően 1944. április 30-i súlyos sebesüléséig a 24. gyalogezred parancsnoki teendőit látta el Ungváron, illetve a galíciai hadszíntéren.

Tóth Jenő (Temesbökény, 1900. XII. 2.– ?) alezredes. 1940. november 1. és 1942. november 1. között a 26. gyalogezred ezred 1. segédtisztje, illetve tartalékos tiszti iskolájának parancsnoka volt. Ezt követően 1942. november 1-től 1943. október 15-ig a 32. gyalogezred egyik zászlóaljának parancsnoka Ukrajnában. 1943. október 15-től a kassai 21/I. zászlóalj parancsnokává nevezték ki. Ebben a beosztásában maradt 1944. április 25-ig, amikor Tlumaczyknál súlyos légnyomást szenvedett. A háború utolsó hónapjaiban 1944. július 15. és 1945 áprilisa között a Bólyai János Honvéd Műszaki Akadémia harcászat tanára volt.

Dr. Rankay József (Visk, 1899. II. 8. – Budapest, 1961. VII. 15.) alezredes. 1921. és 1935. között a jászberényi 5. kerékpáros zászlóaljnál, majd a szolnoki 10. gyalogezrednél, ezt követően a miskolci 13. gyalogezrednél szolgált. Az utóbbi alakulatnál 1940. november 1-ig géppuskásszázad parancsnok, majd ezred 1. segédtiszt volt. 1940. november 1. és 1945. június 2. között a HM. 8/b. osztályán, majd az Elnökség állományában előadó. Ez idő alatt 1944. február 24-től április 27-i sebesüléséig a 24/II. zászlóalj parancsnokaként hadibeosztásban volt.

Kovách László (Miskolc, 1905. VI. 27 – 1944. V. 11.) őrnagy. Mint felváltó alakulatként a keleti hadszíntérre kivezényelt ungvári 24. gyalogezred ezredközvetlen páncéltörő ágyús század parancsnoka teljesített először frontszolgálatot, 1942 novembere és 1943 májusa között. Ez idő alatt, 1943. január 14-től a megsebesült 21/II. zászlóalj parancsnokát is helyettesítette. A galíciai hadszíntéren 1944. május 11-i hősi haláláig a munkácsi 24/III. zászlóalj parancsnoka volt. Elestéről *Varga Pál* százados, a 24/6. puskásszázad egykori parancsnoka a következőképpen emlékezett vissza: *„Május hónap 11-én a támadás végrehajtására Kovách őrnagy előrejött az első vonalba, a 8. és a 7. század között levő kb. 50 m² tisztásra, s onnan vezényelte a 8. századot előre. Tőle 5 méterre álltam... Megjelenése után kb. 10 perc múlva érte a fejlövés valahonnan egy fáról orosz távcsöves puskából."* (Részlet a szerzőkhöz írt 1996. január 28-i leveléből)

Varga Pál (Dávod, 1910. X. 1.-) főhadnagy, 1944. augusztus 1-től százados, 1939.június 15-én került a 24/III. zászlóaljhoz, s különböző beosztásokban (puskás, illetve géppuskás szakasz,- illetve századparancsnok, zászlóaljsegédtiszt) 1944. június 7-i sebesüléséig ebben az alakulatban szolgált.

Boldogh Gyula (? 1907. II. 11. – ?) százados. A galíciai hadszíntérre mint a 24/III. zászlóalj géppuskásszázad parancsnoka vonult el, s a 24/I. zászlóalj parancsnokának, *Sipos Lajos* őrnagynak betegsége miatt 1944. március 28-tól át kellett vennie az ungvári zászlóalj parancsnokságát. 1944. április 27-i reggeli rakowczyk-i eltűnéséről (fogságba eséséről) *Komjáthy Tihamér* főhadnagy, a 24/1. puskásszázad egykori parancsnoka az alábbiakat írta: *„Boldogh századost egy lövészteknőben fekve találtam. Felkértem, hogy jöjjön velünk hátra, de ő csak a fejét rázta. Közben az orosz vonal felől három T-34-es harckocsi tűnt fel, s ezért Boldogh századost ott hagyva .... én is visszavonultam az erdőbe."* (Részlet a szerzőkhöz írt 1996. január 31-i leveléből.) *Ilonkay József* alezredes katonai pályafutását illetően – lásd a 12. számú jegyzetet; *Sándor Zoltán* alezredes katonai pályafutását illetően – lásd az 57. számú jegyzetet.

Visszaemlékezések

Gergelyfi Imre ezredes:

Korán reggel segédtisztemmel és figyelőtisztesemmel gépkocsin elindultam Sadzawkára. Az ütegek parancsnoki szakaszai az ütegparancsnokok vezetése alatt szintén elindultak ügetésben. 11 óra körül utóbbiak be is érkeztek Sadzawkára, amelynek keleti szegélyén előkészítették a tüzelőállásokat. Jelentették, hogy az ütegek beérkezésével csak a délutáni órákban lehet számolni, mivel az úton menetelő gyalogság járművei több helyen eltorlaszolták az utat. A páncéloshadosztály gyalogsága – jobb szárnyával a Prutra támaszkodva – elérte Tlumaczyk község nyugati szegélyét, ahol elakadt. A községet az oroszok szívósan védték. Tervezett tüzelőállásaink közelében, az út mellett várakozva ismét találkoztam Osztovics Ferenc ezredessel, a páncéloshadosztály parancsnokával. Gépkocsin érkezett oda, hogy a helyzetről tájékozódjék. Rövid beszélgetésünk közben kijelentette, hogy: „Holnap este Kolomeában akarok lenni." Mindazok után amit addig láttam és hallottam, ez a kijelentés nemcsak túlzottan derűlátónak, hanem egyenesen nevetségesnek hangzott. Kolomeát sem a pándéloshadosztály, de még a bevetett 24. hadosztály sem látta meg soha.

17 óra körül megérkeztek az ütegek, elfoglalták tüzelőállásaikat és azonnal megnyitották a tüzet. A zászlóaljparancsnok arra kért, hogy tartsuk tűz alatt Tlumaczyk községet, mert ha onnan még egy lökés éri őket, legénységük nem fog tudni ellenállni. A 23. tüzérosztály ütegparancsnokai és felderítői átmentek a Prut bal partjára, amely meredek falként szegélyezte a folyót és a magaslatok tetején elhelyezkedve igen jó figyelőviszonyok mellett kezdte meg a tűzharcot. Ugyancsak ott keresett és helyezkedett el a 23. tüzérosztály parancsnoka: Besenszky Gábor alezredes is. Én, hogy a biztos összeköttetést a gyalogsággal és a páncéloshadosztály-parancsnoksággal biztosítsam, az innenső parton maradtam, egyetlen ütegparancsnokommal együtt. (2. üteg)*

***Április 24-én** korán reggel Sadzawkától északra 2 km-re egy erdő szegélyén álló erdészházat igyekeztem elérni abban a reményben, hogy annak tetejéről jó kilátásom lesz. Az erdőn át, hátulról igyekeztem segédtisztemmel és a távbeszélőkkel elérni a magaslaton fekvő házat. Az erdő talajvíz alatt állott, úgy, hogy helyenkint térdig merültünk belé. Tőlünk jobbra erős lövöldözést hallottunk. Félóra múlva elértük az erdő szélét. Előttünk nagyobb tisztás terült el, amelynek túlsó oldalán egy magaslaton megpillantottam az erdészházat. A tisztás kihalt és üres volt, az alacsony fűben egymástól 8-10 lépésnyire 3 halott magyar katona feküdt. A világoskék hajtóka a nyakukon igazolta hovatartozásukat: a páncéloshadosztály gyalogsága úgy látszik itt nyomult előre. Alig tettünk pár lépést a tisztáson, tüzet kaptunk. Rövid futás után elértünk egy elég széles patakmedret, melynek csak a közepén folyt a víz. Ide lehúzódva folytattuk utunkat, míg a magaslat aljához értünk. A házat körülvevő gyü-*

---

* *Besenszky Gábor* (Nagyszeben, 1898. X. 9. – Budapest, 1971. XII. 26.) alezredes (1944. július 1-től ezredes) 1944 márciusától 1945. március 4-ig teljesített frontszolgálatot a 24. gyaloghadosztály kötelékében, 1945. január 6-ig mint a 23. tábori tüzérosztály parancsnoka, azt követően pedig a hadosztály tüzérségi parancsnok helyettese.

mölcsös fáinak oltalma alatt megközelítettük a házat, amelynek homlokfalán állandóan pattogtak a lövedékek. Tanácstalanul megálltunk. Ekkor kinyílt a ház egyik ablaka és onnan egy tüzér kiáltott ki: „Megkerülni a házat és a hátsó oldalon az ablakon bemászni." Követtük a bölcs tanácsot és pár perc múlva benn voltunk a házban, amelynek a padlásán a páncélos hadosztály egyik gépvontatású tüzérosztályának parancsnoka: Misley alezredes tanyázott. Az ellenség felé eső oldalán a tetőnek, kiemelt 3-4 cserepet és azon át figyelve vezette osztályának tüzét. Nagyon megörültem a találkozásnak. Misleyvel évekkel azelőtt Hajmáskéren együtt szolgáltam és így jól ismertem. Ő aztán alaposan tájékoztatott a helyzetről és a terepről. Átadta belőtt céljait és amikor egy óra múlva megérkeztek távbeszélőim a vezetékekkel, én is azonnal megnyitottam a tüzet. Elhatároztam, hogy itt maradok annál inkább, mert mint Misley közölte, őket másnap kivonják és a támadást a mi hadosztályunk folytatja. A felváltás az éj folyamán megtörtént. Az oroszok nem zavarták a felváltást.*

Április 24-én a hadosztály az alábbi csoportosításban készenlétbe helyezkedett a támadáshoz:

- *jobb szárnyon a 21. gyalogezred (Szekeres Géza ezredes)*
- *középen a 24. gyalogezred (Virágh István ezredes)*
- *bal szárnyon a 12. gyalogezred (Muzsay Ferenc ezredes**) parancsnoksága alatt.*

A jobb szárny a Prutra támaszkodott, amelynek bal partjára csak néhány járőrt küldtek ki.

A tüzérség csoportosítása:

- *a hadosztály tüzérségi parancsnok egységes vezetése alatt:*
- *déli támogató tüzércsoport Gergelyfi Imre ezredes parancsnoksága alatt:*
- *23. tüzérosztály (Besenszky Gábor alezredes)*
- *24. tüzérosztály (Lugosy László százados***)*
- *78. tüzérosztály (Mogyoróssy László alezredes****)*
- *északi támogató tüzércsoport Saáry István ezredes***** parancsnoksága alatt:*

---

* *Misley Gyula* (Felsőnovaj, 1894. XII. 19.- ?) alezredes. 1944. április 8. és 1945. február 11. között a 2. gépkocsizó könnyű tüzérosztály parancsnokaként teljesített frontszolgálatot.

** *Szekeres Géza, Virágh István* és *Muzsay Ferenc* ezredesek katonai pályafutását illetően lásd a 108., 64. és a 11. számú jegyzeteket.

*** *Lugosy László* (Bábolnapuszta (Bana), 1906. V. 1. – Budapest, 1985. X. 5.) százados. 1944 márciusától 1945. március 1-ig a 24/2. üteg parancsnokaként tevékenykedett a hadműveleti területen. Korábbi hadibeosztásai: 1941. július és október között az 1/I. lovastüzérosztály összekötő tisztje; 1942 májusa és 1943 májusa között a 7. tábori tüzérezred üteg-, illetve osztályparancsnoka.

**** *Mogyoróssy László* (Mád, 1896. X. 7. – Székesfehérvár, 1975. VI. 10.) alezredes. 1928. augusztus 1-től szolgált a nyíregyházi tüzérosztálynál, 1944 márciusától 1945. május 8-i, szovjet fogságba eséséig mint a 78. tábori tüzérosztály parancsnoka teljesített frontszolgálatot.

***** *Saáry István* (Muraszombat, 1897. V. 20. – Budapest, 1953. I. 13.) ezredes. 1942. október 1-től 1944. október 1-ig volt a 22. tábori tüzérosztály parancsnoka a hátországban, illetve 1944 márciusától a hadműveleti területen. Ezt követően a 13. gyalog-, majd a 2. póthadosztály tüzérségi parancsnoki teendőit látta el.

• *22. tüzérosztály (Soóvári Ferenc százados*)*

• *I. gépvontatású tüzérosztály (Denk József alezredes**).*

A déli támogató tüzércsoport a 24. és 21. gyalogezreddel, az északi támogató tüzércsoport a 12. gyalogezreddel működött együtt. A 21. gyalogezred két napig tartó harc után kiverte az oroszokat Tlumaczykból, de a község keleti szegélyénél továbbjutni nem tudott. Az oroszok velük szemben az erdő szélén beásták magukat és minden további támadást visszavertek.

*Sokkal tragikusabb sorsa lett a 24. gyalogezrednek. Az ezred a 21. gyalogezreddel egyidőben támadt a Tlumaczyktól északra, kb. 4 km-re fekvő nyugat-keleti irányba húzódó hatalmas Jedlina erdőre. Kisebb járőrök ellenállását letörve, az ezred két zászlóaljával behatolt az erdőbe és ellenállásra nem találva egész éjjel folytatta előnyomulását. Út az erdőn át nem vezetett. A zászlóaljak nehézfegyverei, konyhái, járművei sorra lemaradoztak. Budaházy vezérőrnagy, a harccsoport vezetője – semmivel sem törődve vezette előre az embereket. Hajnalban elérték az erdő keleti szegélyét. Előttük két község terült el, amelyek teljesen elhagyatottnak látszottak. Az éjjeli menettől kifáradt századok lebeveredtek az erdő szegélyén, hogy megvárják a községek felderítésére kiküldött járőrök visszaérkezését. Hirtelen erős aknatűz zúdult a pihenő emberekre, amelyet a község szegélyéről erős géppuskatűz egészített ki. Kitört a pánik, amelyet megakadályozni nem tudtak. Az emberek hanyatt-homlok menekültek vissza az erdőbe. Minden rend felbomlott. A vad futást csak az erdő közepén sikerült megállítani és a rendet helyreállítani. Az oroszok nyomon követték a menekülteket. A tartalék zászlóalj bevetésével sikerült végre a rendet helyreállítani. Az ezred beásta magát és feltartóztatta az oroszokat. A veszteségek emberben nem voltak nagyok. Annál fájdalmasabbak az anyagi veszteségek. Valamennyi gyalogsági ágyú és a géppuskák zöme, mozgókonyhák és egyéb járművek vesztek el, melyeknek a sűrű erdőből nem sikerült visszakecmeregni. Súlyosan megsebesült az ezredparancsnok*** és az egyik zászlóalj parancsnoka.*****

A hadosztály-parancsnokság csak késő délutáni órákban értesült a hírről és az azzal kapcsolatos anyagi veszteségekről. [...] Az oroszok a támadást követő napon hangszórókkal egész napon át bombölték magyar nyelven: „Ha elfoglaljátok Kolomeát, ráadásul nektek adjuk Moszkvát!". Kolomeát valóban nem sikerült elfoglalni. 26 méter magas fákra épített magasfigyelő helyemről a délutáni kedvező megvilágítás mellett, a szögtávcsövön át láthattuk Kolomeát, megfigyelhettük az utcai forgalmat. Egy ízben a németek 28 kilométer hordtávolságú vasúti lövegekkel két napon át eredményesen lőtték pályaudvarát, de elfoglalni nem sikerült.

---

* *Soóvári Ferenc* (Ruttka, 1907. XI. 15. – Nyíregyháza, 1981. VIII. 18.) százados (1944. november 1-től őrnagy). 1944 márciusától szeptember 6-ig a 22/2. üteg parancsnoka volt, ezt követően a 7. tábori tüzérosztály parancsnokaként tevékenykedett a háború végéig.

** *Denk József* (Zsigmondháza, 1899. VII. 12.– ?) alezredes. 1944. április 16-án mint az I. önálló gépvontatású közepes tüzérosztály parancsnoka került ki a galíciai hadszíntérre, szeptembertől pedig az 1. hadsereg tüzérparancsnokságán szolgált mint előadó.

*** *Virágh István* ezredes, a 24. gyalogezred parancsnoka 1944. április 30-án szenvedett súlyos sebesülést.

**** Az 1944. április 26/27-i rakowczyki előrenyomulás során a 24/II. zászlóalj parancsnoka, *dr. Rankay József* alezredes megsebesült, a 24/I. zászlóalj parancsnoka, *Boldogh Gyula* százados pedig eltűnt.

A hadsereg-parancsnokság beszüntette a további támadást és elrendelte, hogy a hadosztály éppen elért helyzetében ássa be magát. Kezdetét vette az állásharc. Ezzel egyidejűleg azonban a hadosztály jobb szárnyát megnyújtották és a csapatok megszállták a Prut bal partját, annál inkább, mert annak magaslatain települtek legjobb figyelőhelyeink. A tüzérséget megerősítették a 103. gépvontatású nehéz tüzérosztállyal. Az így megerősített és egységesen vezetett tüzérség tartotta az arcvonalat az elkövetkező hetek alatt.

Lakatos Géza őrnagy:

Még este írásban kaptuk meg a támadási parancsot. Hajnalban 5 órakor kellett támadnunk. Én a Prutra támaszkodva támadok 1 km szélességben. Tőlem balra a 21. gyalogezred I. zászlóalja támad. III. zászlóalj tartalék Ivanowczétől délre. A Prut másik oldalán a hegyi dandár nyomul előre. Engem egy Göring üteg /10.5 cm-es könnyű tarack/ támogat, az az üteg, mellyel már megismerkedtünk Kassa mellett, Kisidán. Beosztottak még hozzánk két 7.5 cm-es páncéltörő ágyút is. A zászlóaljnak ezenkívül még volt 4 db 37 mm-es lőfogatú páncéltörő, de korszerűtlen ágyúja is. /Csak nyeles páncéltörő lövedék használata esetén volt eredményes a kiváló T 34-es páncélja ellen./

Ivanowcze északi szegélyén találkoztam az előttünk harcoló felderítő-osztály parancsnokával, egy alezredessel. Elmondta, hogy sok a vesztesége, nem hiszi, hogy tartani tudja az arcvonalat. Kért, hogy mögénk visszavonulhasson. Bár parancs szerint rajtuk keresztül kellett volna támadnunk hajnalban; beleegyeztem. Öt órakor megindítottuk a támadást. Tüzérségünk rövid megrohanó tüzet zúdított elénk. Előrenyomultunk, körülbelül 500 méterre jutottunk, amikor ágyú-, aknavető-, géppuska-, golyószóró- és géppisztolytüzet kaptunk. Viszonoztuk. Csendesedett az ellenséges tűz csak az ágyú nem hallgatott el. Fatelep, fűrészmalom** magas fala, füzfák, bokrok állták el a kilátást.*

*Hírvivővel előrerendeltem az egyik motorizált ágyút, addig egy átereszben laputtunk. A páncéltörőnk odaérkezett hozzánk, vontatója találatot kapott, de 4-5 lövés után az ellenséges ágyú elhallgatott. Elfoglaltuk a fűrésztelepet. Erős tüzérségi, aknavető-, Katyusa-tűz*** fogadott bennünket. Jó, hogy velem volt a tüzérségi figyelő. Nagy tüzérségi tüzet zúdítottunk magunk elé. Nyugalom és viszonylagos csend lett. Berendezkedtünk a fűrészmalom északi oldalán védelemre a Prutra támaszkodva. Tőlünk jobbra a Prut bal partján nagy harci zaj, felénk is lőnek. Tőlünk balra támadó zászlóalj, majdnem egyvonalban velünk, megakadt az ellenséges a tűzben. Még nem láttuk Kolomeát, de éreztük, hogyha a németeknek nem sikerült, nekünk sem sikerül visszafoglalni a várost. Két-három sebesültön kívül nem vesztettünk so-*

---

* Nagy Géza alezredes. Katonai pályafutását illetően lásd 2. számú jegyzetet.

** A Prutra telepített vízimalom, melynek kereke fűrészeket működtetett. Másik elnevezése a *„tłumaczyki halálmalom"* volt.

*** A *Katyusa* tehergépkocsi,- vagy harckocsialvázra szerelt sorozatvető rakétafegyver, másik beceneve a *Sztalin-orgona* volt.

kat, de valahányszor előre akartunk nyomulni, nagy tüzérségi-, aknavető-, de főleg Katyusa-tüzet kaptunk.

Megszerveztem a védőállást. Négy napon keresztül nem igen volt pihenője senkinek sem. De ezalatt megépültek az óvóhelyek. Napraforgó födém helyett (mint a Donnál) háromsoros, 30 cm-es körméretű gerendákból és 50 cm-es döngölt földből volt a bunkerek födéme. Még 15 cm-es telitalálat sem ütötte át.

Huszár László százados:

Április 24-én *a pihenőben lévő ezredünket a déli órákban riadóztatták. A hadosztály-parancsnokságtól kapott intézkedés alapján az ezredparancsnok, vitéz Muzsay Ferenc ezredes kiadta a támadási parancsot, mely a már említett két feladatra tagozódott. Nevezetesen a 2. páncélosbadosztály egységeinek harc közben történő felváltására, s ezzel egyidőben az üldözésbe lendült, páncélosokkal megerősített ellenséges túlerő feltartóztatására. [...] Az erdei harc különleges harceljárást követelt, mind a vezetéstől, mind az egyes harcosoktól. Mindezeket a nehézségeket a tűzkeresztség alkalmával kellett abszolválnunk. Az ezred támadását a Saáry István tüzér ezredes által vezetett nyíregyházi tüzérosztály ütegeinek hatásos zavarótüze vezette be, melyet a Marjanka erdőség szegélyére, valamint a slobodka lesnai műútra fektettek. Ezzel megakadályozták az ellenséges tartalékok bevetését és az anyagi utánpótlás lehetőségét. A tüzérség tüzének bevezetésével indult meg az ezred támadása, melynek végső célja az erdő túloldalán lévő Slobodka Lesna – Rakowczyk helységek elfoglalása volt. Elsőként a nyíregyházi I. zászlóalj került érintkezésbe az ellenséggel. Bár nehézfegyvereink, különösképpen az aknavető század hathatós támogatást adott a küzdő századoknak, mégis csak a zászlóalj 2. százada tudott jelentősen előnyomulni a századparancsnoknak, Boskó Károly főhadnagynak,** az első vonalban példát adó harcos vezetésével. A sűrű, aljfás erdőben sok helyen közelharcra került sor. Egy ilyen összecsapásban esett el a század egyik kiváló szakaszparancsnoka, Sümeghy László zászlós.*** Ő volt az ezredünk első hősi halottja. A sikeresen küzdő század vonalára rövidesen a többi század is felzárkózott. Az időközben beérkezett másik két zászlóaljunk is harcba lépett a kijelölt támadás sávjában. A páncélosbadosztály lövészzászlóaljainak mielőbbi tehermentesítésére, leváltására való tekintettel nem volt idő az ezred egységes, egy időben történő bevetésére. Nagyon súlyos hullámzó harcot vívtak a szabolcsi fiúk a túlerőben lévő és az üldözés lendületével előretörő szovjet osztagokkal. Kilenc napig tartott a tusakodás! Egyik fél sem tudott jelentős eredményt kiharcolni, kedvező pozíciót elérni. Így az elért helyzetben védelmi harcok kezdődtek.*

---

* A 22. tábori tüzérosztály támogatta a szintén nyíregyházi gyalogezredet.

** *Boskó Károly* (Miskolc, 1918. III. 10. –) főhadnagy. Megsebesült 1944. április 24-én.

*** *Sümeghy László* (Pestszenterzsébet, 1915 – Brodki, 1944. V. 11.) tartalékos zászlós

Kolarovics Lajos főhadnagy:

Április 24-én *Bredtheim községbe értünk, ahol déli ebédpihenőt tartottunk. De még be sem fejeztük az étkezést, amikor a községtől kb. 800 méterre lévő erdőben először puskaropogást, majd gránátbecsapódásokat hallottunk és az erdőből kiszorított magyar katonák menekültek felénk.*

Természetesen ekkor azonnali riadót rendeltek el és harcalakzatban megindultunk az erdő felé. De mire kb. 300 méterre megközelítettük az erdő szélét, hirtelen igen heves puska- és géppuskatüzet kaptunk. Tüzelőállást foglaltunk a szántásban. De előremenni nem tudtunk. Veresváry alezredes, zászlóaljparancsnok magához rendelt és azt mondta: itt nagyon nyílt helyen vagyunk és hamar elvérzünk. Azt a parancsot adta nekem, hogy az erdő szélével párhuzamosan menjek jobbra kb. 200 méterre az erdőbe vezető úthoz, az ott lévő lövészegységekkel törjünk be az erdőbe és ezzel egy időben az egész zászlóaljnak elrendeli a támadást. Szerencsére szökellésekkel eljutottam az útig és az akció sikeres volt. Az ellenség fegyvereit hátrahagyva menekült, de miközben az erdőben rendeztük sorainkat az ellenség erős aknavetőtüzet zúdított ránk. Én ekkor sebesültem meg. Nem halálos, de súlyos volt a sebesülésem.

Asztalos Aladár hadnagy:

Április 23-24. *Bevetésre fölkészülés. Megbeszélések, eligazítások. Feszített őrszolgálat. Lőszerrel való feltöltés. Élelem, segélyhely, lovak, járművek elrendezése, a szükséges összeköttetés, mozgatás megszervezése.*

Április 25. *Tűzkeresztség! (születésnapom!) Iwanowczéból északra indultunk. A pontos irányra nem emlékszem, de Olszyna, Dawidow, sőt Swiety Jozef neve élénken él emlékezetemben, sőt Szeparowcze is. Délben találkoztunk első alkalommal célzott gyalogsági fegyverek tüzével. Nemrégen, tán 1-2 napja lezajlott összecsapás jeleiként 3-4 döglött ló, átlőtt szovjet sisak, szétszórt lőszer, töltényhüvelyek. Lankás dombról lőttek ránk. Csak páran lehettek. Mire oldalról megkerültük a dombot, már nem találtunk senkit. Közben azonban felgyújtottak egy kisebb faépületet, ami tele volt lőszerrel. Egyenként robbanva egy csapat géppisztolyost sejtetett. Veszteségünk nem volt. Haladtunk tovább. [...] A századommal elvezényeltek egy adott feladat végrehajtására más alakulat parancsnoksága alá. A 24. hadosztályból a 24. gyalogezred két zászlóaljával, a 12. gyalogezred egy zászlóaljával és a 21. gyalogezred III. zászlóaljának megerősített 8. századával vettünk részt e harcokban. Az esti órákban berendeltek a 24. gyalogezred-parancsnokságra, feladatom ismertetésére, a másnapi, Rakowczyk község elfoglalásával kapcsolatban. [...]*

Április 26. *Felvonulás Rakowczyk ellen. Elővédként haladtam. A Ludovika Akadémia gyakorlatain tanultak szerinti felállásban, irány-, lépés-távolságmérés, stb. széles vonalban, biztosítva vezettem az elől haladó szakaszt. A mögöttem vonuló századom mögött, megfelelő oldalbiztosítással a parancsnok, segédtisztje, törzse és az ugyancsak oldalbiztosítással vonuló egységek, zászlóaljak. A parancsnok segéd-*

tisztje háromszor leállíttatott, mondván, nem jó irányban megyünk, eltértünk a helyes meghatározástól. Nagyon be volt ijedve. A mellettem és körülöttem lévő katonáim kétkedve néztek rám. Ragaszkodtam a méréseim szerinti irányhoz. A parancsnok egyetértett velem és megnyugtató bizalmával indultunk tovább. Önbizalmam és a parancsnok egyetértése helyreállította katonáim és a vitát hallók nyugalmát. A beláthatatlan erdőben, a különböző irányból és távolságból leadott lövések hangja más-más mértékben, de főleg természetes szorongással hatottak az emberekre. Keresztbe kellett mennünk egy hosszú keskeny tisztáson. Mivel csak az elővéd, iránytartó szakaszommal mentünk elől, mögöttünk 100-150 méterre a század, majd leszakadva a parancsnok a törzsével a két oldalt és hátul biztosított zászlóaljakkal, gyorsan áthaladtunk a nyílt terepen. Amikor az utóvédegység a távbeszélővonalépítőkkel, egészségügyi csoporttal és egy kis ellátóegységgel ideért, összpontosított aknavetőtűz fogadta őket. Itt még el tudták látni a sebesülteket, pár visszament, volt akit vinni kellett. Az ütközet közben és végén azonban nagyon sok sebesültet veszítettünk, az ellátatlanság és az erdőben való visszatalálás nehézségei miatt! Keserves találkozás volt a váratlan, láthatatlan, az erdőben jól felépített híradással dolgozó ellenséggel. Az erdőn, pontosan a megadott irányban áthaladva, elértük Rakowczyk község déli részét, ahol az erdő legjobban megközelíti a házakat, a templomtól pár száz méterre. A nem túl sűrű erdő, a megadott területen járművekkel, nehézfegyverekkel járhatatlan volt. Emlékezetem szerint egy szakasszal, pár golyószóróval erősítették meg századomat mint harcoló egységet. A távbeszélőszakasz vonalépítő egysége, egy R3 rádió, és a támogatásunkat biztosító tüzérfelderítő figyelő csatlakozott hozzánk. „Járóképes sebesültek, sebesültvivők, lehetőleg a parancsnokot értesítve, a „piros drót vonalán" távbeszélő összeköttetést tartva, csoportban haladjanak visszafelé a kötözőhelyre, a parancsnoksághoz Iwanowczéra. Másfelé ne menjenek, mert az erdő, a felderítés szerint tele van partizánokkal." – ez volt a század eligazítása.*

*Rakowczyk. Megjelenésünk, az erdőből való gyors kitörésünk előbb gyenge, majd egyre erősödő géppisztoly-, puska-, géppuska- és aknavetőtüzet váltott ki a házak közül. Nehézfegyverek és tüzérségi támogatás nélkül (az erdőn lefektetett tüzér, és híradó kábeleket elvágták, több helyen el is vitték), veszteséggel ugyan, de bejutottunk az első házak közé, délután pedig már egy szélesebb utca mindkét oldalát elfoglalva, foglyokat is ejtettünk. [...] A páncélosok megjelenésekor a községben voltunk, már alaposan elkeveredve támadó egységeink katonáival. A páncélosok és a feléledő aknatűz, valamint a gyalogsági támadás elől, jelentős veszteséggel az erdő felé vonultunk vissza. A gyalogság támadása, az erdő szélét megszállva, beljebb szorított bennünket. Itt már részben rendezni tudtuk egységeinket. Szomorúan, de kiszolgáltatva, ilyen erőkkel szemben tehetetlenül, az elmaradtakat kerestük. A sebesülteket lehetetlen körülmények között próbáltuk ellátni, orvos és kötszer nélkül. Századunk első hősi halottja Mikics Károly rádiós honvéd volt. Sebesültjeink, akikre emlékezem: Konrády Alajos tartalékos zászlós.** Az erdőből való kilépéskor mindkét alsó lábszárizmát keresztüllőtték. Balázs István tartalékos zászlós.*** Az erdőből való kitörés előtti*

---

* A 21. gyalogezred parancsnoksága települt Iwanowczéba.

** *Konrády Alajos* (Pozsonyeperjes, 1911 – ?) tartalékos zászlós

*** *Balázs István* (Budapest, 1919. VI. 19. – ?) tartalékos zászlós

percekben, egy fa mellett állva, a másik oldalra, közvetlenül mellé becsapott aknától légnyomást szenvedett. A sebesült hátravonulók felemelték, segítve, hogy a kötözőhelyre vigyék, de erővel kitépte magát, a földön keresve a piros drótot (tüzér felderítő kábelét). Végül vissza tudták hozni. A háború után, Pesten értesültem róla, hogy megbomlott agyával születt, feleségét sem ismerte fel. Bacsó István tartalékos zászlós. A visszavonulás alkalmával szenvedett légnyomást.*

Április 27. *Az erdőbe visszaszorítva igen nehéz éjszakánk volt. Fáradt, éhes, ideges emberek, akik a tegnapi sikeresnek látszó támadás után, ezzel az óriási erőfölénnyel szemben, szinte csak puskákkal küzdve, csalódva, megtörten szétszórattak. Láttuk a szerencsétlen sérült bajtársainkat, akiken nem tudtunk segíteni. Az erdőben sokakban a félelem, a természetes élni akarás csak a minden áron való menekülésben vélte megtalálni a lehetőséget. Magam is igen sok sebesültet láttam el, de sok esetben majdnem semmi reménnyel. A visszavonultak kisebb-nagyobb csoportokban, részben nem találva saját egységüket, a figyelőkkel, és a biztosítókkal indultak vissza. Ezt tettük mi is. Az eredeti egységemből és a hozzám rendeltekből kb. 90-100 főt és talán 8-10 főt más alakulattól tudtunk összeszedni mint harcképeseket. Velünk volt még kb. 13-15 járóképes, valamint 4-5 lábsérült. Két nagyobb és egy kisebb csoportot alakítottunk, melyek önmagukban is szórtan helyezkedtek el. Lassan alakult ki ez az alakzat, de egymást figyelve két napig nem veszítettük el egymást. Nem keveredtünk közvetlen harcba, de váratlan rajtaütésben sokszor volt részünk. Hol kisebb katonai egységekkel, hol partizánokkal.*

Emlékezetes találkozásunk volt az első napon. Visszajövet a bal oldalunkon, hasonló csoport haladt velünk párhuzamosan. A bal oldalfigyelőink közül négyen feléjük mentek, kiabálva, hogy melyik alakulattól vannak? Nem válaszoltak. A mieink tovább közeledve ismét kérdezősködtek. Erre, a magyar egyenruhában és magyar fegyverekkel fölszereltek pár szót visszakiabálva azonnal tüzet nyitottak. Kevés lőszerünkből válaszoltunk, de a ránk lövők másik oldalán is észrevették, hogy mi történt és ők is lőtték a később oroszul kiabáló csoportot. Lassan visszahúzódtak, elmaradtak, de bennünk olyan bizonytalanságot keltettek, melyet különösen akkor, de soha nem lehet elfelejteni. Nyilván, vagy az elesettek, vagy mint később, mástól is hallottam, a fogságba esettek fölszerelését használták. Főleg partizánok voltak. Ez volt a legéletbevágóbb és legtisztességtelenebb katonai és emberi magatartás, melyet nem lehet megbocsátani, se elfelejteni. Váratlan fellépésük és a sebesültekkel való bajlódásunk miatt ismét megsebesült egyik szakaszvezetőnk és két honvéd.

Április 28. *A második nap végén ismét volt egy komolyabb csetepaténk. Hála Istennek, most veszteség nélkül. Az emberek azonban már idegileg és fizikailag is elfáradtak. Egyik részük ki is szorult oldalra, akikkel elveszítettük a kapcsolatot. Még mindig 35-40 fő maradt együtt, de a lábsérültek és a járóképesek közül 7-8 fő a másik résznél maradt. A szórvány lesipuskás lövésektől, melyeket már megszoktunk, nem keletkezett újabb sérülés.*

Április 29. *A harmadik nap hajnalán ismét erősebb rajtaütésnek voltunk célpontjai. Ekkor már valóban alig volt pár töltényünk a védekezésre. Ekkor úgy alakult a helyzet, hogy kénytelen el kellett válnunk egymástól, amire a pillanatnyi helyzet*

---

* *Bacsó István* (Kassa, 1913– ?) tartalékos zászlós

kényszerített. Így 17 harcoló és 3 sebesült maradt velem. Ekkor idegen egységből már nem volt velem senki. Tovább vonulva, három-négy alkalommal pár partizán (?) megzavart egy-egy pillanatra, de más esemény nem történt. Nagyon lassan haladtunk, fáradtan, idegesen, nagyon éhesen, de – bár nem tudtuk pontos helyzetünket – közeledtünk az erdő széléhez. De az, hogy hol jutunk ki, bizonytalan volt. Éjjel nyugodtan hagyva pihentünk, de reggel már nagyon éreztük, hogy a senki földjének azon az oldalán vagyunk, ahol megtaláljuk a parancsnokságot.

Április 30. *A negyedik napon nagy csend után már csak az enni vágyás adott erőt, hogy összeszedjük magunkat. A szánk kiszáradt, de sehol nem találtunk vizet. [...] Sok nógatás, tájékozódás után nehezen, de elindultunk. Talán egy kilométert sem kellett tennünk, gyérült az erdő. Lassan, de bizalmatlanul – ki tudja hol vagyunk és kikkel megyünk szembe? – kimentem a szélére. Széles, kissé lejtős rét tárult elém, házakat csak messze lehetett látni. Ahogy kimentünk, lassan meg-megállva, indultunk lefelé. Észrevettük, hogy a felénk eső legközelebbi házból integetnek botra kötött kendővel és jönnek felénk. Nagy kő esett le a szívünkről! Fellélegeztünk, hogy megszabadultunk az erdő kiismerhetetlen zártságától, az ott annyi elveszett bajtársat, sikertelen kínlódást jelentő megpróbáltatástól. Integettek, hogy üljünk le. Messziről láthatták, hogy kimerültek vagyunk. Örömmel öleltük meg egymást, mert szólni nemigen tudtunk. A kötözőhelyből jöttek és odakísértek bennünket. Egy kocsma lehetett, ahol a nagytermet szalmával terítették le. Pokrócok voltak előkészítve. Bekísértek. Még le sem feküdtünk, amikor belépett Szekeres Géza ezredes* úr. Halk hangon köszöntött minket. „Ne beszéljetek, feküdjetek le! Pihenni, aludni és ha kész a leves, kaptok egy keveset. Aludni!" Nem kellett kétszer mondania. Nem tudom mennyit aludhattunk, de mire magunkhoz tértünk mindenki kapott egy fél tejesbögre húslevest. Nem szólt hozzánk, csak nézett, elment közöttünk, az egyik sebesültnek megsimogatta a fejét. Nekem szó nélkül nyújtotta oda a kezét. Kiment. Később ismét levest kaptunk, de most már egy kevés tészta is volt benne. Visszajött. Odanyújtotta a kezét. Kérdeztük, én is, jött-e posta? Behozta. Gyorsan könnyesek lettek a fáradt szemek, kinek, mert kapott, kinek, mert nem kapott. Talán óránként kaptunk kevés levest, majd krumplit, kevés húst, meg kávét. Aki kért még, leintette. Ennyi koplalás után nem szabad hirtelen teletömni a gyomrot! Már megengedte, hogy fölkeljen a társaság. Magához hívott és rövid beszámolót kért. A századomtól már 29-én reggel visszajött az első csoport, majd, a nap folyamán is körülbelül, ha jól emlékszem összesen 40-45 fő. A többiről semmi hír. Reggel már elküldte a jelentést a veszteségről, beleszámítva minket is. Este engedett csak a szállásunkra, a tartalék zászlóaljhoz, Iwanowczéra. Köszönettel gondolok mindig vissza, volt parancsnokunkra, aki higgadt, nyugodt és nyugtató gondolkodásával, ha már a testünket az ellenség meghagyta, nem engedte, hogy a gyomrát tönkretegye e sok fiatal ember. [...] Hiába siettünk pihenni. Este alig aludtunk, mert kb. 20 óra körül riadó! 23 órakor fölvonulás Kubajowka házai közé!*

Május 2. *Kubajowka. Támadás indul hajnali 4 órakor! Nem emlékszem, hogy milyen kötelékben és ki volt a parancsnok. Erdős területre emlékszem, vízvágta ár-*

---

* *Szekeres Géza* ezredes, a 21. gyalogezred parancsnoka. Katonai pályafutását illetően lásd a 108. számú jegyzetet.

kokkal, gödrökkel. Alig indultunk el erős tűz fogadott bennünket. Módosítani kellett az előrehaladás elképzelését, így a szakaszparancsnokokat összehívtam egy ilyen gödörbe. Ahogy fölálltam, egy akna csapódott a gödör szélére. A jobb kezem felső részén szakította föl a bőrt, két eret is felsértve. Nagyon erősen vérzett. Elkötöttem, de nem tudtam elállítani. Úgy emlékszem, hogy Aradi Tivadar tartalékos zászlósnak adtam át a parancsnokságot, amíg a kötözőhelyen elkötik a vérzést. Nem tudták. Tovább küldtek Lanczynba. Nagyobb részben gyalog mentem, de szükség is volt rá, mert csak egy rövid szakaszon tudtam kocsira szállni. A vérzést kb. 21 óra körül elállította az orvos, majd megvizsgálva gyomrom, fogaim, súlyomat, (több, mint 10 kilót fogytam), tovább irányított Stanislauba, a hadikórházba.

Mohácsy Ferenc tartalékos zászlós:

*Swiety Jozef térségébe érve ezredünk támadó alakzatot vett fel, számítva az ellenséggel való közeli találkozásra. Támadási sávunkat az igen változatos terep jellemezte. Egymástól távol lévő házak köztük horhosok, búzavetések, sík mezők, ligetek, erdők. Úgy vettük észre, a németek támadása kifulladt, ezért került sor a bevetésünkre. Menetből támadtunk, ennek hatására az ellenség pár kilométert hátrább vonult. Azután a szovjetek támadtak aknavető és tüzérségi előkészítés után. Kénytelenek voltunk a kiindulási helyünkre visszavonulni a nyílt terepről. Következő nap mi támadtunk. A nagykőrösi 6. gépvontatású tüzérosztály helyezkedett el mögöttünk és lőtte a támadást előkészítő össztüzet gőringjeivel.** Vagy a tűzvezetéssel, vagy a lőelemképzéssel történhetett hiba, mert az első tűzcsapások bennünket értek. Nem győztük rakétajeleinkkel a tűz előbbre helyezését kérni. Közben esett az eső, a kötött fekete föld úgy és olyan mélyen elsározódott, hogy járni is nehéz volt rajta. Heroikus küzdelmet vállaltak a lövegek kezelői, amikor a tengelyig érő sárban, terpesztett talpszárakkal tűzkész állapotban tolták előre a páncéltörő ágyúkat, cipelték a gránátokat és tüzeltek. A hullámzó harcban a lövészekre megnyugtatóan hatott, ha velük egy vonalban látták a páncéltörő lövegeket. Tudták, hogy harckocsitámadástól nem, de ellenséges páncéltörő ágyúktól („a csim-bumtól")*** és a géppuskák tüzétől megvédjük őket. A sors fintora, hogy ugyanakkor mi voltunk a legvédtelenebbek, mert a mi harceszközünk nagy, szembetűnő és veszélyes volt.*

Támadásunk során több helyen találtunk a horhosok oldalába épített bunkereket. Fagerendákkal aládúcolt építmények voltak, némi védelmet nyújtva lakóiknak. Közelükbe érve kiszólítottuk a bentlévőket, hogy felemelt kézzel jöjjenek ki. 30-40-50

---

* *Aradi Tivadar* (Cegléd, 1917. V. 14. – ?) tartalékos zászlós. 1944 márciusától szeptember 16-ig a 21/III. zászlóalj egyik szakaszparancsnokaként teljesített frontszolgálatot. A doni hadszíntéren, 1942 júniusa és 1943 áprilisa között is a szerencsi zászlóalj kötelékében vett részt a harcokban.

** A 6. gépkocsizó könnyű tüzérosztály parancsnoka *Mátyás István* (Nagyenyed, 1894. XI. 20. – St. Louis, USA, 1973.) ezredes volt. 1944. április 1-én került ki a galíciai hadszíntérre. A 10.5 cm-es könnyű tarackokat nevezték *„Göring tarackoknak."*

*** A szovjet hadsereg 76,2 mm-es hadosztály ágyúját és az 57 mm-es páncéltörő ágyúját nevezték el a magyar katonák *„Csim-bum"* ágyúnak. Nevét onnan kapta, hogy a nagy kezdősebességű lövedék becsapódását hamarabb lehetett hallani, mint az ágyú elsütésének hangját.

idős nő, férfi és gyermek bújt elő. Szovjet katonát, vagy fegyvert nem találtunk egyik helyen sem, ezért a lengyel nemzetiségű lakosságot megnyugtattuk és visszaküldtük a bunkerekbe. Az ellenség folyamatosan lőtt bennünket aknagránátokkal. Ez ellen alig-alig volt védelem a nyílt terepen. Legfeljebb lövészteknőt tudtunk ásni, de hamarosan az is megtelt vízzel.

A 12/I. zászlóalj egyik lövészszázada, ahová a páncéltörő ágyús szakaszommal beosztást kaptam, egy viszonylag magasan fekvő terepszakaszon helyezkedett el. Innen volt alkalmunk látni a 12/II. zászlóaljat, amint az ellenség támadására megfordult és rendezetten visszavonult. Ez volt a bal szárnyunkon. Jobb szárnyunkon ugyanekkor a németek támadtak visszavonulásra kényszerítve a szovjeteket. Jól áttekinthettem, amint a villámgéppuskákkal és harckocsikkal megerősített lövészek sikeresen haladtak előre. Ehhez a támadáshoz mi is parancsot kaptunk, hogy zárkózzunk fel. A 12/II. zászlóaljat üldöző ellenséges erők is megálltak és hátrább vonultak. Előretörve beértünk egy nagy erdőbe, ahol az aljnövényzet kezdett zöldülni. Az egyik lövegünk az erdőn átvezető gyatra makadámút mentén foglalt tüzelőállást. Hallottuk a közeledő ellenséges harckocsi zaját. Egyszerre csak megpillantottunk egy T-34-est, amely iszonyatos géppuskatűzzel kúszott előre. Véber tizedes, rajparancsnok páncéltörő gránáttal sikertelenül tüzelt. A következő pillanatban a harckocsi lőtt ágyújával és eltalálta lövegünket. Többen megsebesültek, Véber tizedesnek leszakadt a bal karja, a löveg megsemmisült. A T-34-es is visszavonult. Közben a második lépcsőben lévő alakulataink, tüzérség, vonat, lőszerlépcső, páncélosok, magasabb parancsnokságok ellen heves tüzérségi- és rakétatűz zúdult. Angolszász gyártmányú, modern csatarepülők szüntelenül támadtak bennünket gépágyúkkal, géppuskákkal és bombákkal. Ebben az iszonyatos, kaotikus helyzetben példás higgadtsággal, személyes bátorsággal, körültekintő szervezéssel erősítette, nyugtatta alakulatainkat Radimetzky Endre százados, századparancsnok és Huszár László őrnagy, ezred 1. segédtiszt. Személyes példájuk, bátorságuk tiszteletet váltott ki. A harcok során alkalmam volt a beosztott tartalékos tisztek helytállásáról is meggyőződni. Andersen László zászlós,** aknavető szakaszparancsnok, Kun Gergely zászlós*** géppuskás szakaszparancsnok, Bácskai László zászlós,**** páncéltörő ágyús szakaszparancsnok és Jobban János zászlós***** lövész szakaszparancsnok a magyar honvéd tisztekhez méltóan harcoltak alakulatuk élén.*

Mint jeleztem, Swiety Jozef térségében változatos terepen mozogtunk. Volt amikor a falusi házak között közelharcra is sor került. Az egyik ház mögött egy mozgáskép-

---

* *Villámgéppuska*: a 34. M. német géppuska nem hivatalos elnevezése. Tűzgyorsaságára akartak utalni ezzel a szóhasználattal.

** *Andersen László* (Alsózerlenc, 1917. VIII. 29. – ?) tartalékos zászlós. 1944. márciusa és októbere között teljesített frontszolgálatot mint a 12. gyalogezred ezredközvetlen aknavető századának szakaszparacsnoka.

*** *Kun Gergely* (Kecskemét, 1919. X. 19. – ?) tartalékos zászlós. 1944. május 11-i sebesüléséig a 12/I. zászlóalj egyik szakaszparancsnoka volt.

**** *Bácskai László* tartalékos zászlós katonai pályafutására vonatkozólag nincsenek adataink.

***** *Jobban János* (Sáregres, 1917. I. 19. –) tartalékos zászlós. A tartalékos tiszti iskola elvégzése után első frontszolgálatát a 12/II. zászlóalj kötelékében a Don mentén teljesítette, ahol 1943. január 15-én megsebesült. A galíciai hadszintérre mint a 12/4. puskásszázad szakaszparancsnoka vonult el, s 1944. május 14-én érte sebesülés.

telen Nimród páncélvadászt" találtunk, kezelőszemélyzet nélkül. Az ellenséges gyalogság vészesen közeledett, hozták a géppuskájukat is. Ekkor egy őrmester beugrott a Nimródba és géppuskatűzzel visszahúzódásra kényszerítette a szovjeteket. Öröm volt nézni, ahogy barnás egyenruhájukban kocogtak vissza a biztonságos erdőbe. Nem hiszem, hogy ennek az ismeretlen őrmesternek bátorsága, találékonysága és gyors helyzetfelismerése tudomására jutott a parancsnokainak. Példája a magyar katona helytállását bizonyította.

Erdei harcban szokatlan volt a harci zajok fokozott felerősödése, a nyomasztó akusztikai hatás. Ha megszólaltak a fegyverek, különösen a géppuskák, félelmetesen fokozódtak az ezzel járó hangok. Néhány helyen láthattuk a nyomát az ellenséges lövészek rejtőzésének, álcázásának. Mesteri munka volt. Ha sebesült, vagy halott ellenséges katonát találtunk, első dolgunk volt a fegyverét elvenni. Így gyarapodtunk néhány dobtáras géppisztollyal, hozzávaló lőszerrel és birtokunkba került egy dobtáras golyószóró is. Egyik alkalommal új tüzelőállás szemrevételezése céljából előrementem az erdőben. Itt a lábamat ért lövés harcképtelenné tett. Elbotorkáltam a segélyhelyig, ahonnan egy üres lőszerszállító kocsival vittek hátra. Ezen a kocsin feküdt Kosztolányi László tartalékos zászlós," szintén a 12-esektől, haslövéssel. Az állandó ellenséges tűzben csoda volt, hogy megérkeztünk a falu templomához, ahol mindenkit átkötöztek és a nyakába akasztott cédulával szállították hátra a tábori kórházba. Bámulatos volt, ahogy az egészségügyi katonák és az orvosok a folyamatos ágyú- és rakétatűzben, repülők támadása alatt segítették a sebesülteket.

" *Nimród páncélvadász:* Toldi könnyű harckocsi alvázára szerelt Bofors 40 mm-es légvédelmi gépágyú. Ezen páncélozott önjáró légvédelmi gépágyút, illetve páncélvadászt 1940-ben rendszeresítették a magyar királyi honvédségben, s a gyorscsapatok páncéltörő és légvédelmi fegyverének szánták.

" *Kosztolányi László* (Ajak, 1918. II. 4. –) tartalékos zászlós. A tartalékos tiszti iskola elvégzése után a Donhoz mint a 12/III. zászlóalj egyik szakaszparancsnoka vonult el. A kiszállítás alatt szerzett sérüléséből felépülve 1942. december 31-én ismét útnak indították zászlóaljához, melynek töredékével 1943 májusában tért vissza a keleti hadszíntérről. 1944 márciusában újra hadibeosztást kapott, s a 12/III. zászlóaljjal ezúttal a galíciai hadműveleti területre vonult el. 1944. április 25-i sebesüléséből felépülve ismét visszatért alakulatához, s 1944. október 23-án esett fogságba Munkácsnál.

III. Állásharcok (1944. május 12. – július 23.)

Az 1944. áprilisi és májusi hadművelet befejezése után a *Tlumacz – Ottynia K. – Kolomea Ny. – Peczenizyn – Pistyn – Kuty – Kosow* mögötti vonalon megkezdődött a védőállások kiépítése. A hadsereg–parancsnokság intézkedése értelmében a védelem súlyát az útszorosokra, a Prut folyó völgyére és a Stanislaura vezető utakra helyezték, Tatarow, Dolina, Nadworna és Delatyn városokat pedig körvédelmi központokká építették ki. A felettes német hadseregcsoport-parancsnokság rendelkezésére az 1. hadsereg csapataira várt a védőállások mögött 10 km-re kijelölt, ún. *Prinz Eugen-állás* kiépítése is. Ez a tervezett védelmi állás a főellenállási vonallal nagyjából párhuzamosan húzódott.

A különféle műszaki és erődítési munkálatokra leginkább az arcvonal mögé 1944. május végén, június elején újonnan kiérkező, s a hadsereg tartalékába került alakulatokat vették igénybe. A 101. és 102. műszaki csoport irányítása alatt az 1. hadsereg védőszakasza mögött, de még a Kárpátok előtt kijelölt *Hunyadi-állás*, az országhatáron húzódó *Szent László-állás*, illetve a mögötte levő, első világháborús eredetű *Árpád-vonal* kiépítésén és tökéletesítésén viszont elsősorban az utász-, illetve erődalakulatok, valamint a munkásszázadok dolgoztak. Ezen utóbbi védőállások műszaki kivitelezése a magyar katonai vezetés elgondolása alapján történt.

A galíciai állásai védelmére utasított 1. hadseregnek – a német hadvezetés szempontjából – a későbbiekben is kulcsszerep jutott. Az északkeleti magyar határok felé történő esetleges visszavonulása a keleti hadszíntér északi és déli arcvonalának gyengítését és hézagok keletkezését eredményezte volna. A veszélyes helyzetbe kerülő magyar csapatoknak a Hunyadi–állásba való visszavételét emiatt tiltotta, s késleltette a későbbiek során a német hadvezetés.

Miután az 1. hadsereg saját, meglevő erejéből arcvonala mögött nem tudott tartalékot képezni, német felettes parancsnoksága 1944. május elején több német seregtestet irányított védelmének megerősítésére. Közülük néhánynak pár hétig egy-egy arcvonalszakaszt is át kellett venni, s ettől kezdve a német és magyar seregtestek keverten helyezkedtek el az 1. hadsereg védővonalán. Legelőször, május 11-én a 101. vadászhadosztályt irányították az 1. hadsereghez, mely a 2. páncéloshadosztály tartalékba helyezése folytán vett át egy szakaszt a német XI. hadtest arcvonalán. Ezt követően, május 12-13-án a 68. gyaloghadosztály is az utóbb említett hadtest alárendeltségébe került, s a 24. és a 16. gyaloghadosztályok között foglalt el védőállást. Rajtuk kívül a feltöltésre váró 7. és 16. páncéloshadosztályok helyezkedtek még el Stanislautól délre az 1. hadsereg hadműveleti területén, de csak az utóbb felsorolt német páncélosseregtest került rövid időre az arcvonalba.[65]

Május hónapban történt meg az 1. hadsereghez irányított korábbi magyar megszálló könnyű hadosztályok átszervezése is. 26-ától kezdődött el három gyalogezredből álló tartalék hadosztállyá szervezésük, mely során a korábbi 18. és 19. könnyű hadosztályok a feloszlatott 201. könnyű hadosztálybeli alakulatokból egé-

[65] HL. VKF. 1. oszt. Táj. 1944. 05. 11. – 06. 18.

szítették ki állományukat.[66] A hadsereg irányításában is változás történt, miután Lakatos vezérezredest felváltva május 26-tól *Beregfy Károly* vezérezredes[67] látta el a hadseregparancsnoki teendőket. Június 1-én a 24. gyaloghadosztály is új parancsnokot kapott. *Markóczy János* vezérőrnagy,[68] a jutasi m. kir. „ Kinizsi Pál" honvéd tiszthelyettesképző iskola parancsnoka vette át a seregtest irányítását.

Az észak-magyarországi, felvidéki és nyírségi alakulatokat magába foglaló 24. gyaloghadosztálynál május közepétől kezdődtek el a védelemre való berendezkedés munkálatai. Az ungvári seregtest védőszakasza a hadsereg arcvonalának közepén, szinte teljes egészében erdős, mocsaras terepen húzódott. Gyalogezredei közül az északi szárnyon, Slobodka Lesnától nyugatra a 12., középütt a 24., a déli szárnyon, Tlumaczyk keleti szegélyén pedig a 21. gyalogezred foglalt el védőállást. Az arcvonal egy kis szakasza átnyúlt a Prut folyótól délre levő területre is, melyet május 28-ig a német 19. páncéloshadosztály csapatai, majd a saját 21/III. zászlóalj 9. százada, júliustól pedig a szomszédos 18. tartalék hadosztálytól kapott 49/II. zászlóalj és szükségből a 24. felderítő-osztály két kerékpáros százada védte.[69] Az erdőkön (Jedlina, Marjanka) és mocsarakon át húzódó arcvonalon mindössze a

---

[66] Uo. 1944. 05. 26.

[67] *Beregfy Károly* (Cservenka, 1888. II. 12. – Budapest, 1946. III. 12.) vezérezredes. 1943. június 12-től 1944. május 15-ig a 3. hadsereg parancsnoka. Ezt követően – beosztását május 26-án átvéve – július 25-ig az 1. hadsereg parancsnoka. 1944. augusztus 17. és október 16. között a tábori póthadsereg parancsnoka. 1944. október 16-tól a háború végéig a Szálasi-kormány honvédelmi minisztere, december 20-ig a Honvéd Vezérkar főnöke, december 20-tól a honvédség főparancsnoka. A budapesti népbíróság háborús bűnösként halálra ítélte, s az ítéletet végre is hajtották.

[68] *Markóczy János* (Nagyszeben, 1890. III. 17. – Zürich, 1956. III. 26.) vezérőrnagy, 1944. szeptember 1-től altábornagy. A jutasi m. kir. „ Kinizsi Pál" honvéd tiszthelyettesképző iskola parancsnokául 1940. augusztus 1-én nevezték ki. 1944. március 1-től átkerült a vezérkar főnöke törzsosztályához, s megbízták a honvédség kiképzésének vezetésével. 1944. június 1-től a 24. gyaloghadosztály parancsnoka volt. 1944. szeptember közepétől néhány súlyos veszteségeket szenvedett seregtesttöredékek irányítását bízták rá, majd október 16-tól a VII. hadtest parancsnoka. 1944. november 15. és 1945. január 1. között „Honvéd gyalogsági felügyelő," majd 1945. január 8-tól a Németországba történő áttelepítések vezetése céljából a Belügyminisztérium alá rendelték.

[69] HL. 1. hadsereg 1. fasc. VI. hadtest harctudósítása. Delatyn–Mikuliczyn–i csata. 1944. 07. 24. – 08. 10. 2 – 3. számú mellékletek. (a továbbiakban: 1. hds., 1 fasc. VI. hdt. harctud. 1944. 07. 24. – 08. 10.) A 24. felderítő-osztály arcvonalba került alosztályainak védőállását *Meczner Gyula* főhadnagy, segédtiszt a következőképpen jellemezte: „.... *az osztály Delatyntól keletre, a Prut folyótól kb. 1 – 2 km-re déli irányban húzódó erdős, bokros hegyháton volt védelemre berendezkedve és beásva.... Az állások elé az árkászszakasz segítségével drótakadályokat telepítettek. Az osztályparancsnok harcálláspontja hátrább egy nagyobb horhos szélén volt. Az osztály vonata, javítórészlege stb. a völgyben a Prut innenső partján egy házcsoportnál .... Az odavezető utat a hegyoldalról leérve az ellenség belátta és mesterlövészeik minden mozgásra tüzeltek. A nappali összeköttetés így páncélgépkocsival, illetve távbeszélőn történt....*" (Részlet a szerzőkhöz írt 1996. január 7-i leveléből.) *Meczner Gyula* (Sátoraljaújhely, 1918. X. 16. –) főhadnagy. Katonai pályafutását 1940. július 1-én Kassán, a 28. határvadász zászlóaljnál kezdte, majd 1940. október 18-tól 1942. március 20-ig a nagyszőllősi VIII. kerékpáros zászlóalj kerékpáros és páncéltörő ágyús szakasz parancsnoka, illetve zászlóaljsegédtiszt volt. Ez követően mint a VI. kerékpáros zászlóalj segédtisztje, illetve kerékpáros századának parancsnoka, majd mint a III. sízászlóalj egyik századparancsnoka vett részt a 2. hadsereg keleti hadszíntéri hadműveleteiben. 1943. április 6. és szeptember 1. között a VIII. kerékpáros zászlóalj, majd utána a 24. felderítő-osztály segédtisztje volt. Ezen utóbbi beosztásában került ki a galíciai hadszíntérre, ahol 1944. július 26-án a visszavonulás során fogságba esett. 1947. július 21-én tért haza.

Tlumaczyk helység keleti részét védő szakasz volt alkalmas a megfelelő védőállások kiépítésére. Itt alig 300 méter szélességben jelölték ki egy század védőkörletét. A védelem súlya a Prut völgyében épült ki, a 24. gyaloghadosztály elsősorban ennek lezárására törekedett. A szemben levő szovjet csapatok is az erdős, mocsaras területen építették ki állásaikat, gyakran csupán 200-300 méter távolságra a magyar védővonaltól.[70] A seregtest-parancsnokság, illetve az ezredparancsnokságok általában az arcvonal mögötti falvakban rendezkedtek be. A 12. gyalogezred parancsnoksága Swiety Jozefbe, a 24.-é a Swiety Jozefet Tlumaczykkal összekötő műút mentén, a 21.-é pedig Iwanowczéra települt. A gyaloghadosztály parancsnoksága május 16-ig Sadzawkán, ezt követően Lomadzynban volt.[71] A VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteg félszakaszai – melyek egy-egy löveggel, s vontató gépkocsival rendelkeztek – 2-3 km-rel az arcvonal mögött, a tábori tüzérosztályok ütegei pedig tőlük valamivel előrébb helyezkedtek el.[72] A 24. és 22. tábori tüzérosztályok a 12. gyalogezredet, a 78. a 24. gyalogezredet, a 23. pedig a 21. gyalogezredet támogatta. Szerepük – az erdős terep miatt – mind az áprilisi, májusi harcokban, mind a két hónapos állóháború alatt egy kissé lecsökkent, nem tudtak össztüzet adni, s a terepet sem sikerült teljesen belőniük. A 24. gyaloghadosztály arcvonala mögé csoportosított hadseregközvetlen gépvontatású közepes, illetve nehéz tüzérosztályok viszont a megfigyelt ellenséges csoportosítások esetén gyakorta lőtték Kolomeát, illetve annak forgalmas pályaudvarát.

Az erdős, mocsaras terep hátrányt jelentett a védőállások kiépítésénél. A hamar feltörő talajvíz miatt csupán alig több mint fél méter mély lövészteknőkben kellett az első vonalban lévőknek elhelyezkedniük. Ezeket, a biztonságosnak egyáltalán nem nevezhető fedezékeket a helyszínen található faanyag burkolásával, mellvédek kialakításával igyekeztek megerősíteni, illetve legalább a gyalogsági nehézfegyverek tüzével szemben ellenállóvá tenni. Az ellenséges állások közelsége miatt drótakadályok telepítésére kevés lehetőség nyílott, s aknazárakat is főleg az utak, ösvények, s erdőátvágások szegélyein létesítettek. A seregtest alakulatait május közepétől kötelezték a hadsereg arcvonala mögött kijelölt második védőállásnak, az ún. Prinz Eugen-állásnak kiépítésére is, de ezen műszaki munkálatokat – eszköz és idő hiányában – júliusra nem tudták elvégezni. A 24. gyaloghadosztály tüzérségének – melyhez rövid ideig az I. és 2. gépvontatású közepes, illetve könnyű, valamint a 103. gépvontatású nehéz tüzérosztály, és az 52. légvédelmi tüzérosztály is hozzátartozott – ugyan megfelelően kiépített állásai voltak, de lőszer-utánpótlásának akadozása nagy mértékben befolyásolta tevékenységét. A meglepetésszerű támadások, rajtaütések lehetőségének veszélye ennélfogva állandóan fennállt, s ez

---

[70] *Asztalos Aladár* (hadnagy), illetve *Ács Géza* és *Nagy Lehel* (főhadnagyok) szíves tájékoztatásai alapján.

[71] HL. Tgy. 3281. *Hidvégi Lajos*: Fegyver alatt. (visszaemlékezés) *Hidvégi Lajos* (Budapest, 1909. VI. 28. – Cegléd, 1994. VIII. 1.) tartalékos hadnagy. A 24. gyaloghadosztály parancsnokai, Pintér, majd Markóczy vezérőrnagyok személyi segédtisztje volt a galíciai, illetve a kárpátoki hadműveleti területen. (A HL-be került hagyatékát *dr. Ravasz István* rendezte)

[72] *Vizy László* főhadnagynak, a VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteg egykori parancsnokának szíves tájékoztatása alapján a légvédelmi gépágyús félszakaszok Holoskow, Swiety Jozef, Swiety Stanislaw, Iwanowcze, Sadzawka, Lanczyn és Majdan Gorny helységekhez közel helyezkedtek el.

rendkívüli idegi megterhelést jelentett a magyar csapatok számára. A gyalogezredek ezredközvetlen páncéltörő ágyús századai 1944. május végén, június elején a helyszínen rendelkezésre bocsájtott német 75 mm-es páncéltörő lövegekkel nehéz páncéltörő ágyús századokká alakultak át. Fegyverzetük egyenként 9 páncéltörő ágyúból és 9 golyószóróból állott.

Az ungvári seregtest anyagi ellátásának központja Nadwornában volt, mely város 10-15 km-re a védőállásoktól, az erdős terület mögött terült el. A város védelmének irányításával a német 411. tüzérparancsnokságot bízták meg, mely a német XI. hadtestparancsnoksággal egyidőben, április 11-én került az 1. hadsereg kötelékébe. Számos hadsereg- és hadtestközvetlen műszaki, ellátó és egészségügyi alakulaton kívül közvetlen irányítása alá kerültek a Nadwornára települt 24. gyaloghadosztálybeli vonatalosztályok is, köztük a 24. sütőoszlop, tábori őrszázad, tábori kórház, fogatolt vonatosztály stb. A 24. gyaloghadosztálybeli alakulatok utánpótlása, utánszállítása szempontjából jelentős település volt Delatyn városa is, mely a jobb szomszéd seregtest arcvonala mögött, a Prut folyó partján terült el. Ide érkeztek meg a május 23-tól Nyíregyházáról, Nyírbátorból, Kassáról, Sátoraljaújhelyről, Nagyszőllősről, Ungvárról és Munkácsról folyamatosan elindított gyalogsági, illetve tüzér menetalakulatok is. A 24. gyaloghadosztályhoz összesen *64 tiszt és 1676 főnyi legénység* került ki pótlásként 1944 júniusának első hetében, ezen belül a 12. gyalogezred személyi veszteségeit a 15 tisztből és 431 főnyi legénységből álló 12/a. menetzászlóaljjal kívánták pótolni.[73]

Május 27-én az ungvári seregtest felettes parancsnoksága, a német XI. hadtestparancsnokság alá négy hadosztály tartozott. A hadtest arcvonalának közepén a német 101. vadászhadosztály, tőle balra a 24. gyaloghadosztály, jobbra pedig a 18. tartalék hadosztály helyezkedett el. E fent említett seregtestek mögött a 25. gyaloghadosztály mint hadtest-, a 2. páncéloshadosztály mint hadseregközvetlen alakulat csoportosult. Ez a felállás kisebb módosulásokkal – a 2. páncéloshadosztály átkerülése a VII. hadtesthez, illetve a német 16. páncéloshadosztály részeinek május 15. és június 11. közötti jelenléte – egészen július 16-ig megmaradt. A német 101. vadászhadosztály elszállítását követően, a 24. gyaloghadosztály – arcvonala megtartása mellett – a XI. hadtest legészakabbra elhelyezkedő seregtestje lett. Bal sávhatárához a VII. hadtestbeli német 68. gyaloghadosztály, a jobbhoz pedig a 18. tartalék hadosztály csatlakozott.[74]

Az ungvári seregtest arcvonalán egészen július 24-ig az első világháborúra emlékeztető ún. *állóháború* folyt. Ez idő alatt a szemben álló szovjet csapatok elsősorban Tlumaczyknál, illetve sűrű erdővel borított környékén hajtottak végre kisebb-nagyobb zászlóalj erejű, néha harckocsikkal is támogatott vállalkozásokat. A saját felderítő jellegű akciókra – csupán század erőben – leginkább Slobodka Lesnától északra került sor.

---

[73] HL. KSZV. Naplója 1944. 05.23.; HM. 1. b. M. 14000-1944.

[74] HL. Mikrofilmtár, KTB Gen. Kdo. XI. A.K. 1944. 05.27. – 07. 16.

Visszaemlékezések

Gergelyfi Imre ezredes:

Tipikus állásharc fejlődött ki. A gyalogság beásta magát és teljesen passzívan viselkedett. Még a legegyszerűbb járőrtevékenységről is lemondott, amelyet pedig az ellenség a harctevékenység fenntartása érdekében összehasonlíthatatlanul kezdeményezőbben és helyesebben alkalmazott. Állandó járőrtevékenységet fejtettek ki, amelynek szemmel láthatólag egyetlen célja a nyugtalanítás volt. A felbukkanó orosz járőrök tevékenységét gyalogságunk azonnal támadásnak minősítette és ahelyett, hogy azokat járőreivel visszautasította volna, azonnal tüzérségi tüzet igényelt. [...] A tüzérségnél a hangulat igen jó volt. A viszonylagosan jobb sors és főleg az a körülmény, hogy sajátosságánál fogva ennél a fegyvernemnél a legénység állandóan felügyelet alatt volt, megőrizték a jó szellemet. Igaz, hogy nálunk mind békében, mind a harctéren más volt a bánásmód a tisztek és a legénység között. A tüzelőállások meglehetősen zsúfoltan feküdtek, mivel a mocsaras terület kívánatosabb tagozódást nem tett lehetővé. Valamennyi tüzelőállás kiválóan kiépült és mesterien rejtve volt. Megvolt minden ütegnek a váltóállása, amelyekből igen gyakran szintén tüzeltünk. Sajnos ezen a téren korántsem voltunk olyan mozgékonyak, mint az oroszok. Igen szép eredményeket értünk el színlelt állásokkal. [...]

Törzsemmel együtt megmaradtunk abban az erdészlakban, amelybe az első nap bevetődtem. A háztól kb. 100 méterre az erdő szélén, négy hatalmas fenyőfa között magasfigyelő helyet építettünk, amelyről az egész arcvonalat jól be lehetett látni és minden lövésünket pontosan megfigyelni. Ilyen jó figyelőhelyem soha a harctéren nem volt. 76 lépcsőfok vezetett fel a figyelőhelyre, ahol a csendes nyári délutánokon kitűnően napfürdőztünk. Mozdonyállásunk két kilométerre mögöttünk, az erdőben volt. Lassankint minden lovász és kocsis fedelet épített lovai fölé. Az erdő tele volt őzzel és nyúllal. Minden tüzelőállásban akadt 2-3 szelídített őz. Volt olyan nap, hogy egyetlen lövés sem esett. Halotti csend borult a vidékre. Soha annyi gombát nem ettem életemben, mint ott. [...]*

***Május közepén** még egyszer megkísérelt a 24. gyalogezred egy támadást, amelynek célja az arcvonal kiegyenesítése lett volna a Jedlina erdőben. A támadás nem érte el célját, legalábbis nem a kívánt mértékben, és elég súlyos veszteségekkel járt. A támadást a III. zászlóalj parancsnoka vezette (Kovách László őrnagy*), aki a támadás alatt elesett. A hadosztály északi szárnyától a Prutig az arcvonal teljesen megmerevedett. [...] A védelmet azonban elsősorban mi láttuk el tüzérségi tűzzel. Kniazdwor és Peczenizyn területén, arcvonalunk előtt olyan zárótüzet szerveztem meg, amelynek minden 100 méteres darabjára 3 üteg volt pontosan belőve. Ezekben a zárótüzekben az oroszok minden támadása összeomlott. A tüzérségi tüzünk eredményességét talán semmi sem bizonyítja jobban, mint az oroszoknak megafo-*

---

* *Mozdonyállás*: a mozdony a korabeli katonai terminológiában a lőszerkocsit jelentette. Mozdonyállás alatt a fogatos tiszt vezetése alatt álló lőszerkocsik elhelyezési körletét, készenléti állását kell érteni.

* *Kovách László* őrnagy katonai pályafutására vonatkozólag lásd a 64. számú jegyzetet.

non, ismételten kijelentett fenyegetődzése: „Tüzérek, elevenen fogunk megnyúzni titeket!" Egy másik alkalommal biztatták gyalogosainkat, hogy akadályozzák meg működésünket. A támadással az oroszok eleinte csak járőrnyi, vagy szakasznyi erők bevetésével igyekeztek célt érni. Később azonban egy-két századdal is hajtottak végre támadásokat. Ezek a támadások 2-3 naponként megismétlődtek, mindig más időpontban. Néha hajnalban, néha délben, de leggyakrabban az esti órákban következtek be. Megindulásukról pontosan tájékoztatva voltunk, mert a támadást megelőzőleg 1-2 órával mindig hangos énekszó hallatszott át állásaikból. Ha a felderítők jelentették, hogy „Kniazdworban énekelnek az oroszok", tudtuk, hogy küszöbön áll a támadás. Ezeket a támadást bejelentő énekléseket soha nem értettem meg. Már a Don melletti harcok alatt is tapasztalhattuk az orosz gyalogságnak kitűnő kiképzését és ennek megfelelő magatartását. Az észrevétlen előnyomulásnak, megtévesztő berendezéseknek, harcszerű magatartás valóságos mintaképeinek bizonyultak. Kifogyhatatlanoknak bizonyultak különböző cselfogásokban (színlelt menekülés, ellenséges egyenruha használata stb.) és így érthetetlen volt támadási szándékaiknak ez az éneklés útján való előzetes bejelentése. [...]

Időközben megérkezett Munkácsról a vesztegzár alól felszabadított 3. üteg és a Stanislau környékén bevetett 1. üteg is. Így egész osztályom ismét együtt volt. [...] Az oroszok harctevékenysége a hadosztály egész arcvonala előtt napról-napra élénkebb lett. Úgy látszik sikerült felderíteniük a hátrább fekvő felvételezőhelyek, parancsnokságok, sőt részben a tüzelőállások helyét is és ezeket naponta, rendszertelen időpontokban tűz alá vették, igaz, hogy különösebb eredmény nélkül.

A németek elrendelték két hátrább fekvő újabb állásnak a kiépítését. A munkálatok megkezdődtek, de elég vontatottan haladtak. A legénység egy részét kivonták és hátul dolgoztatták. Mi is ki kellett hogy építsük az újabb állások mögötti tüzelőállásainkat. A jelenlegi állásterületen ütegeinket a németek minden mélységi tagozódás nélkül úgy kívánták felállítani, hogy azok egymástól 5-600 méternyire, szinte kiigazodva, egy vonalban feküdjenek. Az ütegek közötti keskeny térközökbe tervezték beállítani csekély számú páncéltörő lövegeiket. Céljuk ezzel az volt, hogy egy esetleges áttörés esetén ez a kiépített tüzérségi vonal tartsa fel az ellenséges harckocsikat és ebbe kapaszkodhassanak meg visszavonuló gyalogosaink is. Mi tüzérek kézzellábbal tiltakoztuk ez ellen a képtelen elgondolás ellen. A néhány 10,5 cm-es könnyű tarackos ütegen kívül a többi lövegünk egyáltalában nem volt alkalmas arra, hogy velük harckocsitámadásokat közvetlen irányzással visszaverjünk. Még páncéltörő lövedékeink sem voltak. Arról nem is beszélve, hogy mi történik akkor, ha egy sikeres orosz áttörés esetén valamennyi üteg egy időben kénytelen állást változtatni. [...]

***Július 23-án** csend volt előttünk. Ezt felhasználva lóháton hátramentem és bejártam a Kubajowka területén kiépített második vonal mögötti tüzelőállásainkat. Mind elő volt készítve és az azokba való visszavonulás az erdőn át biztosítottnak látszott. Ennek az állásterületnek közvetlen közelében az ulászok a hadosztályparancsnok részére éppen befejezték egy magasfigyelő építését. Állásváltoztatás esetére ezt lefoglaltam a saját részemre. A gyalogság második állásai nem voltak kiépítve, csak kijelölve. Alig tudtam elképzelni, hogy gyalogságunk abban kitartson, ha jelenlegi kiépített állásait nem fogja tudni tartani. Visszatérve harcálláspontomra elrendeltem, hogy másnap a távbeszélők minden nélkülözhető távbeszélővonalat bontsanak le.*

Lakatos Géza őrnagy:

Összefüggő árkok, fedezékek képezték a védővonalat. Fedett fedezékek takarták a géppuska- és golyószóró-tüzelőállásokat. Aknavetőszakaszom figyelője periszkópos /tükröket a faluban szereztünk/ fedezékben volt az első vonalban. Nem tétlenkedtünk, kisebb támadásokat azonnal visszavertünk. Tőlünk balra az ezred I. zászlóalja, jobbra a tartalék III. zászlóalj egyik százada védett. Ettől jobbra a hadosztály felderítő-osztálya volt a hegyen védőállásban. ***Június volt, 1944-ben****. [...] A Prut túlsó oldala hegy, mi a jobb parton, síkon védtünk. Az ellenség a hasunkba láthatott. Szőlőhegy volt, présházakkal, úgy mint otthon. Kb. 800 méterre volt tőlünk a hegyoldal. Mégis minden mozgó emberünkre tüzelt valaki, nem is eredménytelenül. Megszervezett, távcsöves figyelés után végre megláttuk, hogy az egyik présház kerítése mögött távcsöves mesterlövész les reánk.*

Huszár László százados:

Védelmi munkálatok kezdődtek – hevenyészett erődítési elemekkel – harcérintkezésben az ellenséggel a harckészültség fenntartásával, magas fokú tűzfegyelemmel. Az erődítési munkálatok végrehajtásánál nagy nehézséget jelentett, hogy az erdős részek mocsarasak voltak, – a víz pár ásónyomra feltört, és az időjárás is esős, csapadékos volt. Így a megkívánt és biztonságot nyújtó másfél méternél mélyebb lövészgödrök helyett csak a föld felszínétől 40-50 centiméter mélyre kiásott lövészteknőkben kellett az első vonalban lévőknek harcolniok. Ezeket a biztonságosnak egyáltalán nem nevezhető fedezékeket a helyszínen található faanyag beburkolásával, mellvédek alkalmazásával igyekeztünk ellenállókká tenni, legalábbis a gyalogsági könnyűfegyverek tüzével szemben. A sűrű aljfás erdőben a szemben álló felek sok helyütt 100 méteren belüli közelségbe kerültek egymáshoz. Ilyen körülmények között drótakadály–rendszer telepítésére sem kerülhetett sor. Különböző rendeltetésű aknazárak létesítésére is főleg az utak, ösvények, erdőátvágások szegélyein volt lehetőség. Ezek szerint a meglepetésszerű támadások, rajtaütések lehetőségének állandó veszélye állott fent. Ez a bizonytalan helyzet – különösen éjjel, amikor a legkisebb zörej is ellenséges tevékenységet feltételezett – maximális idegi megterhelést jelentett, amiben csak kivételes akaraterővel, nagy fegyelemmel lehetett helytállni. A sötétség beálltával a feltételezett ellenséges vállalkozások ellen kiváltott gyalogsági és nem egy alkalommal a tüzérségi zárótüzek – amelyek megnyugtatták ugyan az első vonal csatárait, – a lőszerpótlás nehézségei folytán a későbbiekben minimálisra redukálódtak.

Az életvitelhez legszükségesebb és alapvető kellékeknek a biztosítása is igencsak problémás volt. Az ellátás, míg állóharcban voltunk, a körülményekhez képest jól működött. Az étkezés ideje – a harci helyzettől függően –, sokszor felcserélődött, este volt az ebéd és fordítva. Mivel eleinte, egy ideig német ellátásban voltunk, a magyar baka gyomra a marmaládét, pudingot, és pelyvás, korpás kenyeret nem szívlelte. Az erőnlét fenntartásához így a hadtáp-szolgálatnak a nemzeti eledelünkhöz, – a bab-, vagy krumpli-gulyáshoz kellett – visszatérnie, a lehetőséghez képest. Sokkal nagyobb,

végül egészségügyi problémaként jelentkezett az ivóvíz egészségtelen színvonala. Általában ennek a vidéknek a vizétől – kevés kivételtől eltekintve – kaptuk meg az „ukránkának" nevezett bélfertőzést. Kellemetlen jelenségektől kísért, súlyosabb esetben harcképtelenséget is előidéző járványszerű betegség volt. Nagyon legyengítette a szervezetet. Végül pedig, de nem utolsó sorban az első vonal alakulatainál nem volt megoldható a tisztálkodás és a fehérneműváltás. Tartalék erővel nem rendelkeztünk az embertelen helyzetben lévő küzdő alegységeink leváltására, e fenti tevékenység elvégzését illetően. Így enyhítendő mostoha sorsukon a mögöttük levő Swiety Jozefben egy szükségszerű fürdőt létesített az ezredparancsnokság, ahová a harchelyzet alakulása szerint kisebb csoportokat, 30-40 embert vontak vissza tisztálkodásra. Tulajdonképpen fertőtlenítőállomásra lett volna szüksége az egész ezrednek, hogy a több hónapja tartó frontszolgálat alatt összeszedett élősdiek hadától megszabadulhasson. A védelmi harcok egyik jellegzetes mozzanatai voltak a mindkét oldalról megnyilvánuló kisebb-nagyobb erőkkel végrehajtott vállalkozások.

Pintér Aladár vezérőrnagy kitünteteti a 12. gyalogezred hat katonáját.

IV. Szovjet áttörés az 1. hadsereg arcvonalán (1944. július 23 – július 27.)

1944. június közepén a keleti hadszíntéren ismét felgyorsultak az események. A szovjet csapatok június 21. és 23. között előbb, több helyen a *Heeresgruppe Mitte* (Közép Hadseregcsoport) arcvonalát törték át, majd július 13-tól a *Heeresgruppe Nordukraine* védőszakasza is veszélyeztetetté vált. A *4.* és *1. Ukrán Front Tarnopol* és *Brody* területéről meginduló seregtestjei a német 1. páncéloshadsereg arcvonalának áttörését követően megközelítették *Lemberget*, s a német 4. páncéloshadsereg *koveli* állásain túljutva szinte akadálytalanul nyomultak előre nyugati irányban is.

A német hadvezetés tartalékok hiányában, a Lemberg irányú ellenséges támadás elhárítására az 1. hadsereg arcvonaláról is vont ki erőket. A német 7. és 16. páncéloshadosztályok már július 5-én elkerültek a hadsereg hadműveleti területéről, s ezeket követte július 16-tól a szintén német 101. vadászhadosztály is. Az utolsó német seregtest, illetve parancsnokság közvetlenül az 1. hadsereget ért szovjet támadás előtt került el a magyar arcvonalról. A 68. gyaloghadosztály július 20-án, a XI. hadtestparancsnokság pedig július 22-én lépett ki az 1. hadsereg kötelékéből. Az utóbb említett német hadtestparancsnokság északra irányításával meg kellett változtatni az alárendeltségi viszonyokat is. A 24. gyaloghadosztály a VII., a 25. gyalog- illetve a 18. tartalék hadosztályok pedig a VI. hadtestparancsnokság alárendeltségébe kerültek.[75]

A magyar hadsereg északi szomszédja, a német 1. páncéloshadsereg a Lemberg körüli súlyos harcok következtében mindinkább nyugati irányban szorult vissza. A *Dnyesztertől* északra visszavonuló német páncéloshadsereg hátramozgásával az 1. hadsereg egyre veszélyesebb helyzetbe került. Északi szárnya a Dnyeszter előtt az arcvonal legkeletibb ívét képezte, s helyzeténél fogva csábítólag hatott egy esetleges átkaroló támadásra.

A Lembergnél bekövetkezett események miatt az 1. hadsereg-parancsnokság július 19-én tette meg az első előkészületeket arcvonala tervszerű visszavételére. A felettes német parancsnokság beleegyezése nélkül elrendelt – többnyire szóbeli – intézkedések alapján az északi arcvonalszakaszt védő VII. hadtest alakulatai július 20-ról 21-re virradóan kezdték volna meg a visszavonulást. A később megtörtént események ismeretében ez lett volna az utolsó alkalom arra, hogy a csapatok tervszerűen váljanak le az ellenségről. Kudarcuk a kikényszerített visszavonulás bekövetkezésekor előrelátható volt. A magyar gyalogsági alakulatok ugyanis nem álltak olyan harcedzettségi, kiképzési és erkölcsi szinten, hogy egy hátramozgást az ellenségtől közvetlenül szorongatva is sikeresen – súlyos veszteségek nélkül – meg tudtak volna oldani. A tervszerű visszavonulás lehetősége a VII. hadtestparancsnokság érthetetlen, július 20. utáni módosító rendelkezései miatt szertefoszlott. A VII. hadtestbeli alakulatoknak egy meghatározatlan időpontig rendelték el állásaik

[75] HL. VKF. 1. oszt. Táj. 1944. 07.05. – 07.22.; 1. hds. 1. fasc. VI. hdt. harctud. (1944. 07. 24. – 08. 10.)

feltétlen tartását, s be kellett szüntetniük a felesleges anyagi, felszerelési cikkeiknek és vonatrészeiknek hátratelepítését is.[76]

A július 13-án Nyugat–Ukrajnában kibontakozó sikeres, lemberg–sandomierzi irányú szovjet hadművelet július 23-ától az 1. hadsereget is közvetlenül érintette. Az 1. Ukrán Front bal szárnyán tevékenykedő *18. hadsereg,* valamint az *1. gárda hadsereg* részei azt a feladatot kapták, hogy Horodenka, Kolomea térségéből Kolomea, Nadworna, Dolina és Skole, valamint Horodenka, Ottynia, Stanislau, Kalusz és Sztrij irányú támadással törjék át az 1. hadsereg védelmét, s kedvező feltételeket teremtsenek az offenzíva Munkács és Ungvár felé történő kifejlesztésére.[77]

A szovjet hadművelet – mely az 1. hadsereg északi szárnyának védelmét teljesen felborította – a magyar arcvonalon *július 23-án* reggel 8 órakor vette kezdetét. Az ellenséges csapatok a 16. gyaloghadosztály jobb szárnyán előző napon elért sikereiket igyekeztek kihasználni. A 18. hadsereg két lövészhadosztályának, harckocsiegységek támogatásával megindított támadása a délelőtt folyamán már oly mértékben vetette vissza a 16. gyaloghadosztály szárnyát, hogy az a 7. gyaloghadosztály tüzérségének állásaival került egy vonalba.

A szovjet csapatok rohamai a késő délelőtti óráktól a 7. gyaloghadosztály bal szárnyát is veszélyeztették, s 4. gyalogezredének állásait súlyos arc-, s átkaroló támadások érték. A VII. hadtest tervezett ellentámadásának elmaradása, s a 7. gyaloghadosztály két harccsoportjának kikényszerített visszavonulása következtében a soproni seregtest arcvonalának közepén egy hézag keletkezett. A megszállatlan hézagon át beszivárgó ellenség a seregtest csapatait kettéválasztotta, s a 7. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnokának[78] csoportja a szovjet csapatok átkaroló hadmozdulatai miatt a következő napon egyre inkább a szomszédos 24. gyaloghadosztály védősávjába húzódott.

Július 24-én a harcok súlya mindinkább a 7. gyaloghadosztály jobb szárnyára helyeződött át. A soproni seregtest arcvonalán átjutott szovjet csapatok elsősorban gyalogsági parancsnokának csoportját támadták, hogy a hozzá jobb felől csatlakozó 24. gyaloghadosztály hátába kerülve előretörhessenek Nadwornára. A 24. gyaloghadosztály alakulatai, s velük együtt néhány 7. gyaloghadosztálybeli zászlóalj – a hátukba került szovjet 11. lövészhadtestbeli csapatok átkaroló hadmozdulatai elől – előbb a második védelmi állásba, a Prinz Eugen-állásba, majd Nadworna felé, illetve részekkel Krasna és Delatyn irányában vonultak vissza. A *Majdan Sredninél* súlyos veszteséget szenvedett 7. gyaloghadosztálybeli részek pánikszerűvé fajult visszaözönlése a 24. gyaloghadosztály tervszerű visszavonulását lehetet-

---

[76] HL. 7. gyaloghadosztály iratai. 7. gyaloghadosztály–parancsnokság előzetes harctudósítása 1944. 07.17. -07.22.; 7. gyaloghadosztály–parancsnokság hadműveleti naplója I. rész. 1944.07.17 – 07.22.

[77] *Ölvedi Ignác*: Az 1. magyar hadsereg története 1944. január 6-tól október 17-ig. Budapest. Zrínyi, 1989. 100-101. old.

[78] *Deák Ferenc* (Dés, 1897. VIII. 13. – Budapest, 1949. VIII. 16.) ezredes, 1944. november 1-től vezérőrnagy. 1941. január 1. és 1944. április 1. között a 7/ö. vkf osztály vezetője, majd ezt követően 1944. augusztus 15-ig a galíciai, illetve a kárpátoki hadműveleti területen a 7. – július 29-től a 25. – gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka volt. 1944. október 16-án Szálasi katonai irodájának főnökévé nevezte ki. A budapesti népbíróság 10 év kényszermunkára ítélte.

lenné tette.[79] Helyi pánikjelenségek a 24. gyaloghadosztálytól jobbra elhelyezkedő 18. tartalék hadosztály visszavonulása során is előfordultak.

Az ungvári seregtest egyes alakulatainak *július 24-én* délelőtt megkezdett visszavonulása eltérő módon történt. A gyaloghadosztály jobb szárnyán védelmi állást elfoglalt 21. gyalogezred – miután a visszavonulás útvonalai, a Nadworna és Delatyn felé tartó műutak, a sávja közepén vezettek – meglehetősen rendezetten, nehézfegyvereivel, s vonatalakulataival együtt vonult vissza, a seregtest 12. és 24. gyalogezredei, melyek hátrajutása javarészt nehezen járható erdei földutakon történhetett, viszont július 24-én déltől már az ellenség átkaroló jellegű támadásaitól is veszélyeztetve, nehézfegyverzete és vonatalosztályai nélkül, rendezetlenül, kisebb csoportokat alkotva özönlöttek hátra. A 24. gyalogezredbeli tüzérségi alakulatok közül a *Krasnáig* eljutott, s onnan a Prut menti, Delatynba vezető útra térők visszavonulása volt a zavartalanabb. A 23., 24. és 78. tábori tüzérosztályok az ellenséges támadásoktól nem érintve rendezetten vonhatták vissza ütegeiket a csak kijelölt, Krasna környéki harmadik védővonalba, a 22. tábori és az I. gépvontatású közepes tüzérosztályok viszont lövegeik zömét – azok szovjet kézre kerülése előtt – felrobbantották, s csak személyi állományukkal érkeztek meg a hátsó gyülekező körzetbe.[80] A VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteg – *Majdan Gornyba* települt félszakasza kivételével – valamennyi alosztályát, lövegét épségben hátra tudta vonultatni.[81] A visszavonulás irányába eső utakon özönlött hátra a hadsereg- és hadosztályközvetlen vonatalakulatok tömege is, mely rendkívüli torlódásokat okozott.

A 24. gyaloghadosztály július 24-i olykor rendezetlen visszavonulásának vezetési hibák is előidézői voltak. Amikor július 24-én délelőtt tapasztalni lehetett, hogy az ellenség már mélyen benyomult a szomszédos 7. gyaloghadosztály védelmi állásaiba, s ezáltal az ungvári seregtest visszavonása elkerülhetetlenné vált, az egyes ezred-, zászlóalj- és tüzérosztály-parancsnokságok – kevés kivétellel – semmilyen visszavonulási parancsot nem kaptak. Közvetett módon szerzett értesülések alapján igyekeztek visszavonni csapatataikat a második védelmi vonalba, amelyben – az első vonalhoz való közelsége miatt – sikeres védelmi harcot folytatni már nem lehetett.

A 24. gyaloghadosztály július 24-én délutántól – korábbi felettes parancsnokságától teljesen elszakadva – a VI. hadtest alárendeltségébe lépett. Seregteste helyzetéről Markóczy vezérőrnagy este 7 órakor azt jelentette, hogy *„július 25-én jobb szárnyával a Prinz Eugen csatlakozó pont, bal szárnyával Naduworna vonalára*

---

[79] HL. 1. hds. 1. fasc. VI. hdt. harctud. (1944. 07.24. – 08. 10.) 7 – 10 old. Ezen összeállítás a 24. gyaloghadosztály harctudósításából is közöl részleteket, a július 24-i visszavonulás részleteiről az alábbiak olvashatók benne: *„A 7. hadosztály pánikszerűen visszavonuló részeinek hangulata és a harckocsiktól, valamint az ellenséges géppisztolytűztől való félelme átragadt a 24. gyaloghadosztály alakulataira is, annak ellenére, hogy azok eddig a harcot igen szépen állták. Rémhírek terjedtek el az orosz betörésről. A pánikszerű jelenségek itt is kezdtek mutatkozni az esti órákban."*

[80] HL. Tgy. 3287. *Gergelyfi Imre*: Háborús napló 1944-45.; *Asztalos Aladár* (hadnagy) illetve *Ács Géza* és *Nagy Lehel* (főhadnagyok) szíves tájékoztatásai alapján.

[81] *Vizy László* (főhadnagy) szíves közlése alapján.

kénytelen visszamenni."[82] A 24. gyaloghadosztály parancsnoka a következő napra valamennyi osztályszintű alakulatának parancsnokát, saját szűkebb és tágabb törzsét, s egész tüzérségét a menetvonalaktól távoli, nehezen megközelítő Krasna nevű községbe csoportosította anélkül, hogy a község minimális biztosításáról gondoskodott volna.[83]

Az ungvári seregtestet, s a hozzá került 7. gyaloghadosztálybeli részeket a VI. hadtestparancsnokság mindenképpen Nadworna védelmére akarta csoportosítani, csupán a vonatalakulatait irányította *Pniow, Pasieczna,* illetve *Körösmezőn* át *Mobelki, Klausura, Aptinecz* területére.[84] Az események azonban nem a felettes magyar parancsnokság elképzelése szerint alakultak. *Július 25-én* reggel – ellenséges harckocsik közeledtének hírére, illetve azok csekély mértékű tűzhatására – Krasnáról Dobrotowon át Delatyn felé pánikszerű menekülés vette kezdetét. Előbb a csapat- és a seregvonat- alakulatok, majd az egyes csapatrészek és a tüzérség is délnyugati irányban igyekezett visszavonulni.[85] A 24. gyaloghadosztály jobb szárnyának megingása következtében még délelőtt szükségessé vált a jobb szomszéd, 18. tartalék hadosztály bal szárnyának (41. gyalogezred) visszavonása *Mlodiatyn* vonalába. Delatyn felé több – korábban Nadwornán elhelyezkedett – különböző csapattest, zömében hadseregközvetlen vonatalakulatok és intézetek, s később 25. gyaloghadosztály, illetve 1. hegyi dandárbeli vonatrészek is vonultak, melyek végcélja a Tatárhágó, illetve Mikuliczyn helység volt.[86]

A 24. gyaloghadosztály alakulatai az *„általános zűrzavarban és pánikban"* Nadworna helyett *Delatyn* irányába vonultak vissza. Ezzel a Prut folyó általuk is használt szűk völgyében még nagyobb torlódás keletkezett, a Nadwornán át a *Pantyrhágó* felé vezető Bystrzycza Nadworniansk folyó völgye viszont kihasználatlanul maradt. A VI. hadtestparancsnokság július 25-én délelőtt ugyan újból kísérletet tett arra, hogy a 24. gyaloghadosztály visszavonuló részeit Nadwornára visszairányítsa, de ez a nagy kapkodásban és zűrzavarban nem valósulhatott meg. Nadworna július 25-én délután 4 órakor az ellenséges csapatok kezére került, s a hadtestpa-

---

[82] HL. 1. hds. 1. fasc. VI. hdt. haretud. (1944. 07. 24. – 08. 10.) 9. old. A 24. gyaloghadosztály visszavonulásának – az 1. hadsereg–parancsnokság általi – engedélyezéséről az alábbiak olvashatók az ungvári seregtest haretudósításában: *„18 óra 25 perckor (1944. 07. 24-én – szerzők) a hadosztálypa-rancsnoknak a hadseregparancsnok távbeszélőn kezdetben a hadosztály további kitartására adott parancsot. Midőn a hadosztálypa-rancsnok jelentette, hogy a szomszéd északi helyzet ezt már nem teszi lehetővé, mert az ellenség 8-12 km-re a 24. hadosztály hátában van, járult csak hozzá a hadseregparancsnok ahhoz, hogy a 24. hadosztálypa-rancsnok északi szárnyát a Prinz Eugen-állásba visszavegye."*

[83] HL. Tgy. 3287. *Gergelyfi:* i.m. 23. old.

[84] HL. 1. hds. 1. fasc. VI. hdt. haretud. (1944. 07.24. – 08. 10.) 18. számú melléklet.

[85] HL. Tgy. 3287. *Gergelyfi:* i.m. 27-28. old.

[86] HL. 1. hds. 1. fasc. VI. hdt. haretud. (1944. 07.24. – 08.10.) 11-12. old. *„A nyilvántartási adatok szerint VII. 25 – 26-án a Delatyn – Tatárhágó útszakaszon 17167 ember, 8295 ló, 2740 országos jármű (szekér), 1406 gépkocsi, 311 kerékpár, 8 sütőkemence, 78 löveg, 9 rohamlöveg és egy vasúti löveg mozgott hátra. Ez rendes körülmények között 191 km hosszú oszlopnak, tehát 48 órán át 4 km sebességgel haladó állandó oszlopnak felel meg."*

rancsnok[87] mélységes elégedetlenségének a következő napra kiadott intézkedésében az alábbiakban adott hangot: *„Benyomásom, hogy az ellenség által elért siker nem állott arányban a támadó erők nagyságával. A támadást fel kellett volna tudnunk tartóztatni."*[88]

A szovjet csapatok, bár a szemben álló fél rendezetlen visszavonulásából fakadó kiszolgáltatottságát továbbra sem használták ki, július 25-én délután is folytatták előrenyomulásukat. Sikeres támadásuk eredményeképpen aznap estére Delatyn északi szegélyét érték el. A szovjet főerők a július 23-i áttörésüket követő két napon általában a visszavonuló VI. hadtest alakulataitól közvetlenül északra csoportosultak. A VII. hadtest seregtestjeinek visszavonulási útját követték, hogy a későbbiek során a szomszédos VI. hadtest bal szárnyát átkarolva, s a Prut folyónak szorítva elvágják annak hátramozgását Delatyn illetve a Tatárhágó irányába.

A Delatynig eljutott megrendített és a vezetés irányítása alól kiesett csapatok az ellenség szoros üldözésének elmaradása miatt nem szenvedtek megsemmisítő személyi veszteségeket, s a nagyobb veszteségek elsősorban a fegyverzet, felszerelés viszonylatában jelentkeztek. A július 24. és 26. közötti harcok során a 24. gyaloghadosztály alakulatai közül leginkább az áttörés helyéhez legközelebb elhelyezkedő 12. gyalogezredbeli zászlóaljakat érték heves szovjet támadások. Az átkarolásuk elkerülése végett reteszállásaikat is feladó, s több ízben felvételi állásokat elfoglaló nyírségi alakulatok harcolva vonultak vissza. *A Delatynba hátrajutott gyalogezredből csupán egy zászlóaljnyi harccsoport, s az ezredközvetlen alosztályok maradtak meg.*[89]

Az ungvári seregtest legérzékenyebb veszteségeit tüzérségi lövegállományának és gyalogsági nehézfegyvereinek terén szenvedte el. A szinte járhatatlan, agyonzsúfolt földutakon, s az erdős, mocsaras terepen való vontatásuk komoly nehézséget, gondot okozott, s mozgásképtelenné válásuk miatt többet fel kellett robbantani. Minimális veszteségei csupán a 23. és 24. tábori tüzérosztályoknak voltak. A gyaloghadosztálynak alárendelt I. gépvontatású közepes tüzérosztálynak egy szerencsétlen hídrobbantás következtében csak négy lövege maradt, s hamarosan azok is elkerültek a seregtesttől, a 78. tábori tüzérosztály a *„krasnai pánik"* során valamennyi lövegét elvesztette, a 22. tábori tüzérosztály löveganyaga pedig már a visszavonulás első napján, július 24-én leapadt.[90]

Július 26-án az 1. hadseregtől elszakadt magyar VII. és a német XI. hadtestek a német 1. páncéloshadsereg alárendeltségébe léptek. A Heeresgruppe Nordukraine parancsnoksága a magyar 1. hadsereg–parancsnokságot megmaradt alakulataival – VI. hadtestével és a 2. hegyi dandárral – együtt szintén a német 1. páncéloshad-

---

[87] *Farkas Ferenc* (Kismarton, 1892. V. 27. – Arnstorf (Németország), 1980. IV. 14.) altábornagy, 1944. november 1-től vezérezredes. 1943. augusztus 21-től 1944. október 16-ig a VI. hadtest parancsnoka volt, közben július 26. és augusztus 1. között ideiglenesen az 1. hadseregparancsnoki teendőket is ellátta. 1944. október végétől országos elhelyezési kormánybiztos. 1945-ben távollétében a népbíróság mint háborús bűnöst alaptalanul életfogytiglani börtönre ítélte.

[88] HL. 1. hds. 1 fasc. VI. hdt. harctud. (1944. 07. 24. – 08. 10.) 25. számú melléklet

[89] HL. Tgy. 3231. *Huszár L.:* i.m. 11 – 13. old.

[90] HL. Tgy. 3287. *Gergelyfi:* i.m. 34. old.

seregnek rendelte alá, amely az *Armeegruppe Rauss* elnevezést vette fel.[91] Pár napon belül változás történt az 1. hadsereg-parancsnokság élén is. A felettes német parancsnokságok utasításait csak részben teljesítő, de saját seregtestjei érdekeit sem képviselő, határozatlan Beregfy Károly vezérezredes helyett utóda *Miklós Béla* vezérezredes[92] kiérkezéséig *Farkas Ferenc* altábornagy, a VI. hadtest parancsnoka látta el ideiglenesen a hadseregparancsnoki tisztséget. A szovjet harckocsi- és gépkocsizó lövészseregtestek támadásai július 26-tól egyre inkább délnyugati irányban folytatódtak. A Delatynt védő 24. gyalog- és 18. tartalék hadosztályok három napig sikeresen állták az ellenséges rohamokat, s mellette kisebb ellentámadásokat is végrehajtottak. A város területén vívott harcok során a szovjet csapatoknak nem sikerült bekeríteniük a védőket, így a hadsereg-, hadtest- illetve hadosztályközvetlen tüzér- és vonatalakulatok hátra tudtak települni. A védelmi feladatok java része a kassai 21. gyalogezred alakulataira hárult, melyek különösen a város északi szegélyén, egy dombtetőre épült templom környékén fejtettek ki kemény ellenállást.[93] Az ungvári 24. gyalogezred kisebb harccsoportjai is kivették részüket a Delatyn területén vívott harcokból, általában a vasútállomás körzetében kerültek bevetésre.[94] A megrendített visszaözönlő gyalogsági alakulatok rendezése és védelembe való beállítása elsősorban a csapattisztek érdeme volt, de ezen közel sem könnyű feladat ellátásában jelentős szerep jutott – a korábbi vezetési hibáiért joggal bírált – Markóczy vezérőrnagynak, a 24. gyaloghadosztály parancsnokának is.

Miután a VI. hadtest arcvonalának közepén, a 18. tartalék- és a 25. gyaloghadosztályok között Mlodiatyn át előretörő ellenséges csapatok július 26-án elvágtak egy Delatynból déli irányba tartó létfontosságú összekötő utat, a várost védő csapatok tartós helytállásában kételkedő VI. hadtest parancsnoka, seregteste jobb szárnyának részleges visszavételét rendelte el. Ezen intézkedése azt jelentette, hogy a 24. és 25. gyaloghadosztályokbeli, illetve a 18. tartalék hadosztálybeli alakulatoknak közvetlenül a történelmi határok előtt húzódó, javarészt kiépítetlen Hunyadi-állásba kellett visszavonulniuk. Legelőször, július 27-ről 28-ra virradóan a 24. gyaloghadosztály kezdte meg hátravonását.[95]

---

[91] HL. VKF. 1. oszt. Táj. 1944. 07.26. Az Armeegruppe Rauss (Rauss Seregcsoport) elnevezés a német 1. páncéloshadsereg parancsnokára, *Erhard Rauss* (Wolframitz (Németország), 1899. I. 18. – Bad Gastein (Ausztria), 1956. IV. 3.) páncélos tábornokra, 1944. augusztus 15-től vezérezredesre utal, aki 1944. május 1. és 1944. augusztus 16. között állt a fenti német seregtest élén.

[92] *Miklós Béla* (Budapest, 1890. VI. 11. /másutt VII. 11./ – Budapest, 1948. XI. 21.) vezérezredes. 1940. március 1-től 1942. február 1-ig a gyorshadtest megbízott, majd kinevezett parancsnoka. Később a IX. hadtest parancsnoka, majd 1942. október 14-től a Kormányzó Katonai Irodájának főnöke és főhadsegéd. 1944. augusztus 1-től október 16-ig az 1. hadsereg parancsnoka. 1944. október 16-án átment a szovjet csapatokhoz. 1944. december 22. és 1945. november 15. között a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke.

[93] HL. Tgy. 3044. *Lakatos Géza:* i.m.: 19-22. old.; *Asztalos Aladár* (hadnagy), illetve *Nagy Lehel* (főhadnagy) szíves tájékoztatásai alapján.

[94] *Ács Géza* (főhadnagy) szíves közlése alapján.

[95] HL. 1. hds. 1. fasc. VI. hdt. harctud. (1944. 07. 24. – 08. 10.) 18 – 19. old.

Visszaemlékezések

Gergelyfi Imre ezredes:

Július 24-én *kora délelőtti órákban a 24. gyalogezred állásaiban alkalmazott egyik felderítő járőröm jelentette, hogy a szomszéd hadosztály* [*] *területéről mind sűrűbben szállingóznak gyalogosaink minden vezetés és terv nélkül hátrafelé. Ezt azonnal jelentettem a hadosztály-parancsnokságnak és egyúttal érdeklődtem az események iránt. A vezérkari főnök*[**] *csak annyit tudott mondani, amit már én is sejtettem, hogy északi szomszédunkat támadják. Később megtudtam, hogy az összeköttetés valóban annyira rosszul működött a két hadosztály között, hogy az eseményekről a mi hadosztály-parancsnokságunk is csak a délutáni órákban értesült, amikor egyik gépkocsin kiküldött összekötő tisztje visszaérkezett. 11 óra felé az előbbi felderítőm ismét jelentkezett távbeszélőn és jelentette, hogy a már jelentett hátraszivárgás folyton erősödik, sőt már a 12. gyalogezred embereiből is figyelt meg visszaszivárgókat. Felhívtam távbeszélőn Dérföldy ezredest,*[***] *kértem tájékoztasson az eseményekről annál is inkább, mert észrevettem, hogy a 21. gyalogezred vonatjárműveinek egy része felmálházva megindult visszafelé a sadzawkai műúton. Dérföldy közölte, hogy tudomása szerint az oroszok már áttörték a szomszéd hadosztályt, amelynek gyalogsága úgy látszik különösebb ellenállás nélkül otthagyta állásait és özönlik hátra, illetve részeivel a mi hadosztályunk sávjába. [...] Tartva attól, hogy a csoportom 9 ütegével nem lesz időm egyszerre állást változtatni, azonnal elrendeltem, hogy a 78., 24., 23. tüzérosztályok 15 cm-es ütegei azonnal hajtsák végre az állásváltoztatást a második állásba. Ez rendben meg is történt. Még utólag is borzadva gondolok vissza arra, hogy mi történt volna, ha ezzel a rendelkezéssel egy órát várok még. [...]*

Az osztálytörzs 27 járművét már másfél órával ezelőtt útba indítottam az eredetileg tervezett visszavonulási úton a harmadik védőállás mögé és ott egy, a térképen megjelölt kis erdőben kellett további parancsig várniuk. Ezeknek sorsa nyugtalanított elsősorban, hiszen útjuk ott vezetett el a tüzérségi parancsnok harcállláspontja közelében, amelyről Dérföldy ezredes utolsó távbeszélő értesítése szerint azt tudtam, hogy megtámadták az oroszok. 14,30-kor visszaérkeztek a felderítők, jelentették, hogy visszavonulási utunkat az oroszok már elvágták éppen ott, ahol utunk keresztezte a műútról a tüzérségi parancsnoksághoz vezető utat. Azt azonban sikerült a járőrnek megállapítani, hogy törzsünknek még sikerült ezen a ponton túlhaladni és így remélhetőleg megszabadult az elfogatástól.

---

[*] A 7. gyaloghadosztályról van szó, melynek arcvonalát 1944. július 23-án a szovjet csapatok áttörték.

[**] A 24. gyaloghadosztály vezérkari főnöke ezen időszakban, nevezetesen 1944. július 16. és augusztus 21. között *Farkas Endre* (Nova, 1908. X. 6. – Caracas (Venezuela), 1994.) vezérkari őrnagy volt.

[***] *Dérföldy Sándor* (Dérföld, 1895. X. 12. – ?, 1951. XII. 22.) ezredes. 1944. márciusától 1945. január 6-ig a 24. gyaloghadosztály tüzérségi parancsnoka volt. Nem csatlakozott a seregtest zömének 1945. április 6-7-i harcbeszüntetéséhez. 1945 májusa és decembere között Fernitzben nyugati hadifogságban volt.

Ezek után már nem volt veszteni való időnk. Azonnal kiadtam a parancsot a visszavonulás megkezdésére. Az 1. üteg pár perc múlva már fel is tűnt az erdő szélén, menetoszlopban, a legnagyobb rendben felzárkózva. Közvetlenül utána elvonult előttem a 2. üteg is. [...] Végre feltűnt az erdő szélén a 3. üteg, zárt menetoszlopban. A visszaözönlő rendezetlen kis gyalogoscsoportok után bizakodó látvány volt a rendben menetelő üteg: az emberek rendesen felöltözve, a járművek felmálházva, teljes csendben vonultak el előttem még a fővetésről sem feledkezve meg. Most a túlságosan felmálházott lőszervonat és egyéb járművek következtek. [...] A visszavonuló menetoszlop rendben, de igen lassan mozgott hátra, a harmadik állás felé, amely Krasna előtt húzódott, párhuzamosan az első állással, észak-déli irányban. [...] Egész éjjelen át meneteltünk. Hajnalban, kb. 4 óra körül értük el azt a helyet, ahol a tervezett harmadik védőállás a műutat keresztezte. [...]

Krasna község kb. 1-1,5 km-re a műúttól északra, egy magasabb fennsíkon terült el, amely kelet felé enyhén lejtve, szinte észrevétlenül simult bele a lapos, kisebb erdőparcellákkal borított síkságba. Nyugati és déli szegélyétől azonban elég meredeken ereszkedett le egyrészt egy mocsaras rétbe, másrészt a műúton át a Prut völgyébe. A műútról a faluba bevezető keskeny talajutat a tavaszi hóolvadás teljesen tönkretette és helyenkint annyira elmosta, hogy mélyen bevágott úttá alakult át. Közvetlenül a falu előtt ott, ahol ez a bevágott állapot megszűnt, az út mindkét oldalán elég mély árok húzódott. Az első házak után ezt az utat egy mély és 4-5 méter széles vízmosásszerű árok keresztezte. Elég jó állapotban lévő jól megépített fahíd vezetett rajta át, amelyet utászaink már előkészítettek felrobbantáshoz. Megérkezésemkor a mintegy 150-200 házból álló falu keskeny utcái és temploma előtt elterülő elég széles piactérre zsúfolódtak össze a hadosztály-parancsnokság szűkebb és tágabb törzsének gépkocsijai, köztük két budapesti hatalmas kék autóbusz. [...] Az ütegek megérkezésére várakozva, Dérföldyvel együtt végigjártuk a községet. A kép, amelyet a falu utcái akkor nyújtottak még vigasztalanabb volt, mint megérkezésemkor. Az elhagyott állásaink felől még mindig szivárgó járművek – a szétszóródott gyalogsági alakulatok vonatjárművei, mozgókonyhái –, amelyek egész éjjelen át tanácstalanul kóvályogtak a környéken, most mind behajtottak a községbe, amelynek utcái, udvarai és kertjei tömve voltak kocsikkal, lovakkal és fáradt emberekkel. [...] Rövidesen ezután, egymás után érkeztek meg ütegparancsnokaim, majd az ütegek is. Az 1. üteg a község déli bejáratánál, a 2. üteg az északi kijárat közelében, a 3. üteg a község közepén egy kertben foglalt tüzelőállást. [...]

9 óra előtt néhány perccel az a hír terjedt el villámgyorsan, hogy a községtől északra, kb. 5-6 km-re fekvő erdőben oroszokat észleltek. Ezen az erdőn át vezetett az az út, amelyen az előző napon az én tágabb törzsem menetelt Nadworna felé és ettől nyugatra alig 2-3 km-re feküdt az a kisebb erdőcske, amelyet törzsemnek mint végcélt adtam meg, ahova beérkezve várja a további intézkedést. A törzsemről a reggel kavargó eseményei között teljesen megfeledkeztem, most azonban az oroszok megjelenésének hírére rögtön átláttam, hogy milyen veszélyben forognak. Segédtisztem, Soós főhadnagy kérte, engedjem meg, hogy azonnal elindulva hírt vigyen nekik és ha még sikerül, visszavezethesse őket Nadwornára, még mielőtt az oroszok fogsá-

---

* Lásd az 1. számú jegyzetet.

gába kerülnek. Bár a vállalkozás elég bizonytalannak ígérkezett, mégis azonnal hozzájárultam Soós Ernő főhadnagy tervéhez. Soós azonnal lóra ült, egy lovász kíséretében elvágtatott. Szerencsére még idejében ért el az erdőben táborozó törzshöz, amely semmit sem sejtve az ellenség közelségéről, nyugodtan pihente a tegnapi nap fáradalmait. Azonnal befogatott és sikerült neki a törzset Nadwornára bevezetni, ahonnan pár óra múlva menekülésszerűen sikerült elérniök Delatynt, ahol ismét egyesültek az osztállyal.

Kilépve a ház kertjéből az utcára, szembetalálkoztam Dérföldyvel, jelentettem neki, hogy végigjártam a tüzelőállásokat. A falu északi szegélye felől hirtelen lövöldözés hangzott fel, majd pár perc múlva néhány akna vágódott be a házak közé. Az aknák hangos robbanása rögtön megváltoztatta a falu képét. Percek alatt olyan képet mutatott a község, mint egy feltúrt hangyaboly. Emberek futkároztak összevissza, kocsik indultak vágtában a kijárat felé, összetorlódva, egymásba akadva. Ordítozás, káromkodás hallatszott mindenfelől. A templom közelében parkírozó gépkocsik is mozgásba jöttek. Hegyén-hátán menekült mindenki. A hatalmas tehergépkocsik és autóbuszok kíméletlenül hajtottak előre, embereket gázolva, kocsikat fordítva az árokba és közben újabb és újabb aknák robbantak az utcákon, házak között. Sebesültek ordítoztak, megsebesült lovak hevertek mindenütt. Dérföldy eltűnt mellőlem. Később tudtam meg tőle, hogy sikerült egy már mozgásban lévő gépkocsira felugrania és így menekült ki a faluból. Szinte félig álomban láttam meg az egyik ütegnek a parancsnoki szakaszát, amint vágtában tűnik el a kertek mögött, a falu nyugati szegélyének irányába. A házak mellett, az utca szélén tovább sietve igyekeztem elérni azt az udvart, amelyben lovászom várt reám lovainkkal. Alig 15-20 lépés után az egyik ütegemnek a kovácskocsija hevert felfordítva az utca közepén. A kocsis néhány emberrel az egyik megsebesült lovat igyekezett kicserélni, a kovácsok a szanaszét gurult patkókat és szerszámokat szedték össze és dobálták fel a felállított kocsiba. Látva, hogy altiszt is van velük, aki gondoskodik a kocsiról, továbbmentem. A 3. üteg tüzelőállása már üres volt, csak néhány lőszerkocsit láttam, azok is igyekeztek kihajtani. A községből a műútra vezető, bevágott út ekkor már el volt torlaszolva felfordult kocsikkal, megsebesült lovakkal. [...] Végre megtaláltam a házat, ahol a lovaimat hagytam. [...]

Kiérve a község szélére felejthetetlenül szörnyű kép tárul elém: menekülő kocsik, lovasok, szétszóródott gyalogosok futnak a lejtőn lefelé, majd szétszóródva a síkságon, igyekeznek elérni délnyugati irányban a műutat. Lépten-nyomon felfordult járművek, szabadon csatangoló lovak, szétszórt élelmiszerek, zaboszsákok, takarók, köpenyek, kulacsok, fegyverek. A községben még mindig robbannak az aknák, de ide egyetlen lövés sem esett. A lejtőn a kocsik simán haladtak előre, de leérve a völgybe – amelynek talaja mocsaras volt – mind több kocsi akadt el. A legtöbbet otthagyták, kifogva és tovább vezetve a lovakat, de láttam olyan kocsikat is, amelyeket teljes rakományukkal és a befogott lovakkal együtt visszahagytak embereink. A 3. ütegnek néhány embere, egy altiszt vezetése alatt gazdátlan lovakat fogdosott össze és vezette tovább. Ez az élelmes altiszt 16 lóval állított be este az üteghez. Itt-ott rendezettebb csoportokat is lehetett látni, rendesen tiszt, vagy altiszt parancsnoksága alatt, de a zöm fejvesztetten menekült, anélkül, hogy ellenséget látott volna, néhány aknarobbanás hatása alatt. [...]

A műúton szokatlan rendben, minden parancsszó nélkül a menekülők menetoszlopba fejlődve, aránylag nyugodtan vonultak nyugat felé természetesen teljesen összekeveredve. Tábori csendőrök tűntek fel, akik fenn is tartották a rendet. Ezek együttal közvetítették a hadtestparancsnok' alábbi intézkedését: „A 24. hadosztály Nadwornánál gyülekezik!". [...] Delatyn közelében egy eligazító tiszt az elvonulóknak azt a parancsot közvetítette, hogy a 24. hadosztály alakulatai, illetve minden, ehhez a hadosztályhoz tartozó ember és kocsi Delatyn elérése után, folytassa a menetet Nadworna felé, ahol a hadosztály gyülekezni fog. Kb. 12 óra körül értem a delatyn-nadwornai út kereszteződéséhez, ahol egy másik eligazító tiszt úgy intézkedett, hogy mindenki Delatyn felé folytassa a menetet. Ennek az ellentétes parancsnak eredményeképpen a menetoszlop megakadt, senki sem tudta, hogy melyik parancsnak tegyen eleget. [...] Szerencsére ekkor megérkezett Nadworna felől gépkocsin Dérföldy ezredes, aki félrevonva közölte velem, hogy Nadwornát az oroszok kelet felől már elérték és járőreik már behatoltak a városba. Nadwornában szinte megismétlődött a krasnai pánik. Valóban jól lehetett látni, hogy a Nadworna felől felénk vezető úton is tömött menetoszlop közeledett irányunkba. [...] Kimondhatatlan örömömre a Nadworna felől visszavonuló menetoszlopból előkerült Soós főhadnagy vezetése alatt hiánytalanul az egész tágabb törzsem. [...] Estig sikerült a hadosztály alakulatait Delatyn déli részén összegyűjteni, nagyjában rendezni és Delatyntól északra védelemre felvonultatni. Az ellenség csak másnap reggel közelítette meg a várost és kezdte meg a támadást.

Lakatos Géza őrnagy:

Reggel harckocsik és orosz gyalogság támadott. Aknavetőink tüzeltek, géppuskáink lőttek, de olyan túlerő támadt reánk, hogy visszavertek bennünket a nadwornai hegyoldalba. Természetes volt, hogy Iwanowcze partizánjai géppisztolysorozatokat adtak reánk, visszavonulás közben. Naiv és jóhiszemű volt az iwanowczei ezredes" és a hadosztály-parancsnokság, amikor azt hitte, hogy az ott lakók mellettük állnak. Gyűlölték az ellenséget és csak színleg szolgálták ki. Viszont mindent megtudtak, amit akartak és rádióval, sőt jelentő futárral értesítették az orosz csapatokat. [...] Tulajdonképpen szerencsénk volt, az orosz áttörő főerők, tőlünk nyugatra támadtak. A tlumaczyki állás előtti aknazár, erős tüzünk, az eddigi sikertelen felderítő támadásaik kudarca miatt áthelyezték támadásuk irányát. A nadwornai hegyek oldalán védtünk, amikor parancs jött, hogy lassan a Prut felé vonuljunk. Egy erdőparcellában géppisztolytüzet kaptunk. [...] A Prut partjára érve gázlót találtunk. Összefogózkodtunk, mert elég erős volt a sodrás. Sikerült átkerülni a túlsó partra. Persze bőrig áztunk. Nekem csak a zászlóalj 6. százada volt meg és az aknavető szakasz, sőt velem jött egy 37 mm-es páncéltörő ágyú két lovas hajtója is a mozdonynyal. Az ágyúk az ellenség kezébe kerültek.

---

* A 24. gyaloghadosztály előljáró (felettes) parancsnoka a VI. hadtestparancsnok, ezen időszakban *Farkas Ferenc* altábornagy volt. Katonai pályafutását illetően lásd a 87. számú jegyzetet.

** *Szekeres Géza* ezredes, a 21. gyalogezred parancsnoka.

Delatyn. Elhelyezkedtünk. Megtaláltam az ezredparancsnokságot. Parancsot kaptam, hogy „Delatyn templom" környékét foglaljam vissza. Erő: a saját 6. századom, aknavető szakaszom 3 aknavetővel (az egyik felrobbant), a visszavonulók közül kb. 300 fő Papp százados parancsnoksága alatt. *Delatyn északi szegélyén támadáshoz csoportosultunk egy nyugat-keleti irányú töltés mögött. Enyhe lejtő a kimagasló templom irányában, jobbra a Delatyn-Kolomea műút, balra kis völgy. Középen velem együtt a saját 6. századom, jobbra, a műút mentén kb. egy szakasznyi erő, balra Papp százados parancsnoksága alatt a vegyes csoport támad. Kb. 300 fő erejű csoportot az ezredparancsnok (Szekeres Géza) tartalékként Delatyn északi részén tartott. Még tüzérségi- és aknavető tűztámogatást is kaptunk. A hadosztály tüzérsége teljes egészében vissza tudott vonulni és most került tűzkész állapotba. Kisebb ellenséges fészkek voltak előttünk, támadásunk sikerült. A delatyni templom területét elfoglaltuk. Orosz dobtáras géppuskát is zsákmányoltunk. Balra tőlem Papp százados fejlövést kapott az erdőben. Hősi halott. Tanítványom volt az Akadémián. Gyászolom. Bátor, derék katona volt. A delatyni templomnál beástuk magunkat, már ahogy lehetett, mert köves, sziklás volt a talaj. Előttünk meredek lejtő, völgy, majd hegyoldal. Oldalról lövést kaptam, súrolta a csizmám kérgét. [...] Feladatunk az volt, hogy 36 órán keresztül tartsuk meg és védjük Delatynt, hogy a hadtest tüzérsége, vonata hátra tudjon vonulni és harcra települni. Állandó tűz alatt voltunk. Sok volt a sebesültünk, halottunk. Segédtisztem*** is megsebesült, pótlást kaptam; de amikor a harmadik kiküldött segédtiszt is megsebesült; ezredparancsnokom azt üzente, hogy több segédtisztet nem kapok. Ugyanis zászlóaljparancsnok létemre az első vonalban kellett lennem, mert csak onnan láthattam be a harcterületet. Bátor tüzérfigyelőmmel, Daru hadnaggyal*** csak onnan tudtam irányítani a saját tüzérségünk támogatását. Fedezékünk alig volt, a sziklás talaj miatt. Nem csoda, hogy az előrerendelt segédtisztek, hamar találatot kaptak, megsebesültek. Az utolsó csak annyit jelentett, hogy őrnagy úr, jelentkezem és feltartotta a kezét. Átlőtték. Állandó harc volt, szinte kézitusa. Kézigránáttal, golyószóróval, géppisztollyal és a zsákmányolt orosz géppuskával tüzelve tartottuk a templom területét, mely a műutat fedezte. Sebesültjeinket még hátra tudtuk küldeni, halottainkat a fedezékben kellett hagynunk. [...] Hiába volt minden. Az erdőben balra, a műúton jobbra tőlünk, előrejutottak, bekerítés fenyegetett. Visszavonultunk a megmaradt emberekkel. Delatyn északi részén, a töltés mellett rendezkedtünk, amikor a hadosztály parancsnoka (vitéz Markóczy vezérőrnagy) kb. egy szakasz erősítéssel hozzánk érkezett. „Előre!" parancsolta és személyes vezetése mellett, újra visszafoglaltuk a templom környékét. Sötétedett. A hadosztályparancsnok összes páncéltörő ágyújával zárótüzet adatott elénk. A nyomjelző gránátok csodálatos látványt nyújtottak. Az ellenség megtorpant. Mellet-*

---

* *Papp György* (Székesfehérvár, 1912. II. 5. – Delatyn, 1944. VII. 26.) százados. Az 1944. július 24-i visszavonulás előtti hetekben került a 21/I. zászlóaljhoz. A lábát ért súlyos sérülésbe halt bele Delatynban.

** *Majthényi Lajos* (Edelény, 1921. XI. 13.–) hadnagy. 1944 márciusától a július 26-i sebesüléséig a 21/II. zászlóalj segédtisztje volt.

*** *Daru János* (Szeghalom, 1922.III. 8. –) hadnagy. A 23/2. tüzérüteg elsőtisztjeként 1944 áprilisától teljesített frontszolgálatot.

tem vitéz Lelkes őrmester feküdt, most már századparancsnok, a tisztek megsebesültek, vagy hősi halottak. Elmondta, hogy fia született, még nem is látta.

Harmadik nap voltunk a gyehenna tüzében, szinte hajtű módra összeszorítva. Lépésről lépésre vonultuk vissza. Az egyik fedezékben Lelkes újra mellém került. Golyószórótüzet kaptunk. Lelkes elesett. Viszonoztam a tüzet, az ellenséges golyószórós harcost eltaláltuk. Már csak 50 métert kellett szökellnem, és a már említett töltés mögé értem. Szervezni kezdtem a védelmet, amikor egy alezredes jött hozzám. Nincs megállás, azonnal vissza. A templomot újra el kell foglalni. Ránéztem. Gyűretlen új ruhában volt. Gondoltam, pótlásként jött ki hazulról. Jelentem, megsebesültem! Az alezredes úr átveszi a parancsnokságot, a támadást ő vezeti. Eltűnt. Elrendeltem a beásást, elfoglaltuk a tüzelőállásokat. Aknavető- és tüzérségi tűzcsapásokkal megállítottuk az ellenséget. [...]

Delatynnál leváltottak bennünket azzal, hogy Naduvorna mögé kell mennünk, Zielona felé. Majdnem együtt volt az ezred. Gyalogságunk 60 %-a, összes aknavetőink megmaradtak, csak a 37 mm-es páncéltörő ágyúk vesztek el. Nem is nagyon bántuk. Elavultak voltak. Előkerült a zászlóaljtörzsem is. Végre lóháton mehettem, Kemény nevű lovamon. Kb. 20 km-re voltunk új harcterületünkhöz. Oldalmenet, de ellenséges tüzérségi tűzkörletben. Feleúton találkoztunk az elénk küldött vonatparancsnokkal. Megkerült a 4. és 5. század is. Okosan, de parancs nélkül Tlumaczykból Naduvornáig jutottak. Sötét volt, továbbmentek.*

Huszár László őrnagy:

1944. július 24. *Nagyon jelentős dátum. A hadműveleti terület teljes hosszában megindult a szovjet haderő támadó hadművelete. Az ezredünk bal szárnyához csatlakozó szomszédos ezred** már július 23-án éjjel – értesítésünk nélkül – visszavonult. Így az ott keletkezett hézagon ellenállás nélkül nyomulhattak előre a szovjet erők. Az érintett balszárny-zászlóalj, a nyírbátori 12/III. zászlóalj parancsnoka*** jelenti ugyan az ezredparancsnoknak, de mivel ezredtartalék már nem volt, így a 12/III. zászlóalj bal szárnyát visszavonja reteszállásba,**** a körülzárást elkerülendő. Az ezred jobbszárny-zászlóalja, a nyíregyházi I. zászlóalj parancsnoka***** jelenti, hogy a tőle jobbra lévő 24. gyalogezred egységei visszavonulnak. A harcvonalunk középső, II. zászlóalja súlyos harcokat és sok veszteséget jelent. Az ezredparancsnok előzetes értesítést küld a zászlóaljaknak: amennyiben a visszavonulás elkerülhetetlen lesz, úgy Delatyn keleti területére halogató harcokkal vonul vissza az ezred. Egyelőre mindenki a helyén marad! Az ezred bal szárnyán lévő hézagon ellenállás*

---

* *Zentai Alfréd* (Hatvan, 1915 –) tartalékos hadnagy. 1944 márciusában került ki a galíciai hadműveleti területre mint a 21/II. zászlóalj vonatparancsnoka.

** A 7. gyaloghadosztály 5. gyalogezredéről van szó.

*** *Radimetzky Endre* százados

**** A *reteszállás* egy olyan előre kiépített (árok, támpont) vagy kijelölt védőállás, ahol a védő az arcvonalát áttört ellenség támadását igyekszik elhárítani (elreteszelni).

***** *Boskó Károly* főhadnagy.

nélkül, gyorsan törnek előre az ellenséges előretolt felderítő ékek. Egy ilyen 30-40 emberből álló csoport az első vonalunktól kb. 2 km-re hátrább lévő ezredparancsnoki harcálláspontot veszi tűz alá. Az ezredtörzs harcos állománynak nem nevezhető beosztottai – írnokok, távbeszélő- és rádiókezelők, szakácsok, lovászok, csicskások – Varga Zoltán hadnagy vezetésével a támadókkal felveszik a harcot. Nemcsak hogy visszavetik a támadást, de több foglyot is ejtenek. Jóformán még nincs vége ennek, a parancsnokságot ért kellemetlen rajtaütésnek, amikor előrejön a hadosztály parancsnoka, vitéz Markóczy János vezérőrnagy helyzettájékozódásra. Személyesen akart meggyőződni az ezred válságos helyzetéről, a küldött jelentésekről. A látottak alapján – elkerülendő az ezred megsemmisülését vagy fogságba kerülését – azonnali visszavonulást rendel el az ezredparancsnok által már tervezett területre. A zászlóaljak lépcsőzetesen kezdik meg a visszavonulást, harcjárőrök leplezésével, tüzérségi tűztámogatással. Legválságosabb a nyírbátori zászlóalj helyzete. A szomszédok nélküli, levegőben lógó bal szárnyát ugyan már reteszállásba visszavonta Radimetzky Endre százados, zászlóaljparancsnok, de a több hullámban támadó szovjet erők szinte felmorzsolják a parancsnokával együtt még ellenálló, hősiesen küzdő kis csapatot. Egy honvédet még jelentéssel visszaküldött, így ő volt az egyedüli túlélője, tanúja ennek az önfeláldozó harcnak. Közelharcban, kézigránátharcban, ember-ember elleni küzdelemben estek el, s életük feláldozásával mentették meg bajtársaikat a fogságba eséstől, vagy a megsemmisüléstől. A zászlóalj visszavonult, de a parancsnok nélkül, aki katonai esküjéhez híven, minden körülmények között gondoskodott katonáiról. Radimetzky Endre százados a harcok során többször megsebesült, de felépülése után mindig visszatért az első vonalba, pedig családos ember volt. Bátorságával többször kitűnt, magabiztos, képzett vezető volt, akire mind a beosztottai, mind az elöljárói mindenkor számíthattak. [...]

A visszavonulásra kényszerült ezred alegységeire szakadt. Kisebb-nagyobb csoportok képződtek, s az alsóbb parancsnokok az ellenséges támadás erősségének és a terepviszonyoknak megfelelően halogató harcokban vonultak vissza nyugati irányba. De egységétől leszakadt ember is akadt nagy számban! Tüzérségünk ebben a válságos helyzetben is hatható támogatással késleltette a szovjetek előretörését, de a hatalmas ember- és anyagi fölényt megállítani nem lehetett. Tüzéreink az utolsó egységeinkkel vonultak vissza, így Soóvári Ferenc tüzér százados, ütegparancsnok is csak géppuskáink fedezetével tudta elhagyni tüzéreivel figyelőállását. Dr. Kiss Sándor tartalékos főhadnagy" ütegének tüzelőállásait már mindkét oldalról túlhaladták az ellenséges gyalogság élcsapatai. Csak a véletlennel párosult hadiszerencsének köszönhették kijutásukat az ellenség gyűrűjéből.

A visszavonulás első napján a kora esti órákban Lanczyn nevű kis települést értük el, melynek szegélyén felvételi állásba mentünk, a még együtt tartott, harcképes egy-

---

* *Varga Zoltán* tartalékos zászlós, majd hadnagy a 12. gyalogezred ezredtörzs állományában az ezredvonat gépkocsizó részlegének volt parancsnoka. Katonai pályafutását illetően nem rendelkezünk adatokkal.

** *Dr. Kiss Sándor* (Tiszalök, 1910. III. 13.- ?), tartalékos tüzér főhadnagy. 1944. február 8. és augusztus 10. között a 78/3. üteg parancsnoka a galíciai hadszíntéren. 1944. szeptember-októberben vonatparancsnok a soproni 52. tábori tüzérosztálynál, ezt követően ugyanebben a beosztásban a 88. tábori tüzérosztálynál Győr-Szabadhegyen.

ségeinkkel. A sötétség beálltával mivel az üldözőktől való elszakadás létfontosságú volt – a harcszünetet kihasználva – éjjeli menetben Lojowa községbe jutottunk. A tőlünk jobbra lévő tereprészeken, a németek visszavonulása következtében ellenállás nélkül, gyorsabban haladó szovjet egységek előttünk érték el a községet. Így helységharcra került sor. A visszavonulás alatt is együtt maradt aknavető századunk tűzelőkészítésével sikerült áttörni a községen és a megadott gyülekező helyet, Delatyn keleti részét elérni július 25-én délután. Itt egy elképzelhetetlenül kaotikus helyzetbe kerültünk. A Stanislau – Delatyn – Dora – Tatárhágó felé vezető műúton Stanislau térségéből visszavetett különböző fegyvernemek, csapattestek, utánszállítási egységek maradványai özönlöttek vissza. Szinte félelmetes, de föltétlenül lehangoló látvány volt a fegyelmezetlenül visszavonuló emberáradatot, pánikba esett tömeget látni. Így a műúttól távolabbi erdős területen gyülekezett és pihent a már hónapok óta védelmi harcokban, s az azt követő súlyos visszavonulás csatanapjaiban megfáradt és megfogyatkozott ezredünk töredéke. Létszámellenőrzés következett. Április 24-től, tehát 3 hónap óta ez volt az első alkalom, amikor ismét együtt volt az ezred, de személyi állományának már csak egyharmada! Megrázó volt ez a viszontlátás mindannyiunknak. [...] Nehézfegyvereink hasonló arányban maradtak meg, kivétel a csaknem teljes tűzerejű aknavető század volt. Pótolhatatlan kiesést jelentett a nehéz páncéltörő ágyús század, melyet nem tudtak kivontatni a Marjanka erdő posványos útjain. Ugyanúgy a lőszeres kocsik és a mozgókonyhák egy része is ott veszett. Gyakorlatilag egy leharcolt zászlóalj és a közvetlen alakulatok maradtak az ezredből.

***Július 25-én** ismét éjjeli menetben a hadosztály-parancsnokság Dora keleti részén védelemre rendeli átszervezett egységünket. Feladatunk volt még a Tatárhágóhoz vezető műút kézben tartása, az ezen keresztül visszavonuló saját csapatok részére. A két napig tartó súlyos harcokban megfogyatkozott egységünkkel ezt a fontos feladatot tovább már nem lehetett teljesíteni, így a felsőbb vezetés elrendelte leváltásunkat.*

Július 28-án** hajnalban erős ellenséges tűzérségi- és aknavetőtűzben adtuk át állásainkat. Jellemző újabb veszteségeinkre, hogy két nap alatt, három kiváló századparancsnokunk esett el, példát mutató hősiességgel harcoltak embereikkel a tűzvonalban. Név szerint Albert János százados,* Magyar József tartalékos főhadnagy** és Csóka Béla továbbszolgáló próbaszolgálatos főhadnagy. Századaik legénységének 20-25 %-a követte őket a hősi helytállás mártírjaiként. A tűzvonalból kivont, ismételten veszteségeket szenvedett egységeinkkel a Dora-Tatárhágó műúton nyugati irányba Jaremcze nevű községig meneteltünk. Itt a műútról letérve hegyi utakon egy hosszú, védett völgyben fekvő, apró faházakból álló hegyi településbe, Czernikbe érkeztünk **július 29-én**. Végre hosszú hónapok után kikerültünk a szovjet túlerő előretörésének fő irányából. A völgyet körülölelő magaslatokon nehézfegyverekkel megerősített század erejű lövészegységekkel védőállásokat, támpontokat létesítettünk. Ezekből az előttünk elterülő erdős területre a támpontok erős felderítő tevékenységet*

---

* *Albert János* százados személyére és katonai pályafutására vonatkozólag nincsenek adataink.

** *Magyar József László* (Szombathely, 1914. – Dora, 1944. VII. 27.) tartalékos főhadnagy. Jaremczén temették el. Személyére és katonai pályafutására vonatkozólag nincsenek adataink.

*** *Csóka Béla* (Kisvárda, 1909. — Dora, 1944. VII. 28.) továbbszolgáló próbaszolgálatos főhadnagy. Személyére és katonai pályafutására vonatkozólag nincsenek adataink.

vezettek be. Ugyanis ennek a vidéknek szinte járhatatlan vadonában több partizántábor működött. Mivel az élelmezésük és egészségügyi ellátásuk hiányos volt, az utánpótlási vonalainkat állandóan támadták. Tűzerős osztagok kíséretével a rajtaütéseket megszüntettük.

Asztalos Aladár hadnagy:

Július 24. *Emlékezetem szerint délelőtt északról tüzérségi- és aknavetőtüzet hallottunk. Délután már gyalogsági fegyverek, géppuska, golyószóró hangja is hallatszott, majd később, egyre közelebb kézifegyvereké. Néha elcsendesedtek. Nem tudtuk, hol és mi történik, a szomszéd alakulattól sem. Majdnem egyidőben, amikor a géppisztolyok már az állásaink hátában szólaltak meg, 18 órakor hírvivő érkezett, írásbeli paranccsal. „Späyer-, Gäyer-állásokat fölhagyva, Prinz Eugen-állásba* visszavonulni. Bal szárny védelme!" [...] A megelőző órákban már valamit gyanúttattak egy áttört arcvonalról, de hogy a hátunk mögött is megjelentek. Az északi oldalunktól sem kaptunk jelzést, érthetetlen volt. Vagy a bal szomszédomhoz hamarabb érkezett a visszavonulási parancs? Ezért kellett volna nekünk a bal szárnyat védeni? Már a vonalból hátrafelé tüzelt 2-3 golyószórónk, pár perc múlva megláttuk az első géppisztolyos csoportot. Rövid időre le tudtuk őket fektetni. Rövid, gyors kiabálással a védőárokból ki tudtuk hívni az embereket, hogy azonnal kijőve, visszatüzeléssel védekezve húzódjanak lefelé, tehát jobbra, a Prut és az országút irányába. Ott várjanak be. Hatan maradtunk hátul, a házak védelmében (Kiss János szakaszvezető, Milosevics Uros és másik három honvéd). Az utolsó árokból kilépőket és minket is már 60-80 méterről 20-25 fő géppisztolyos szovjet katona vett tűz alá. Másik csoportjuk még lőtte az üres árkokat és így egy kis időt is nyertünk. Házak, fák, bokrok oltalmában húzódtunk lefelé a Prut menti vasúti töltés irányába, visszatartani igyekezve kevés fegyverünkkel támadóinkat. Rövidesen a töltés mögé jutottunk. Az üldözők kerültek nyílt terepre, már csak vagy tízen. Mi védve voltunk. Még igyekeztek üldözni minket, de megúsztuk a kb. 500-600 méteres töltés menti célbalövöldözést. A Prut és a vasút között egymás után repültek a levegőbe a felgyújtott, felrobbantott tüzér lőszerraktárak. Sietve dolgozott hátramenetben a vasúti talpfákat szaggató német mozdony és bizony szétszórtan vonult vissza a részben már hátbatámadott gyalogság, s a lövegét elhagyott tüzérség is.*

Túljutva azon a vonalon, melyet a vasúti töltés túloldalán a szovjetek tűz alatt tartottak, visszamentünk Sadzawka irányába, Iwanowcze nyugati oldalán. Az út mentén visszavonuló szekerek (országos járművek) és gyalogló emberek között, akik csak kisebb csoportokat alkottak, egyetlen csoportot találtam az idekerült 8. század visszavonultjaiból. Kb. 40-50 főt, valamint később egy 15 fős csoportot. Teljesen véletlen módon találkoztam Lakatos őrnagy úrral. Elkeseredett volt, fátyolos szemmel fogadott és ölelt meg „mi lesz belőlünk és ezekből a szerencsétlen, kis, fegyelmezetlen csoportokból egy ilyen hatalmas áradattal szemben?" Valóban, a vodka, a rum és a

* A „Späyer"-, „Gäyer"- és „Prinz Eugen"-állások az 1. hadsereg arcvonala mögött, 10 km-en belül húzódó félig kiépített, vagy csak kijelölt hátsóbb védelmi vonalak voltak.

mérhetetlen mennyiségű lőszer, akna, tüzérségi lövedék sem morális, sem valós fölényét nem lehetett megállítani. Nehéz, nehézszívű éjszakánk volt az összevissza mászkáló, egymást kereső vezetés nélküli tömegben.

Július 25. *Folytattam a visszavonulást kis csapatommal Sadzawka, Lanczynon át Delatyn felé. Elképesztő jármű-, teher-, személyautó-, harckocsi-, kocsikaraván, sebesültszállító, lábon kínlódó sebesültek, tábori konyhák, élelemszállítók, huszárok, gyalogosok tömege az egyetlen visszavezető út felé törekedett Delatyn, s a Tatárhágó irányába. Delatynban égő élelmiszerraktárak, fel-felrobbanó lőszeresládák, kimerült vagy döglött lovak. Delatyn előtt a Pruton épített híd fölött mentünk a domboldalon, amikor a hidat felrobbantották. Alkatrészei és darabjai oly magasra csaptak fel, hogy az úton menőket is elérték. Naiv hittel és lélekkel azt hitték vezetőink, hogyha mi beszorulunk és nem tudunk áthaladni, üldözőinkre is ez a sors vár. Teljesen ismeretlen, magasabb rangú tisztek az áramló tömegből kiemelt fiatal tiszteknek adott utasításokkal akarták megállíttatni a még harcképes vonuló katonákat. Mint hátuljövőt, a 24. gyalogezred egyik törzstisztje a saját ezredéhez irányított engem az aknavető századparancsnoki teendők ellátására. Az alakulat helyét, az aknavetőket és a lőszert hol találom, azt nem tudta.*

Július 26. *Századomból kb. 30 ember maradt együtt, a többi elkeveredett. Reggel új feladatot kaptam, Szekeres alezredes úr mellé osztottak be, hogy válasszam ki az általam legjobban ismert 8 katonát. Hadosztály csapatcsendőri feladattal kellett volna irányítani és feltartani a más utakról, északról özönlő tömeget. Nem lelkesedtem érte. Azért sem, mert féltettem a többi katonám további sorsát. Így került sor arra, hogy délután a közvetlen szervezeti parancsnokom a piros templomnál lévő zászlóalj középső századparancsnoki feladatával bízott meg. Ennek az alakulatnak a magját kb. 30 főt, az én 8. századom alkotta. A hosszú, magas templom szentélye a viszonylag meredek domboldal felé nézett, kapuja az országút felé kelet-nyugati irányba. A templom mögötti dombról szovjet fejvadászok már hét tisztet lőttek ki, mondták az onnan visszavonult csapat emberei. A szovjet csapatok északi irányból, a város felől támadtak. Nekünk délről kellett a templom oldalát visszafoglalni. Még kb. két szakasznyi vegyes fegyvernemű katonát vezényeltek hozzám. Kisebb veszteséggel ugyan, de visszafoglaltuk a templom déli oldalát. A támadást ellentámadás követte. A helyzet a templom fekvése miatt nekik kedvezett, ők támadtak, mi ellentámadunk.*

Július 27. *Többszöri támadás, ellentámadás után a tizenegyedik vállalkozás részünkről már nem sikerült. A szovjet gyűrű nyugatról lassan szorult a Prut felé és nem volt több 3-400 méternél a kifelé vezető szabad út. A templom melletti dombról is mindinkább erősödött a gyalogsági tűz, a tüzérség pedig rendre belőtte ezt a területet. Nem volt más lehetőség, mint időben, a bezárás elől visszavonulni. Utóvédként húzódtunk vissza. Lakatos őrnagy úr és Lelkes őrmester a domb, én az út felőli oldalon tartottuk tűz alatt a templom mellől előbújókat. Lelkest találat érte. Uros, legényem, aki vallási meggondolásból mindig csak a levegőbe lőtt és én a két templomvéget váltakozva tüzeltük. Sikerült Lelkest kimenteni, de közben a főbejárat mellől az én csípőmet találta el (mint később megtudtam) egy robbanó lövedék. Ekkor még*

---

* *Lelkes* őrmester a delatyni templom mellett vívott harcban esett el, feltehetően korábban.

300 métert vissza-visszajöve kilőttem magam, majd egyre jobban bicegve Uros vállán, egy kirúgott kerítéslécre támaszkodva, sikerült kijutni a még szabad területen. A külső oldalon ingázó szekerek idefelé lőszert, kifelé sebesülteket vittek. Így én is fölkerültem az egyikre és ezzel az elsősegélyhelyre. Sebemet ellátva, sebesültszállítón Mikuliczynbe kerültem, ahol átkötve azonnal tehervagonba raktak és este már indultunk hazafelé.

Meczner Gyula főhadnagy, a 24. felderítő-osztály segédtisztje (Életrajzi adatait lásd a 69. számú jegyzetben):

A szovjet támadási szándékról és nagybani idejéről a felső vezetésnek tudomása volt. Így az osztály vonata és kapcsolt részei, kerékpárok stb. idejében hátra lettek irányítva. A támadás ***július 23-án*** *indult tüzérségi előkészítéssel. Az osztályparancsnok távbeszélőn a hadosztály vezérkari főnökétől azt a parancsot kapta, hogy az osztály jelenlegi állásában biztosítsa a hadosztály visszavonulását. Az osztály visszavonulását csak a hadosztály parancsára kezdheti meg. Marton százados** már az előző nap jelentette, hogy déli szárnyán a német alakulat eltűnt és hogy jobb oldalát biztosítsa, jobb szárnyát visszavonta, illetve bekanyarította. Jelentette azt is, hogy az erdős területen szovjet lövészek beszivárgását észlelték jobb szárnyuk mögé. Az osztály az első szovjet támadást felfogta, miközben a Prut völgyéből jól hallatszott a harci zaj, mely mindjobban távolodott. Jelentettem ezt Nagy Géza alezredesnek, kinek ugyanezt észlelnie kellett. Javasoltam, kezdjük meg a visszavonulást, mert bekerítenek. Ne várjunk a visszavonulási parancsra, mert az úgysem ér el minket. Hivatkoztam hasonló, 1942-43-as harci tapasztalatomra is. Ő habozott mindaddig, míg meg nem jelentek a visszavonuló század emberei. Ekkor kezdte meg az osztálytörzs a visszavonulást. Az éjjel beszivárgott szovjet lövészek a fák koronájában megbújva felülről nyitottak tüzet ránk. Az alezredes úrnak kerítettek valahonnan egy hátaslovat, azon folytatta a visszavonulást. Egyik kedvenc hírvivőm láblövést kapott, senki sem segített rajta. Odaugrottam és sebkötöző csomagját felszakítva lábát elkötöttem. Ez a kb. 2 perc elég volt, hogy egyedül maradjunk. Futottunk a többiek után, egyszer csak szemben feltűnt két szovjet katona és már oldalról és hátulról is körbevettek minket. Ilyen reménytelen helyzetben az ellenállás biztos halált jelentett volna, így megadtuk magunkat.*

---

* *Farkas Endre* vezérkari őrnagy

** *Marton Lőránd* (Miskolc, 1910. IX. 6. – Budapest, 1996. I. 8.) százados. 1944 márciusától Kistéglás (Csaptól 6 km-re északra) községben történt november 1-i sebesüléséig a 24/1. kerékpáros század parancsnoka volt. Keleti hadszíntéri korábbi frontszolgálatai: 1941. július 25. és augusztus 31. között a VIII. kerékpáros zászlóalj segédtisztje; 1942. június 25. és szeptember 1. között a IX. kerékpáros zászlóalj páncéltörő ágyús századparancsnoka.

Királyházi László tartalékos zászlós 21/III. zászlóalj páncéltörő ágyús szakaszparancsnoka
(Királyházi László /Tímár, 1923.-/ tartalékos zászlós. A 21/III., majd a 21/I. zászlóalj szakaszparancsnokaként vett részt 1944 márciusa és 1945 áprilisa között a 24. gyaloghadosztály harcaiban.):

1944. július 24. *Visszavonulási parancsot kapunk. Fényes nappal. Nem értjük. Nagy csatazaj balra pár kilométerre mellettünk. Orosz légitámadás. Saját csapatok bukkannak fel az erdőből. Nyilvánvalóan menekülnek. Mitől? Ingujjban vagyok csak. Eligazítónak küldenek vissza a Delatyn és Nadworna út elágazásához. Az útvonal már tele van vontatott járművekkel és visszavonuló tüzérséggel. Solymos százados,* ezred 1. segédtiszt nyitott kocsiból kikiabál hozzám, hogy kit merre irányítsak. Vagy 15 csapatnevet darál el 20 méterről. Semmi papírom. A felét sem hallom a zajban, ő továbbhajt sebesen Delatyn felé. Rövidesen feldúlt tüzérek lóháton követelik az eligazítást. Mikor mondok valamit a hallottakból, kiabálják, hogy nem látják a rangjelzésemet és Magyarország nem Nadworna mögött van. Teljes a káosz. Félreállok mielőtt eltaposnak. Nadworna előtt 2 km-es búzatáblán találom magam egyik szakaszommal. Semmi kilövési esély. Orosz tankok lőnek máris közelről, aknazápor. A búzában, melyre hajolva oroszok jönnek ránk, heves géppisztolytűz. Lövünk pár sorozatot, dobjuk gránátjainkat, aztán feladjuk. Irány Delatyn! Mellém adnak vagy 80 főt és felküldenek egy kulcspontra, egy falu feletti ritka gyümölcsösbe. Nincs idő, sem alkalom beásni. Perceken belül óriási tűzben vagyok. Rájövök, hogy mindkét oldal engem lő. 22 embert vesztek 3 óra alatt. Páncéltörő ellövi a kerítéspóznát, aminek a térdemet vetettem célzás közben. Még egy napig kitartunk, aztán visszarendelnek. Három napja nem ettem. A helyzet szomorúsága jobban fáj mindennél.*

---

* *Solymos László* (Miskolc, 1913. XI. 24. —) főhadnagy, majd százados. Mint a 21. gyalogezred ezred 1. segédtisztje vonult el 1944 márciusában a galíciai hadszíntérre. Július 26-án Delatynnál megsebesült.

V. Halogató harcok és visszavonulás a Kárpátokban és a Kárpátalján (1944. július 28. – november 4.)

Az ungvári seregtestet a Hunyadi-állásnak a Bystrzycza Nadwornianska folyó völgyében húzódó szakaszára kívánták csoportosítani. A *Dorán,* majd *Jaremczén* átvonuló gyalogsági és tüzéralakulatok a magas hegyek között, a *Zonka* és a *Zielenica patakok* völgyében menetelve *július 29-én* és *30-án* érkeztek meg a fent említett folyó mentén települt *Zielona* helység területére. A 24. gyaloghadosztály seregvonatát, s gépjárművön szállított alakulatait – a 24. felderítő-osztály részeit, illetve a híradó-zászlóaljat, valamint a VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteget – más útvonalon, a Tatárhágón át irányították hátra.[96] A seregtest mindhárom gyalogezredénél a visszavonulás és a delatyni harcok veszteségei miatt összevonások történtek. A 21/III. zászlóalj megmaradt személyi állományát például a kassai gyalogezred I. és II. zászlóaljába osztották be. Augusztus végén, szeptember elején azonban – a személyi feltöltések eredményeképpen – újból felállították a rövid időre megszüntetett gyalogsági alakulatokat.

A VI. hadtestparancsnokság a védelem és a páncélelhárítás súlyát a Hunyadi-állásban a természetes közlekedési vonalakra kívánta helyezni, nevezetesen a Bystrzycza Nadwornianska és a Prut folyók völgyére, illetve utóbbi folyóhoz közeli *Rokieta magaslat* 1108. és 1114. háromszögelési pontjaira.

A szovjet csapatok 1944. július 27. és augusztus 10. között négy támadást indítottak a Hunyadi-állás áttörésére. A védelmi harcokban a VI. hadtest részéről elsősorban a 25. gyaloghadosztály, a 2. hegyi dandár és a 18. tartalék hadosztály vett részt. Az utóbbi seregtest alárendeltségében a 24. gyaloghadosztály 24. tábori tüzérosztályának két, 23. tábori tüzérosztályának pedig egy ütegét is bevetették a Prut menti – Dora, Jamna körüli – ütközetekbe. Különösen a Rokieta magaslatokért folyt heves küzdelem, melyeket a 25. gyaloghadosztály több napon át hősiesen tartott. *Augusztus 10-re* valamennyi elvesztett területet sikerült visszafoglalni, s a Mikuliczynből, Jamnából, illetve a Jaworowa és Makowicza magaslatokról viszszavert ellenség egy rövid időre beszüntette támadásait a Tatárhágó irányába.[97]

Augusztus 6-tól átmenetileg a VII. hadtestparancsnokság vette át az irányítást a 24. gyaloghadosztály felett. A hadtestnek július 29-én sikerült ismét visszakerülnie az 1. hadsereg kötelékébe, miután seregtestjeit – a német szándék ellenére – a Hunyadi-állásba vezette vissza.[98] Az ungvári seregtest alakulatai szeptember közepéig tartózkodtak *Zielona, Pasieczna* környéki védőállásaikban. A csapatok a Bystrzycza Nadwornianska folyó völgyét körülvevő magaslatokon kemény és fáradtságos munkával erős fedezékeket, támpontokat építettek ki.

A Hunyadi-állás nem kiépített védővonal volt. Csupán védelemre előkészített területnek minősült, tüzelőállásai és óvóhelyei csak a fontosabb útvonalak és patak-

---

[96] HL. 1. hds. 1. fasc. VI. hdt. harctud. (1944. 07. 24. – 08. 10.) 18-19. old.

[97] HL. 1. hds. 1. fasc. VI. hdt. harctud. (1944. 07. 24. – 08. 10.) A Delatyn – Mikuliczyn-i csata összefoglalása 3-4. old.

[98] HL. VKF. 1. oszt. Táj. 1944. 07.29 – 08.06.

völgyek lezárásainál épültek ki. Az egyes védőkörletek kialakítását a terepadottságok, a magaslatok és a sűrű erdőrészek határozták meg. A 24. gyaloghadosztály főellenállási vonalába 12. és 21. gyalogezredei kerültek. A nyíregyházi gyalogezred *Czernik* községet és a körülötte levő hegyvonulatot szállta meg, a kassai tőle balra, *Zielona* területén a *Huta* 690. és *Kypna* 1210. magaslatokon, illetve a közeli völgyekben rendezkedett be támpontszerűen. Az utóbbi alakulat védte a Nadworna felé vezető műutat, s egy kisvasút vonalát is. A 24. gyalogezred – mint hadosztálytartalék – a Rafajlovára települt hadosztály-parancsnokság közelében helyezkedett el. Az utánpótlás útvonala Rafajlován át a *Pantyr-* és a *Légió-hágón* át vezetett *Királymezőig*, mely javításra szoruló, gyakori emelkedőkkel teli útszakaszon a fogatolt tüzérség állománya segítette ki az egyes járműveket.[99]

A Hunyadi-állásban való tartózkodás a 24. gyaloghadosztály számára ismét a nyugalmas állásharc időszakát jelentette. Nagyobb ellenséges támadás nem érte arcvonalát, csupán a nehezen járható, erdővel borított magas hegyekben tevékenykedő ukrán nemzeti partizáncsoportokkal volt kapcsolatuk. Az önálló Ukrajna létrehozására fegyvert fogott csoportok nem tanúsítottak ellenséges magatartást a magyar csapatokkal szemben. Elsősorban a német és a szovjet megszálló alakulatokkal álltak harcban, de a lengyel partizáncsoportok is ellenségeik voltak.

Az 1944. július 23-tól lezajlott harcok során az 1. hadsereg néhány seregtestjét jelentős személyi és anyagi veszteségek érték. A hadsereg újjászervezéséről, leharcolt seregtestjeinek esetleges összevonásáról augusztus 5-én intézkedett először a hadsereg-parancsnokság.[100] A 16. és a 20. gyaloghadosztályokat a 18., illetve a 19. tartalék hadosztályok megmaradt állományával akarták feltölteni, a 24. gyaloghadosztályt pedig – a július 23-i és 24-i tevékenységéért meglehetősen kemény kriti-

---

[99] Az ungvári seregtest egykori fő- és vezérkari tisztjei, *Horváth Gyula* és *Szende László* századosok, valamint *dr. Szilágyi Gábor* vezérkari százados által – korabeli naplók, visszaemlékezések alapján – készített összeállítás a 24. gyaloghadosztály történetéről. (1944.02.18.–1945. 04.20.) (másolata a kötet szerzőinek birtokában) (a továbbiakban: 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 16. old. A 24. gyaloghadosztály Hunyadi-állásban eltöltött védelmi harcai alatt két gyalogezrede is új parancsnokot kapott. A 12. gyalogezred élén *Muzsay Ferenc* ezredest *Hegedüs Flóris (Flórián)* (Szekszárd, 1899. IV. 7. – Heves, 1968. III. 7.) ezredes váltotta fel. Az új ezredparancsnok 1939. május 1-től 1944. augusztus 6-ig a Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia parancsnokának 1. segédtisztje volt. Ezt követően hadibeosztást kapott, s a kárpátoki hadszíntérre vonult el. Kisebb megszakítással – 1944. október 23. és 1945. január 21. között a 24. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka volt – az 1945. április 6-7-i stubnyafürdői harcbeszüntetésig a nyíregyházi gyalogezred parancsnoki teendőit látta el. A 24. gyalogezred élén immáron másodízben történt változás. A megsebesült *Virágh István* ezredest követő *dr. Lengyel Béla* (Nyirmártonfalva, 1894. IV. 7. – ?) alezredest – vezetői alkalmatlansága miatt – 1944. augusztus elején leváltották, s előbb *Keresztes Árpád* (Marosvásárhely, 1901. II. 14. – ?) alezredes, majd augusztus 20-tól *Konok Tamás* (Kisgaram, 1898. XII. 18. – Budapest, 1971. I. 15.) alezredes látta el az ezredparancsnoki teendőket. Az utóbbi új ezredparancsnok 1942 februárja és 1944 januárja között a 6. vkf. osztályon tevékenykedett. Ez idő alatt, 1942. júniusa és decembere között, mint a haditudósító század szakaszparancsnoka, a Don mentén teljesített frontszolgálatot. Mielőtt a kárpátoki hadszíntérre került volna, 1944 januárja és júliusa között a győri 16/I. zászlóalj parancsnoka volt.

[100] HL. 7. gyaloghadosztály iratai. 7. gyaloghadosztály-parancsnokság hadműveleti naplója II. rész 1944. 08.05.

kával illetett – 7. gyaloghadosztály alakulataival való összevonás által kívánták újjászervezni.[101]

A 24. gyaloghadosztály sem tartozott azon seregtestek közé, melyeket viszonylag kevésbé viseltek meg az 1944. július végi harcok. A hadműveleti területre való kiérkezésétől gyalogságának 40 %-át, tüzérségének pedig 50 %-át vesztette el. Gyalogezredei ennél fogva kettő zászlóaljra csökkentek le. Különösen – a nagyszámú nemzetiségi legénységgel rendelkező – 24. gyalogezredének személyi állománya apadt le, mivel a kárpátaljai, máramarosi, szatmári és észak-erdélyi hadkiegészítő területekről származó ruszin, román és szlovák nemzetiségű katonák nagy része a július 23-tól meginduló hadműveletek alatt és után szovjet fogságba került, csatlakozott a Kárpátok erdőségében tevékenykedő partizáncsoportokhoz, vagy egyszerűen dezertált.[102]

Miután a 7. gyaloghadosztály-parancsnokságnak seregteste megmentése érdekében tett erőfeszítései eredménytelennek bizonyultak, a 24. gyaloghadosztály parancsnokságával augusztus 16-án kellett egyeztetniük a csapatok hadrendi összevonásának részleteit. A két seregtest egyesítése két részletben történt. A 7. gyaloghadosztálynak először kisebb összevonások révén át kellett szervezni saját hadrendjét, majd az így felállított alakulatait be kellett építeni a 24. gyaloghadosztály kötelékébe. Az összevonás részleteit tartalmazó rendelkezés alapján az újjáalakuló 24. gyaloghadosztály hadrendjébe ezek után már csak az alábbi hadrendi számozású alakulatok emlékeztettek volna az egykori 7. gyaloghadosztályra: a 4/I., 5/I. és 17/I. zászlóaljak, s a 7. tábori tüzérosztály. A valóságban azonban nem így történt. A 7. gyaloghadosztálybeli hadrendi számok közül – érdekes módon – csak az 5/I., s rövid ideig a 4/I. sorszám maradt meg. A kassai 21. gyalogezredbe ezt követően az 5. gyalogezred személyi állományával kiegészített három zászlóalján kívül az 5/I. zászlóalj is beletartozott. A 17. gyalogezredbeli csapatrészek a 24/I. zászlóaljba, a 4. gyalogezred megmaradt töredékei pedig a 12. gyalogezredbe olvadtak bele. A 24. gyaloghadosztály hat ütegre lecsökkent tüzérsége is feltöltést kapott. A 24. tábori tüzérosztályt a 9. tábori tüzérosztály maradványaival töltötték fel, s kiegészült a 23. tábori tüzérosztály fegyverzete és személyi állománya is. A 78. tábori tüzérosztály állománya ez idő alatt Máramarosszigeten várt ütegei feltöltésére. A gyalogezredeken és a tüzérosztályokon kívül a 24. gyaloghadosztály közvetlen egységeit is megerősítették. Kivételt képezett az utászzászlóalj, a légvédelmi gépágyús üteg, illetve részben a felderítő-osztály, mivel a hasonló 7. gyaloghadosztálybeli alakulatok a továbbiakban a hadseregközvetlenek számát gyarapították. A 7. gyaloghadosztály személyi állományának nagy részével – fegyverzetével együtt – tehát a 24. gyaloghadosztály alakulatait töltötték fel, de a feleslegessé váltakból kapott a 16. gyaloghadosztály is.[103]

---

[101] HL. Tgy. 3297. *Székely László* m.kir. vezérkari ezredes utólagos feljegyzései 1944. 07. 24-től 10. 17.-ig. 1944. 08. 11. 7. old.

[102] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 15. old.

[103] HL. 7. gyaloghadosztály iratai. 7. gyaloghadosztály-parancsnokság hadműveleti naplója III. rész. 115. számú melléklet; Tgy. *Gergelyfi:* i.m. 48. old.

1944 augusztusában a feloszlatott hadosztályokból és a hátországból érkezett utánpótlásból az 1. hadsereg többi seregtes-tének feltöltése is megtörtént. Az arcvonal augusztus 15. és 20. között stabilizálódott, s a szemben álló felek kötelékeik rendezésére, s a védelmi előkészületekre fektették a hangsúlyt.

Miután Románia augusztus 23-án kivált a német szövetségből, s a szovjet 2. és 3. Ukrán Front seregtestjei a német 6. és 8. hadseregeket legázolva akadálytalanul nyomultak előre a visszacsatolt erdélyi területek és Magyarország déli határai felé, az ezeréves határokon kívül tevékenykedő 1. hadsereg helyzete újból veszélyessé vált. Kötelékéből néhány seregtestet a közvetlenül veszélyeztetett déli határszakaszra vezényeltek, ennélfogva a hadsereg hátravonását a határon belüli, kevesebb erővel is tartható, jobban kiépített Északkeleti-Kárpátok állásaiba mihamarabb meg kellett oldani.

A határon húzódó Szent László-állás, s attól 15-25 km-re a Kárpátok főgerincétől délre kialakított Árpád-vonal közül kétségkívül az utóbbi volt a kiépítettebb. A *Mokra – Brusztura – Körösmező – Tiszabogdány – Havasmező – Borsa* vonalon épült ki, s a fő közlekedési útvonalakat elzáró erődrendszerekből állott, melyekhez vasbeton erődítmények, harckocsiakadályok, s aknamezők tartoztak. Nem zárta le azonban a magyar Alföldhöz leghamarabb kivezető ungvári és munkácsi irányt, s Huszt felé sem védett. Ezen városok előterében mindössze tábori jellegű védőállások épültek ki.[104]

A *4. Ukrán Front szeptember 9-től* meginduló offenzívája még a Hunyadi-állásban érte az 1. hadsereg csapatait. A szovjet 1. gárda- illetve 18. hadseregeknek előbb a Kárpátok hegyláncát kellett elérniük, majd annak hágóin átkelve a szlovák határhoz, illetve a magyar Alföldre való mielőbbi kijutás volt a céljuk. A honvéd seregtestek közül leginkább a Vorochta és Körösmező területét védő 1. hegyi dandár és a 10. gyaloghadosztály csapatait érték heves szovjet támadások, s a 4. Ukrán Frontnak a Duklai-hágón át előrenyomuló seregtestjei az 1. hadsereg bal szárnyát, ezáltal utánszállítási és visszavonulási útvonalait is veszélyeztették.

A magyar hadsereg seregtestjei *szeptember 23-án* kapták meg – a felettes német hadseregcsoport-parancsnokság által is engedélyezett – parancsot a visszavonulás megkezdésére.[105] Rafajlova területéről a 24. gyaloghadosztály, zömében gyalogos- és tüzéralakulatai a Légió-hágón át, a *Tarac folyó* völgyében tették meg az utat a Szent László-, illetve az Árpád-erődvonalakig. A seregtest vonat- és gépjárművön szállított alakulatai a Tatárhágón át jutottak el a fent említett védővonalakig. Az ungvári gyaloghadosztályba vont 7. gyaloghadosztálybeli részek ez idő alatt velük párhuzamosan a *Lomnica* völgyből *Darovon* és a *Bornemissza-hágón* át vonultak vissza az Árpád-vonal mögé.[106]

---

[104] *Ölvedi:* i.m. 121-122. old.

[105] *Veress Lajos*: i.m.: 235. old.

[106] HL. Tgy. 3287. *Gergelyfi:* i.m. 48-49. old.; 4/II., majd 1944. szeptember végétől 12/I.. zászlóalj harctéri naplója (1944. 08. 24.-1945. 04. 08.) (másolata a szerzők birtokában) 1944. 09.26-10.13.; Tgy. 3051. *Horváth Gyula:* A 24. gyaloghadosztály kötelékébe tartozó 21/I. zászlóalj története. (1944. 02.20. – 1945. 04. 25.) 6-7. old.

A 24. gyaloghadosztály szeptember 26. és október 17. között, a VI. hadtest alárendeltségében Brusztura és Királymező környékén folytatott védelmi harcokat. 12. gyalogezrede Királymezőtől délkeletre, a *Tempa magaslat* közelében harcolt, 24. gyalogezredét *Német*-illetve *Oroszmokrán*, vonatalakulatait pedig Taracközben vonták össze.[107] Ezen időszak harccselekményei közül kiemelkedett a 12/III. zászlóalj október 9-10-i korlátolt célú, zavartkeltő vállalkozása, mely során a nyírbátori alakulat az ellenséges állásokon át mélyen benyomulva lerohanta a Tisza forrásvidékén, az *absineci* vizzárónál (vízfogónál) kiépített szovjet támpontot. A zászlóalj veszteség nélkül oldotta meg feladatát, s jelentős hadianyagot, s löveget zsákmányolt. Az ungvári seregtest 21/I. és III. zászlóalját, illetve az 5/I. zászlóaljat október első hetében a 10. gyaloghadosztályhoz irányították. A 24. gyaloghadosztálybeli csapatok egy harccsoportot alkotva a Körösmező környéki magaslatok (*Asztag-havas, Ikerhavas, Nagy Mencsul*) visszafoglalásában vettek részt. A magas hegycsúcsokra való felkapaszkodás, s az esős időjárás nagy megterhelést jelentett számukra, vállalkozásaik ezért javarészt eredménytelenül végződtek. Október 12-én a 66. határvadász csoporttal és a 63. határvadász portyázó osztállyal kiegészült harccsoport új feladatot kapott, a Duna-Tisza közére szállított 10. gyaloghadosztály *Nagybocskó, Gyertyánliget, Apsa-havas* vonalban visszavett állásait kellett megszállnia.[108] Közel há-

---

[107] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 27. old.

[108] HL. M.kir. 10. gyaloghadosztály hadműveleti naplója. 248., 251., 259., 264. számú mellékletek.; KSZV. Naplója 1944. 10 .05.-06. (A 21. gyalogezred parancsnokságát és ezredközvetlen alakulatait, illetve a 21/I. és III. zászlóaljakat vasúton szállították Rahóra, illetve Tiszaborkútra.); Tgy. 3044. *Lakatos G.*: i.m. 26-28. old. A 21. gyalogezred zömének Kőrösmező környéki harcai alatt változás történt parancsnoksága élén. Elvonuló parancsnoka *Szekeres Géza* (Zsebefalva, 1894. IX. 15.— Pápa (?), 1955. I. 10.) ezredes volt. A két világháború között csapattiszti feladatokat a 8. és 6. gyalogezrednél látott el, mint oktató tanár pedig a jutasi Honvéd Altiszti Nevelőintézetben és a várpalotai gyalogsági lőiskolán tanított. 1938. január 1-től 1941. szeptember 20-ig az 1. gyalogezred ezred 1. segédtisztje, illetve lő- és fegyvertörzstisztje volt. Ezt követően a 32/I. zászlóalj parancsnokaként az Ukrajnába kivezényelt magyar megszálló csoportnál tevékenykedett (105. gyalogdandár, majd könnyű hadosztály), majd 1942. április 14-i hazatérte után 1944. március 15-ig a 21/II. zászlóalj parancsnoka volt. A galíciai hadműveleti területre mint a kassai 21. gyalogezred parancsnoka vonult el. Október 10-e után két hónapig gyógykezelték, majd a 3. honvéd kerület parancsnokság családgondozó törzsébe osztották be. Ausztriában angol fogságba esett, ahonnan 1945. szeptember 17-én tért vissza.

Szekeres ezredest 1944. október 9-én először *Keresztes Árpád* (Marosvásárhely, 1901. II. 4. – ?) alezredes váltotta fel. A két világháború között a 4. határőr kerületnél (Mohácson), illetve a 9. gyalogezrednél (Hódmezővásárhelyen) szolgált törzstiszt a jutasi Honvéd Altiszti Nevelőintézet századparancsnoki karából került 1940. december 1-én a veszprémi 4/III. zászlóaljhoz, ahol pótkeret, majd pótszázad parancsnok volt. 1942. október 27. és 1943. november 12. között a megszállt ukrajnai területen tevékenykedett mint a 47/III. zászlóalj, majd mint a 38. gyalogezred parancsnoka (108. könnyű hadosztály). 1943. december 1-től 1944. március 15-ig a körmendi 5/II. zászlóalj parancsnoka volt, majd négy hónapos betegszabadsága után ismét a hadműveleti területre került, ahol rövid ideig a 24., majd a 21. gyalogezred parancsnokaként szolgált. 1944. december 1-én ezredparancsnoki tanfolyamra a németországi Döberitzbe került, s 1945. február 5-től a grafenwöhri gyűjtőtáborban az újonnan felállított 9. önálló páncélvadász-zászlóalj parancsnokságát vette át.

Keresztes alezredes csak egy hónapig volt a 21. gyalogezred parancsnoka, 1944. november 2-án *Hartos Frigyes* (Budapest, 1897. X. 20. – Pécs, 1981. IV. 18.) ezredes váltotta fel őt. Az 1938 novemberétől a gyékényesi 13. határvadász zászlóaljnál, majd a berettyóújfalui 10/II. zászlóaljnál szolgált törzstiszt 1941. szeptember 30. és 1944. július 3. között katonai tanintézetekben — Ludovika Akadémián, s a soproni gyalogsági hadapród iskolán – tevékenykedett. Ezt követően a hadműveleti te-

rom hónapra a kassai 21/II. zászlóaljat is elvezényelték a 24. gyaloghadosztály kötelékéből. Szeptember 28. és október 5. között mint hadosztálytartalék a Szent László-állásban a Lavocsne mögötti Vereckei-hágót védte, majd hadseregközvetlen alakulatként súlyos halogató harcokat folytatva *Nagyszőllősre*, illetve Tiszaújlakra vonult vissza, hogy a hadsereg-parancsnokságtól kapott utasítás szerint a Tiszán átvezető hidak lezárásában működjön közre.[109]

Az *október 15-i* kormányzói proklamáció, a háborúból való kiugrás tétova kísérlete, majd a nyilas hatalomátvételt követő, a harc további folytatásáról intézkedő parancs általában az Árpád-vonalban érte az egymástól nagy távolságban, szétszórtan elhelyezkedő 24. gyaloghadosztály csapatait. A katonapolitikai, illetve az általános hadműveleti helyzetről szinte teljesen tájékozatlan legénységi és tiszti állomány *„nagy meglepetéssel", „izgalommal és örömmel"*, majd *„teljes elképedéssel"* fogadta a híreket.

A 24. gyaloghadosztály élén a nevezetes októberi napok alatt több ízben történt változás. A szeptember végétől több seregtest-töredék irányítását átvevő Markóczy altábornagytól előbb *Osztovics Ferenc* vezérkari ezredes,[110] majd október 13-án *Karlóczy Ferenc* vezérőrnagy[111] vette át a parancsnokságot. Miután az ellenállási mozgalommal is kapcsolatot tartó Karlóczy vezérőrnagy a nyilas hatalomátvétel hírére betegséget színlelve október 16-án seregtestét elhagyta, október 23-ig, az új hadosztályparancsnok, *Keresztes Gyula* vezérkari ezredes[112] megérkezéséig *Tarnaváry Árpád* vezérőrnagy[113] látta el a seregtestparancsnoki teendőket.

Az október 15-16-i kétnapos hadműveleti szünet után a 4. Ukrán Front 18. hadserege újból támadásba lendült az 1. hadsereg arcvonalán, s 18-ára elfoglalta Máramarosszigetet és a Visó völgyét. Az 1. hadsereg-parancsnokság ezt követően

---

rületre került, ahol 1944. szeptember 5-ig az 1. hadsereg kiképzőtáborának parancsnoka volt. Utána ezredparancsnoki feladatokat kapott, előbb a 42. gyalogezred (18. tartalék hadosztály), majd november 2-tól a 21. gyalogezred parancsnoki teendőit látta el. 1945. február 25-től a stubnyafürdői harcbeszüntetésig továbbra is a 24. gyaloghadosztálynál maradt mint ezredparancsnoki tartalék.

[109] A 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 19-26. old.

[110] Lásd az 55. számú jegyzetet.

[111] *Karlóczy Ferenc* (Pécs, 1898. I. 28. – Budapest, 1971. I. 12.) vezérkari ezredes. 1942. május 1. és 1944. október 12. között a HM 9. osztályának vezetője volt, ezt követően kinevezték a 24. gyaloghadosztály parancsnokává. 1944. október 17-től 1945. január 19-ig Budapesten gyógykezelték.

[112] *Keresztes Gyula* (Módos, 1900. VII. 7. – Budapest, 1946. VII. 3.) vezérkari ezredes. Első hadibeosztását 1941. október 1. és 1942. március 31. között látta el, mikor az Ukrajnában tevékenykedő magyar megszálló csoport vezérkari főnöke volt. Ezt követően 1942. november 1-ig a HM Elnöki osztály vezetője, majd 1944. augusztus 15-ig a II. hadtest vezérkari főnöke. 1944. augusztus 15-én újabb hadibeosztást kapott, s mint a 16. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka látott el frontszolgálatot 1944. október 23-ig. Utána 1945. január 31-ig a 24. gyaloghadosztály parancsnoka volt, majd hadosztályparancsnoki tanfolyamra vezénylés folytán Németországba került. Az amerikai fogságból 1945. november 1-én tért vissza.

[113] *Tarnaváry Árpád* (Zombor, 1891. IX. 10 – Budapest, 1964. VII.) vezérőrnagy. 1942 augusztusától a HM. 22. osztály vezetője, egyben megbízták a sebesültellátás és a hadigondozás felügyeletével is. 1944 augusztusában felmentették beosztásából, s október elejéig a 4. tábori póthadosztály, ezt követően pár napig a 24. gyaloghadosztály parancsnoka volt. 1945. január 20-tól előbb Galánta – Szenc járásban ellenőrzéssel megbízott tábornok, majd a 2. honvéd kerület parancsnokságon beosztott tábornok, végül az Országos Hadigondozó Hatóság beosztott tábornoka.

úgy döntött, hogy csapataival – az ellenségtől mielőbb elszakadva – folytatja az október 14-én megkezdett hátramozgást, s a Tisza középső vonalán próbálja majd feltartóztatni a szovjet előrenyomulást. A helyzetet súlyosbította egyes szovjet seregtestek Nyíregyházáig történő, október 20. és 22. közötti előretörése is, amely egyrészt a déli szomszéd német 8. hadsereg utánszállítási vonalát vágta el egy időre, másrészt az 1. hadsereg oldalát és hátát fenyegette Tisza és Tokaj irányában.

A 24. gyaloghadosztály zöme Máramarossziget elestét követően *Bedőháza, Técső, Bustyaháza* körzetébe vonult vissza, hogy ideiglenesen védelemre berendezkedve megpróbálja lezárni a Tisza völgyét. Az ellenség heves támadásai miatt csapatainak ezen törekvése hamar meghiúsult, s tovább kellett vonulniuk *Husztra.* A városba bevonult alakulatok a partizáncsoportokkal október 22-e éjjelén vívott harcot követően érzékeny veszteséget szenvedve Nagyszőllős irányába folytatták tovább menetüket. *„Az állandó visszavonulások, a magas járhatatlan hegyek között kijelölt védőállások elfoglalása mérhetetlenül kifárasztotta a gyalogságot. Előfordult, hogy a csapat a fárasztó éjjeli menet után elérkezve az új védőkörletbe, anélkül hogy ott berendezkedett volna, már folytatnia kellett a visszavonulást."* — emlékszik vissza Gergelyfi Imre ezredes, a 24. tábori tüzérosztály egykori parancsnoka.[114]

A Munkács és Ungvár felől támadó szovjet alakulatok gyors előretörése miatt a 24. gyaloghadosztály legfőbb célja október 28-tól az volt, hogy mielőbb a biztonságosabb Tisza folyó mögé vonuljon vissza. Csapatai – *Beregszász* feladását követően – egyrészt *Vásárosnaménynál* és *Lónyánál* , másrészt *Dombrádnál* keltek át a folyón. 12., 21. illetve a Kárpátok előtt felmorzsolódott, zömében már beolvadt 17. gyalogezredbeli állományból álló 24. gyalogezredei, valamint tüzérsége és vonatalakulatai nagyjából a fent említett visszavonulási útvonalat követve jutottak el *október 30-án* és *31-én* a *Tiszáig.*[115] Több 1. hadseregbeli visszavonuló honvéd alakulat, s a menekülő polgári lakosság viszont a *csap-záhonyi* Tisza-hídon át igyekezett kitérni az ellenség támadása elől. Csap októberi 28-i szovjet kézre kerülésével ez kockázatossá vált. Az átkelés biztosítása céljából néhány 24. gyaloghadosztálybeli alakulatot, köztük a 24/I. zászlóaljat a folyó jobb oldalán fekvő község visszafoglalására, s forgalmas pályaudvarának birtokbavételére utasították. A csapi harcokban az 1. hegyi dandár és a 16. gyaloghadosztály alakulatai, s kisebb magyar és német légvédelmi és gyalogos egységek is részt vettek. November 5-ig a község területén sikerült feltartóztatniuk a szovjet csapatok előretörését. A 24/I. zászlóalj századai általában a csap-ungvári vasútvonal, illetve a Latorca folyó mentén védekeztek.[116] *Buzsáky László* százados,[117] a zászlóalj géppuskásszázadá-

---

[114] HL. Tgy. 3287. *Gergelyfi:* i.m. 51. old.

[115] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 28-32. old.

[116] Több, 7. és 24. gyaloghadosztálybeli csapattiszt (pl. *Buzsáky László, Szende László*) harctéri naplóiból, visszaemlékezéseiből, illetve elmondásai alapján szerkesztett összeállítás az említett seregtestek 1944 júliusa és 1945 áprilisa közötti harcselekményeiről. Szerkesztette: *Karáth László* (tartalékos zászlós), a 17/II. zászlóalj egykori távbeszélő szakaszának parancsnoka. (másolata a szerzők birtokában) 53-57. old.

[117] *Buzsáky László* (Marcali, 1912. V. 31. –) százados. Mint továbbszolgáló próbaszolgálatos főhadnagy 1940. november 1-én került át a hivatásos állományba. A kárpátaljai, erdélyi, délvidéki és muraközi

nak parancsnoka az alábbiakban emlékezett vissza az 1944. november eleji eseményekre: *„A csapi védőállást a zászlóalj egy hétig tartja, de legalább hétnek tűnik. Beásni csak lövészgödörig lehet. Az ellenség az állásaiban lévő magasabb tereppontokról és kimagasló épületekről védőállásunkba pontosan belát és a legkisebb nappali mozgást is lehetetlenné teszi. Ezenkívül védőállásunk elfoglalását éjjel-nappal többször is erőszakolja."*[118]

Visszaemlékezések

Gergelyfi Imre ezredes:

A négy hónapig tartott csendes állásharcban elpuhult, kedvét veszített és gyáván megfutamodott hadosztály, a krasnai pánikot követő napon magához tért. Hónapokig kiépített állásait puskalövés nélkül feladta és most az elkövetkező hat napon át, a legkedvezőtlenebb körülmények között olyan elkeseredetten és hősiesen védekezett, amely minden dicséretet megérdemel. [...]

Július 26-án és 27-én *a hadosztály az oroszok minden támadását visszaverte. 27-én egész nap az 1. üteg tüzelőállásában tartózkodtam. Hihetetlen mennyiségű lőszert lövöldöztünk el, de mihelyt egy kis tűzszünetet tartottunk, a gyalogságunk megrendült. 28-án sikerült az oroszoknak a szűk völgyet körülvevő magaslatokon tért nyerni, minek következtében a védelem megingott. A 2. üteg parancsnokát, Lugosy századost az oroszok majdnem elfogták: figyelőhelyén a tüzet vezetve – régi tüzér szokás szerint – teljesen megfeledkezett a közelbiztosításról és csak akkor figyelt fel, amikor az oroszok 15-20 lépésnyire felbukkantak előtte. Szerencséjükre sikerült a sűrű bokrokkal benőtt hegyoldalon visszafutniuk, sőt még a 15-szörös távcsövüket is megmentették. Este megkaptuk a parancsot a visszavonulásra. 29-ére virradó éjjel sikerült észrevétlenül visszavonulni Dora északi szegélyéig, ahol a 18. tartalék hadosztállyal közösen vettük fel a harcot.*

29-én és 30-án *változatlan erővel tartott a harc. Az aránylag keskeny szorost könnyen lehetett volna tartani, de az oroszok a völgy meredek, sűrű erdővel borított oldalain minduntalan megkerülték a védőállást, visszavonulásra kényszerítve a völgyben harcoló csapatainkat. A megkísérelt ellenlépések eredménytelenek maradtak. A mi katonáink féltek az erdőtől és ha tisztjeik vezetése alatt üggyel-bajjal be is hatoltak a sűrűbe, az első lövésekre szétfutottak és eltűntek. Minden reményünk a Szent László-állás.* Itt húzódik közvetlenül mögöttünk és állítólag kitűnően ki van*

„bevonulás" alatt – mint szakasz-, illetve századparancsnok – a 17/I. zászlóaljnál tevékenykedett. 1941. október 1-én áthelyezték a 17/II. zászlóaljhoz, mely géppuskásszázadának élén került ki 1942. április 28-án a keleti hadszíntérre. A „doni pokolból" visszatérve 1944. június 20-tól 1945. április 6-ig tartott újabb frontszolgálata, előbb a 17/II. zászlóalj, majd az 1944. október eleji átszervezés után a 24/I. zászlóalj géppuskásszázadának volt a parancsnoka. A Stubnyafürdőhöz közeli 1945. április 6-7-i harcbeszüntetéskor – mint a 24/I. zászlóalj parancsnoka – fejeződött be számára a második világháború.

[118] *Karáth László* összeállítása 57. old.

* A *Szent László-állás* Magyarország keleti, történelmi határain húzódó, félig kiépített védőállás volt.

építve. Ott talán sikerül megvetni hosszabb ideig lábunkat. 30-án este közli velem Dérföldy ezredes, hogy a 24. hadosztályt kivonják és egy, a gerincvonalon át, sűrű erdőben húzódó úton eltolják a Légió-hágó területére, ahol annak védelmét veszi át. Mivel azonban ezen az úton a tüzérséget meneteltetni nem lehetett, a hadosztály tüzérsége az én parancsnokságom alatt visszamaradt, alárendelve a 18. tartalék hadosztálynak. [...]

***Augusztus 7-én** már a saját ütegeim nélkül vártam, hogy felváltsanak és átadhassam a parancsnokságom alatt álló és a 18. tartalék hadosztályhoz tartozó ütegeket. [...] Délben egy gépkocsin Tatarowba hajtottam, ahol osztályom már menetkészen állott. Azonnal megindultunk és Jablonicáig meneteltünk, ahol tábort ütöttünk. [...] Körösmezőn csak félórás pihenőt tartottunk. A község szokatlanul élénk volt. A polgári lakosság és a hatóságok menekültek. Tábori kórházak vették fel az előlről állandóan érkező sebesültszállítmányokat és tábori csendőrök gyűjtötték összse a lógósokat. Néhány újságon kívül az üzletekben semmit sem lehetett vásárolni, minden üres volt már. Délben a néhány kilométerre fekvő Mohaljki faluban tábort ütöttünk. Gyönyörű szép meleg, nyári idő volt, még sátrakat sem vertünk, a szabadban éjjeleztünk. A nap hátralévő részét a patakban fürödve töltöttük. Dérföldy azt üzente, hogy ne siessünk, arcvonalszakaszunkon teljes csend van, ráérünk 4-5 nap múlva jelentkezni.*

***Augusztus 8-án** reggel 6 órakor elindultunk és a Fekete-Tisza folyását követve, Brusztura felé tartottunk. Gyönyörű szép vadregényes vidéken haladtunk át. Délután 17 óra körül érkeztünk be Bruszturára, ahol a hadosztályunknak tágabb törzse az anyagi vezérkari tiszt* parancsnoksága alatt tartózkodott.*

***Augusztus 9-én és 10-én** pihentünk. Átpatkoltattuk a lovakat, kijavítottuk szekereinket, rendbe hoztuk a lövegeket és a távbeszélő anyagot és 11-én délután 14 órakor elindultunk. Este a Légió-hágó tövében, Plajszán táboroztunk. Másnap hajnalban indultunk el és aránylag gyorsan átkeltünk a Légió-hágón, amelynek meredek szerpentin útjait éppen akkor javították. A déli órákban beérkeztünk Rafajlovára, ahol jelentkeztem a hadosztály-parancsnokságon.*

***Augusztus 11-én** gépkocsin előresiettem az állások szemrevételezésére. Az állásterület Zielona község területén volt. Nagy választék nem volt, az ütegeket egymás közelében állítottuk fel. [...] Én az osztályparancsnokságot Leszák alezredesnek** adtam át és átvettem a hadosztály tüzérségi parancsnok-helyettesi beosztást. Egyelőre azonban nem vonultam be a hadosztályomhoz, hanem mint tüzércsoport-parancsnok kinn maradtam Zielonán a volt osztályomnál. Törzsem mindössze egy segédtisztből és egy távbeszélő járőrből állott, amelyet szükség esetén a hadosztály tüzérségi parancsnok megerősített. Adminisztratív munkám nem volt, tisztán tűzvezető voltam, ami az eddiginél sokkal kényelmesebb életet biztosított számomra. [...]*

***Szeptember 22-én** a Légió-hágót harc nélkül feladtuk és Bruszturára vonultunk vissza. Az oroszok csak napok múlva követtek, de a hágót nem lépték át. A hadosz-*

---

* *Paduschitzky László* vezérkari százados katonai pályafutását illetően lásd a 155. számú jegyzetet.

** *Leszák Lajos* (Budapest, 1902, VIII. 7. – Budapest, 1989.) alezredes. 1944. június 27. és augusztus 1. között a 7. gyaloghadosztály 9. tábori tüzérosztályának parancsnoka volt, azt követően 1945. február 28-ig a 24. tábori tüzérosztályt vezette.

tály jobb szárnyát szintén délre kanyarították, hogy felfogják a Körösmező felől közeledő oroszokat. Itt október 8-ig tartottunk ki, elég erős harcok között, amelyekbe mi, tüzérek a mostoha átlőhetőségi viszonyok következtében alig tudtunk beavatkozni.

***Október 7-e** körül elesett Rahó és így helyzetünk tarthatatlanná vált. A hadosztály parancsot kapott, hogy állásait felhagyva, vonuljon vissza Nagybocskó területére és ott zárja el a Tisza völgyét. A hadosztályt Brusztura, Királymező körletéből délre tolták azzal a feladattal, hogy jobb szárnyával Nagybocskónál a Tiszára támaszkodva a Tisza völgyét és a Sopurka völgyét kelet felé, a Rahó felől előnyomuló oroszok elől zárja le. Az átcsoportosítás Királymező, Tarackraszna, Dombón át Felsőapsa felé, majd Nagybocskóra vezető – 1940-ben kiépített – új műúton át történt. [...] A 23. tüzérosztály Nagybocskótól északra, a 24. tüzérosztály Nagybocskó területén ment állásba. Pár napos igen heves és véres harcok alakultak ki.*

***Október 15-én** gépkocsin visszatérőben az állásokból a hadosztály-parancsnokság álláspontjára, Aknaszlatina előtt megállította a kocsinkat egy tüzértiszt és jelentette, hogy a kormányzó rádióbeszédben felhívta a csapatokat, hogy szüntessék be az ellenállást és tegyék le a fegyvert. A hadosztály-parancsnokságra visszaérkezve megerősítették a hírt, de hozzátették, hogy senki sem hallotta személyesen a kormányzó rádióbeszédét, így teljes volt a zűrzavar. [...]*

***Október 18-án** tőlünk délre az oroszok elfoglalták Máramarosszigetet és így hadosztályunknak sietve vissza kellett vonulni Bedőháza, Técső, Bustyaháza területére.*

***Október 21-én** csak nehezen sikerült a Talabor völgyében ideiglenesen védelemre berendezkedett hadosztályt, amely súlyával Bustyaháza területén zárta le a Tisza völgyét, kivonni és Szeklencén át Huszt irányába visszavonni. A hadosztály visszavonuló alakulatai Huszton az oda beszivárgott partizánokkal vívott éjjeli harc után, érzékeny veszteséget szenvedve, vonultak vissza Nagyszőllős felé. [...] Az állandó visszavonulás, a magas, járhatatlan hegyek között kijelölt védőállások elfoglalása mérhetetlenül kifárasztotta a gyalogságot. Előfordult, hogy a csapat fárasztó éjjeli menet után elérkezve az új védőkörletbe, anélkül, hogy ott berendezkedett volna, már folytatta is a visszavonulást. Az ellátószolgálat akadozva működött. [...] Rövid ellenállás Beregszász kiürítésének védelmére. [...] A hadosztály visszavonulási útja eredetileg Csapon át volt tervezve. Az oroszok azonban Ungvár és Munkács elfoglalása után gyorsan törnek előre Csap felé, és így lehetséges, hogy előbb érik el Csapot. Ezért a visszavonulás irányát megváltoztatják és parancsot kapunk, hogy Beregszászról Beregsurány, Csaroda, Gergelyiugor- nyán át mielőbb érjük el a Tiszát és Vásárosnaménynál átkelve rajta, Kisvárda felé vonuljunk vissza. Tőlünk délre a Tisza mentén, szinte egy magasságban velünk kisebb német erők harcolnak az előnyomuló románokkal. Dombrád: egy napot töltöttünk csak a szép Tisza parti községben, amelyet a németek gyalázatosan kiraboltak. Átkelünk a Tiszán, a németek felrobbantották a hidat: rosszul! [...] A román átkelési kísérletek visszaverésének irányítására Rózsamajorba mentünk át.*

Lakatos Géza őrnagy:

Feladat: Az Asztag-havas visszafoglalása. [...] Sátortábor egy magas hegy alján. Kitörő öröm, hogy találkozhattam a régi bajtársakkal. Sajnos, sok a panasz. Kevés az élelem, alig van lőszer-utánpótlás, de az öröm nagy, hogy visszatérhettem a zászlóaljhoz. Azóta mindig visszavonultak, pihenő nincs, utóvédharc állandóan. Szerencsére négy villámgéppuskánk is van. Gyorstüzelő, rittyentő hangú. Egy sorozat elfűrészeli a legvastagabb fát is. [...] Támadtunk az Asztag-havasra. Részletes felderítés nélkül, az ezredparancsnok alezredes** parancsára. Szerencsére köd volt. Szinte az ellenség állásainak közelébe jutottunk minden ellenállás nélkül. Roham! Két, három ellenséges bunkert kifüstöltünk. Amikor kisütött a nap tüzérségi-, aknavető- és géppuskatüzet kaptunk és bal szárnyam visszaszaladt. Páncéltörő ágyútűz ért, vissza kellett vonulnunk. Talán feleslegesen. De ha egyik részünk visszaszalad, a többi utána fut. „Jézus Mária, végünk van"! Talán nem is volt kisebb sebesülésen kívül veszteségünk. Pánik volt, visszaözönlöttünk. Segédtisztem, tartalékos hadnagy,*** géppuskatüzet nyitott az ellenségre, vonalába visszavonultunk. Ez a tűz a pánikot megakasztotta, annál is inkább, mert csak gyenge géppisztolyos oroszok támadtak reánk.[...] Az Asztag-havastól visszavonultunk, szinte veszteség nélkül. Röstelltem magam, de amikor visszaérkeztem megindulási helyünkre és ott senkit sem találtam, az ezredparancsnokság ugyanis az ismeretlen alezredes parancsnoksága alatt világgá ment, akkor arra gondoltam csak, hogy embereimet megmentsem. A négy villámgéppuskát állásba rendeltem fent a hegygerincen, s részletekben elrendeltem a visszavonulást keleti irányba. Már második napja nem ettünk eleget. Az egyik völgyben kunyhót találtunk elhagyottan és nyolc kecskét. Megsütöttük. Ízlett, de rettenetesen kemény volt. Összeköttetést nem találtunk hátrafelé, még a tüzérség rádióján sem. Légüres térben mozogtunk, sem balra, sem jobbra nem láttunk senkit. Csak előlről támadott, de szerencsére lassan, és óvatosan az ellenség.[...]*

Kis ruszin faluba kerültünk. Már Magyarország volt. Nem nagyon láttuk a ruszinok mellettünk érző lelkesedését. Visszavonulás, utóvédharcok. Husztnál utcai harcok. A sötétben felkapaszkodtam egy harckocsira, azt hittem, hogy a mieink, oroszul beszéltek rajta. Leugrottam és egy kerítésen keresztül a mieinkhez értem. Éjjel utcai harcokban, senki sem lehet biztos abban, hogy mi a helyzet. Északról is, keletről is, délről is támadtak bennünket. Mintha hajtűbe tévedtünk volna. Nem is tudom megérteni, hogyan úsztuk meg ezt a harcot. Így jutottunk a Tiszához. Hadosztálytartalékba kerültünk. Alig rendezkedtünk be, alig pihentünk valamit, amikor parancsot kaptunk, hogy a Révleányvárnál hídfőt képező ellenséget támadjuk meg és vessük a Tiszába. Egy szőlődomb mögött mentünk készenlétbe. Reménytelennek találtuk a támadást, hiszen előző nap egy egész ezred támadott és nem tudta a hídfőt visszafoglalni. Megint szerencsém volt. Négy gépágyút találtam a műúton, vidám fiatal

---

* A szabadságáról visszatért *Lakatos Géza* őrnagy 1944. október 5-én nem eredeti zászlóaljához került, hanem november 13-ig a 21/I. zászlóaljparancsnoki teendőit látta el.

** A 21. gyalogezred parancsnoka ezen időszakban, 1944. október 10. és november 1. között *Keresztes Árpád* alezredes volt. Katonai pályafutására vonatkozólag lásd a 108. számú jegyzetet

*** A 21/I. zászlóalj segédtisztje 1944. október elejétől *Salgó Andor* tartalékos hadnagy volt. Katonai pályafutására vonatkozólag lásd a 127. számú jegyzetet.

tiszt volt a parancsnok. Kérdésemre mondta, hogy most jött a hadosztály légvédelmét ellátni. Kérdeztem, hogy van-e repeszgránátja? Van, lehet valamit csinálni? – volt a válasza. Az ágyúkat felvezettük egy mély bevágott úton a szőlősdombra. Rejtve voltak, csak a csövek néztek a Tiszára. Gyorstüzet zúdítottak a hídfőre, melyhez tüzérségünk és aknavetőink is csatlakoztak. Támadásunk sikerült. Több mint 100 foglyot, köztük egy századost is ejtettünk. Ilyen nagy hatása volt a váratlan meglepetésszerű gépágyúk tüzének. Nekünk alig volt veszteségünk.

Huszár László őrnagy:

*A gyülekezőben lévő „ezredet" megtekintette vitéz Farkas Ferenc altábornagy*** *, a Tatárhágó védelmével megbízott parancsnok. A tisztikarnak külön eligazítást tartott. Eredmény: Muzsay ezredest bevonultatta a 24. gyaloghadosztály parancsnokságához. Mint rangban következő, átvettem a parancsnokságot a fent nevezett úr parancsára. A Czerniket keletről szegélyező hegyvonulaton már a július 24-i visszavonulást követő napokban a 12/I. zászlóalj töredéke rendezkedett be védelemre, parancsnokuk Boskó Károly főhadnagy volt. Továbbra is ott maradtak, mint 1. számú támpont, kb. 150-200 fővel. A velem beérkezett századot Szüle László százados****, volt ezred csapatcsendőr tiszt vette át és a településtől délre lévő Szcewka magaslaton a 2. számú támpontot képezte. Harcállásponttomat az ezredtörzs meglévő erőivel Czernikbe telepítettem. Már csak néhány százan voltunk az elindult büszke ezredből, kb. 600-650 katona. A továbbiakban a soproni 4. gyalogezred maradványaival töltötték fel alakulatainkat. Csak 1944. szeptember 1-el lehet ismét a 12. gyalogezreddel, azaz csak két zászlóaljával számolni.***** Az így megerősödött támpontok szeptember 27-ig maradtak állásaikban. Ez idő alatt szeptember 13-án délután erős ellenséges támadást hárított el a 12/II. zászlóalj. Egyébként mindkét fél járőrtevékenységet folytatott.*

***Szeptember 27-én** elrendelik a hadosztály hátravonását a Légió-hágón át az ezeréves határon lévő Szent László-védőállásba. Ennek biztosítására déli irányból, mint bal véd alakulatot, a II. zászlóaljat rendelik ki. A románok augusztusban történt kiugrásával már nemcsak keletről kell számolnunk ellenséges tevékenységgel, hanem déli irányból is. Mivel a hágón átvezető úttól délre, 4-5 km távolságra járha-*

---

* A 24. gyaloghadosztály VIII. önálló légvédelmi gépágyús ütegének parancsnoka 1944. november 30-ig *Vizy László* főhadnagy volt. Katonai pályafutására vonatkozólag lásd a 3. számú jegyzetet.

** *Farkas Ferenc* altábornagy, 1944. november 1-től vezérezredes katonai pályafutására vonatkozólag lásd a 87. számú jegyzetet.

*** *Szüle László* százados katonai pályafutására vonatkozólag lásd a 128. számú jegyzetet.

**** A soproni 4. gyalogezred I. zászlóaljának megmaradt része 1944 szeptemberében az ezred zömétől külön, a Lomnica, illetve a Moloda patakok völgyében látott el védelmi feladatokat. Szeptember 26-án vonultak vissza a történelmi határon húzódó Szent László-állásba, majd október 9-én az Árpád-vonalba a 24. gyaloghadosztály többi alakulata közelébe. Október 22-től – a 12. gyalogezred zászlóaljaival való korábbi fúzionálás miatt – felvette a 12/I. hadrendi számot. Ennélfogva a nyíregyházi 12. gyalogezred parancsnoksága ismét három zászlóalj felett rendelkezhetett: 12/I. zászlóalj (*Szüle László* százados), 12/II. zászlóalj (*Huszár László* őrnagy) és 12/III. zászlóalj (*Maár Gyula* őrnagy).

tó út nincsen, így csak az egyes emberek által járható vadászösvényeken, vízmosásokon felkapaszkodva tudtuk feladatunkat teljesíteni és menetcélunkat, a Tisza forrását elérni. Ez a feladat egy hegyivadász alakulatnak felelt volna meg, de a kapott parancsot nem latolgatni, hanem teljesíteni kellett. Így elsősorban a lovakkal fogatolt nehézfegyvereinket, málhás állatainkat és a hátaslovainkat kellett ideiglenesen átadni az I. zászlóaljunknak, mivel ezek a terep nehézségei miatt nem tudták volna a lövészszázadokat követni. Másodsorban mivel két napra becsültük – nagyobb ellenséges behatás nélkül – a feladat végrehajtását, így erre az időre hideg étkezéssel kellett ellátnunk a zászlóaljat. Legalább ilyen fontos volt, hogy a lőszer, kézigránát javadalmazásnak a kétszerese is nálunk legyen. Kikülönített, elszigetelt helyzetben semminemű utánpótlás nem lehetséges. [...] A vezetésnek a magas szintkülönbség és a meglepetéseket tartogató havasok között és azokon át kellett vezetnie az egységet, ellenséges tevékenységre felkészülve. A tájékozódást, iránybetartást a térkép és az iránytű gyakori egymást kiegészítő ellenőrzésével kellett biztosítani az úttalan ősrengetegen keresztül. A legénységet az elmúlt félév ütközetei harcedzetté tették, és az erdei harceljárást is már elsajátították. A fizikai igénybevétel a nagy szintkülönbség miatt és a felszerelés súlytöbbletéből (lőszer, élelem) kifolyólag az átlagosat messze fölülmúlta.

A hegyivadásszá előléptetett nyírségi fiukat bizony ez a hegymászás, vagy ahogy a bakahumor elnevezte „zergézés", nagyon megviselte, de nagy akaraterővel gyűrték le a kilométereket. Ütközetmenetben, a lehető legnagyobb csendben kapaszkodott a zászlóalj a fennsík elérése felé. A havasok első régióiban a lombos erdőrészekben, az ősz leírhatatlan gyönyörű színeiben tobzódtak a fák és a cserjék. Nagy szerencsénkre napos, száraz volt az idő még az utunk első harmadában, s a természet mesés szépsége pillanatokra elfeledtette a bizonytalan valóságot, melyben minden mozgásra, zörejre figyelni kellett, mivel nem tudhattuk, mi van mögötte. Minden órában rövid pihenőket tartottunk. Még a szürkület előtt elértük a fenyőerdők zónáját. A gyalogél a fennsík peremére jutott fel és megállt. Ellenséget jelzett. Előreküldött harcjárőrök viszont nem észleltek a hegy gerincén oroszokat, csak a nyájaikat terelgető hegyi pásztorokat. A géppuskák lesállásba mentek a peremen esetleges meglepetés elhárítására mindaddig, míg a szétbontakozott lövészszázadok elérték a fennsík túlsó szegélyét. A harcjárőröket tovább tolták előre, látótávolságra, a hegygerinc túlsó szegélyét borító fenyvesbe. Mivel ellenséget ott sem észleltek, pihenőt tartottunk az ezeréves határainkon. [...] Mielőtt besötétedett, egy széltől védett völgykatlanban letáboroztunk, körkörösen felállított biztosító őrsökkel, fülelőkkel védekezve. A hosszú pihenő étkezéssel a másnapi szürkületig tartott. A hőmérséklet az ezer méternél magasabb hegyekben jóval a fagypont alatt volt. A pokróc és a sátorlap kevés volt a fagyos földön fekvőknek. A felülről rejtett tábortűz gyújtása ugyan meg volt engedve, de a nyers fenyőágak csak füstöltek. Még így is sok bakancsnak leégett az orra indulásig. Szürkületkor az előző napi csoportosításban, akkor már nagyrészt lejtmenetben meneteltünk. Ez volt a második menetnap, ***szeptember 28.*** *Kora délután értük el a Tisza forrását, az Aklos-hágó területét, menetcélunkat. Feladatunkat teljesítettük, ellenséges erőket nem észleltünk. A hágó melletti erdőben sátortáborban pihent le a kimerült zászlóalj. Az emberek végigdőltek a földön és perceken belül valamennyien mélyen aludtak. Túllépték már mindannyian az emberi teljesítőképesség legfelső*

határát is. Ennek következtében egy bajtársunk a beérkezést követő percekben összeesett és meghalt. Egy nyírbátori fiú volt. A hadosztályparancsnok a zászlóaljat tartalékba helyezte. Egyébként már nem számítottak bevonulásunkra, veszteséglistára tették az egységünket. A hágóhoz vezető utakat egy gépkocsizó lövészzászlóalj biztosította. Zászlóaljunk csak a táborhely belső biztosítását látta el.

Szeptember 29-én *a reggeli órákban a gépkocsizó lövészzászlóaljtól a védőállást át kellett venni. Tíz napig harcoltunk ebben a körzetben a Körösmező felől támadó erőkkel. Tehát déli irányból is megindult az ellenséges hadművelet. Nagyon kérdéssessé vált, hogyan és hol fogunk kikerülni a harapófogóból. Október végéig a hadosztály déli szárnyát biztosítottuk a Tempa-havasokon, jól kiépített védőállásokban.*

Október 15-én *hangzott el a fegyverszünetre kiadott parancs. A délutáni órákban, röviddel utána annak megmásítása, mindkettő az ezredparancsnokságtól. Nem értettük, mi lehet a helyzet, mivel tavasztól, az ország elhagyásától távol éltünk a világtól, nagy elzárkózottságban. Politikailag nem voltunk tájékoztatva. Később a civil világba visszatérve értesültünk, hogy tulajdonképpen ekkor lett véglegesen megpecsételve valamennyiünk tragédiája. A fogságba jutást elkerülendő, hadosztályunk egységeinek el kellett hagyniuk a Kárpátok jól védhető vonalát és folytattuk a visszavonulást nyugati irányba. Zászlóaljunk Huszt területére lett irányítva a Máramarossziget felől vezető közlekedési vonalak lezárására. Itt két napig kellett kitartani. Visszavonulásunkkor Huszt területén az éjszakai órákban nagyobb partizánegység rajtaütését kellett elhárítani. Ez a legénység harcedzettsége folytán veszteség nélkül ment végbe és továbbmeneteltünk Vásárosnaményba, illetve a Tisza védelmi vonalára. Ebben a térségben kerültünk első alkalommal román csapatokkal harcérintkezésbe. A trianoni határon belül, de főként a szűkebb hazában – Szabolcsban, Szatmárban – harcolni az ezrednek, ahol a szülőföldet, s lakhelyet a már más helységben látott kifosztottságban lehetett látni, üres, kiégett házaival, egy pszichikai megterhelést, traumát jelentett. Egy iszonyatos elkeseredést, és egy teljes letargiát eredményezett az érintettekben. Látni a kipróbált bajtársak szemében a reménytelenség, kilátástalanság, kiábrándultság döbbenetét. Ilyen helyzetben szörnyű felelősség megkövetelni a további helytállást, a katonai eskü minden helyzetben való maradéktalan teljesítését. Egyéni tragédiák elbírálására, latolgatására ilyenkor nincs lehetőség. Voltak, akik ezekben az embert próbáló helyzetben mindenről megfeledkezve gyengének bizonyultak és elhagyták a zászlót.*

Horváth Gyula százados, a 21/II. zászlóalj géppuskásszázadának, majd magának a zászlóaljnak parancsnoka (életrajzi adatait lásd a 122. számú jegyzetben):

Augusztus 10-én *jelentkezem a 21. gyalogezred parancsnokánál, Szekeres ezredesnél. Átveszem a 21/II. zászlóalj géppuskásszázadának parancsnokságát, s este vitéz Lakatos őrnagynál elfogyasztjuk az otthonról hozottakat az igen nagy örömmel fogadó bajtársaimmal.[...] Zielona községben ideiglenes védelemre rendezkedik be a 21. gyalogezred. A völgyet a 21/II. zászlóalj zárja, jobb szomszéd a 12. gyalogezred, míg balra, Huta nevű helységig, kb. 10 km-es szakaszon a 21/I. zászlóalj*

véd. A 21/III. zászlóalj a völgyben tartalék, Juhász őrnagy parancsnoksága alatt. Ezen a területen nem várhatunk nagy orosz támadást, mert a Kárpátok gerincén csak nehezen járható út vezet át, ami télen járhatatlan. Csend is van a vonalunkon. Néha hallani egy-egy ágyú távoli dörgését. Munka a géppuskásszázad átvételével van, közben ismerkedem a környékkel. [...]

Augusztus 29-én *vitéz Lakatos Géza őrnagy kórházba megy, így én veszem át a zászlóalj-parancsnokságot. A hutai század jelenti, hogy egész nap erős aknavető- és tüzérségi tűz alatt van. Ezekben a napokban 8 sebesült, 1 halott és 4 eltűnt a veszteségünk.*

Augusztus 31-én *az 5. gyalogezredtől, melyet feloszlattak,** 122 fő pótlást kapunk, de nagyon gyengén néznek ki.[...]*

Szeptember 12-én *megkapom a parancsot a visszavonulásra. Kb. 15 km-t megyünk hátra. Rafajlovától északnyugatra 5 km-re lesz a zászlóalj tartalék, míg az I. és II. zászlóalj védőállást foglal az 1500 méter magas hegyeken. [...] Három napot, szeptember 16-át, 17-ét és 18-át a Kárpátok előterében egy hideg, sűrű erdős völgyben töltjük, melyben a patakparton deszka- és lombsátrakat csinálunk, mert nagyon fázunk.*

Szeptember 17-én*, vasárnap megtartott tiszti gyűlésen megkapjuk a parancsot, hogy 19-én meneteljünk a Légió-hágón át Alsószinevére, ahol a hadtest tartaléka leszünk. [...]*

Szeptember 28-tól október 5-ig *a Szent László védőállásban. A Lavocsnéből Magyarországra vezető út és vasút mentének a védelmét az én csoportomra bízzák, s a Szent László-állásban védünk nyolc napon át. A harccsoport parancsnoka Baumann ezredes.*** [...]*

Október 5. *Este 17 órakor megkapjuk a visszavonulásra a parancsot. Sűrű ködben – 5., géppuskás-, 6. század –, sorrendben, mindenütt a hegy gerincén megyünk vissza Rosztoka irányába. Reményemen felül sikerült az elszakadás az ellenségtől. Éjfél van, amikor a 859., s 890. magassági pontokon, a régi határvédelmi drótakadályok között kiépítetlen vonalat szállunk meg. A megszálló vázlatunkra Baumann ezredestől olyan parancsot kapunk, hogy a jobb szárnyunk Felsőhidegpatakon túlra, míg a bal szárnyunk a Poharyra menjen fel és rendezkedjen be védelemre. Az este visszavonulási parancsot kapunk, hajnalra pedig azt, hogy vissza kell foglalni a Szent László-állást. Nem értjük az ellentétes parancsokat. Hajnali 4 órakor indult volna a támadás, de elhalasztják 10 órára. Láng hadapród őrmester szakasza,*

---

* *Juhász László* (Teregova, 1900. X. 2 – Kisvárda, 1979.VII. 9.) őrnagy. 1944. július 20-tól előbb a 21/I., majd két hét múlva a 21/III. zászlóalj parancsnoki tisztét látta el. Betegsége miatt október 12-én távozott a harctérről.

** Az 1944. július 23-24-i tevékenységéért indokolatlanul feloszlatott 7. gyaloghadosztály alakulatait, köztük az 5. gyalogezredet, augusztus, illetve szeptember folyamán olvasztották be a 24. gyaloghadosztályba.

*** *Baumann István* (Budapest, 1894. XI. 15. – Budapest, 1966. XII. 23.) ezredes, 1944. november 1-től vezérőrnagy. A 6. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnokaként került ki 1944. augusztus elején a hadműveleti területre. Szeptember 25-től a 13. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka, majd november 15-től a 6. gyaloghadosztály parancsnoki tisztét látta el. Utolsó hadibeosztásában december 15-től a 12. tartalék hadosztály vezetését bízták rá.

amikor a Pohary magassági pontra akar feljutni, hatalmas orosz gyalogsági össztűzet kap. Az ilyen össztűznek nagy az erkölcsi hatása, de most is csak egy lovász tűnt el, sebesülés nincs. A hajnali órákat a hegyoldalon, összevont kötelékekben töltjük. Köd van, amely csak dél felé szakad föl. Látjuk az oroszokat, amint a szemben lévő hegyoldalon beássák magukat. Mi is lövészgödröket készítünk, ebbe szénát teszünk. Sátorlappal betakarjuk magunkat és így várjuk a további parancsokat. Beérkezik Szakkay Bandi [*] *főhadnagy parancsnoksága alatt a 4. század. Bekéredzkedik a kis sátramba, s pár órát pihenünk. A támadási parancs értelmében Halász Miklós főhadnagy*[**] *mint a bal csoport a Poharyra, míg a jobb csoport 11/5. század Tölgyes hadnagy*[***] *parancsnoksága alatt a Velikij Zamok 1012. magassági pontra támad. A két támadó csoport között parancsnokságom alatt a zászlóalj nehézfegyverei támogatják a vállalkozást. Az 5. és 6. század lassan haladva 14 órára jut fel az erdős hegyoldalra. Élénk orosz mozgás látszik, erős gépágyú- és aknavetőtűz robbantások zaját hallani. Az összeköttetés nem működik, nincs élelmünk. Danyi őrvezető nem tud Talamáson át a gazdasági hivatalhoz eljutni. Este 20 óra körül élénk tűz és hajrázás. Az erdőben éhesen éjjelezünk. Hideg van.*

Október 7. *Az éjszaka csendesen telt el. Járőrt küldök a faluba. Délelőtt 9 órakor még a köd nem szállt fel, csak a hegyek ormai látszanak ki a gomolygó ködből. Felejthetetlen kép a Pláj és a Velikij Vrch kopasz csúcsai előttünk a reggeli napfényben. Látjuk a 894 méteres Poharyt. Az oroszok elhúzódtak előlünk, így veszteség nélkül éri el az 5. és 6. század a kitűzött célt. Előremozgok a nehézfegyvercsoporttal. Mozgás közben kapom a parancsot, hogy Karátsony*[****] *százados parancsnoksága alá lép a csoportom. Napfényes időben várjuk Karátsony százados beérkezését. Délután van, mire a 11/1. század, 20 fő határvadász és Karátsony százados a tüzérfigyelő járőrrel megérkezik. Karátsony százados közli, hogy támadunk a Skotarskára.*

Október 9. *A jobb szomszédunkat állandóan támadják az oroszok. Szegény Szakkay Bandi főhadnagy a hasán és mellén csim-bum lövedéktől 6 óra körül súlyosan megsebesült. Kb. délig tart a lövöldözés, de nálunk csend van. Tisztálkodás, élelemszerzés Rosztoka faluból, estére a 11. gyalogezredtől*[*****] *konzervet, kenyeret és cigarettát kapunk. 21 órakor visszavonulási parancs. Teljes csendben szakadunk le az ellenségről. Sorrend: 5., géppuskás-, 6. század. A felhők között bujkáló holdfényben tesszük meg az utat a talamás-fülöpfalvai útelágazásig.[...]*

Október 15. *Vasárnap. Éjfél után érkezünk be Nagyszőllősre. [...] Mivel vasárnap van, reméltük, hogy pihenőnk lesz. Sajnos már 5 órakor talpon kell lennem, mert*

---

* *Szakkay Endre* (Gyöngyös, 1920. I. 20. – Ökörmező, 1944. X. 9.) főhadnagy. 1944. október 9-i hősi haláláig a 21/4. puskásszázad parancsnoka volt.

** *Halász Miklós* (Kassa, 1919. VI. 5. —) főhadnagy. 1944. márciustól 1945. január 29-ig a 21/6. puskásszázad parancsnoka volt.

*** *Tölgyes* hadnagy személyére és katonai pályafutására vonatkozólag nem rendelkezünk adatokkal.

**** *Karátsony József* (Békéscsaba, 1912. IX. 24. —) százados. Beosztásai a 16. gyaloghadosztály 11. gyalogezredében a tárgyalt időszak alatt az alábbiak voltak: 1944. augusztus 15. és szeptember 15. között Körösmező és Szolyva térségében a 11. gyalogezred rohamvadász századának parancsnoka, ezt követően október 19-ig a 11/III. zászlóalj ideiglenesen kinevezett parancsnoka.

***** A 11. gyalogezred a 16. gyaloghadosztály alakulata volt, mely seregtest 1944. október első felében a Toronyai-, illetve Beszkid-hágó mögött, majd az Árpád-vonalban védekezett.

parancsot kapok, hogy Halász századával zárjuk le a Tiszán átvezető hidat. Jó meleg van, szép napsütés, a hegyoldalakon sok a szőlő, így sokat eszünk. Nagy a forgalom az úton. Szekerek hosszú sora hozza Kárpátaljáról a menekülő polgári lakosságot. Az úton találkozunk a németmokrai szíves, német házigazdánk családjával. Mennek nyugatra. Délután kb. három óra körül kerékpáron civilek jönnek Nagyszőllősről és izgatottan mondják, hogy délben bemondta a rádió, a magyar kormány fegyverszünetet kötött az oroszokkal. Nagy izgalmat kelt közöttünk is a hír, de úgy látom, hogy mindenkiben megnyugvást és nem lehangoltságot okoz. Nekem különösen nagy öröm, hiszen családomtól pár kilométer távolságra vagyunk. Mindenkit izgat a hír, hogy mit hoz a holnap? Élénk telefonálgatás hírek után. Most kezdjük érteni, hogy miért vagyunk a Tisza-hidak lezárására kirendelve. Így biztosítjuk a hadsereg hátát esetleges német támadástól. Az esti órákban újra menetben vagyunk a tiszaújlaki hídhoz. 18 órakor indulunk a nagyszőllősi hídtól. Nagyon nyugtalanok vagyunk, latolgatjuk, hogy mit hozhat a jövő.

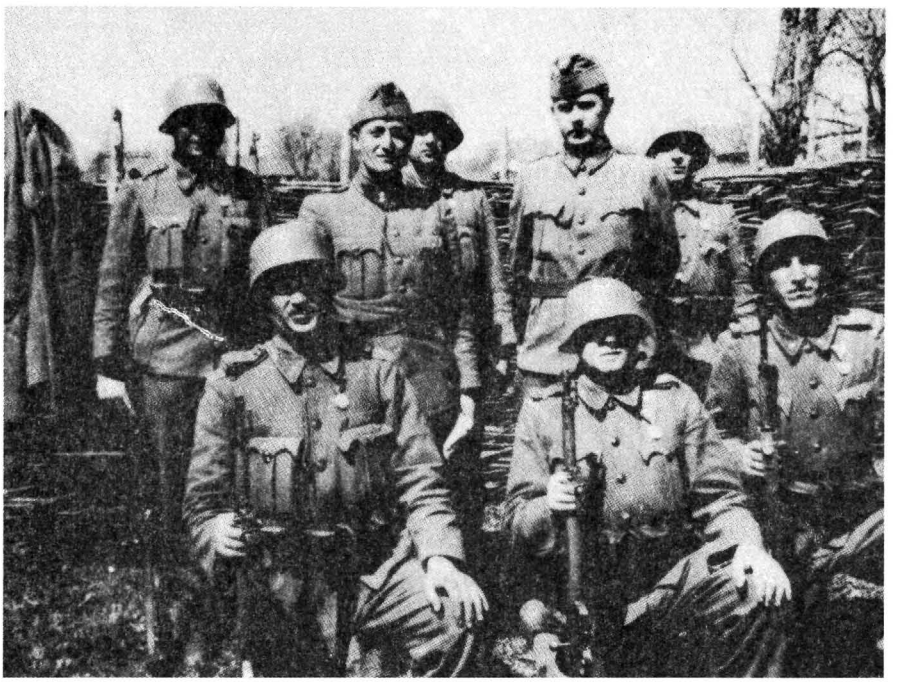

A 12. gyalogezred kitüntetett katonái. Közöttük áll Szüle László fhdgy. és Hidvégi Lajos t. hdgy.

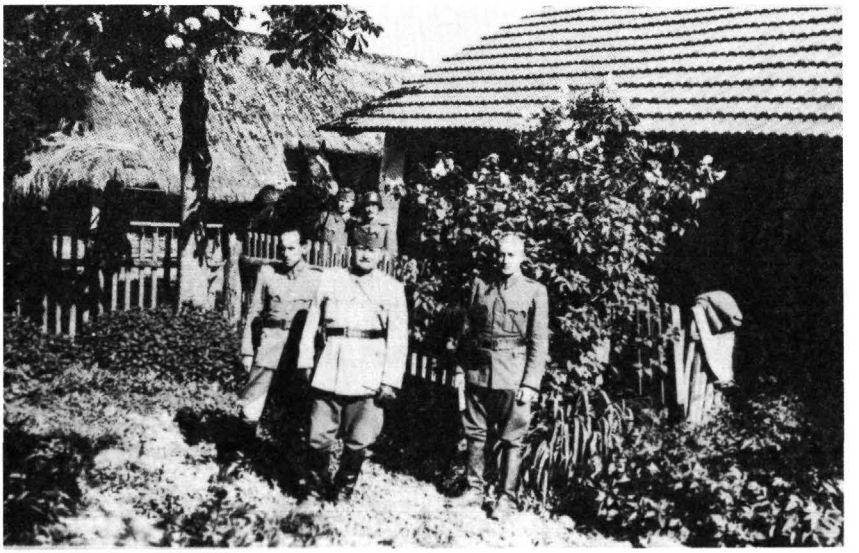

A 12. gyalogezred-parancsnokság harcálláspontja Swiety Jozefben. Középen áll Muzsay Ferenc ezds., balra Huszár László szds., jobbra Szüle László fhdgy.

A 12. gyalogezred ezredtörzse Swiety Jozfben. Ülő sor balról jobbra: Bálint Ferenc szds., Huszár László szds., Muzsay Ferenc ezds., Gévay Gyula gt. szds. Álló sor balról jobbra: dr. Szabadkai Gyula t.zsl., Büdi Ferenc t.táb. lelkész, dr. Hudáky Gyula t. o. fhdgy., Nagyváthy József t. táb. lelkész, dr. Becsky András t. áo. hdgy.

VI. Harcok a Tisza és a Bodrog mentén, illetve a Hernád völgyében (1944. november 5. – december 20.)

A Tiszához megérkező 24. gyaloghadosztálybeli alakulatok másodízben kerültek közvetlen német alárendeltségbe, miután november 4-ig a *Wöhler-Seregcsoport* XVII. hadtestének parancsnoksága alá tartoztak. Ezt követően ugyan a magyar 1. hadsereg vette át a vezetést felettük, de közvetlen felettes német hadtestparancsnokságuk megmaradt.[119] A szeptember 24-én újjáalakuló Heeresgruppe Süd-öt ekkor a német Wöhler-, illetve *Fretter Pico-Seregcsoportok,* és a magyar 1. hadsereg alkotta.[120] Ezen utóbbi német hadseregcsoport parancsnoksága a német szárazföldi erők főparancsnokságához elküldött október 27-i jelentésében az alábbiakban számolt be a magyar 1. hadsereg seregtestjeinek harcértékéről: *„Október 15-e óta a magyar kötelékek harcértéke nagyot szenvedett, mert a tartalékos tisztikarban és a csapatnál a már amúgy is gyenge harci kedv további csökkenést mutat. Ezt elősegítette az ellenségtől való leválási hadműveletek alatt, részben a csapatok túlerőltetése, részben nagymennyiségű fegyverzet – főleg nehézfegyverek – elvesztése, illetve visszahagyása... Az alábbi hadosztályokkal, mint zárt kötelékekkel, még lehet számolni: 24. gyaloghadosztály, 16. gyaloghadosztály és a 2. hegyi dandár. Német csapatokkal, főleg német páncélelhárító alakulatokkal való alátámasztásuk nélkül, erősebb szovjet támadás esetén (zászlóaljnál erősebb, vagy páncélostámadás) védelemre csak feltételesen becsülhetők alkalmasnak"* [121]

A 24. gyaloghadosztály alakulatai a szüntelen visszavonulást követően *november 5-től 26-ig* a Tisza vonalának védelmét látták el. Csapnál bevetett kötelékei november 13-án foglalták el védőállásaikat *Tiszakarádnál,* a 21/II. zászlóalj viszont csak december 16-án került vissza a seregtest kötelékébe. Ezen utóbbi kassai zászlóalj a német 4. hegyi hadosztály Ungvár irányában végrehajtott korlátozott célú támadásában vett részt, melynek keretében az Ung mentén, Sárospolyankán, Kisbodrogon, illetve Kisszárhegy visszafoglalásakor vívott súlyos harcokat.[122]

---

[119] HL. Mikrofilmtár 896/b. tekercs. Heeresgruppe Süd anyaga. Anlagen zum Kriegstagebuch (1944. 10. 26. – 12. 30.) (a továbbiakban: Hgr. Süd. Anlagen zum KTB.) 1944. 11. 04.

[120] Mindkét német seregcsoportot parancsnokáról nevezték el.
Wöhler, Ottó (Grossburgwedel, 1894. XII. 12. – Grossburgwedel, 1987. II. 5.) gyalogsági tábornok. 1943. augusztus 15. és 1944. december 28. között a 8., majd a 11. hadsereg parancsnoka volt. Ezt követően 1945. március 25-ig a Heeresgruppe Süd parancsnokságát vezette.
Fretter-Pico, Maximilian (Karlsruhe, 1892. II. 6. – Kreuth, 1984. IV. 4.) tüzérségi (tüzér csapatok) tábornok. 1944. július 17. és 1944. december 12. között a 6. hadseregparancsnoki teendőket látta le.

[121] HL. Mikrofilmtár 896/b. tekercs. Hgr. Süd. Anlagen zum KTB. 1944. 10. 27. A Heeresgruppe Süd 1944. október 25-i harcértékjelentése a 24. gyaloghadosztály harcos létszámát (az első vonalban lévőket) 2000 főre becsüli, s 10 nehéz páncéltörő ágyút és 28 löveget tüntet fel a seregtest fegyverzetének bemutatásánál.

[122] HL. Tgy. 3051. *Horváth Gyula* i.m. 15-25. old. *„A vitéz zászlóaljának és parancsnokának Horváth (Gyula) századosnak kimagasló teljesítményeiért és a 4. hegyi hadosztály kötelékében tanúsított magatartásáért hálás köszönetemet és elismerésemet fejezem ki."* – olvasható a német III. páncéloshadtest parancsnokának *Herman Breith* (Pirmasens, 1892 V. 7. – Pech bei Godesberg, 1964. IX. 5.)

Az ungvári seregtest arcvonala a Tisza töltésén, *Révleányvár-Cigánd-Tiszakarád-Kenézlő-Zalkod-Bodrogkeresztúr* által határolt szakaszon húzódott. Bal szomszéda a 16. gyaloghadosztály, a jobb pedig november 19-ig a német Schultz-csoport,[123] ezt követően a 2. tábori póthadosztály volt. A folyó túlsó partján a román 4. hadsereg II. hadtestének alakulatai helyezkedtek el.[124]

Az arcvonal mögött a sok csatornával, s patakkal átszőtt tisza-bodrogi sík árterület húzódott, mely az őszi esőzések nyomán nehezen járható „sártengerré" változott. Az 1. hadsereg-parancsnokság hiába javasolta az arcvonalnak a védelemre kiválóan alkalmas Zempléni-hegység aljai, Bodrog mögötti terepre való mielőbbi visszavételét, a felettes német parancsnok, Wöhler gyalogsági tábornok [125] – Hitler parancsát félreértelmezve – nem járult ehhez hozzá.[126]

A honvéd alakulatoknak három héten keresztül sikerült meghiúsítani az ellenség átkelési kísérleteit. November 20. és 22. között egy *Kenézlőnél* átkelt román 18. gyaloghadosztálybeli harccsoportot csaknem teljesen megsemmisítettek. Az ellenséges csapatok visszavetésében elsősorban a nyírbátori 12/III., s a kassai 21/I. zászlóaljak vették ki részüket. Ellentámadásukat 10-12 üteg, köztük a nyíregyházi

---

páncélos tábornoknak 1944. december 10-i parancsában. A súlyos harcokon átesett 21/II. zászlóalj személyi állománya 1944. november 30-ra 10 tisztre és 68 főnyi legénységre apadt le.

Horváth Gyula (Garbolc, 1912. XI. 4. –) százados. 1932. október 1. és 1933. október 1. között a debreceni 6/I. határőrosztálynál teljesített tényleges katonai szolgálatot. A határőrtiszti iskola elvégzését követően leszereltette magát, s 1938. szeptemberig a polgári életben tevékenykedett. Ezt követően kérte reaktiválását, s egy éves próbaszolgálat után mint hadnagyot hivatásos állományba vették. 1941. február 1-én került a 21/I. zászlóaljhoz, ahol előbb szakaszparancsnokként, majd 1942 júniusától géppuskásszázad parancsnokként szolgált. 1942 novemberében a doni hadszíntére is mint a kassai zászlóalj géppuskásszázadának parancsnoka vonult el, majd a zászlóaljparancsnok eltelte után a zászlóalj irányítását is átvette. Hazatérte után ismét géppuskásszázad parancsnoki beosztást kapott, majd a kőszegi főtiszti tanfolyam elvégzése után 1944. augusztus 6-án ismét a hadműveleti területre került. 1944. december 26-ig a 21/II. zászlóalj, majd átszervezés folytán a 21/I. zászlóaljparancsnoki teendőit látta el. A 24. gyaloghadosztály 1945. április 6-7-i harcbeszüntetésének előkészítésében jelentős szerepe volt.

[123] *Schultz, Paul* (Welzheim, 1891. X. 30. – ?) vezérőrnagy. 1943. augusztus 1-től a 6. hadsereg, 1944. október 10-től pedig a 8. hadsereg kiképzőtáborának parancsnoka volt. A 8. hadsereg kötelékében való tevékenysége alatt egy alkalmi harccsoport vezetésével is megbízták (Schultz-csoport), mellyel részt vett a Tisza, Bodrog, illetve a Hernád vonalának védelmében. Az utóbbi harcok során csoportjának alárendeltségébe kerültek a 24. gyaloghadosztálybeli 24/I. és az 5/I. zászlóaljak is.

[124] HL. Mikrofilmtár. 896/b tekercs. Hgr. Süd. Anlagen zum KTB. 1944. 11. 19. -22.; Armata Romana in Razboiul Antihitlerist. Editura Militara. 1980. 106. old. Egy, a Heeresgruppe Süd parancsnoksága által összeállított jelentés alapján a 24. gyaloghadosztály kötelékébe 1944. november 3-án egy-egy erős és középerős, illetve kettő-kettő átlagos és gyenge harcértékű zászlóalj, valamint egy hegyi zászlóalj tartozott. Kettő zászlóalja a 16. gyaloghadosztálynál, három pedig az V. hadtestparancsnokság közvetlen alárendeltségében tevékenykedett. (Gyalogezredeinek egyenként három zászlóalja mellett az 5/I. és a szétvert 13. gyaloghadosztálytól kapott 9/I. zászlóaljak jelentették a gyaloghadosztály 11 feltüntetett zászlóaljját.) Az ungvári seregtest állományába tartozott még 7 könnyű és 2 nehéz tüzérüteg, 17 nehéz páncéltörő ágyú , mely utóbbiból 4 a 16. gyaloghadosztályhoz, 8 pedig az V. hadtesthez került. (HL. Mikrofilmtár. 896/b. tekercs. Hgr. Süd. Anlagen zum KTB. 1944. 11.03.)

[125] HL. Mikrofilmtár 896/b. tekercs. Hgr. Süd. Anlagen zum KTB) 1944. 11. 04.

[126] Veress Lajos i.m.: 257. old.

78. tábori tüzérosztályéi is támogatták.[127] Különösen a 12/III. zászlóalj helytállása volt figyelemreméltó, melyet háromhetes cigándi tartózkodása után gépkocsikon szállítottak az átkelt ellenséges csapatok visszaverése céljából a Kenézlőtől keletre levő Érhát-tanyához. A háromnapos véres ütközetben november 22-re sikerült a támadókat a Tiszába szorítani. A Maár Gyula őrnagy irányította 50-60%-os véres veszteséget szenvedett nyírbátori zászlóalj katonái teljesítményük elismerésképpen megkülönböztető díszjelvényként háromágú fenyőágat viselhettek a sapkáikon.

A Tisza mentén eltöltött hetek alatt csoportosították a soproni 4. gyalogezred megmaradt állományát a 12/I. zászlóaljba, melynek továbbra is *Szüle László* százados maradt a parancsnoka.[128] Miután délen, a Tiszadadánál áttört ellenséges csapatok Miskolc és Szerencs felé közeledtek, északon pedig az Ungvár környékéről meginduló szovjet erők Kassa irányában nyomultak előre, a közöttük elhelyezkedő, még a Tiszánál levő 1. hadseregbeli seregtestek további védelme céltalanná vált. A helyzetet súlyosbította, hogy a 16. gyaloghadosztály csapatai hosszas és nagy veszteségekkel járó harcok után feladták Csap községet. A magyar csapatok – köztük a 24. gyaloghadosztály is – az ellenséggel szoros harcérintkezésben csak *november 25-26-án* hátráltak vissza a *Bodrog* és a *Ronyva* folyók mögötti magaslatokon húzódó állásokba.[129]

---

[127] HL. Tgy. 3231. *Huszár L.*: i. m. 18-19. old.; *Maár Gyula* őrnagy 1944-45. évi noteszének 1944. október 31. és november 23. közötti bejegyzései (özvegye tulajdonában), illetve *Salgó Andor* tartalékos hadnagy 1944. február 20. és december 26. között vezetett korabeli naplójának kivonatos változata (másolata a szerzők birtokában)

Salgó Andor (Varannó, 1917. III. 29. – Miskolc, 1990. XII. 23.) tartalékos hadnagy. Három ízben látott el frontszolgálatot. 1941. június 15. és október 25. között hadapród őrmesterként a Kárpát Csoport parancsnokságán, Kolomeában írnoki beosztásban tevékenykedett; 1942. október 5. és 1943. április 25. között a 21/I. zászlóalj (2. hadsereg) vonatparancsnoki teendőit látta el a Don mentén; 1944. február 18. és 1945. április 6. között pedig a 24. gyaloghadosztály kötelékébe besorolt 21/I. zászlóaljnál szintén mint vonatparancsnok, majd októbertől mint zászlóaljsegédtiszt tevékenykedett.

Maár Gyula (Győr, 1905. XI. 27. – Budapest, 1981. II. 8.) őrnagy. 1938. augusztus 1. és 1944. február 21. között a Ludovika Akadémia I. főcsoportjának állományában mint beosztott századtiszt, majd mint századparancsnok tevékenykedett. Harcászatot tanított, s gyalogsági kiképzést vezetett. Beosztása megtartása mellett ezt követően Nyírbátorba került, ahol a már mozgósított 12/III. zászlóalj parancsnokságával bízták meg. 1944. március 4-én a zászlóaljat *Sándor Zoltán* alezredesnek kellett átadnia, s május 23-ig a pótzászlóalj-parancsnoki teendőket látta el. Ezután 1945. január 8-i betegsége miatti távozásáig a hadműveleti területen a 12/III. zászlóalj parancsnoka volt. 1944. június 7-én indult el a harctérre, arcvonalszolgálata azonban csak július 27-én kezdődött el, addig ugyanis az 1. hadsereg kiképzőtáborában tevékenykedett.

[128] 4/I., majd 12/I. zászlóalj harctéri naplója (1944. 08. 24. – 1945. 04. 08.) 1944. 11. 18. (másolat a szerzők birtokában)

Szüle László (Vulkán, 1908. VII. 5. – ?) százados. 1941. október 1-én vették fel a hivatásos tiszti állományba, s egyben főhadnaggyá nevezték ki. A nyírbátori 12/III. zászlóaljhoz került, ezen alakulat 9. puskásszázadának parancsnokaként került ki 1942. novemberben a doni hadszíntérre. Az 1944 márciusában elvonuló 12. gyalogezrednél előbb mint ezred csapatcsendőrtiszt, majd mint ezred 1. segédtiszt tevékenykedett a galiciai hadműveleti területen. A 24. gyaloghadosztály átszervezése után a 12/I. zászlóaljhoz került, s előbb század-, majd 1944. október 23-tól zászlóaljparancsnok volt.

[129] HL. Mikrofilmtár 896/b tekercs. Hgr. Süd. KTB. 1944. 11. 26.

Az ellenség gyakori átkelési vállalkozásai miatt cseppet sem nyugalmas, Tisza mentén eltöltött hetek után a Bodrog mögötti védőszakaszon viszonylag harcmentes időszak következett a 24. gyaloghadosztály alakulatai számára. A Bodrog őszi áradása, amellyel a bal part tekintélyes része is víz alá került, ideális védőállást biztosított a csapatoknak. A 20 km széles arcvonalszakasz megközelítéséhez az ellenségnek egyetlen műút sem állt rendelkezésére, csupán Sárospatakra vezettek déli és keleti irányból közlekedési utak. A védelmi vonal leginkább veszélyeztett bal szárnyát, *Sárospatak* és *Bodrogolaszi, Bodrogzsadány* között a 12. gyalogezred I. és II. zászlóalja tartotta, közepén *Vámosújfalu* központtal a 24. gyalogezred két zászlóalja (24/I. és III. zászlóaljak), illetve a csaknem megsemmisült 13. gyaloghadosztály 9/I. zászlóalja helyezkedett el, míg a jobb szárnyát *Olaszliszka* és *Szegilong* között 21. gyalogezred I. és III. zászlóaljai, illetve a 12/III. zászlóalj védték.[130] A gyalogezredek elvezényelt zászlóaljai közül a november elején gépkocsikon a Szerencs és Miskolc közötti arcvonal mögé szállított és ott bevetett 24/II. zászlóalj az elszenvedett súlyos veszteségek következtében feloszlott,[131] az Ung folyótól visszavonuló 21/II. zászlóalj viszont a *tőketerebesi*, majd *Sátoraljaújhely* környéki harcok után csatlakozott seregtestéhez.

Az ungvári seregtest december 7-től az 1. hadsereg V. hadtestének parancsnoksága alá tartozott, bal szomszéda a Sátoraljaújhelyig visszaszorított 16. gyaloghadosztály, a jobb pedig a 2. tábori póthadosztály volt. A hadosztály-parancsnokság és

---

[130] 24. gyaloghadosztály története. (szemtanúi összeállítás) 48-50 old., HL. Tgy. 3231. *Huszár László:* i.m. 19. old.

[131] *Csiszár Géza* (főhadnagy) tiszti személyügyi anyagához csatolt 1955. szeptember 18-i keltezésű önéletrajza alapján (MH. Központi Irattár): *„Zászlóaljunkat (24/II. – szerzők) ... november táján hirtelen leváltották és gépkocsikon a Szerencs és Miskolc közötti szakaszra helyezték át. Az itteni harcokban zászlóaljunk csaknem felőrlődött, mindössze egy fél századnyi erő maradt meg belőle. Ezzel az erővel vonultam be az arcvonalból leváltás után Göncruszkára..."*

Csiszár Géza (Kelemér, 1917 VII. 13. –) főhadnagy. Tényleges katonai szolgálatra 1939. február 1-én vonult be a huszti 24/II. zászlóaljhoz. A tartalékos tiszti iskola elvégzése után, 1939. május 1. és 1942. november 1. között nagy részben a 24/II. zászlóalj géppuskásszázadának páncéltörő ágyús szakaszparancsnoka, illetve a 24. gyalogezred tartalékos tiszti iskolájának oktató tisztje volt. 1942. november 1-én a doni hadszíntérre mint a 24/I. zászlóalj 2. puskásszázadának szakaszparancsnoka vonult el. Hazatérte után a kőszegi főtiszti tanfolyam hallgatója, majd 1943. november 15. és 1944. április 1. között segédtiszt, illetve a 4. puskásszázad parancsnoka a 24/II. zászlóaljnál. A 24. gyaloghadosztály 1944-45. évi harctevékenysége alatt az alábbi beosztásokban tevékenykedett: 1944. április 1. és december 2. között a 24/4. puskásszázad parancsnoka, ezt követően december 25-ig kiképzőszázad-parancsnok Göncruszkán, illetve Rozsnyón, majd a szovjet csapatokhoz való 1945. január 22-i átállásáig a 24. gyalogezred törzsszázadának parancsnoka.

A 24. gyaloghadosztály kötelékéből szintén elkerült 24. felderítő-osztálybeli árkászszakasz sorsáról, parancsnoka *Kelemen Lehel* (főhadnagy) az alábbiakat vetette papírra: *„Októberben már Sárospatak közelében Kenézlőn vetettek be, innen Szerencs térségébe vezényeltek bennünket, majd észak felé vonultunk, s Királyhelmec térségében több napos állóharcban voltunk. Az orosz túlerő ellen semmit sem tehettünk (lőszer- és fegyverhiány), így lassú visszavonulási parancsot kaptuk. A végleg kimerült emberekkel Rad községnél nem tudtunk tovább menni. Itt hajnalig mindenkit pihenőre küldtek a házakhoz. Következő hajnalban orosz géppisztoly csöve ébresztett fel. Mindenki fogságba került. Akik továbbmentek, azok valamivel később estek fogságba."* (Részlet a szerzőkhöz írt 1996. január 27-i levélből.)

Kelemen Lehel (Beszterce, 1919. II. 24. –) főhadnagy. 1944. márciusától 1944. november 26-i fogságba eséséig látta el a nagyszöllősi 24. felderítő-osztály árkászszakaszának parancsnoki teendőit.

a vonatalakulatok *Erdőbénye* helységben rendezkedtek be. A Bodrog bal partjára felzárkózott román II. hadtestbeli csapatok nem hajtottak végre nagyobb vállalkozásokat a folyón való átkelésük céljából, de tüzérségükkel és gyalogsági nehézfegyverekkel állandóan tűz alatt tartották a magyar állásokat. Egyetlen nagyobb vállalkozásuk Bodrogkisfaludnál csúfos kudarcot vallott.

A 24. gyaloghadosztály visszavonulását ismét a mindkét oldalát fenyegető bekerítés miatt kellett elrendelni. Bár a 16. gyaloghadosztály Sátoraljaújhelynél néhány napig még megállította a Kassa felé előretörő szovjet csapatokat, az ungvári seregtesttől nyugatabbra védekező 2. tábori póthadosztály azonban északi irányba, a Hernád völgyébe szorult vissza, s a csapatait szorosan követő ellenséges alakulatok rövidesen a 24. gyaloghadosztály hátába kerültek. Az 1. hadsereg nyugati szárnyán – a német XVII. hadtest arcvonalán – áttört szovjet 27. hadsereg Sajó, majd Bódva völgyi előrenyomulása tovább rontotta a helyzetet, hiszen ezen hadmozdulat a magyar 1. hadsereg és a német 1. páncéloshadsereg hátát egyaránt veszélyeztette.

A 24. gyaloghadosztálynak a trianoni határon húzódó ún. *Rózsa-állásba* való visszavételét – az V. hadtest többi alakulatának hátravonásával egyidőben – december 15-től engedélyezte a felettes német parancsnokság. A visszavétel közben, december 17-én a német hadvezetés újból megváltoztatta a magyar csapatok alárendeltségi viszonyait, s az 1. hadsereget a német XVII. és a magyar V. hadtestekkel a *Heinrici-Seregcsoportnak* (német 1. páncéloshadseregnek) rendelte alá.[132]

Az ungvári seregtest alakulatai – a szomszédos 2. tábori póthadosztállyal össze nem hangoltan – fokozatosan adták fel a Bodrog vonalát. Gyakran a hegyek között, alig járható földutakon kellett visszavonulniuk. A *Hernád völgyében* az eddigieknél is súlyosabb utóvédharcok vártak rájuk. A legnagyobb veszteségekkel járó ütközeteket a már december 12-én kivont, s a német *Schultz-csoport* alárendeltségébe került 24/I. zászlóalj, valamint az 5/I. és 24/III. zászlóaljak megmaradt töredékei vívták. Arcvonaluk december 15-én a Hernád jobb oldalán, a miskolc-kassai műút által átszelt Forró község határában volt. A közeli erdő szegélyén húzódó állásaiknál december 15-e folyamán súlyos hullámzó harc alakult ki. A túlerőben lévő román 21. gyaloghadosztály támadásait – gyakori ellenlökések által – több ízben sikerült visszaverniük.[133]

Az érzékeny veszteséget szenvedett 24. gyaloghadosztálybeli csapatok december 16-án hagyták el Forrót, s északi irányban először a Hernád, majd a *Bódva* völgyében vonultak vissza *Buzitáig*. A Bodrog menti szakaszáról december 14-én és 15-én visszavonuló 21. gyalogezredet szintén a Hernád jobb oldalára irányították át, s a *Hernádvécsére* megérkező II. zászlóaljával kiegészülve december 17-én *Hernádszurdok* közelében foglalt el ideiglenes védőállást. Arcvonalát az egy napon át tartó súlyos elhárító harcok után csak akkor adta fel, amikor a román 1. és 8.

---

[132] *Veress Lajos*: i.m.: 264-265. old. *Heinrici, Gotthard* (Gumbinnen, 1886. XII. 25. – Waiblingen, 1971. XII. 13.) vezérezredes. 1944. augusztus 16-tól 1945. március 22-ig a német 1. páncéloshadsereg parancsnoka volt. A magyar 1. hadsereg az ő páncéloshadseregének alárendeltségébe tartozott, s a kettő együtt alkotta az Armeegruppe Heinrici (Heinrici-Seregcsoport)-ot.

[133] *Karáth László* összeállítása 62-67. old.

lovashadosztály részei a hátában elfoglalták *Hidasnémetit*. December 18-án a *Perény-Abaújszina* közötti szakaszon védekeztek, amíg német alakulatok át nem vették állásaikat. A 24. gyaloghadosztály többi része, nyíregyházi 12. gyalogezrede, s a hadosztályközvetlen- és vonatalakulatok december 15-ről 16-ra virradóan adták fel Bodrog menti állásaikat, s kezdték meg menetüket a Hernád bal partján északi irányban haladva Vilmányig. A folyón *Hidasnémetinél* keltek át, ahol a híd környékén meg kellett védeni magukat az oszlopaikat szorosan követő román csapatokkal szemben. [134] Ezekben a harcokban a 24. felderítő-osztály igen érzékeny veszteségeket szenvedett, ezért 1945. első napjaiban felsőbb parancsra feloszlatták, s tisztikarát és megmaradt legénységét a hadosztály alakulataihoz (elsősorban a hadosztály kiképzőzászlóaljához) osztották be.

Visszaemlékezések

Lakatos Géza őrnagy:

Kivontak bennünket és Olaszliszka központtal, a Bodrog jobb partján széles sávban védelembe rendezkedtünk be. Tarcal, Tállya szőlőhegyeiről támogatott bennünket a tüzérség. Új ezredparancsnokot kaptunk. *Mivel az Akadémián tanártársam volt, arra kért, hogy vegyem át az ezred 1. segédtiszti teendőket. Mivel a volt zászlóaljamat már előzőleg Sátoraljaújhely területére vezényelték, s Horváth százados*** *személyében kitűnő parancsnokot kaptak, új beosztásomat elvállaltam. Egy régi, kastélyszerű kúriában helyezkedett el az ezredparancsnokság. Mintha enyhült volna az ellenség nyomása. Nekik is át kellett csoportosítaniuk, utánpótlást is meg kellett szervezniük. Lélegzethez jutottunk. Fegyverzet, lőszer kiegészítése, élelmezés megszervezése, harcfelderítés, támpontok kiépítése volt a feladatunk. A széles arcvonal miatt nehéz volt az összeköttetést fenntartani. Talán két heti aránylagos nyugalom után az ellenségnek sikerült Bodrogkeresztúrnál hídfőt képezni. Leváltottak bennünket azzal, hogy Szegilong községből támadva, a bodrogkeresztúri hídfőt számoljuk fel... Szegilong mögött a Meszes-tanyán volt az ezredparancsnoki harcállláspont. Itt volt a támogató tüzérosztály főfigyelője is. Bár csak két zászlóalja volt az ezrednek, támadásunk sikerült. A Bodrog túlsó partjára tudtuk visszaverni az ellenséget. 19 foglyot ejtettünk. [...]*

Hidasnémetiig vonultunk vissza. Nekünk a Hernádvécse előtti magaslatokat kellett védeni. Ott eddig németek voltak. Csatlakoztunk hozzájuk a Hernád völgyéig. Meg-

---

[134] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 50-52. old.; Armata Romana in Rázboiul Antihitlerist. Editura Militara 1980. 107. old.

* A 21. gyalogezred parancsnoka ezen időszakban, 1944. november 1. és 1945. február 25. között *Hartos Frigyes* ezredes volt. Katonai pályafutását illetően lásd a 108. számú jegyzetet.

** *Horváth Gyula* százados, 21/II. zászlóalj parancsnoka katonai pályafutásának adatait lásd a 122. számú jegyzetben.

tudtuk, hogy a hadosztály hadműveleti osztályának vezérkari tisztje, motorkerékpárral átment az oroszokhoz. Persze sok mindent vitt magával. Nem anyagiakat. Hernádszurdokon volt a támogató tüzérosztály törzse. Tulajdonképpen jól álltunk, védelemben. Legalábbis azt hittük, amikor a jobb szárnyamról jelentették, hogy az éjjel a németek eltűntek. Biztos, hogy erre a parancsot kaptak. Mindent előre tudtak, de a helyzetet velünk nem közölték. Saját felelősségemre elrendeltem a visszavonulást. Ezredparancsnokom is ezt akarta. Hidasnémeti elé vonultunk vissza. Ott vettünk védőállást. Tüzérségünk már előttünk visszavonult Hernádszurdokból, mert látták a visszavonuló németeket. Hidasnémeti kastélyában lett a harcálláspontunk. Csak egy német utászcsoporttal találkoztam. Feladatuk: a köz- és vasúti híd felrobbantása. Mondtam, hogy visszavonuló alakulatainknak még szüksége van a hídra, majd mi felrobbantjuk. Örömmel visszavonultak, de papírt kértek. Adtam pecséttel. Emiatt maradt meg ez a híd. Úgyis mindegy volt. A Hernád nem képezhetett akadályt. Természetesen megkaptam a parancsot. Hidasnémetit védeni az utolsó csepp vérig. [...] Utóvédharcok. Sok veszteséggel. Mégis megállítottuk az ellenséget. Salgó Bandi, szemüveges segédtisztem egy villámgéppuska mellé feküdt. Sorozattüzére megtorpant az ellenség támadása.

Huszár László őrnagy:

A cigándi Tisza védelmi vonalat zászlóaljunk számára általában 4 km szélességben utalták ki. A védőállások a partmenti házakban voltak kialakítva, így műszakilag is erősebbek voltak. A megszálló legénység helyzete is jobbnak tűnt, mint az előző hónapokban. Az első vonal elé fektetett tüzérségi és gyalogsági zárótűz vonala hatásos volt. Ezen a területen közel egy hónapig védtünk. Ellenséges vállalkozások még a part szegélyét sem tudták megközelíteni. Veszteségünk az előzőekhez képest lényegesen kisebb volt. A tőlünk jobbra lévő alakulatnál ***november 20-án*** *nagyobb szovjet és román erők Tímárnál átkeltek a folyón. Az erősen fedett, bokros partszakaszon egy 3-4 km széles sávban beásták magukat. Mivel a német felső vezetés a Tisza vonalát tartani akarta, az átkelt ellenség visszavetését rendelte el. Ehhez Kenézlő területén nagyobb, 10-12 üteg erejű tüzércsoportot vont össze. Ennek tüzét a nyíregyházi 78. tüzérosztály parancsnoka, Mogyoróssy László alezredes vezette, míg a lőelemeket dr. Bernáth Zoltán tartalékos tüzér hadnagy,** *bemérőtiszt állapította meg. Az ellenséges tüzérség sem tétlenkedett. Pokoli tűzharc kezdődött. A tá-*

---

* *Palotás Pál* (?, 1915. XII. 13. –) vezérkari százados. 1944 októberében került a 24. gyaloghadosztályhoz hadműveleti vezérkari tiszti beosztásba. 1945. január 22-én Rozsnyón állt át a szovjet csapatokhoz.

** *Dr. Bernáth Zoltán* (Nyíregyháza, 1916. II. 16. –) tartalékos zászlós, 1944 szeptemberétől tartalékos hadnagy. Tényleges katonai szolgálatát 1939. október 5. és 1941. október 5. között töltötte a nyíregyházi Gábor Áron 6. tüzérosztálynál. Frontszolgálatot 1944 februárjától 1945 márciusáig előbb a 78/3., majd 1944 augusztusától az újjászervezett 22/2. ütegben teljesített, majd Győr-Szabadhegyre vezényelték ütegparancsnoki iskolára. Az iskola állományával esett amerikai fogságba Ausztriában 1945. április végén. Német- majd franciaországi fogolytáborok után 1945. október végén tért haza.

madást a 12/III. zászlóalj hajtotta végre Maár Gyula őrnagy vezetésével. Felzárkózva a tüzérségi tűzre egy lendületes, elsöprő támadással visszavetette az ellenséget – mely többszörös túlerőben volt – a Tisza túlsó partjára. A megmaradt részeket foglyul ejtették. A felső vezetés a kimagasló haditettéért a zászlóaljnak a sisakon viselhető tölgyfalomb megkülönböztető jelzést adományozta. A hadseregen belül elsőként. Sajnos, ennek a kitüntetésnek nagy ára volt, közel 30 %-os veszteséget szenvedtek.*

A Tisza-parti védelmi állásainkat ***november 25-én*** *fel kellett adnunk, mivel az ellenséges erők Tokajnál a német védőállást áttörték és ezen a szakaszon is az ellenállást lehetetlenné tették. A Bodrog vonalát Sárospatak – Végardó nyugati szegélye között védte zászlóaljunk. A létszámban már erősen lecsökkent egységgel zárt, összefüggő védőállást csak a város előtti sávban tudtunk létesíteni. A Végardó felé eső területet támpontokkal és a köztük lévő hézagokat zárótűzzel és aknazárral biztosítottuk. Tekintve, hogy a szemben lévők a folyót könnyebb akadálynak ítélték meg, több alkalommal kísérelték meg az átkelést. Mindezek a vállalkozások azonban eredménytelennek bizonyultak. Tüzérségünk érzékeny veszteséget okozott. Bár fedezékeink többnyire a part menti házakban voltak telepítve, biztonságosak voltak, de mozgásunkat a védelmi álláson belül erősen bénították. Így különösen az összeköttetést, utánpótlást, s a tájékozódást célzó megmozdulásokat vették tűz alá. Így például Sefcsik Antal tartalékos zászlós,** a zászlóalj távbeszélő szakaszának parancsnoka a megszakadt távbeszélő összeköttetés megszüntetésére hagyta el fedezékét, s ugyanezen a napon Ágoston László hadapród őrmester egyik géppuskás szakaszparancsnok az egyik géppuskás alegységnél mutatkozó hosszabb tűzszünet okának megvizsgálására lépett ki óvóhelyéről. Mindkét fiatal alparancsnok kötelességének lelkiismeretes teljesítése közben az erős tüzérségi tűznek lett áldozata. Sírjaik a sárospataki római katolikus temetőben a zászlóalj hősies és önfeláldozó helytállásának szomorú emlékei. De a védők ebben a védőállásban is rendfokozatra és fegyvernemre való tekintet nélkül a tőlük telhető legtöbbet adták. Nem rajtuk múlott, hogy a három hétig tartó eredményes elhárító küzdelem után ismét el kellett hagyni Sárospatak területét. Tőlünk északra, Sátoraljaújhelynél törték át a védelmi vonalat.*

Részletek a 4/I., majd 12/I. zászlóalj harctéri naplójából.

A naplót **Süle Sándor** (Kerta, 1908. – ?) tartalékos főhadnagy, zászlóaljsegédtiszt vezette:

November 5. *4 óra 30-kor igen erős tüzérségi tűz állásainkon és a zászlóaljparancsnok*** harcálláspontja körüli területeken. A Tisza túloldalán nagy ellenséges gyülekezés és készülődés az átkeléshez. Tüzünk az átkeléshez csoportosuló erőket szétverte, a hét gumicsónakba szálltakat pedig vízre bocsátás közben elsüllyesztette,*

---

* *Maár Gyula* őrnagy katonai pályafutását illetően lásd 138. számú jegyzetet.

** *Sefcsik Antal* (Máramarosziget, 1915 – Sárospatak, 1944. XII. 15.) tartalékos hadnagy. 1944. márciustól december 15-i hősi haláláig a 12/II. zászlóalj távbeszélő szakaszparancsnoka volt.

*** *Szüle László* százados katonai pályafutását illetően lásd a 128. számú jegyzetet.

illetve az életben maradottakat úszva menekülésre kényszerítette. A Tiszán hét csónak roncsai úsznak lefelé üresen. Újabb csónakos átkelési kísérlet következett. Gyalogsági tüzünk megsemmisítő csapást mért az ellenségre, a partraszállási kísérletet ismét meghiúsítottuk. Saját veszteség kilenc fő sebesült. Bal és jobb szomszédnál is igen erős csatazaj egész nap. [...]

November 7. *7 óra 30-kor középerős ellenséges tüzérségi- és aknavetőtűz fekszik állásainkon. Támadás gyalogság részéről azonban nem indul. Az átkelési kísérleteket saját tüzérségünk még megindulásuk előtt szétveri. Egész nap aránylagos nyugalom. Délután erős motorzúgások hallhatók, majd utána szórványos nehéz tüzérségi tűz fekszik állásainkon. Valószínű, hogy traktorokkal nehéztüzérséget vontattak szembe velünk. Estefelé és utána egész éjjel éjfélig a túloldalról zene hallatszik, majd utána hangszórókkal magyarul kiáltoztak át: „Adjátok meg magatokat, mert Budapest elesett, stb..." [...]*

November 23. *3 óra 45-kor négy csónakkal próbálkozik az ellenség átkelni a folyón. Lőjük őket. Két csónak géppuskatalálatok következtében elsüllyed, az emberek a vízben úszva menekülnek a géppuskatűzben. Két csónak visszafordult és a túlpart felé menekülnek. Reggel is ott volt a két csónak kilőve, s a partra vontatva, mozdulatlanul. A villámgéppuskát jelen tüzelőállásából gyorsan a veszélyeztetett, várható támadás közelébe, új állásba vittük. Délelőtt az ellenséges tüzérség kb. 160 gránátbecsapódása fekszik rajtunk. [...]*

November 25. *10 órakor a zászlóaljparancsnok parancsért jelentkezett a Huszár László őrnagy vezette zászlóaljnál.* Írásbeli parancs: a zászlóalj szakadjon el az ellenségtől, készüljön fel a visszavonulásra. 21 óráig visszamarad mint utóvéd Varga hadnagy** az 1. századdal. Leplező rész egy szakasz. 20 órakor a zászlóalj utolsó szakasza is leszakadt az ellenségről. Menetvonal: Cigánd-Nagyhomok-tanya-Sárospatak. [...]*

November 26. *12 órakor védőállás kiépítése a Bodrog északi partján a polgári lakosság bevonásával. Nehézfegyverek (géppuska, golyószóró) fészkeinek kiépítése. Másnap reggelre készek. [...]*

December 14. *3 órakor zászlóaljtörzs, páncélromboló-szakasz menetkész. Menetvonal: Bodrogolaszi-Bodrogzsadány-Vámosújfalu-Tolcsva. Virágh Emil főhadnagy*** százada Vámosújfalun csatlakozik a zászlóaljhoz. 7 órakor érkezés Tolcsvára. A 12/I. zászlóalj a 24. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka**** közvetlen alárendeltségébe kerül. Egész nap pihenő.*

---

* 12/II. zászlóalj.

** *Varga Kálmán* (Borsosgyőr, 1911. –) tartalékos hadnagy. A soproni 4. gyalogezred kötelékből került 1944 szeptemberében az újjászervezett 12/I. zászlóaljba, ahol kezdetben szakasz, majd századparancsnokként tevékenykedett a 2. puskásszázadnál. 1945. január 25-én Bradarkán századával együtt fogságba esett.

*** *Virágh Emil* főhadnagy, a 12/2. puskásszázad, majd 1944. december 22-től a 12/I. zászlóalj parancsnoka katonai pályafutását illetően lásd. 137. számú jegyzetet.

**** A 24. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka ezen időszakban, 1944. október 22. és december 3. között *Hegedüs Flóris* ezredes volt. Katonai pályafutását illetően lásd. a 99. számú jegyzetet.

December 15. *9 óra 15-kor riadó. Gyalogsági parancsnok személyes parancsa: Legény Béla hadnagy* [*] *százada, egy géppuskásszakasz, három aknavető indul Olaszliszka északkeleti szegélyére. 10 óra 50-kor Virágh főhadnagy százada, egy géppuskásszakasz Tolcsva szőlőhegy 170. magassági pont környékén reteszállást foglal el. 14 óra 40-kor a Margitta-hegy 233. magassági pontját gyenge ellenséges ellenállás után a 2. század birtokba vette. 22 órakor gyalogsági parancsnok parancsa: 2/3 12/I. zászlóalj azonnal gyülekezzék Erdőbénye keleti részén, onnét meneteljen Abaújalpár-Boldogkőváralján át Alsócécére, ott további parancsot kap. A zászlóalj 1/3-a a 12. gyalogezred zömével együtt más úton vonul be a zászlóaljhoz. Vonat menetvonala: Erdőhorváti-Regéc-Fony-Felsőcéce.*

Dcember 16. *4 órakor a zászlóalj menetkész. Menetvonala: Erdőbénye-Sima, ott 8-kor egy óra pihenő. 9 órakor menet tovább. Sima 218. útelágazástól hidak mindenütt robbantásra előkészítve, az utak mindkét oldala aláaknásítva. Abaújszántót csapataink 6 órakor feladták, így a zászlóalj az elrendelt útvonalon menetét nem tudta folytatni. 10 órakor vissza Simára. Onnét, erdei utakon (patakmeder) Boldogkőváraljára menetel. 15 órakor a zászlóalj a Kakas majornál ellenséges járőrtől tüzet kap. 16 órakor a zászlóalj Felsőcécére nem mehet. Újabb útvonal: Boldogkőváralja-Arka-Korlát-Vizsoly-Vilmány. Vilmányon elszállásolás.*

December 17. *8 órakor riadó. Menet: Göncruszka-Gönc vasútállomás-Hidasnémeti-Perény. 15 órakor a 2/3 12/I. zászlóalj reteszállásba megy. Legény Béla százada visszamaradt Vilmányban. A 24. hadosztály utóvédje. 20 órakor a zászlóaljparancsnokság átköltözik az ezredparancsnokság helyére. Zászlóaljunk védelemre rendezkedik be. Virágh-század Perény délen és délkeleten, dr. Csepreghy Imre hadnagy*[**] *százada nyugaton véd.*

December 18. *Éjjel nyugalom. 8 óra 15-kor Felsőláncon és Alsóláncon két előnyomuló ellenséges zászlóalj volt megfigyelhető. 10 órakor az ellenség három oldalról támadásra felfejlődik. Riadóztatva a zászlóaljtörzs, írnokok, hírvivők stb. (kb. 20 fő). Az ellenség szivárog vissza zavaró tüzérségi tűzben. 12 órakor a 199. és 235. magassági pontok közötti erdőben újabb erős gyülekezés (kb. két zászlóalj). Saját tüzérség lövi őket. 12 óra 45-kor Virágh főhadnagy jelenti: Betörtek! 13 órakor az ellenség ellentámadása visszaverve. 14 órakor a 264. magassági pontot az oroszok elfoglalták. Virágh század törzse ellentámadással visszafoglalta... 14 óra 45-kor a 21. gyalogezred húzódik vissza... 16 órakor visszavonulási parancs kiadva. Zászlóalj vesztesége: 2 halott, 32 sebesült, 17 eltűnt. 17 órakor a 12/I. zászlóalj éle elhagyja Perény községet. 19 órakor gyülekezés Gombos-tanyánál. 20 órakor elszállásolás Gombos-tanyán. [...]*

December 20. *Pihenő. Tisztálkodás. Fegyverek tisztítása, karbantartása. 20 óra 30-kor menetparancs. Indulás Kisida-Semse-Hatkocz-Janiújfalu-Rudnok útvonalon. [...]*

---

* *Legény Béla* (Nyitra, 1921. V. 22. – Budapest, 1993. VIII. 31.) hadnagy, majd főhadnagy. A soproni 4/II. zászlóalj kötelékéből került 1944 szeptemberében az újjászervezett 12/I. zászlóaljba, ahol az 1945. január 14-i sebesüléséig a 12/1. puskásszázad parancsnoka volt.

** *Dr. Csepreghy Imre* (Szentgál, 1910 –) tartalékos hadnagy. A veszprémi 4/III. zászlóalj kötelékéből került 1944 szeptemberében az újjászervezett 12/I. zászlóaljba, ahol kezdetben szakasz-, majd november 18-tól századparancsnokként tevékenykedett a 12/3. puskásszázadnál.

Horváth Gyula százados:

December 11. *Az éjjel érkeztünk Sárospatakra. [...] A 24. hadosztály a Bodrog vonalát védi, itt a 12. gyalogezred csapata, míg az én ezredem, a kassai 21. gyalogezred Erdőbényénél van. Hozzájuk igyekszem a 21/II. zászlóalj megmaradt embereivel, mert a sikertelen fegyverszüneti tárgyalás után az 1. magyar hadsereg egységei, német irányítás alatt, szétszakadva, különböző csapatai összekeverve harcolnak, s értelmetlenül véreznek el. A mi zászlóaljunk is súlyos veszteségeket szenvedett az elmúlt két hónap alatt.* Délig pihenünk, mosdunk, borotválkozunk. Újra nótázik a legénység. [...)] Még egy napot sem töltünk el..., már kapom a parancsot, hogy meneteljen a zászlóalj Hercegkút községbe. Délután 14 óra 30 perckor indítom embereimet szakaszonként, tizenöt perces időközökben. Az utat és környékét lövi a román tüzérség. Minden baj nélkül sikerül Hercegkútra beérkezni. Gazdag sváb falu. Jó elhelyezési lehetőség van, mert rajtunk kívül Jóny főhadnagy** tüzérütege és Takács százados*** százada van a faluban. Én Kovács római katolikus lelkésznél lakom. Pihenőn vagyunk. Híreket hallunk, sőt olvasgathatok is a munkám miatt [...]*

December 12-13. *Hercegkút. Végigjárom a körleteket. Nagyon jól pihennek és étkeznek az emberek. Minden háznál disznót ölnek a falusiak s így családias viszonyok között pihennek, tisztálkodnak a katonák. Én is pihenek, s kedvemre olvashatok a tisztelendő úr könyvtárából. [...]*

December 14-15. *Komlóska. Sárospatakon van a 12. gyalogezred, s ide az összeköttetés fenntartására hírvivőt küldtem. Hajnali fél háromkor a hírvivő, Szilágyi honvéd azzal ébreszt fel, hogy a 12. gyalogezredtől menetintézkedést hozott. Feladják a Bodrog-vonalat, ezért mi is meneteljünk, a hegyeken át, még az éjjel Komlóskára és onnan vegyük fel az összeköttetést a 24. hadosztályunk parancsnokságával. Öt órakor indulunk, nagyon rossz, meredek hegyi úton kapaszkodva jutunk el az úticélunkhoz. A hegyekről csodálatosan szép a kilátás Sárospatakra, a Bodrog vonalára. Éppen napkelte van, amikor a hegyvonulat legmagasabb pontján járunk. Nyolc óra után beérkezünk Komlóskára. Barátságos ruszin falu. A falu tanítója segít az elszállásolásunknál. Jelenleg rajtunk kívül árkászok vannak a faluban, este pedig tüzérek érkeznek. A hadosztálytól vezetékes összeköttetést létesítenek velünk. Beérkezik az ígért pótlás is. Este korán lefekszünk, mert az elmúlt éjjel nem sokat aludtunk és nem tudjuk, hogy mit hoz a holnap.*

December 15. *Borús téli nap. Esik a hó. Jó alvás után könnyebben megy a napi munka. Beosztjuk a századokhoz a tegnap kapott 170 fő pótlást. A feloszlatott 7. és 9. gyalogezredből**** valók. Velük kapunk 12 db német golyószórót lőszerrel együtt.*

---

* A 21/II. zászlóalj 1944. októberétől a német 4. hegyi hadosztály kötelékében vett részt az Ungvár környéki, illetve Ung völgyi harcokban. Sárospolyankán, Kisbodrogon súlyos veszteségeket szenvedett. December 16-án került vissza a 24. gyaloghadosztályhoz.

** *Jóny Győző* (Kassa, 1920. I. 30. – Miskolc, 1990. XII. 12.) főhadnagy. 1944 márciusától szeptember 1-ig a 78/1., azt követően 1945. május 9-i szovjet fogságba eséséig a 22/2. üteg parancsnoka volt.

*** *Takács Sándor* (Debrecen, 1907. I. 30. – ?) százados. 1944 márciusától 1945. május 1-ig az 58/2. utászszázad parancsnoka volt.

**** A 7. és 9. gyalogezredek az 1944. október végén Munkács környékén súlyos veszteségeket szenvedett, s november folyamán feloszlatott 13. gyaloghadosztály alakulatai voltak.

Most újra ütőképes a zászlóaljunk. Azok az emberek, akik ruszinok, vagy románok voltak az ezrednél, az elmúlt hetekben lemaradtak. Igyekeztek hazajutni a családjukhoz. A most jöttek az Alföldről, vagy az ország nyugati területéről valók. Ebéd után bejárjuk a falut, s eltervezzük, hogy este megünnepeljük Tiba Zoltán [*] *előléptetését. Sajnos ez elmarad, mert menetparancsot kapunk. Az éjjel meneteljünk Regécen át Göncruszkára. Nagyon nehezen tudunk elindulni este 10 órakor.*

December 16. *Erdőhorváti-Regéc-Vilmány-Göncruszka-Hernádvécse. Nehéz éjszakai menet a havas, csúszós utakon. Sokszor az emelkedőknél a járműveket is tolnunk kell, különösen a regéci kaptatónál. Kocsink hátrahagyása után, nappal, nagyon szép vidéken menetelünk Vilmányig. Itt a 24. hadosztálytól eligazítást kapunk, hogy Göncruszkán át vonuljunk be ezredünkhöz, amely most Hernádvécsén van. Sáros földúton haladva, a Hernád folyón hadihídon jutunk át és délután 15 óra körül érjük el Hernádvécsét. Nagy szeretettel fogadnak bajtársaink, de nem sokat pihenhetünk, mert még az éjjel le kell váltani az 13. német hegyi ezredet.*[**] *Meleg bajtársi vacsora után kevés alvás, s megyünk a vonalba a németeket leváltani. [...]*

December 17. *Hernádszurdok-Abaújszina. Reggelre befejezzük a leváltást, de már 7 órakor visszavonulásra kapunk parancsot. Lassan, rendezetten, terepszakaszról-terepszakaszra vonulunk vissza az út és a Hernád folyó mentén Hernádszurdok nyugati szegélyéig. Nagy tömegben, bátran törnek előre a románok az úton. A visszavonulás alatt német oldalkocsis hírvivő rohan át a vonalunkon a románok felé. Hiába próbáljuk megállítani, hogy mögöttünk már csak ellenség van, nem áll meg. Látjuk, hogy lövik a támadók. Hernádszurdok előtt ideiglenes védőállást foglalunk és a nap folyamán súlyos harcot vívunk a 15. gyalogezredhez*[***] *tartozó románokkal. (A foglyoktól tudjuk meg, hogy milyen ezredük van itt.) Sokat szenvedünk a tüzérségi- és aknavetőtűztől. Egy becsapódás Kiss törzsőrmester és négy fő halálát okozza, 6 fő megsebesül. Eltűnt egy egész szakasz azok közül, akiket pótlásként kaptunk, az őrmester szakaszparancsnokkal együtt. A hátunk mögött elfoglalják Hidasnémetit, az ezreddel az összeköttetésünk megszakad. Este 20 órakor visszavonulásra kapunk parancsot, a velem lévő tüzérfigyelő vonalán. A harci zajból látom, hogy az úton már nem tudunk visszavonulni, így elhatározom, hogy a sötétséget kihasználva, majd a terepen kivágjuk magunkat a mögénk került ellenségen át. Az elhatározás helyesnek bizonyult, mert Jarina zászlóst,*[****] *aki az aknavetőseivel az úton vonult vissza még délután, elfogják az egész szakaszával együtt. További sorsukról nem tudunk. Daru tüzér hadnagy is kéri, hogy velem maradhasson, mert már többször sebesült és így nem mer embereivel azon az úton hátramenni, amelyet parancsnoka megadott. Szerencsére velünk az éjszaka folyamán sikerül a bekerítés-*

---

[*] *Tiba Zoltán* (Tarpa, 1918, VIII. 2. – Budapest, 1973. I. 20.) hadnagy. (1944. december 2-án vették át a hivatásos állományba.) 1944 márciusától augusztus 1-ig a 21/II. zászlóalj páncéltörő ágyús szakaszának parancsnoka. Ezt követően december 26-ig zászlóaljsegédtiszt volt. A stubnyafürdői harcbeszüntetésig ismét páncéltörő ágyús szakaszparancsnokként tevékenykedett, ezúttal a 21/I. zászlóaljban.

[**] Feltehetően a német 4. hegyi hadosztály alakulatáról van szó.

[***] Feltehetően a román 6. gyaloghadosztály alakulatáról van szó.

[****] *Jarina József* (Budapest, 1917. I. 12. –) tartalékos zászlós (1944. július 1-től tartalékos hadnagy) A 21. gyalogezred ezredközvetlen aknavető századának szakasz-, majd 1944. július 27-től századparancsnoka volt. 1945. március 28-án fogságba esett, ahonnan már június 1-én visszatért.

ből kijutniuk. Elfogunk egy román szakaszt és velük cipeltetjük a lőszeres rakaszainkat. Holtfáradtan ugyan, de hajnalra beérkezünk Abaújszinára.

December 18. *Abaújszina. Hajnali három óra, amikor az ezredparancsnokságon jelentkezem. Engedélyeznek pár órai pihenést, mert nagyon fáradtak az embereim. Nagyon sokat jelent a pár órai alvás. Nyolc órakor parancsot kapunk, hogy foglaljunk védőállást a Haraszt-domb vonalán, amelyet a faluból kirendelt civilek napok óta ásnak. Napfényes idő, ezért az ellenséges repülők nagyon tevékenykednek. Újra és újra megjelennek, tüzelnek minden mozgó emberre, bombákat szórnak a lakott helységekre, így mindenütt lángoló tüzeket látni. Hidasnémeti és Perény között az úton nagy ellenséges előnyomuló oszlopokat látni. Tüzérségünk jól megdolgozza őket, de bennünket is lő az ellenséges tüzérség. Délben visszavonulási parancsot kapunk a következő dombvonulatra, majd 19 órakor ismét, hogy Abaújszina szegélyéig vonuljuk vissza. Ezt követően ellenkező parancs érkezik, hogy az előbbi dombra menjük vissza. Fejetlen magyar kapkodás. Balra betörnek, 19 órakor visszavonulunk Abaújszina mögé, ahol felvételi állást foglalunk. Jobb szomszédunk a 9/I. zászlóalj Károlyfalvi őrnagy* parancsnoksága alatt. Ők most a 24. gyalogezredhez tartoznak, amelynek a parancsnoka Konok alezredes.** A zászlóaljat a Krajcártanyán tartalékba rendelik. Nehéz az elszállásolás, ezért szalmakazlakba ássuk be magunkat, hogy pár órát pihenjük... Hűvös az éjszaka, nem sokat alhatunk. Mindenütt a falvakban nagy tüzeket látni a repülők tevékenysége eredményeként.*

December 19. *Enyicke-Bárca. Hajnalban riadó! Muzsay ezredes*** parancsot ad, hogy menjünk Enyickére. Örömmel megyünk, mert nagyon hideg volt a szabadban pihengetni. Enyickén végre mosdunk, tisztálkodunk a faluban. Délben eligazítás a tisztek részére a parancsnokságon. Közlik, hogy a németek felváltanak, ellentámadást fognak végrehajtani. Nekünk az a feladatunk, hogy a meglazult fegyelmet állítsuk helyre s, meneteljünk az esti szürkületben a közeli Bárca községbe. A 21. gyalogezred ott gyülekezik. Este menet. Nehéz elszállásolás Bárcán. Fáradtak vagyunk, de a postás házigazdánk nagyon szeret beszélgetni. Jó hírek érkeznek a németek ellentámadásáról.*

December 20. *Napfényes téli idő! [...] Menetparancs, amelynek az időpontját többször is megváltoztatják. A hadosztály csapatait Rozsnyó környékén csoportosítják, majd ott vetik be újra. Itt a németek tartják a vonalat, amely nagyjából Eperjes-Kassa-Rozsnyó déli része. Kassára az első orosz járőr január 19-én érkezik be, tehát még egy hónapig áll Kassa előtt a frontvonal.*

---

* A feloszlatott 13. gyaloghadosztálytól átkerült *Károlyfalvi János* őrnagy katonai pályafutását illetően lásd a 141 számú jegyzetet.

** *Konok Tamás* alezredes katonai pályafutását illetően lásd. a 99. számú jegyzetet.

*** *Muzsay Ferenc* ezredes katonai pályafutását illetően lásd. a 11. számú jegyzetet.

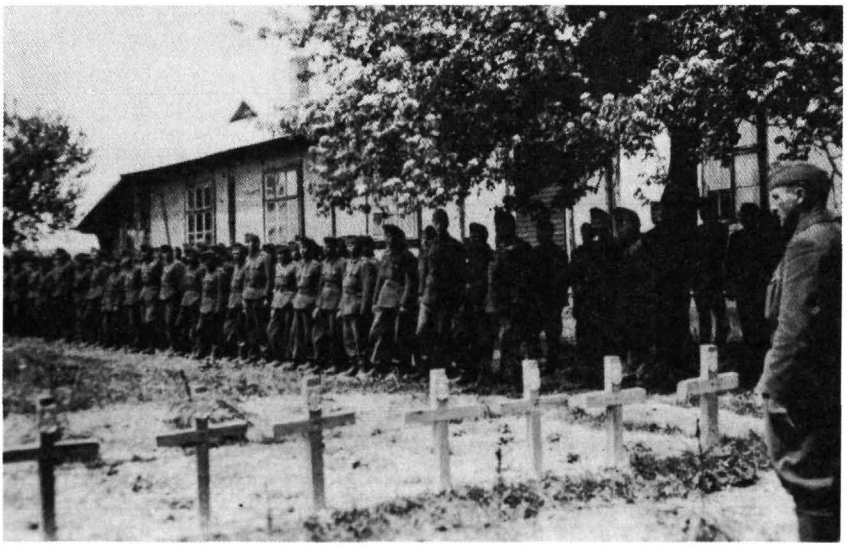

A 12. gyalogezred hősi halottaninak temetése Swiety Jozefben. A kép jobb szélén Bálint Ferenc szds., a fa törzsénél Huszár László szds. és dr. Szabadkai Gyula t. zsl. áll, tőlük jobbra Muzsay Ferenc ezds.

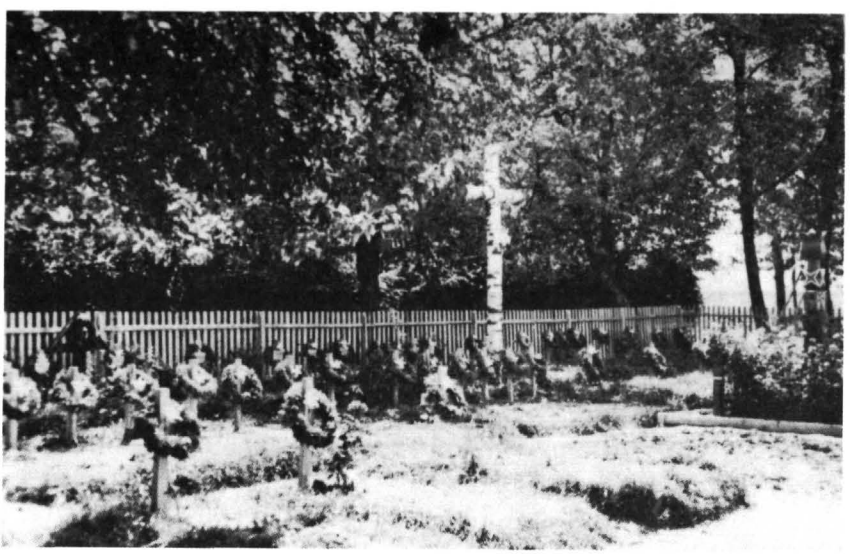

A 12. gyalogezred hősi halottainak sírkertje Sweity Jozefben.

VII. Visszavonulás felvidéki területeken (1944. december 20. – 1945. április 4.)

A Hernád, illetve Bódva völgyében visszavonuló 24. gyaloghadosztály alakulatait 1944. december utolsó napjaiban a *Rozsnyótól* délre, illetve délkeletre lévő *Szilicei-fennsík* területére irányították. A román 4. hadsereg VI. hadtestének hadosztályai már december 20-án elérték a fennsíkot, sőt lejutottak a Szádellői-völgybe is. További előrenyomulásukat azonban az ott védekező német 4. hegyi hadosztály csapatai megállították, s a támadókat Szádalmás irányába vetették vissza. A harcok ezt követően a Szilicei-fennsík uralgó magaslati pontjaiért folytak. A magyar védőállásokat az 1938-as határrevízió miatt felrobbantott cseh erődrendszer betonbunkereinek vonalára szervezték meg. Magasabb fekvésük miatt a Szádalmás felől támadó ellenséggel szemben ugyan előnyösebbek voltak, de csak a bunkerek követi lehetett felhasználni a tüzelőállások kiépítéséhez. A sziklás talajon nemhogy lövészárkot, de még lövészgödröt is nagyon nehezen lehetett kiásni. A fennsíkot ritkás erdő borította, a horhosokban sűrűbb erdővel borított rész, s pihenésre alkalmas épület nem volt. Az első vonalban a szinte fedezék nélkül harcolók sokat szenvedtek az ellenség tüzérségi és aknavetőtűzétől, a tüzérségi becsapódások nyomán szétrepülő szikladaraboktól, s ki voltak téve a januári hideg időjárás minden kellemetlenségének is. Élelmezésüket a *Szádellői-völgy* falvaiba telepített mozgókonyhákról oldották meg, de ez elég gyenge minőségű volt.[135]

A 24. gyaloghadosztály alakulatai közül elsőként, már december 25-én a nyíregyházi 12. gyalogezred három zászlóalja érkezett meg a Szilicei-fennsíkra. Súlyponti területre kerültek, hiszen a román csapatok *Hárskút* és *Várhosszúrét* irányában nagy erővel támadták vonalukat. Az 1945. január 4. és 11. közötti időszakot kivéve itteni védelmük valamennyi napján számos század, illetve zászlóalj erejű támadást kellett elhárítaniuk, s több elvesztett magaslati pont visszafoglalásáért kellett harcba bocsátkozniuk.[136] A súlyos harcok során december 31-én *Virágh Emil* főhadnagy[137], a 12/I. zászlóalj ideiglenes parancsnoka esett el, január 8-án *Maár Gyula* őrnagy[138], a 12/III. zászlóalj parancsnoka távozott el betegen a harctérről, január 12-én pedig Huszár László őrnagyot[139], a 12/II. zászlóalj parancsnokát érte sebesülés.

---

[135] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 57. old.

[136] Uo. 56. old.

[137] *Virágh Emil* (Bazin, 1916, XI. 4. – Hárskút, 1944. XII. 31.) főhadnagy. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1939. augusztus 20-án a körmendi 5/II. zászlóaljhoz került, ezt követően 1940. január 8-tól a 11. határvadász zászlóaljnál tevékenykedett. 1941. október 1-től Sopronban teljesített szolgálatot, előbb a 4/I. zászlóaljnál, majd 1942. szeptember 10-től a gyalogsági hadapródiskola állományában, végül 1943. szeptember 1-től a 4/II. zászlóalj kötelékében. Ezen utóbbi alakulat 5. puskászázadának élén került ki 1944. június 20-tól a hadműveleti területre, ahol alakulata megmaradt állományával az októberi átszervezés folytán a 12/I. zászlóaljba osztották be. December 22-től, elestéig a zászlóalj parancsnoka volt.

[138] *Maár Gyula* őrnagy katonai pályafutására lásd. a 127. számú jegyzetet.

[139] Lásd. a 39. számú jegyzetet.

A 12. gyalogezred alakulataitól balra a december 26-án *Krasznahorkán* egy zászlóaljjá – 21/I. zászlóaljjá – szervezett 21. gyalogezred védett. A gyalogezred parancsnoksága *Lucskán*, a zászlóaljé *Kiskovácsvágáson* volt, a harcoló századok pedig a *„Képeskúti juhakol"* környékén rendezkedtek be védelemre[140]. Tőlük balra az ungvári seregtest megmaradt alakulatai közül már csak a 24/I. zászlóalj foglalt el védőállást, mely a *Somodiban* eltöltött egy hetes pihenő után január 4-én érkezett meg a *Barka* községtől délre húzódó viszonylag harcmentesebb arcvonalszakaszra. Miután ezredparancsnoksága és annak közvetlen alakulatai Rozsnyón maradtak, az ungvári zászlóalj a 21. gyalogezred kötelékébe került. A Szilicei-fennsík védelme során a 24. gyaloghadosztályt erősítette néhány 1. hegyi dandárbeli alosztály, s a *Károlyfalvi János* őrnagy[141] vezette 9/I. zászlóalj is. Az első vonalban lévőket az ungvári seregtest tüzérsége, különösen a hárskúti műút mentén mindvégig eredményesen támogatta.

A védelem elviselhetetlen és olykor első világháborús doberdói állapotokat idéző körülményei miatt a seregtest legénységi állományából egyre többen választották inkább a hadifogságot. A nagyobb méretű szökések azonban az arcvonal hátsóbb körzeteiben elhelyezkedő alakulatoknál fordultak elő. Rozsnyó január 22-i kiürítésénél a 24. gyalogezred pincékben megbújt parancsnokságából és közvetlen alakulataiból 10 tiszt – köztük *Konok Tamás* alezredes, ezredparancsnok és segédtisztje, *Csiszár Géza* főhadnagy – és 114 főnyi legénység adta meg magát a román csapatoknak.[142]

Az ungvári seregtest eddig is több ízben kapott határozott ígéretet csapatai hazaszállítására, hogy azok otthon, a hazai föld védelmére kerülhessenek bevetésre. A német hadvezetés sohasem tartotta be ezen ígéreteit. A Heeresgruppe Süd a magyar 1. hadsereg seregtesteinek 1945. januári, *Zlín (Morvaország)* területére történt hátravonása során sem járult hozzá a 24. gyaloghadosztály kivonásához. Az ungvári seregtest, a 16. gyalogosztállyal együtt az 1. hadsereg-parancsnokság Dunántúlra történt áttelepítése után is a felvidéki területen húzódó arcvonalában maradt. Érthető volt, hogy a seregtest parancsnoki kara már teljesen elvesztette a német vezetésbe vetett bizalmát, s semmi értelmét nem látta annak, hogy idegen földön érje a háború befejezése.

A 24. gyaloghadosztály alakulatai a fokozódó ellenséges támadások hatására *1945. január 20-án* adták fel állásaikat a fennsíkon. A visszavonulást január 19-én a 24/I. zászlóalj kezdte meg, melynek a szepsi-rozsnyói műúttól nyugatra levő magaslati állásokból kellett fedeznie a zöm január 20-i hátravonását. Az összes alakulatnak Rozsnyón keresztül kellett visszavonulnia, mivel az arcvonaluk mögött jár-

---

[140] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 58. old.

[141] *Károlyfalvi János* (Nagykárolyfalva, 1906. X. 22. – ?) őrnagy. 1941. október 1-től szolgált a szegedi 9/I. zászlóaljnál. 1944. augusztus 6-án a zászlóalj élén vonult el a 13. gyaloghadosztály kötelékében a hadműveleti területre.

[142] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 63. old. 1945. február 7-én Garamszentandrásnál a 24/2. (rádiós) század (42 fő) parancsnokával, *Takács Árpád* főhadnaggyal együtt szintén megadta magát a partizánoknak. Hosszú gyalogmenetek, s oroszországi gyűjtőtáborok (Sluck) után 1945. szeptember 5-én tértek vissza Magyarországra. (*Dr. Halkovics László* szíves közlése alapján)

hatatlan hegyes vidék terült el. Az utóvéd alakulatok január 23-án hagyták el a várost, s *Dobsinán* és *Helpán* át a *Garam* mentén vonultak vissza. A hosszú és fáradtságos menet alatt leginkább a 12/I. zászlóaljat érték veszteségek, január 24-én *Bradarkán* egy teljes százada esett fogságba[143] A 24. gyaloghadosztályon kívül a 16. gyaloghadosztály is felvidéki területre szorult vissza, mely a Vág vonalát követve szintén nyugati irányban vonult vissza. A 24. gyaloghadosztály Sziliceifennsíkon vívott eredményes harcai lehetővé tették, hogy a Szlovákia keleti részéről visszavonuló saját erők visszavételét az ellenség a Rozsnyói-völgyön át megakadályozni nem tudta.

Az ungvári seregtest alakulatai miután január 29-én és 30-án megérkeztek *Breznóbányára*, a Garam mentén elterülő *Podbrezova* (Zólyombrezó) gyárváros előterében levő *Hronec* (Kisgaram) helységbe kellett továbbmenetelniük. A német 8. hadsereg XXIX. hadtestparancsnoksága a Garam folyásával merőlegesen, Hronec központtal egy hosszú védővonalat létesített, mivel itt a folyó mentén több völgy és közút találkozott.[144] 1945. február 8. és március 31. között a német 76. és 15. gyaloghadosztályok, a szintén német 101. vadászhadosztály (Assmann-csoport)[145] és a magyar 24. gyaloghadosztály tartozott a fent említett német hadtestparancsnokság alárendeltségébe. Az ungvári seregtest március 10-ig közvetlenül a német 101. vadászhadosztály (Assmann-csoport) irányítása alatt tevékenykedett. Saját és alárendeltségébe került alakulatai a német seregtest kötelékei közé beékelve foglaltak el védőállást. 12/II. zászlóalja, illetve február 21-ig a 2. tábori póthadosztálytól átkerült 52/II. és 52/III. zászlóaljak a német 101. vadászhadosztálytól jobbra elhelyezkedő szintén német 15. gyaloghadosztály védővonalán, annak alárendeltségében láttak el védelmi feladatokat.[146] A felettes német parancsnokságok – a gyakoribbá váló szökések hatására – egyre bizalmatlanabbá váltak a 24. gyaloghadosztály csapataival szemben, s összekötő tisztjeik által éberen felügyelték azok minden arcvonalbeli és amögötti tevékenységet.

A zömében hegygerinceken húzódó védővonal csak lassan nyerte el végső formáját, s a védősávok kijelölésében is sokáig folyt a vita a német és a magyar parancsnokságok között. A Garamtól északra és a folyó völgyében, mivel a nagyobb támadásokat innen várták a vezetés a németek kezében volt. A magyar 3., 12. és 13. hegyivadász zászlóaljakat csak kezdetben csoportosították ezen védőszakasz mögé. A 24. gyaloghadosztály alakulatai a Garamtól délre húzódó állásokba kerültek: a 21. gyalogezred parancsnoksága alá a 21/I., a 9/I., s az 52/III. zászlóaljak, a 12. gyalogezred parancsnoksága alá pedig a 12/I., a 24/I. és az 52/II. zászlóaljak tartoztak.[147] A vonatalakulatok a környék nagyobb helységeiben rendezkedtek be, Zólyomlipcsén és Besztercebányán állomásoztak kisebb alosztályaik.

---

[143] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 68., illetve 63-66. old.

[144] Uo. 67. old.

[145] A német Assmann-csoport, parancsnokáról *dr. Walter Assmann* (Mühlhausen, 1896. VII. 22. – Offenbach, 1964. V. 1.) vezérőrnagyról, 1945. március 16-tól altábornagyról kapta elnevezését, aki 1944. július 12-től látta el a 101. vadászhadosztály parancsnoki tisztséget.

[146] HL. Mikrofilmtár 899/a tekercs Hgr. Süd. Anlagen zum KTB. 1945. 02. 10- 12.

[147] Uo. 1945. 02. 21.

Az ungvári seregtest élén a Garam menti védelme alatt történt az utolsó változás. Január 31-től a korábban feloszlott 2. hegyi dandár parancsnoka, *Rumy Lajos* ezredes[148] látta el a hadosztályparancsnoki teendőket.

A csapatok Garam környéki állásaikban néhány napos pihenéshez jutottak, mivel a Tiszától egyfolytában nyomukban levő román II. hadtestbeli gyalogos- és lovasseregtestek csak február 6-án érték el védővonalukat. A német ellátásra való áttéréssel javult a személyi állomány élelmezése is.

A német 101. vadászhadosztály (Assmann-csoport) Garamtól délre húzódó, zömében magyar csapatok által védett közel 20 km-es főellenállási vonala hegycsúcsokat, völgyeket és az ellenség felől lejtő hegyoldalakat szelt keresztül. Az egyes zászlóaljak az uralgó magaslatokon körkörös védelemre berendezkedve támpontokat alakítottak ki, s e támpontok között járőrök tartották az összeköttetést. A nehéz és fáradtságos munkával kiépített bunkerek legfeljebb a hideg ellen nyújtottak védelmet. Az első vonalban harcoló állomány élelemmel, lőszerrel és műszaki anyagokkal való ellátása roppant nehéz feladatnak bizonyult, mivel a szintkülönbség gyakran meghaladta az 500-600 métert. A magaslatokon eléggé kellemetlen téli időjárási viszonyok uralkodtak, így gyakorta fel kellett váltani az ott védelemben levőket. A leváltottak – ahogy a Szilicei-fennsíkon vívott harcok alatt is – néhány napos pihenőjüket a völgyekben levő falvakban tölthették el.

A közel másfél hónapos Garam környéki védelem az egyes támpontok megszerzésére indított, gyakran heves, s tüzérségi támogatással kísért ellenséges támadások elhárításával, s kisebb felderítő jellegű vállalkozásokkal telt el. Leginkább a 12/I. zászlóalj állásait érték nagyobb román támadások. A zászlóalj megviselt – másfélszáz főre leapadt – állományát ezért február 17-én egy nyugalmasabb védőszakaszra irányították. Március 6-án a Garamhoz közeli 21. gyalogezred parancsnoksága alá tartozó zászlóaljak is új védőállásba kényszerültek, melyet a magaslatok között, a terepen jelöltek ki számukra.[149]

A legdélibb arcvonalszakaszt védő, a *Sajba* község környéki magaslatokon berendezkedett 24/I. zászlóalj védelmi harcait *Buzsáky László* főhadnagy, a zászlóalj ideiglenesen kinevezett parancsnoka az alábbiakban foglalta össze: *„A szemben levő románok ott, ahol támadtak, mindig arctámadással kísérleteztek. Szinte mindig eredménytelenül. Védőink közül nappal csak a figyelők tartózkodtak figyelőhelyükön a mély hóban ásott futóárkokban. A védők többi része egy-egy kalyibaszerű óvóhelyen melegedett, vagy fázott. Szükség esetén a figyelő riasztott. Sikerült minden alkalommal idejében érkezni a mély hóban támadó románok elé és támadásukat sokszor még tűzzel, de sokszor kézigránáttal verték vissza... Azután jött a sötétség, az éjszaka, a béke időszaka. A mieink is, a románok is kimásztak védőállásaikból, hatalmas tüzet raktak, egymástól 80-100 méterre, körülállták saját tüzüket, egymást*

[148] *Rumy Lajos* (Győr, 1895. II. 13. – Budapest, 1982. V. 8.) ezredes. A doni hadszíntéren 1942. június 20-tól 1943. május 1-ig a 31. gyalogezred parancsnoka volt. Ezt követően a törzstiszti tanfolyam parancsnokságán teljesített szolgálatot, majd 1944. október 16-tól december 1-ig újból a hadműveleti területen tevékenykedett mint a kárpátaljai 2. hegyi dandár parancsnoka. 1945. január 16-tól megbízták a 24. gyaloghadosztály parancsnoki teendőivel. (1945. január 31-től foglalta el új beosztását.) 1945. április 8-án szovjet fogságba esett, ahonnan 1955. november 22-én tért haza.

[149] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 67-85. old.

alaposan szem előtt tartva, anélkül, hogy fegyvereket használták volna, melegedtek, felváltva szunyókáltak hajnalig..." [150]

Az állóháború a 24. gyaloghadosztály által védett arcvonalon március 20-án fejeződött be, mikor a szovjet és román csapatok Zólyom elfoglalását követően déli és keleti irányból a Garam mentén megindították támadásukat Besztercebánya ellen. A magyar csapatok kemény utóvédharcok közepette vonultak vissza *Besztercebánya*, majd *Hermanec* irányában. A 21/I. zászlóalj csaknem megsemmisült ezen harcok alatt, amíg meg tudott kapaszkodni a Besztercebányától északra levő hegyvonulaton. Hasonló súlyos veszteséget szenvedtek a 12. gyalogezred zászlóaljai is, melyek Besztercebánya nyugati részére szorultak vissza.[151] A német 15. gyaloghadosztály, s részben a 101. vadászhadosztálybeli csapatok március 26-án adták fel *Besztercebányát*, s *Hermanecen* át a *Túróc völgyében*, *Stubnyafürdő* irányában vonultak vissza.

Visszaemlékezések

Lakatos Géza őrnagy:

A Szilicei-fennsíkon vettünk védőállást. Az ezredparancsnokság Lucska községbe került. Hegyi tüzérosztály támogatott bennünket. Két lövege a Galamboskő-barlangban vett tüzelőállást. Ellenséges támadáskor a két löveget a barlang szájához tolták ki, úgy tüzeltek. Az ezred tartaléka kb. egy szakasz volt, de villámgéppuskával és géppisztolyokkal felszerelve. 12 km hosszú volt a harcsávunk. Hol itt, hol ott, de betört az ellenség. A galamboskői ágyúk támogattak, a tartalék tüze visszavetette a betört ellenséget... Rettenetes lehetett az ellenségnek támadni a meredek hegyoldalon, kartácstűzben. De hiába volt minden hősiesség. Vissza kellett vonulnunk. Még előzőleg elrendeltem, hogy a vonat vonuljon vissza, szervezzenek málhásállatoszlopokat, mert a magas hegyek miatt a szekerek (országos járművek) már nem alkalmazhatók. Dobsinára kerültünk Szilveszterre. [...] Parancsot kaptam, hogy jelentkezzem Rozsnyón, mert elvezényelnek.

Huszár László őrnagy:

1944 karácsonyának második napján *a Várhosszúréttől délre elterülő Szilicei-fennsíkon védelemben lévő német és magyar egységeket kellett felváltani. Ez a felváltás azonban nem történhetett meg a szokásos módon, ugyanis a német zászlóalj védőkörzetében az egyik fontos magaslatot elfoglalták és kézben tartották a támadó román erők. Ezeket onnan ki kellett vetni. Mivel a németeket hátrairányították, ennek az akciónak a végrehajtása a zászlóaljra hárult. Egy önként jelentkezőkből álló*

---

[150] *Karáth László* összeállítása 83. old.

[151] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 85-88. old.

40 fős csoport Kósa András őrmester vezetésével, megfelelő aknavető és géppuskás egységek tűzelőkészítése után öldöklő kézitusával, közelharcban foglalta vissza a magaslatot. Súlyos veszteség érte a vállalkozó osztagot és egyben a zászlóaljat is. Parancsnokuk, Kósa András őrmester – nyírbátori lakos – a rohamozók élén harcolva súlyosan megsebesült és egyike lett ezredünk hősi halottainak. Példaképe volt mind életében, mind halálában a harcos szellemű, bajtársias érzésű magyar altisztnek, a becsületes gondolkodású, önfeláldozó, igaz embernek. Elvesztése mindannyiunkban kegyeletes érzéssel mély nyomot hagyott.

A zászlóalj védőállása a sziklás, fedetlen fennsíkon igen magas követelményeket támasztott a legénységgel szemben. A rendelkezésre álló műszaki eszközökkel nem lehetett megfelelő harcállásokat és fedezékeket kialakítani. Ezt nemcsak az ellenség tűzhatása, de már a téli időjárás is megkövetelte volna. A napi meleg étkezést is a hegy mögötti faluból kellett szállítani meglehetősen körülményes módon. Mire az első vonalba került, már régen kihűlt. Tűz gyújtása pedig az ellenség tüzét vonzotta oda. Egyébként is a túloldaliak tüzérsége igen aktív volt, zavaró tűzcsapásaikkal a napnak minden szakában jelentkeztek. Becsapódásaikat a sziklás terep repeszei még hatásosabbá tették. Három hétig tartotta védőállását a fenti kedvezőtlen körülmények között is, a már kilenc hónapja első vonalban küzdő, fizikailag, idegileg, lelkileg is a végsőkig kimerült és csak 50%-os személyi állománnyal rendelkező zászlóalj. A hideg napról napra fokozódott, téli védőfelszerelésünk nem volt.

Január 12-én *az erős északi szél nagy havazást hozott. A hófúvás a látást minimálisra csökkentette. Reggel 8-kor az ellenség tüzérsége megsemmisítő tűz alá vette állásainkat. Ütegeik pontosan be voltak lőve. Az első gránátok egyike a harcállás-pontomon lévő távbeszélő és rádió központok fedezékét telibe találta. Itt volt a tüzérfelderítő járőr is. Senki sem maradt életben, így sem előre, sem hátra összeköttetésünk nem volt. A tüzérségi előkészítés egy óra hosszat tartott. Az ellenséges gyalogság támadását zászlóaljunk bal szárnyára kezdte meg. Ez a hárskút-rozsnyói út melletti lankásabb, szálerdővel borított tereprészre esett. Összeköttetés a bal küzdő századhoz sem volt, de a harci zaj erősségéből következtetni lehetett a harc súlyosságára. A zászlóalj tartaléka mindössze 12 árkász volt és egy villámgéppuska a zászlóalj kürtösnél. Mivel a jobb szárny felől csak lényegtelen lövöldözés hallatszott, így a kis csoporttal a veszélyeztetett oldal felé indultunk. Útközben már találkoztunk a bal alvédő körlet századparancsnoka által hátraküldött hírvivővel. A századparancsnok tájékoztatása alapján az első vonalba betört ellenséges többszörös túlerőt oldalról indított ellenlökéssel megtámadtuk az árkászokkal. A rossz látási viszonyok között, a sűrű aljfás erdőben oldalazótűzbe kerültünk. A mellettem harcoló fiatal tüzérfelderítő hadnagy fejlövést kapott és egy géppisztolysorozat röviddel utána engemet is harcképtelenné tett. Megsebesültem.*

Részletek a 4/I., majd 12/I. zászlóalj harctéri naplójából:

December 21. *6 órakor beszállásolás Rudnokon. Pihenő. Menetparancs. Indulás: Jáni-Alsómecenzéf-Stósz. 22 órakor elszállásolás Stószon. [...]*

December 25. *8 órakor zászlóaljparancsnok, századparancsnokok, szakaszparancsnokok előremennek szemrevételezni Hárskút déli részére. 10 órakor protestáns és katolikus istentiszteletek, gyónás, áldozás, úrvacsora. 14 órakor riadó. Menet Hárskútra, onnan védőállásba. 17 órakor a zászlóalj megérkezik Hárskútra. 20 órakor a védelemben lévő saját erők felváltását megkezdtük.*

December 26. *A felváltás egész éjjel folyik. A védőállás keleti szárnyát Virágh főhadnagy nem váltja fel, mert ott tisztázatlan helyzetet talált. Elődeink nem voltak a helyükön. Délután nyugalom. [...]*

December 28. *A Legény-század védőkörletében nem tudják magukat az emberek beásni, mert tiszta szikla az egész védőterület. Sok a sebesülés (aknatűztől, kövektől, sziklaszilánkoktól). 16 órakor két oldalról is támadás éri az 1. századot. 16 óra 25-kor a támadás visszaverve. 17.20-kor a Vargha-század is már védőállásban. [...]*

1945. január 4. *Ilyen helyen sziklás hegyekben, hóban, súlyponti területen 4 km kiterjedésű védelmet adni egy lefogyott, leharcolt zászlóaljnak! Ezt megtartani a sokszor túlerővel szemben lehetetlen. Kétségbeesik az ember, ha német közvetlen irányítás alatt állunk, ha sorsunk német kézbe kerül. 1944. november 30-án a 12/I. zászlóalj létszáma 22 tiszt és 738 fő legénységi állományú, ebből a harcos állomány* összlétszáma: 565 fő legénység és 19 tiszt. Most a Legény-század nélkül, mely 100-110 fő, 532 fő legénység és 17 tiszt. Csak 372 fő harcos létszámmal rendelkezünk. Itt, Hárskúton rettenetes veszteségeket szenvedtünk. [...]*

Január 15. *21 órakor jobb oldalon a II. zászlóalj** már messze mögöttünk van. Egyelőre még álljuk a helyünket. Ma kb. 30 főt vesztettünk. Ha ez így megy tovább, teljesen elfogyunk. December 15-től a mai napig 370 emberünk (tisztek is) maradt le (halottak, sebesültek, eltűntek). Egy erős zászlóalj legjobbjai. [...]*

Január 20. *10 óra 30-kor irtózatos erejű tüzérségi és aknavetőtűz fekszik a környékünkön. Összeköttetés alig van... Ma újra kapunk 180 db szeretetcsomagot. Ez már kb. negyedik vagy ötödik ajándék helytállásunkért. Igaz, hogy eddig is nagy árat fizettünk. Nehéz dolog kitartani és állni, mikor állandóan zúg fejünk felett a gránát, sír, süvít az akna, és egy-egy becsapódás megrázkódtat mindent... Igen romlik a helyzet, állandóan. A jobb oldalról jönnek vissza az aknavetősök. Csak már este lenne! Azt hiszem „Ilona" lesz (Visszavonulás). Mindenkit felfogunk a tanyánál, aki visszafelé igyekszik. [...]*

Január 21. *4 óra 20 perckor a „képeskúti akol" felől század erejű ellenség közeledik az úton. 8 óra 50-kor a hegyi tanya alatti tisztásnál két század erejű ellenség közeledik. 9 órakor két fogoly. Egyik már nálunk van. Újabban még kettőt fogtak. 11 órakor Dernőre betörtek... 12 órakor Vargha hadnagy jelenti, hogy nem tudja vonalát tartani, az egész területen sokszoros túlerő támadja. Húzódik vissza, ha tud... 12.30-kor a zászlóalj-parancsnokságról indulni akarok, amikor erős géppisztoly-, golyószórótűz az utcán. Kimegyek Kovács hadnaggyal.*** Már előttünk lövöldöznek az utcán. Kertnek megyünk. Kb. 100 méterre ellenség van. A kerítéseken át*

---

* *Harcos állomány:* Az egyes alakulatok személyi állományának az első vonalban tartózkodó, a harcok által közvetlenül érintett hányada.

** 12/II. zászlóalj

*** A 4/II. zászlóalj kötelékéből 1944. szeptemberében a 12/I. zászlóaljba került *Kovács Sándor* tartalékos hadnagy, aknavető szakaszparancsnok katonai pályafutására vonatkozólag nincsenek adataink.

ugrálunk, majd rohanunk az utcán végig, mentjük, ami menthető. Ilyen szorongatott helyzetben még nem voltam. A falu végén a zászlóaljparancsnok gyülekezteti az embereket, majd kis csoportokban indítja őket Krasznahorka felé. Velem a törzs jön. Útközben 3-4 ízben is géppuska-, golyószóró-, géppisztolytüzet kapunk, de megyünk tovább Krasznahorka felé. A Mauzóleumnál megállunk. Felfogjuk az arra jövőket. Közben irtózatos erejű aknavető- és tüzérségi tüzet kapunk. A Mauzóleum kertjében lévő bunkerekbe bújunk, majd az „őrházba" megyünk. Kb. félórát tartunk ott ki. Én előremegyek autóval Rozsnyó felé. Keresem a zászlóalj embereit. Vári alezredes harcálláspontjára jutok. Ott is komisz a helyzet. Az út szétlőve, rengeteg a becsapódás okozta gödör. Visszamegyek autóval a hídhoz. Ott rendeződünk. Eddig csak 30 emberről tudunk, de lassan gyülekeznek és együtt vannak a századok maradványai. Nagy az öröm. Aknáznak. A Krasznahorka melletti védőállást megszállja a 3. század, a 2. század tartalék. Krasznahorkaváraljára megy a zászlóalj-parancsnokság. Ott lesz a harcálláspontunk. Aránylag kevés a veszteség (halott, sebesült, eltűnt: 30 fő), 3 aknavető, 4 taliga**, 6 ló, egy-egy villámgéppuska és golyószóró hiányzik. Itt próbálunk megkapaszkodni. [...]*

Január 25. *8 óra 20-kor a zászlóalj-parancsnokságtól balra a hegyről sível ereszkednek le a románok és három oldalról, kb. két zászlóalj erő támad. 8.30-kor parancsot adok a géppuskáknak, konyhának, kocsiknak, aknavetőknek, hogy azonnal induljanak. Tíz perc múlva már senkivel sincsen összeköttetésem, mi is indulunk. Rettenetes út. Szerpentin a hegyoldalban. A gránátvetők közvetlen irányzással lőnek bennünket. Géppuska- és golyószórótűzben kapaszkodunk fel a szerpentinen. Kocsik, lovak, taligák, halottak, sebesültek maradtak a szerpentinen. Aki leül a hóba, kidől csak egy pillanatra is, azt a sítalpakon közlekedő ellenség elfogja. A Vargha-század teljes fegyverzetével (Vargha és Tárkányi hadnagy*** is) konyhával, vonatával együtt fogságba esett. Veszteség: 2 tiszt és 80 fő honvéd hadifogoly. Felvételező, lőszeres kocsik, összesen hat kocsi lovakkal, anyaggal, lőszerrel szintén elveszett. [...]*

Március 1. *Március köszöntött ránk, tavaszias idő. Nincs nagy hideg, de a hó még kb. egy méter magas. Ha rálépünk a terepen, félméterre süllyed. Kezd olvadni. Hevenyészett védőállásban vagyunk. Nincsen kiépítve. Azt hittük, hogy egy hétig se lehet tartani. Álljuk a helyünket és közben támadunk. Támadtunk a Veporra keleti részéről, most sikerült a magaslatok északi részeit is elfoglalni. [...]*

Március 3. *Reggelre havazás. Újra jön a tél. A hadosztály „Győzelem" című lapjában a 12/I. zászlóaljról írnak. Nagyon megdicsérik egységünket. Vári alezredes telefonon gratulált a volt zászlóalja teljesítményéhez. [...]*

---

* *Vári Ferenc* (Komárom, 1903. IX. 27. – Sopron, 1990. I. 1.) alezredes. Hadibeosztásai az alábbiak voltak: 1944. június 20. és augusztus 19. között a 4/II., azt követően a 4/I., szeptembertől pedig a 12/I. zászlóalj parancsnoka; 1944. október 21. és 1945. január 21. között a 12. gyalogezred parancsnoka; majd március 16-ig egy harccsoport, végül a stubnyafürdői harcbeszüntetésig ismét a 12. gyalogezred parancsnoka.

** *Taliga:* aknavető, és nehézpuska állásváltoztatásához használt, kétkerekű, emberi-, vagy lóvontatású szállítóeszköz.

*** *Dr. Tárkányi Béla* (Fertőboz, 1915. XI. 2. –) tartalékos hadnagy. A soproni 4/I. zászlóalj kötelékéből került 1944 szeptemberében az újjászervezett 12/I. zászlóaljba, ahol a 12/2. puskásszázad szakaszparancsnoka volt. 1944. december 20-án fogságba esett, ahonnan 1945. április 1-én szabadult. A naplóban tévesen szerepel.

Március 23. *17.45-kor kemény harcok után Molcza elesett. 18.30. A Molcza felett lévő gerincet tartjuk. Kb. 150 főnyi ellenség van a községben. A községet aknavetőtűz alatt tartjuk. A tüzéreknek elfogyott a lőszere. Összeköttetés mindenkivel megvan. 19 órakor Molcza községtől északnyugatra 60 fővel támad az ellenség. Ellentámadással visszaverjük őket. Ma megint nehéz napunk volt. Embereink sziklaként állták helyüket. Ma még nem ettek, de kinek is van kedve, mikor állandóan zúgmorog a gránát, sivít az akna, kattog a géppuska, kelepel a golyószóró. [...]*

Március 24. *6 órakor a Molcza községet körülvevő ellenség előtt a „malom" magasságig kelet-nyugati irányban haladó főellenállási vonalat tartjuk. A jobb és bal szárnyon az összeköttetést felvenni nem sikerül. 8 órakor a jobb szárnyon visszaszorított szakaszt (20 fő) a bal szárny és a bal szomszéd közötti térközbe toltuk el... 13.30-kor Slakován a kultúrházban a zászlóalj-parancsnokság. Jegyzeteimet rendezem, amikor rettenetes harci zajra lettem figyelmes. Akna-, villámgéppuska- és egyéb tűz. Zászlóaljparancsnok adja a parancsot: Át a hídon! A kultúrházat egyenként megkerüljük és átszaladunk a Garam hídján. A híd állandóan tűz alatt. Röviddel utánunk huszárok vágtatnak át, valósággal megbolondították mindenkit. A slakovai állomás környékén gyülekezünk. Az ellenség állandóan lövi foszforos anyaggal az utat. 15 órakor visszamegyünk a kultúrházba... Várjuk a visszavonulási parancsot. 18.45-kor megjön a visszavonulási parancs. Azonnal indulunk. A zászlóalj kivonásához kb. 3 óra kell. Megyünk a Slakova keleti kijáratánál lévő híd-hoz. Szemben velünk kb. 500 méterre egy ellenséges géppuska van felállítva. Lövi a hidat. Géppuskatűzben áthúzunk ma már másodszor. Doktorért küldök. Alighogy csatlakozik hozzám, nagy robbanás hallatszik, a Garam-híd a levegőbe röpült. Csim-bum-, harckocsigránátok robbannak körülöttünk. Hullanak az emberek a hídra, a vízbe. 20.30-kor parancs szerint védőállásba kell mennünk, de nincs csapatunk. Még öt zászlóalj van a Garam túlsó partján, a híd meg fel van robbantva. Szörnyű helyzetben vagyunk. Bemegyünk a német zászlóalj- majd ezredparancsnokságra, közöljük a helyzetet.*

Március 25. *2 órakor kijövünk Besztercebányáról. A németek 4 órakor feladják Besztercebányát. [...]*

Április 3. *5 órakor új védőállásba megyünk. 12.30-ig nincs az ellenséggel kapcsolatunk. Még nem zárkózott fel. Bal szárnyunkon nincs senki... 14 órakor ellenséges légierő bombázta zászlóaljunk védőállásait. Támpontjainkat támadták... 14.30-kor parancs jött. Új védőállás Stubnyafürdő körzetében. Parancsot ott kapunk. 20 órakor leválás az ellenségről. Leplező egységek 21 órakor indulnak vissza.*

Április 4. *Stubnyafürdőn a délelőtti órákban kaptuk meg a parancsot a védelemre: négy támpontot kell felállítanunk Cremosne és a 972. magassági pont közötti gerincen. A délutáni órákban indultunk. Mire besötétedett, egységeink minden támpontot megszálltak.*

---

* A *főellenállási vonal* a főellenállási övnek elülső, az ellenség felé eső széles, vagy a ki- és beszögelő részeket összekötő vonal. A főellenállási övet a gyalogság (gyorscsapatok) fegyvereinek tűzrendszere, a szélességben és mélységben rendszertelenül tagozott fészkek és támpontok alkotják. (Harcászati kézikönyv I. rész. Összeállította: *Farkas Antal* vezérkari alezredes. Budapest, 1942. 6. old.)

Horváth Gyula százados:

December 21. *Éjjel fél egy órakor indulunk Bárcáról. Csillagos, hideg télies éjszaka. Fúj az általunk jól ismert „kassai" szél, de legalább nem támadnak a repülők. Hajnali háromra már Pány községben vagyunk. A vonalat jól látjuk a fellőtt rakéták miatt és hallani a szokásos géppuska sorozatokat. Aránylag nyugodt az éjszaka. Sok a német katona a községben, így csak egy olyan ház konyhájában a szalmán pihenhetünk pár órát, ahol a házban tífuszos beteg fekszik. A harctudósítást azért el kell készíteni a december 17-i harcokról. Napfényes idő van, sok a repülőtámadás és a németek ellentámadása miatt hatalmas pergőtűz hallatszik a vonalból. Délután 17 órakor menet tovább Jászóújfaluba. Nagyon nehéz a menetünk, mert síkos az út, a lovaink csúsznak, én is gyalogolok végig. Éjjel 23 órára érkezünk Rudnokra, ahol nagyszerű szálláshoz jutunk a szálláscsinálónak előreküldött Móré hadapród őrmester ügyessége jóvoltából. Így mindenki meleg helyre jut.*

December 22. *Délelőtt tiszti gyülés. Megérkezik a 21. gyalogezred parancsnoka, Hartos Frigyes ezredes. Átadja a 4. német hegyi hadosztály írásbeli dicséretét. Az egyik a zászlóaljnak, a másik nevemre szól. Az ezrednél tartott eligazításkor pár emberemet visszakaptam, akik az ezred többi egységeinél voltak. Igazi téli idő. Havas út, hideg szél, száraz hideg idő. Este 18 órakor indulunk tovább Stósz felé. Végig gyalog teszem meg az utat, mert így nem fázom annyira. Az úton látszanak a szlovák felkelőkkel vívott harcok nyomai. Felrobbantott hidak, úttorlaszok, erődök mellett megyünk el, majd Mecenzéf takaros német házait elhagyva, 23 órára elszállásolunk Stószon.*

December 23. *Délelőtt tiszti gyűlés. Az átszervezést beszéljük meg. A hadosztály három ezredéből, egy-egy zászlóaljat szerveznek, így a 21. gyalogezredből is. A szervezést, majd Krasznahorkaváralján hajtjuk végre. Megtudom, hogy a vonatrészlegünk Szomolnokon van. Füry László hadapród őrmester meghozza a legénység részére a zsoldot. Téli ruházatot igénylünk, kitüntetési javaslatot terjesztünk fel. [...]*

December 24. *Keveset aludtunk az éjjel is, mert este indultunk el Stószról és hajnalig tartó gyalogolás után érkezünk Uhorna szlovák falucskába. A havas szerpentineken csak lassan mehettünk, mert sokszor megtorlódnak az előttünk menő csapatok. Csúsznak a lovak, elakadnak a járművek. Ezen az úton menetel Krasznahorkaváralja felé az egész 24. hadosztály. Dénes, szlovákul: Uhorna, a gróf Károlyi birtokhoz tartozott. Mindenütt fenyőerdők, hegyek, a vidék nagyon szép lenne, ha nem ilyen körülmények között lennénk itt. Szállást is alig kapunk. Szerencsére az előttünk menetelő 12. gyalogezred egységei, amelyek a faluban pihentek, elindulnak és az ő helyükre befészkeljük magunkat. Pár órai alvás után szétnézünk a környéken. Köröskörül erdőkkel borított havas hegyek, előttünk a Pacsaj-hegy hágója, amelyet karácsony éjszakáján fogunk megmászni. [...] Éjjel 11 óra van, mire a szállásunkra érünk és éjfélkor kezdjük a menetünket a nagy szerpentinen. A falu szélén*

---

* *Móré József* (Sárospatak, 1920. VI. 25-) hadapród őrmester, majd tartalékos zászlós. Mint a 21/II., majd 1944. december 26-tól a 21/I. zászlóalj géppuskás szakaszparancsnoka 1944 márciusa és 1945. március 23. között három ízben sebesült meg: 1944. május 23-án, október 31-én, s végül 1945. március 23-án. 1945. április 9-én a kórházvonatban negyedszer is megsebesült. A kórházzal együtt 1945. április 26-án amerikai fogságba esett, ahonnan 1946. március 31-én tért haza.

várva, hogy csapatunk besorolhasson a menetoszlopba, az út szélén lévő fenyőfára pár karácsonyfadíszt varázsolnak az élelmes honvédek. Meleg teát osztanak a gazdasági részleg emberei, s halk karácsonyi ének száll a havas, hideg éjszakában. Mikor ránk kerül a sor, jó ütemben haladva megyünk át az 1060 méter magas Pacsajhegy mellett húzódó 10 km hosszú szerpentinen.

December 25. *Világosodik, mire beérünk a katonákkal zsúfolt Krasznahorkaváraljára. A síkos szerpentinen a mozgókonyháink nem tudtak követni, így a tüzérektől kapunk konyhát, hogy reggelit adjunk az embereinknek. Nehezen szállásolunk el a tovább menő alakulatok helyén. Pár órai alvás jut csak, mert riadóztatnak. A közeli Andrási faluban az éjjel partizánok ütöttek rajta a csendőrőrsön. Egy csendőr meghalt, egy megsebesült, kettő eltűnt. Nekünk már nem akad dolgunk az alaposan felbolygatott faluban. A karácsonyi tésztát is a szabadban, egy kocsin ülve eszem meg. Este az ezred tisztjeinek megbeszélés az átszervezésről a Károlyi tiszttartói épületben. A 21. gyalogezredből egy gyalogzászlóalj alakul 21/I. zászlóalj néven, mely három lövészszázadból és egy nehézfegyverszázadból áll. A 21/I. zászlóalj parancsnoka: Horváth Gyula százados, segédtiszt: Salgó Andor hadnagy. Létszám a névjegyzék szerint 905 fő, ebből 34 tiszt. [...] Az átszervezés után az ezred az alábbi alakulatokból áll: a 21/I. zászlóalj (a volt 21. gyalogezredből), a 24/I. zászlóalj (a volt 24. gyalogezredből, parancsnoka dr. Kapossy Béla alezredes*), *a 9/I. zászlóalj (a volt szegedi 9. gyalogezredből, parancsnoka: Károlyfalvi János őrnagy), az 1. hegyi zászlóaljból egy század és a huszárszakasz*", *mindkettő 60-80 fő létszámmal. A védővonal balról jobbra: 24/I. zászlóalj, parancsnoksága Borka községben, 21/I. zászlóalj, a parancsnokának harcállásponja „képeskúti juhakol", törzse Kiskovácsvágáson. Az ezredparancsnokság Lucska községben. Tőlünk jobbra a 12. gyalogezred, valamint német egységek a Hárskút előtti magaslatokon. A románok fő támadási iránya Hárskúton át Rozsnyó, de a mi vonalunk ellen is, hogy Hárskútot megkerülve lejussanak a völgybe. Ezredünkre ez végzetes lenne, mert a Szádellői-völgy olyan, mint ha egy zsákot tartanának, melynek a száját be akarnák kötni. Visszavonulásra más út nincs, mint Rozsnyó felé, mert mögöttünk járhatatlan hegyek húzódnak. Ezért mindkét fél az út két oldalán képezi a súlypontot. [...]*

Január 21. *Éjfélkor kapjuk a parancsot, hogy azonnal induljunk Rozsnyóra. Éjjel egy óra van, mire a századok a „juhakol" környékén gyülekeznek. Minden század egy-egy raj leplező járőrt hagy vissza. Parancsnokok: Baranyay, Gőcs hadapród őrmester, és Kovács őrmester. [...]*

Január 23. *Dobsina tele katonákkal s nagyon sok a jármű. Pár órát alszunk, kilenc óra körül eligazítás. Zászlóaljunkat a 12. gyalogezredhez osztják be, s azt a feladatot kapjuk, hogy Dobsina déli részén a fűrésztelepnél szálljuk meg a németek által kiépített védőállást. Őket váltsuk le és védjünk az út két oldalán a völgyben. Nagyon zavaros helyzet az egész vonalon. Érezzük, hogy nem sokáig fogunk ebben a védőállásban megmaradni, pedig itt fűthető bunkerek vannak, futóárokrendszer*

---

* *Dr Kapossy Béla* (Alap, 1902. VIII. 17 – Balatonfüred, 1969. II. 17.) alezredes. Harctéri beosztásai az alábbiak voltak: 1944. június 20. és október 15. között a 17/II. zászlóalj, majd ezt követően 1945. március 21-ig az újjászervezett 24/I. zászlóalj parancsnoka; a stubnyafürdői 1945. április 6-7-i harcszüntetésig a 21. gyalogezred parancsnokhelyettese.

** A feloszlatott 7. gyaloghadosztály 5. gyalogezredének huszárszakaszáról van szó.

köti össze a tüzelőállásokat. Mennyivel jobb lett volna itt védeni, mint az előző terepen. [...] A gyönyörű fekvésű Stracena is túlzsúfolva katonákkal. Reggelre áttérünk a Garam völgyébe. A dobsinai jégbarlang bejáratánál lévő szép hegyi házban pihenünk meg. A barlang zárva.

Január 27. *Hatalmas hóesés. Nappal lezárjuk a Poprád felé vezető utat, este menet tovább Breznyóbánya felé. Az út mentén leégett házak, a szlovák felkelés nyomai. [...] A németek a visszavonulás után nem bíznak a magyar csapatokban. Harcoló magyar alakulat csak a 24. hadosztály, amelyet beosztanak a 101. német vadászhadosztályhoz. A mi zászlóaljunk a német hadosztály 138. gyalogezredéhez kerül századonként elosztva. Az 1. század Hronecbe, a 3. század Osrbliébe, a 2. század Trivodyba megy. Ez a széttagoltság csak pár napig február 5-ig tart, mert akkor leváltjuk a 138/III. német zászlóaljat és ettől kezdve saját védővonalunk van. Közvetlenül a 21. gyalogezred parancsnoka rendelkezik velünk. Az a pár nap, míg a németekhez tartozunk arra jó, hogy jó ellátásban van részünk, tőlük kapjuk az élelmet. Mivel a románok még nem zárkóztak fel, nyugodtan berendezkedhetünk védelemre. [...]*

Február 18. *Nyugtalanít, hogy a vonalaink közé beszivárogtak a románok, vagy talán partizánok, ezért elhatározom, hogy egy önként jelentkezőkből álló szakasszal vállalkozást hajtunk végre a románok ellen.*

Február 19. *Délelőtt Királyházi zászlós* szakaszával kimegyek a vonalba a szerpentinen. Szépen süt a nap, kellemes téli idő. A románok mit sem sejtve pihengetnek a bunkereikben. Váratlanul éri őket a támadásunk. Három csoportot alakítunk. Balra a hegyoldalon a fák között Királyházi 12 emberével közelíti meg a románok támpontjait és én a szerpentinen negyedmagammal, tőlem jobbra Móré hadapród őrmester szintén pár emberrel. Akkor kezdjük meg a tüzelést és a „hajrázva" előnyomulást, amikor Királyháziékat, a bekerítő részt, észreveszi az ellenség. A terv tökéletesen sikerül. Gyors tűzrajtaütés, „hajrával" előrerohanás és a románok, akik megmaradnak, rohannak vissza az erdőbe. 10-15 román halott marad a bekerítő csoport előtt, nyolc bunkert felrobbantottunk, 3 golyószórót, sok távcsöves puskát, hósarukat zsákmányolunk és 9 fő hadifoglyot ejtünk. A hadifoglyok elmondják, hogy a 15/I. zászlóalj volt a hegyen, amelyet elűztünk. [...]*

Március 6. *Harmincöt napot töltöttünk az Osrblianka patak előtt, a keletre húzódó „Büffel" (bivaly) állásban. Volt ennél rosszabb helyünk is. Este indultunk és nehéz éjszaki menettel jutunk át a lopeji völgybe. Hideg idő, a hold világítja meg az utat, majd a völgyet szegélyező fenyőerdőkkel borított hegyoldalakat. A telihold fényénél a fenyők árnyékai látszanak a havon és a befagyott patak jegén. Csodálatosan szép a panoráma, amikor a hegymászástól megizzadva megállunk a völgyben. Sehol egy ház, csak az erdők s hideg fogad. A talált ölfákból tüzet rakunk és kicsit pihenünk. Nemcsak a fegyvereket, lőszert, de még a bunkerek melegítésére szolgáló rajkályhákat is magunkkal cipeltük. Nem csoda, hogy megizzadtunk. Itt pedig olyan hideg fogad, hogy tűz nélkül nem lehet kibírni.*

---

* *Királyházi László* (Timár, 1923. –) tartalékos zászlós. A 21/III., majd a 21/I. zászlóalj egyik szakaszparancsnokaként vett részt 1944 márciusa és 1945 áprilisa között a 24. gyaloghadosztály harcaiban.

Március 7. *Gyorsított ütemben építjük ki a támpontokon a tüzelőállásokat és a pihenésre szolgáló bunkerokat. Sürget a hideg, mert melegedés nélkül egy napot sem bírnánk ki a szabadban. Az elhagyott völgyben 10-15 fős ellenséges harcjárőrök tűnnek fel, amelyekre a tüzérségünk tüzel. Jól látni, amikor a pontos találatok után szétugranak a csoportok. A visszavonuláskor a 3. századtól 1 fő, míg az aknavetőktől Podbrezován 3 fő lemarad. Az utóbbiakat a tábori csendőrség felkutatja és elfogja.*

Március 8. *Balra a Garam mentén védelemben lévő német egységekkel felvesszük az összeköttetést. Szemben a bal szárnyon a 880. magassági pontra már feljöttek a románok, ott beássák magukat. Megérkezik a rádiónk. A hadosztálytól papok jönnek ki a vonalba, két fő gáztanfolyamra megy. [...]*

Március 17. *A harcálláspontomat áthelyezem a lopeji völgyben felállított deszkabarakkból Podbrezova nyugati felére. A támadás itt várható a műút mentén. Az előző helyünkön a rádión még kívánságműsort is hallgattunk, így jó emlékekkel hagyjuk el ezt az aránylag csendes völgyet. [...] Támad az ellenség a műút mentén. Eső, köd és nagyon szomorú esemény, hogy nyilvánosan kivégzik a völgyben Bisnyák István honvédet, akit szökésért a hadosztálybíróság halálra ítélt. Nincs ennek semmi értelme, hogy ilyen szigorú példát statuáljanak. Közlik az ezrednél, hogy egy menetszázadból 103 fő pótlást kap a zászlóalj. A délután csendes, vacsora az ezredparancsnoknál.*

Március 18. *Hajnalban támad az ellenség a völgyben, de visszaverjük. Lehel honvéd megsebesül. Egy román átjön. Meglátogat a bal szomszéd német zászlóaljparancsnok. Szemrevételezem a lopeji reteszállást. [...]*

Március 20. *Amint sejtettük, korán reggel megindul a támadás. Hatalmas pergőtűz zúdul a völgyben lévő állásainkra. Egész nap meg-megújuló támadást kell visszaverni, de sikerül. Mivel kiépített állásaink vannak, minimális veszteséggel telik el a nap, három sebesültünk van. A bal szárnyunkon az „iskolaszázad", Kun törzsőrmester parancsnoksága alatt derekasan megállja a helyét. [...] Este megkapom a visszavonulásra a parancsot. Éjfélkor indulhatok vissza. A műúton állva várom meg az esti sötétségben a vonalból lejövő szakaszokat. [...]*

Március 23. *Lucsatin. Nyugtalanul töltött éjszaka után szép derült nap. Délelőtt csend is van. A hó már a falu környéki dombokon elolvadt, a nap melege felszárította a napos oldalakat. Délután egy óra körül hatalmas pergőtűzzel megindul a románok támadása. Mivel kiépített fedezékek nincsenek, a nagy tűzben sok a sebesülés. Két tisztünk, Laza István zászlós* és a bátor Móré Jóska is megsebesül. Három óra után a gyalogság is előretör. Az ellenség páncéltörői közvetlen irányzással lőnek. Az ezredtől kijön Szende százados,** az ezred 1. segédtiszt. Tájékoztat, hogy estig ki kell tartanunk, kapunk két német harckocsit is. A harckocsi parancsnoka, egy égett arcú német zászlós, gyalogosan el is jön hozzám. Látva a helyzetet közli, hogy ő nem jön be a harckocsijaival a falu házai közé, mert őt már kétszer lőtték ki ilyen beláthatatlan terepen. Így aztán tüzérségi támogatás nélkül magunkra maradunk. Az ellenség foszforos lövedékei felgyújtják a házakat, de még a környező erdőt is.*

---

* *Laza István* tartalékos zászlós katonai pályafutását illetően nincsenek adataink.

** *Szende László* százados katonai pályafutására vonatkozólag lásd a 157. számú jegyzetet.

Estig helységharcot vívunk, de kitartunk. Alig várjuk, hogy sötétedjen, s vonulhassunk vissza a falutól nyugatra a műút mentén. Minden terepszakaszon megállunk. A faluból utánunk merészkedő románokra Királyházi szakasza mint utóvéd, kemény tűzcsapást mér és így nyugton hagynak az éjjel. Lucsatin és Lupcsa között egy kedvező szakaszon reteszállást foglalunk és kitartunk a parancsban megszabott időpontig. Hátra az ezredünkkel távbeszélőn összeköttetésünk van. Az előttünk és mögöttünk lévő útszakasz átereszeinek a robbantását Arany János utászai végzik. Sürget bennünket, hogy menjünk már vissza, hiszen a parancs szerinti időnél már több mint egy órával tovább maradtunk. Éppen távbeszélőn beszélek az ezredparancsnoksággal, mikor az előttünk lévő hidacskát robbantják. A készülékkel én is felborulok a robbantás légnyomásától. Innen is azt a parancsot kapom, hogy most már azonnal induljunk Priehodra és az előtt foglaljunk védőállást. Az éjszaka hátralévő része menetben telik. Kihalt, üres az út. [...]

Április 1. *Húsvét első napja. Végigjárom a védőállást. Boldogabb ünnepeket kívánok bajtársaimnak. Mindenkinek sikerül bőséges ünnepi ebédet adni. Nagy a hó védőállásunk előtt, így csend van. Német összekötő tisztet kapunk Kurt Metzner feldwebel* személyében. Fiatal, szőke tisztjelölt, aki repülőtiszti iskolát végzett, de annyira nincs repülőgép, hogy a gyalogsághoz osztották be. [...]*

Április 4. *Éjjel egy órakor kezdjük meg a visszavonulást Hermanec felé. Esik az eső, olyan sötét van, hogy még az utat sem látjuk, csak botorkálunk. Felső-Hermanecen vasúti szerelvény vár. Berakodunk. Egymásra dőlve alszunk a teherkocsikban. Reggel öt órára beérkezik a szerelvényünk Horna-Stubnyára. Itt kivagonírozunk. A falu üres házaiban pihenünk délig. A falu lakosságát a németek kitelepítették nyugatra. Délután „riadó"! Gyalogmenetben megyünk Cremosne faluba és a falu déli részén lévő hegyvonulaton foglalunk védőállást. Beosztják hozzánk a gyalogos huszárszakaszt és ezekkel védőállást foglalunk Cremosne déli részén kb. 3 kilométer szélességben. A falu itt is üres, lakóit elköltöztették. A tanítói lakás teljesen berendezve, még nincs kirabolva, jó éjszakai szállást ad. Az éjszaka csendesen telik el. Egész éjszaka német hegyi csapatok vonulnak hátra a Vág völgye felé. Nagyon fáradtak vagyunk. Berendezkedünk, s pihenünk.*

---

* *Arany János* (Bodrogkisfalud, 1910., V. 21. – ?) százados. 1944 márciusától az 1945. április 6-7-i stubnyafürdői harcbeszüntetésig az 58/1. utászszázad parancsnoka volt.

** őrmester

VIII. A harcok beszüntetése Stubnyafürdő környékén (1945. április 4-7.)

A Besztercebányáról Hermanecen át északi irányban hátráló 24. gyaloghadosztály további feladata a felettes német XXIX. hadtestparancsnokság intézkedése szerint abban állt, hogy foglaljon el védőállást a *Teplice patak völgyében, Stubnyafürdő-Cremosne* vonalában, s ezzel *április 6-án* estig biztosítsa a német 101. vadászhadosztály kivonását, mely a magyar seregtest védelmi vonalán átvonulva a Kis-Fátra keleti vonulatán, Mosócz község környékén kerül új állásokba.[152] A feladat a kimerült, súlyos veszteségeket szenvedett csapatok csekély erkölcsi és fizikai ereje, a rájuk váró teljesen kiépítetlen állások és az ellenség túlereje miatt megoldhatatlan volt. A német csapatok eddigi szoros kötelékéből való kikerülés és a seregtest szinte valamennyi alakulatának egymáshoz közeli elhelyezkedése lehetőséget teremtett egy merész és kockázatos lépésre, nevezetesen egy előnyös feltételek melletti kiegyezésre az ellenséggel a megmaradt személyi állomány megóvása érdekében.

A 24. gyaloghadosztály több – alakulata sorsát magánviselő – fő- és vezérkari tisztjének fejében fordult meg a további értelmetlen harcból, s az előnytelen német szövetségből való kiválás gondolata. Ezen elhatározás értelmi szerzője *dr. Szilágyi Gábor* vezérkari százados[153], a seregtest anyagi vezérkari tisztje volt. Ő győzte meg ennek szükségességéről a 24. gyaloghadosztály ideiglenes parancsnokát, *Muzsay Ferenc* ezredest[154], valamint a sokáig ingadozó vezérkari főnökét, *Paduschitzky László* vezérkari századost[155], s ő ment át két kísérőjével parlamenterként *április 3-*

---

[152] *Dr. Szilágyi Gábor* vezérkari százados, a 24. gyaloghadosztály anyagi vezérkari tisztje korabeli feljegyzéseiből szerkesztett „Szolgálati napló" című összeállítása (1945. 01. 26. – 04. 17.) (másolata a szerzők birtokában) 24-25. old.

[153] *Dr Szilágyi Gábor* (Nyírbogát, 1913. VIII. 11. –) vezérkari százados. Tényleges katonai szolgálatra Nyíregyházára, a 12. gyalogezredhez vonult be 1931. július 20-án. Hivatásos tiszti állományba, mint főhadnagyot, 1938. december 10-én vették fel. 1942. október 1-én felvételt nyert a vezérkari tiszteket képző Hadiakadémiára, ahonnan – haditapasztalat szerzés céljából – november 1-én azonnal a doni hadszíntérre került. A 2. hadsereg 19. könnyű hadosztályánál látott el különféle tisztségeket, század- és zászlóaljparancsnok volt, illetve az I. a. (hadműveleti) osztályon is tevékenykedett. A hadműveleti területről visszatérve folytatta tanulmányait, melyet 1944. október 16-án abszolvált. Ezt követően ismét frontszolgálat következett. Előbb az 1. hegyi dandár hadműveleti vezérkari tisztje, majd 1945. január 28-tól a 24. gyaloghadosztály szintén hadműveleti, majd anyagi vezérkari tisztje volt.

[154] Lásd a 11. számú jegyzetet.

[155] *Paduschitzky László* (Budapest, 1913. X. 11. – Debrecen, 1967. XII. 28.) vezérkari százados. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1935. és 1939. között Miskolcon a 7. határőr kerület, ezt követően Kassán a 21. gyalogezred állományában látott el különféle csapattiszti tisztségeket. 1940 novemberében felvételt nyert a Hadiakadémiára, melyet 1943 szeptemberében végzett el. Ez idő alatt szolgált a 20. tábori tüzérosztálynál, illetve a Hadiakadémia egész állományával 1942 júliusa és szeptembere között a doni hadszíntérre is kikerült. 1943 októberében mint a vezérkarhoz beosztott tisztet a 24. gyaloghadosztályhoz helyezték át, melynek kötelékében 1944. március 15-től már mint vezérkari százados vonult el a galíciai hadszíntérre. 1944. április 2. és december 15. között az ungvári seregtest anyagi vezérkari tisztje, ezt követően 1945. április 6-ig a hadosztály vezérkari főnöke volt.

ról 4-re virradóan a kiegyezési ajánlattal a szemben álló román 1. lovashadosztályhoz is. Az ajánlat, melyet a zólyomi román hadosztály-parancsnokságon április 4-én szovjet részről végül is akceptáltak, a magyar csapatok számára az adott helyzetben előnyösnek tűnt: *a 24. gyalloghadosztály beszünteti a harcot, fegyverzetét és felszerelését megtartva átadásra kerül a Debrecenben működő ideiglenes magyar kormánynak, s a személyi állomány valamennyi tagja mentesül a hadifogság alól.*[156] Az 1944-45-ös kárpátoki, illetve magyarországi harcok alatt magát megadó, átálló kisebb-nagyobb magyar kötelékek közül a szovjet magasabb parancsnokságok egynek sem adták meg ezt a lehetőséget, hiszen valamennyien hadifogoly-, szerencsésebb esetben antifasiszta táborokba kerültek.

A megállapodásban rögzítettek gyakorlati kivitelezése, nevezetesen a német összekötő törzsek lefegyverezése, az esetleges német csapatátvonulások megakadályozására az utak és a vasútvonal lezárása, a tüzérség megtévesztő tüzelőállásváltoztatásának és látszat-tűzrajtaütéseinek megszervezése, majd a tüzérségi tűz beszüntetése, a csapatok zárt egységbe való csoportosítása, s végül a védőállások elé felzárkózott ellenséges alakulatok átengedése a seregtest hadműveleti területén – nem tűnt könnyű és kockázatmentes feladatnak. A környéken elhelyezkedő német csapatok összekötő törzseiken keresztül viszonylag gyorsan tudomást szerezhetek a tervezett akcióról. *Szende László* századosnak,[157] a 21. gyalogezred ezred 1. ezredsegédtisztjének, *Horváth Gyula* századosnak[158], a 21/I. zászlóalj parancsnokának, *Csikor Kálmán* századosnak[159], 12. gyalogezred ezred 1. segédtisztjének, *Buzsáky László* századosnak, a 24/I. zászlóalj parancsnokának, *Mara István* 24/I. zászlóaljbeli hadnagynak[160], s még több csapattisztnek a seregtestből elévülhetetlen

---

[156] *Dr. Szilágyi Gábor:* i.m. 29-38. old.

[157] *Szende László* (Balatonfüred, 1913. VI. 17. –) százados. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1935. október 1-től egészen 1943. január 18-ig a nagykanizsai 17. gyalogezred állományában szolgált. Először a 17/I. zászlóalj géppuskásszázadának szakaszparancsnoka, majd 1938. december 13-tól ezen alegység parancsnoka volt. Ez idő alatt – fenti beosztásában – 1942. április 15-től augusztus 13-i kostenkii sebesüléséig a doni hadszíntéren látott el frontszolgálatot. Sebesüléséből felépülve 1943. november 25. és 1944. április 30. között a 17. gyalogezred tartalékos tiszti iskolájának parancsnoki teendőit látta le, majd 1944. június 20-án a nagykanizsai gyalogezred ezred 1. segédtisztjeként vonult el a hadműveleti területre. 1944. október 30-ig volt ebben a beosztásban, utána a 24. gyalloghadosztály gyalogsági parancsnokának hadműveleti segédtisztje, majd 1945. január 28-tól a 21.gyalogezred ezred 1. segédtisztje volt. A 24. gyalloghadosztály 1945. április 6-7-i harcbeszüntetésének előkészítésében jelentős szerepet játszott.

[158] Lásd a 121. számú jegyzetet.

[159] *Csikor Kálmán* (Nemesböd, 1910. X. 17. – Pécs, 1989. VII.) százados. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1934. augusztus 20-tól az 5/I. zászlóaljnál, majd 1938. október 1-től az 5. gyalogezred ezredközvetlen nehézfegyverszázadban szolgált. 1943. február 1. és december 14. között az 5. gyalogezred ezredközvetlen aknavetőszázad parancsnoka, majd a soproni 4. gyalogezredhez helyezték át. 1944. június 20-án mint a 4. gyalogezred ezred 1. segédtisztje vonult el a hadműveleti területre, ahol 1944. szeptember 1. és 1945. április 6. között a 12. gyalogezred ezred 1. segédtisztje volt.

[160] *Mara István* (Magyarrégen, 1920. I. 29. –) hadnagy. A Ludovika Akadémia elvégzése után, 1943. augusztus 20-án a huszti 24/II. zászlóaljhoz került. Ezen alakulat 6. puskásszázadának parancsnokaként vonult el 1944 márciusában a galíciai hadszíntérre, ahol 1944. június 8-tól mint 24/8. puskásszázad-parancsnok, 1944. augusztus 18-tól pedig mint 24/5. puskásszázad-parancsnok tevékenykedett. 1944. december 15-én – szakaszparancsnoki beosztással – a 24/III. zászlóaljhoz vezényelték,

szerepe, s érdeme volt abban, hogy a vállalkozás kis veszteséggel, s a 24. gyaloghadosztály zömét érintve végül is sikerrel végződött.

1945. április 6-án – a harcok beszüntetésének tervezett napján – a 24. gyaloghadosztály alakulatai általában Stubnyafürdő körzetében, a Teplice patak völgyétől keletre helyezkedtek el. A seregtest déli szárnyán, észak-déli arcvonallal Cremosnetől délre, délkeletre a 21/I. zászlóalj, attól balra, Cremosnetől délkeletre, de már a szovjet 40. hadsereg 133. lövészhadosztályával szemben a 24/I. zászlóalj foglalt el védőállást. Parancsnokságuk, a 21. gyalogezred-parancsnokság ezredközvetlen alosztályaival *Háj* községbe települt. Az északi szárnyon, nyugat-keleti arcvonallal a 12. gyalogezred csapatai védekeztek. Ezredparancsnokságuk a hadosztály-parancsnoksággal együtt *Raksán* rendezkedett be, a 12/I. zászlóalj védőállásai pedig Háj községtől keletre létesültek. Mindkét gyalogezred alakulatainak különös gondot kellett fordítaniuk a fent említett községek felé vezető utak lezárására. A megmaradt saját és a hadosztályközvetlen páncéltörő lövegeket igyekeztek leginkább erre a célra felhasználni.

A seregtest tüzérsége és vonatalakulatai az akció sikeres végrehajtása szempontjából előnytelenebb körzetekbe települtek. A még harcba vethető tábori tüzérütegek a hadosztály-, illetve az ezredparancsnokságok vonalában voltak, a különböző vonatalosztályok és intézetek pedig a Teplice patak völgyében levő helységekben *Bodorován* és *Szent Mihályon* rendezkedtek be. Az utóbbi alakulatoknak április 6-án Szent Mihály, Raksa és Háj községeken át kellett volna előrevonulniuk az arcvonal irányába[161]. A tervezett vállalkozásról, annak lefolytatásáról csak a zászlóalj-, osztály- és ezredparancsnokok, illetve a hadosztály-parancsnokságba tartozó, „megbízhatónak ítélt" fő- és törzstisztek tudhattak, a csapat csak a bekövetkezett események előtt szerezhetett erről tudomást.

A román és szovjet csapatok színlelt támadásának tüzérségi előkészítését, majd megjelenésüket és átvonulásukat a magyar arcvonalon – a Mara István hadnagy vezette, második pontosított parlamenteri tárgyalást követően – április 6-án délután 6 órában jelölték meg.

A kelet-, illetve közép-európai időszámítás eltérésének figyelembe nem vétele, illetve egyéb technikai nehézségek miatt végül is a 21. gyalogezred két zászlóalja még április 6-án este, a 12. gyalogezredbeli és hadosztályközvetlen alakulatok viszont csak április 7-én hajnalban, s e nap folyamán szüntették be a harcot, s váltak ki véglegesen a német alárendeltségből. A vállalkozás, bármennyire is titokban és szervezetten folyt, a vonat- és a tüzérségi alakulatoknak, illetve a hadosztály-parancsnokságnak a visszavonulási parancs ellenére megkezdett előremozgásaira a németek felfigyeltek, s megpróbálták megakadályozni azokat. Különösen a seregtest vonatparancsnokságát és gépkocsioszlopát támadták meg, amely során az áp-

---

ahonnan a zászlóalj megszűnése után az átszervezett 24/I. zászlóaljba került. A stubnyafürdői 1945. április 6-7-i harcbeszüntetéskor az említett zászlóalj századparancsnoka volt.

[161] *Horváth Gyula* és *Szende László* (századosok), valamint *Nagy Lehel* (főhadnagy) szíves tájékozatása alapján; *Tóth Pál* (hadapród őrmester), 24. gyaloghadosztály üzemanyagoszlop parancsnok: „Élményeim a 24. honvéd hadosztályban 1944-45. Naplórészletek" (másolata a szerzők birtokában) 43-44. old.

rilis 6-i éjjeli tűzharcban *Kolossváry György* hadbiztos százados[162], a gyaloghadosztály vezető hadbiztosa is életét vesztette.[163]

A magyar csapatok kiválásának megakadályozása érdekében tett német erőfeszítések leginkább a kisebb vonat- és tüzérségi alakulatok esetében bizonyultak eredményesnek. Természetesen voltak olyan 24. gyaloghadosztálybeli alakulatok is, melyek annyira távol helyezkedtek el az arcvonaltól, hogy hírt sem szereztek a harc beszüntetésének tervéről, s voltak olyanok is, melyek eleve elvetették ezen vállalkozás végrehajtását. Elsősorban egyes vonat- és egyéb hadosztályközvetlen alosztályokra, s a seregtest kiképzőtáborára vonatkoznak ezen megállapítások.[164] Az egykori ellenség oldalára át nem került, s cseh, illetve morva területre visszavonult – *Krisanich Andor* ezredes[165] vezette – 24. gyaloghadosztálybeli csapattöredékek általában 1945. május 7-én és 8-én estek szovjet fogságba. Személyi állományukra – a cseh partizánmozgalomba való bekapcsolódásuk ellenére – kemény és kegyetlen szovjetunióbeli hadifogolyévek vártak.

Az ungvári seregtest harcot beszüntetett 2587 fős állománya előbb gyalogmenetben a Zólyom melletti *bucsai* táborba került, majd vasúton *Hajmáskérre* szállították. Fegyverzetük és felszerelésük nagy részét a román csapatok – az előzetes megegyezés ellenére – maguknak tartották meg, de a tüzérségi tűzben is számos anyagi eszköz semmisült meg. A 24. gyaloghadosztály parancsnoka, vezérkari főnöke, anyagi és hadműveleti vezérkari tisztje, tüzérségi parancsnoka, illetve *Hegedüs Flóris* és *Pongor Miklós* ezredesek,[166] ezredparancsnokok április 6. és 14. között több szovjet és román parancsnokságon fordultak meg. Több ízben hallgatták ki őket, majd Ceglédre, s később Hajmáskérre kerültek, ahol a seregtest átszervezését és felfegyverzését kellett előkészíteniük.

---

[162] *Kolossváry György* (Eger, 1910. IV. 20. – Raksa, 1945. IV. 7.) hadbiztos százados. Hivatásos katonai szolgálatát 1932. augusztus 20-án kezdte meg, s 1939. január 23-ig az egri 14. gyalogezredben szolgált. Ezt követően hadbiztosi tanfolyamra jelentkezett, melynek elvégzése után 1941. július 1-én a VII. hadtestparancsnokságra, hadbiztosi beosztásba került, 1944 márciusában mint a 24. gyaloghadosztály vezető hadbiztosa került ki a hadműveleti területre.

[163] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi összeállítás) 92-95. old.

[164] A 24. gyaloghadosztály híradó-, illetve utászzászlóaljának zöme, a VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteg, a 22/1. (*Kassay Albert* főhadnagy), a 22/2. (*Jóny Győző* főhadnagy) s a 24/1. (*Rátz János* százados) tüzérütegek, valamint a vonatalakulatok nagyobb része nem tudott, van nem akart 1945. április 6-7-én a harcból véglegesen kiválni.

[165] *Krisanich Andor* (Kaposvár, 1895. VI. 27. – Kaposvár, 1970.) ezredes. *„1944. november 2-án a 24. hadosztály harcfegyelem-biztosító parancsnokul rendeltettem ki és mint ilyen, a Tisza mentén (Pácin) harcoló hadosztályhoz vonultam be, ahol ezen minőségben 1945. április 7-ig teljesítettem szolgálatot. 1945. április 8-tól május 7-ig, orosz hadifogságba való jutásomig a 24. hadosztály parancsnoka voltam"* – olvasható tiszti személyügyi anyagához (HL.) csatolt önéletrajzában.

[166] *Pongor Miklós* (Miskolc, 1896. XI. 16. – Siófok, 1967. XII.) ezredes. 1941. szeptember 1. és 1944. augusztus 26. között mint a 26. határvadász zászlóalj parancsnoka két ízben került ki a hadműveleti területre, nevezetesen 1941. szeptember 1-től december 15-ig az orosz, 1944. augusztus 26-tól 1945. február 1-ig pedig az erdélyi és a felvidéki hadszíntereken tevékenykedett. Utolsó beosztása 1945. február 1-től 1945. április 6-ig tartott, a 24. gyaloghadosztály 21. gyalogezredének parancsnoki teendőit látta el.

A Hajmáskérre szállított 24. gyaloghadosztálybeli[167]személyi állomány képezte magvát a szerveződő magyar demokratikus hadsereg 5. hadosztályának. A debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány Németország elleni hadüzenete kapcsán felállított alakulat története azonban a rövid életű magyar népi demokrácia időszakába nyúlott át, amely egyúttal már egy újabb fejezetét képezte hadtörténelmünknek.

Visszaemlékezések

Részletek a 4/I. majd 12/I. zászlóalj harctéri naplójából:

Április 5. *Stubnyafürdő. Védőállásban vagyunk. A támpontok a reggeli órákban felvették egymással a kapcsolatot. Délelőtt nyugalom. 15.30-kor kb. 80 fős ellenséges csoport jelenik meg a műúton a vasútállomás környékén. Tüzérségünk lövi. Egyik része észak felé a másik dél felé behúzódott az erdőbe. 16 órakor a vasútállomás környékére érkezett kb. 4-500 fő ellenség. Hemzseg az ellenségtől az út környéke... 16.25-kor harcelőőrsünk a fűrészmalomtól az erős nyomásra visszajött... 19.30-kor támadja az ellenség a 2. számú támpontot (Mátyai őrmester). Támadásuk az elfoglalt 3. számú támpontról indult. A völgyben újabb erők jönnek. A támpontot az ellenség elfoglalja... 23.30-kor László hadnagy parancsra visszajön a 830. magassági pont előrenyúló nyúlványára 8 fővel. Ellenség a közelben, itt kb. 50 fő. Mind a négy támpontunkat elfoglalta az ellenség.*

Április 6. *5.30-kor megindított ellentámadásunk tért nyert. A négy támpontot visszafoglaltuk. 8 órakor régi főellenállási vonalunk ismét birtokunkban van. 11 órakor az elrendelt védelmi csoportosítást felvettük: 1. számú támpont a huszároké, 2., 3., és 4. számú támpont a mi zászlóaljunk védelmi területe... Egy szakasz zászlóaljtartalék harcálláspontunkon... Tegnap, illetve ma megint nagy volt a veszteségünk: 23 főt vesztettünk. 50 fő harcosból az is nagyon sok. Különben nagyon válságos a helyzet. A hadosztály ma hajnalban adott két utászszakaszt. Muzsay Ferenc ezredes, hadosztályparancsnok és Hegedűs Flórián ezredes ma éjjel kint jártak nálunk. „A 24. hadosztály becsülete forog kockán!" – mondták. Csepreghy hadnagy szervezte a támadást. Nagyon meg voltak vele elégedve. 19 órakor megkaptuk a parancsot a hátravonulásra. Kb. 10-15 km-es menet. Így szólt a parancs. Kimegyünk a Túróc völgyéből, talán sikerül a gyűrűből is kimenni. Nem kerülünk fogságba... 22 órakor bent vagyunk Raksa faluban. A telefonállásunk marad a falu végén. Olyan a hangulat, mintha valami készülne. Nekem nagyon gyanús a helyzet. Az ezredparancsnokság még akkor is Raksán van, amikor a leplező részek már leváltak az ellenségről. Ha a románok-oroszok megrohannak bennünket, mindnyájan fog-*

---

[167] 24. gyaloghadosztály története (szemtanúi emlékezés) 92-97. old.; *Szende László* és *Horváth Gyula* (századosok) szíves tájékoztatása alapján.

* *László Ferenc* (Bánlak, 1914. VI. 13. –) tartalékos hadnagy. Mint a 4/III. zászlóalj géppuskásszázadának szakaszparancsnoka került ki 1944. június 21-én a galiciai hadszíntérre. A 7. gyaloghadosztály alakulatainak a 24. gyaloghadosztály kötelékébe való beolvadása után, 1944 októberétől a 12/I. zászlóalj géppuskászázadában teljesített frontszolgálatot. Policskán esett szovjet fogságba 1945. február 12-én, ahonnan 1947. október 7-én tért vissza. A naplóban tévesen szerepel.

*ságba esünk... Bemegyünk az ezredparancsnokságra. Együtt a tisztikar. Nagy a titkolózás. Hegedűs Flórián ezredes, 12. gyalogezred-parancsnok előveszi a térképet és kiadja a parancsot: Új védőállásba megyünk... A teremben lévő két német tiszt elköszön. Mikor a németek elhagyták a termet, ezredes úr megáll a beszédével. Egy pillanatra hallgat és mondja: „Hadosztályunk ma éjjel átáll a Miklós-féle hadseregbez! A megegyezés az oroszokkal már megtörtént. A fegyvereket megtarthatjuk. Nem leszünk hadifoglyok!" Nagy csend, szinte hallani a zsebórák ketyegését. Mindenki lehajtott fejjel áll, vár. Vajon mi fog történni... Megyünk vissza egységeinkhez és tájékoztatjuk tisztjeinket, a legénységet. Én közlöm a zászlóaljjal a történteket. Embereinket váratlanul érte az esemény. Mindenki áll és parancsot nem teljesít senki. 24 órakor kimegyünk a temetődombra. Rettenetes hideg szél fúj. A hírek egymást kergették. Közben német páncélgépkocsi szalad be a faluba. Az ezredparancsnokság előtt megáll. SS századosok az őrséget lefegyverzik, bemennek a parancsnokságra és Hegedűs ezredest és Csikor századost** letartóztatják. Vári alezredes észrevette az SS-eket és Perger őrmesterrel, s a hírvivőkkel az őrt álló SS századost, s gépkocsivezetőt elfogják. Berohannak az ezredparancsnokságra és az ott lévő négy SS tisztet letartóztatják, elfogják. A zászlóalj egységeit, járműveit én vezetem be a Dolina patak völgyébe, ide követ bennünket a többi kisebb csoport és az ezredközvetlenek. Német tüzérség és harckocsik lövik erősen a Raksa, Stubnyafürdő, Háj, Cremosne községek területén lévő egyéb magyar egységeket.*

Április 7. *Györög-zászlóalj*** reteszel a németekkel szemben Raksa irányában, nehézfegyverekkel, tüzérséggel és aknavetőkkel, mi pedig a románok felé fordulunk. Jelszó: „Budapest, ne lőjj!" Kifekszünk az út mellé és ott várjuk a hajnalt. Ketten előremegyünk a románok elé. Közben jönnek a románok. Látják a nagy tömeget, csípőre tett géppisztollyal sietnek felénk... Rövidesen jön az ideiglenes fegyverletétel. Sorakozó hangzik és csörrennek a fegyverek. Garmadával áll ott pisztoly, géppisztoly, villámgéppuska, aknavető, gránátvető, páncéltörő ágyú stb... Szörnyű volt az elválás azoktól a bajtársaktól, akik minden rábeszélés ellenére, visszamentek a németekhez... Az ő elmaradásuk fájt a legjobban. Velük együtt töltöttünk egy esztendőt jóban-rosszban. Elszakadtak tőlünk, nem hitték el, hogy hazamegyünk és nem leszünk hadifoglyok. (Ők három év múlva kerültek haza a fogságból.) Sokáig ott fekszünk a zöld gyepen, várjuk az indulást. Gregus főhadnagy**** vezet bennünket az utolsó védőállásunkon keresztül. Elől a hadosztálytörzs és az ezred tisztikara, majd ugyanolyan sorrendben a zászlóaljak legénysége. Gyalogmenet Hermanecre (Hermándra). Összeszámoltak bennünket, az oszlop létszáma: 190 tiszt és 2300 honvéd. Hermanecen pihenő. Ott éjszakázik a legénység a moziban, egy kétemeletes*

---

* A debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány (kormányfő: *Miklós Béla*) Németország elleni, 1944. december 28-i hadüzenete kapcsán felállítandó demokratikus hadseregről van szó.

** *Csikor Kálmán* katonai pályafutását illetően lásd a 159. számú jegyzetet.

*** *Györög Mátyás* (Szombathely, 1914. IV. 15. – Budapest, 1993. I. 26.) főhadnagy. 1944. június 20-tól az 5/5. puskásszázad, majd októbertől a hadrendi számát megtartó 5/I. zászlóalj parancsnoka volt.

**** *Gregus István* (?, 1913. XII. 22. – ?) főhadnagy. 1945. január 21-én került a 12/I. zászlóaljhoz, előtte a 24. gyaloghadosztály harcfegyelem-biztosító századának egyik szakaszparancsnoka volt. A nyíregyházi zászlóaljban kezdetben a 2. puskásszázad parancsnoki teendőit látta el. Február 18. és 28. között, majd március 25-től a stubnyafürdői harcbeszüntetésig a 12/I. zászlóalj parancsnoka volt.

épületben, mi is ott. Egy fél kenyeret kaptunk. Ez volt az egész napi élelmünk. Legényem valahonnan rizst szerzett, azt főzte meg vacsorára.

Április 8. *Sorakozó 8 órakor. Összeszedjük az összes röplapot és a zászlóaljra vonatkozó összes írásokat. Le kell adni. Jó, hogy a naplókat a szabadságra menő honvédekkel folyamatosan hazaküldtem. Csak az utolsó hetek feljegyzései vannak nálam. Ezeket magamnál tartottam, nem adtam le. Sajnáltam nagyon a hadosztály újságjait, amelyek harcainkat örökítették meg. Nehezen váltam meg tőlük, egy részét elégettem, más részét a folyóba dobtam. 12 órakor indultunk Hermanecből. Menet Besztercebányára. Végig azon a úton, ahol előzőleg visszavonulási harcainkat vívtuk. Szomorú menet volt. Végig kellett hallgatni a lakosság megjegyzéseit, csúfolódásait. Katonasors. Besztercebányán a Tanítóképző Akadémián helyeztek el bennünket.*

Horváth Gyula százados:

Április 5. *Cremosne. Az éjszaka a faluban pihentünk, melynek lakosságát a németek előzőleg elköltöztették, így civileket nem látni. A falu nem nagy, de új, emeletes iskolája van, melyet a törzs emberei birtokba vesznek. Ott települnek a mögöttes parancsnoksággal bennünket összekötő távbeszélő állomások is, két magyar és két német. A zászlóalj harcálláspontja az első emeleten. Nagy üvegablakain szép a kilátás a Fátra erdős hegyeire. A falutól északkeletre a Nagy-Fátra havas hegycsúcsait még hó borítja, míg előttünk az alacsonyabb helyeken már elolvadt a hó, s az ideiglenes védővonalból jó a kilátás a völgyben futó vasút és műút területére. Kiépített védővonal itt nincs, csak a terep nyújtotta fedezékeket kihasználva, támpontokat létesítünk a falutól délre húzódó gerincen. [...] A védelem súlypontja a Besztercebányáról a Túróc völgyébe vezető műút mentén van. Ezen az úton vonultak vissza az éjjel a 101. német vadászhadosztály csapatai, hogy a Túróc völgyében Mosócz környékén felvételi állást foglaljanak.*

Tudomásunk szerint nekünk ezen a helyen április 6-án estig kellene kitartani, s azon az éjszakán visszavonulva a Vág völgyétől nyugatra lévő védőállást kell elfoglalni. Nem hiszem, hogy erre mi képesek lennénk az elmúlt hetek veszteségei után, hiszen már most is be vagyunk félig kerítve. A románok már teljesen felzárkóztak, s mivel ismerem embereimnek a hangulatát, a többségük inkább a hadifogságot vállalja, mint a további harcot. Ebben a töprengésemben ér az a telefonhívás, hogy az ezredtől az ezred 1. segédtiszt, Szende százados személyesen szeretne velem beszélni. Telefonon kér, hogy délután egy órára menjek ki Cremosne falunak a Háj község felé vezető kijáratához. Mivel fontos megbeszélnivalója van velem, csak egyedül menjek, sőt fegyvert sem vigyek magammal. Erre már mosolyognom kellett, mert rögtön kapcsoltam, hogy ők is az én elgondolásomon vannak. Tudtam, hogy a had-

---

* A *felvételi állás* a visszavonulás oltalmára szolgáló, a visszavonuló csapatok számára már előre kijelölt állás.

osztálytól parlamenterek mentek át a Münnich főhadnagy százada által tartott vonalon, ő nekem ezt másnap jelentette is. Azzal a biztos tudattal mentem a találkozóra, hogy csak arról lehet szó, hogy nagyobb kötelékben szüntetjük be a harcot. Ez reményt nyújt arra, hogy hazakerülhetünk. A megbeszélt időre kiérek a falu szélére, s mikor az utolsó házat is elhagyom, látom, hogy Szende százados 8-10 fő jól felfegyverzett emberrel a műúton vár. Előrejön és négyszemközt beszélgetünk. Kérdi, hogy mit szólok a kialakult helyzethez. Az utolsó napok felgyülemlett keserűségével elmondom, hogy a zászlóaljunk vesztesége 7 tiszt s több mint 100 fő, meddig akarjuk még folytatni ezt az esztelen harcot? Látom az arcán, hogy megkönnyebbül, s örömmel mondja, hogy „tudtam én, hogy te is velünk érzel, benned meg lehet bízni." Ezután rátér a lényegre. A hadosztály vezetői is felmérték a helyzetet. Ez az első alkalom, hogy a hadosztály együtt van. Végre alkalom nyílik arra, hogy elszakadva a németektől, sőt ha kell velük szembe is fordulva nem vonulunk vissza, helyben maradunk és átállunk a szovjet csapatokhoz. Dr. Szilágyi Gábor vezérkari százados**, Püspöki Ferenc szakaszvezető és annak unokaöccse Jakab Tibor őrvezető kíséretében, akik jól beszélnek románul, április 3-án éjjel átment a románokhoz azzal, hogy a szovjet csapatok parancsnokához kísérjék, mert a 24. hadosztály tisztjei által aláírt kérelmet akar eljuttatni a vezénylő tábornokhoz. Ebben az írásban az átállás időpontja április 6-án az esti órákban volt megjelölve, amikor vissza kellene ebből a védőállásból vonulni.*

Sajnos választ eddig nem kaptunk, ezért legkésőbb a holnapi napon egy újabb parlamentert kell átjuttatni, amely vázolja a jelenlegi helyzetet, viszi az átállásra legalkalmasabbnak tartott végleges időpont megjelölését és a lebonyolítás részleteire vonatkozó elképzeléseinket. Én vállaltam, hogy átjuttatom a vonalon a küldötteket. Megegyezünk, hogy mivel közöttünk németek is vannak, az előkészületeket az átállásra a legnagyobb titokban kell végrehajtani. Rögzítjük, hogy Cremosne szélén itt fogom várni őket április 6-án reggel, s rajtam kívül senki sem fog tudni a megbeszéltekről. Ezzel ők visszamentek Háj községbe, én pedig a törzsembez. Közöltem a segédtisztemmel, hogy a következő napra tervezett visszavonulással kapcsolatos teendőket beszéltük meg és végezzék a szokásos munkájukat.

A védőállásban a szokásos gyalogsági tűzharc folyt mind a két részről. Én pedig, míg a vonalban a szokásos ellenőrzéseket végeztem, lázasan készítettem a tervet magamban, hogy milyen parancsokat, mikor adok ki, hogy az átállás zökkenőmentesen, veszteség nélkül menjen végbe. Nehéz órák következtek. Abban biztos voltam, hogy a zászlóalj olyan összeforrt egység, mely a parancsnok kiadott parancsait maradéktalanul végre fogja hajtani. A fő gond, hogy e harcot úgy folytassuk az utolsó percig, hogy a közöttünk lévő németek meg ne sejtsenek valamit, mert akkor megtámadnak és különösen a hátsóbb helységekben lévő csapataink súlyos veszteséget szenvedhetnek. Mivel annyira kevesen vagyunk, hogy a kijelölt védővonalat csak a teljes létszám felhasználásával tudtam megszállni, tartalék nincs is, a harcálláspontomat a vonalhoz közelebb rendeztem be, Cremosne déli részén, a szélső házaknál.

---

* *Münnich Iván* (Debrecen, 1918. VI. 5. – 1994. IV. 10.) főhadnagy. 1944 márciusától december 26-ig a 21/5., azt követően 1945. árpilis 6-ig a 21/1. puskásszázad parancsnoka volt.

** *Dr. Szilágyi Gábor* vezérkari százados katonai pályafutását illetően lásd a 153. számú jegyzetet.

A törzs nagyobbik része az iskolában maradt. Utasítom az első vonalban lévő parancsnokokat, hogy nagyon takarékosan használják a lőszert, mert utánpótlásra nem számíthatnak. Az ütközetvonatot * *előrerendelem, hogy közelünkben legyen. Velünk szemben csak románok vannak, akik valószínűleg már tudva arról, hogy tárgyalásokat folytatunk az átállásról, nem erőltetik az előrenyomulást. Inkább csak gyalogsági tűzharc folyik mindkét részről. Az este a szokásos teendőkkel telik el. Vacsorát vitetünk az első vonalban levőknek, hírvivők jönnek, mennek. Környezetem semmiről nem tudva készül az éjszakai pihenésre, én viszont egész éjjel nyugtalanul várom, hogy nem jön-e üzenet dr. Szilágyi vezérkari századostól [...]*

Április 6. *Cremosne. Délelőtt, kb. 8-9 óra között a szomszéd 24/I. zászlóaljtól megérkezett Szende László százados és Mara István hadnagy*** *embereivel. A szigorú titoktartás miatt ott is csak a zászlóaljparancsnok tudott arról, hogy a mai napon beszüntetjük a harcot. Sőt, ő is csak ma reggel tudta meg Szende Lászlótól. Mara István hadnagy és emberei olyan eligazítást kaptak, hogy nálunk éjjel betörtek és ezt kell elreteszelni. Ők ezzel a paranccsal indultak hozzám útba. Cremosne szélső épületében hoztuk tudomására Mara Istvánnak, hogy neki, mivel jól tud románul, át kell menni a románokhoz Püspöki szakaszvezető és Jakab őrvezető társaságában. Ott fel kell venni a kapcsolatot az orosz parancsnoksággal, a részükre kért tájékoztatást meg kell adni, hogy a dr. Szilágyi Gábor vezérkari százados által letárgyalt feltételek alapján a mai napon megtörténhessen a hadosztály csapatainak átállása. [...] Mara ellenvetés nélkül, tudomásul vette a kapott parancsot, a vele jött embereket visszaküldte a 24/I. zászlóaljhoz. Velem és a két kijelölt kísérőjével elindultunk a mi zászlóaljunk védővonalához, ahol az én feladatom volt a zavartalan átjuttatásuk a románokhoz. Münnich Iván főhadnagy százada egy erdős tereprészen volt védelemben, előttük az ellenség felé lejtős hegygerinc, itt gondoltam, hogy a legkönnyebben át tudom juttatni Maráékat. Így is történt. A századnál azt a tájékoztatást adtam, hogy felderítésre küldöm ki a velem jötteket, akik majd ezen az úton jönnek vissza. Fokozottan figyeljenek, aki a megadott jelszóval és jelhanggal jelentkezik, azt azonnal hozzám kísérjék. Jelszó: Budapest, jelhang: bakancs. Ezen az érintkezési ponton a nap folyamán Püspöki szakaszvezető visszajött, majd újra átment, bonyolítva a román ezredparancsnokkal váltott üzeneteinket. [...] A zászlóaljnál továbbra sem tudtak az átállási tervünkről. Így történhetett meg, hogy a csoportosuló románokra az aknavető szakasz parancsnoka, Forgách Ferenc zászlós*** *, tudtom nélkül lövetett, s az majdnem a román ezredparancsnok törzsét találta el. A vonalban lévő embereink is tüzeltek a gyalogsági fegyverekkel, míg a „tüzet szüntess" parancsot el nem rendeltem. A megállapodás értelmében az átállás időpontja 18 óra. Nem tudtunk arról, hogy a szemben lévő román-orosz csapatok az időpontot 16 órára értik, ugyanis náluk az óra két órával előrébb járt. Ebből az időeltolódásból aztán a nap folyamán meglehetősen kellemetlen helyzet alakult ki. [...] Püspöki sza-*

---

* Az *ütközetvonat* hivatása általában azon szükségletek (lőszer, élelmiszer, műszaki és egészségügyi anyag) szállítása volt, melyek harc közben kellettek.

** *Mara István* hadnagy katonai pályafutására vonatkozólag lásd a 160. számú jegyzetet.

*** *Forgách Ferenc* (Kassa, 1908. VII. 21. – Budapest, 1994. V. 26.) tartalékos zászlós. 1944. április 4. és 1945. április 6. között a 21. gyalogezred ezredközvetlen aknavetős századának szakaszparancsnoka volt.

kaszvezető úgy 11 óra körül visszajött, jelentette, hogy Mara István hadnagy és Jakab őrvezető a románok kíséretében eljutottak a szovjet parancsnokságra. Ő itt tartja köztem és a szemben lévő román ezredparancsnok között az összeköttetést. Kérik a románok, hogy a megbeszélt időponthoz szigorúan tartsuk magunkat. Ekkor döbbentünk rá az időpont-különbözetre! A románok a nap további részében azt követelték, hogy szüntessük be a tüzelést, vonjuk vissza a vonalból az embereket, míg az ezredtől állandóan azt kaptam, hogy tartsam vissza a románokat, mert az idő előtt végrehajtott mozgást a németek észreveszik és megtámadják a hátsó alakulatainkat. [...] Az első vonalban tűzharcot vívó egységeimmel, illetve a román ezredparancsnok és köztem az összeköttetést tartó Püspöki szakaszvezetővel a kapcsolatot személyesen és távbeszélőn tartottam. Kora délután a románok egyre határozottabban kérik, hogy szüntessük be a tüzet, s a védőállásokból vonuljunk vissza a faluba. Nyomatékot adva a követelésüknek tüzérségi tüzet adnak le ránk. Délután három óra, amikor a vonalban lévőknek parancsot adok, hogy a tüzet szüntessék be és várják a következő parancsaimat. A küzdők vonalában némi zavart kelt a szokatlan parancs, mert látják, hogy a román csapatok gyülekeznek előre. Ezt jelentik és kérik az engedélyt, hogy tovább tüzeljenek az előrenyomulókra. Ők még nem tudják a megállapodást, csak a parancsokat hajtják végre. Valamit sejtenek, mert a bal szárnyon lévő egység parancsnkának, Bene Antal tartalékos hadnagynak; amikor távbeszélőn jelenti, hogy felzárkóztak a románok, s miért nem lőhetnek ebben az esetben sem, hallom a hangján, hogy megérti, mi következhet. Azt mondja, „igen értem és akkor mi legyen a mellettünk lévő németekkel?" Le kell őket fegyverezni, kapják a parancsot. Pattanásig feszülnek az idegeink. Salgó tartalékos hadnagy jelenti, hogy a faluban lévő németek, az összekötő tiszt, híradósok stb. lefegyverzése megtörtént. Távbeszélőn kapják a vonalban lévők a parancsot, hogy azonnal gyülekezzenek a faluban az iskola udvarán. Futva jönnek le a hegyoldalon. A románok nem lőnek! Megparancsolom, hogy fegyvereiket az udvar sarkában egy csomóban rakják le. [...] A rakéták fellövése után, amely azt jelentette a románoknak, hogy szabad az út, pár perc múlva a hegygerincen feltűnnek a felénk rohanó románok alakulatai. Csatárláncban, üvöltve rohannak a falu utcáin végig. Sokan vannak, közöttük az aknakereső rudakat magasan tartva műszakiak. Az iskola udvarán felsorakozva várunk. Nemsokára feltűnik törzsével az ezredparancsnok. Közben tájékoztattam a helyzetről a zászlóalj embereit. Ekkor tudták meg, hogy az egész 24. hadosztály beszüntette a harcot. Mindenki megkönnyebbülve veszi tudomásul a tényleges helyzetet. A felsorakozott embereim előtt tisztelegve üdvözlöm a román ezredparancsnokot, aki egy 50-60 év körüli ezredes. Az ő kívánsága volt az, hogy esetleges félreértések miatt, ideiglenesen a fegyvereinket rakjuk le. A megegyezés szerint fegyvereinket megtartva kerülünk hazaszállításra a magyar honvédséghez. Az előző órákban még egymással ellenségként szembenéző tisztek baráti megbeszélésre ülünk össze a tanítói lakásban. A román ezredparancsnok tolmácsa erdélyi, ma-*

---

* *Bene Antal* (Abony, 1919. XII. 11. –) tartalékos zászlós, majd hadnagy. 1944. február 18. és december 26. között a 21/6. század, azt követően 1945. április 6-ig a 21/2. század kötelékében teljesített frontszolgálatot mint szakaszparancsnok. A Don menti harcokban is mint a 21/II. zászlóalj egyik szakaszparancsnoka vett részt 1942. október 20. és 1943. július 8. között.

gyarul jól beszélő tiszt. A 10. gyalogezred, amely velünk szemben állt és most a vonalainkon tovább nyomult előre. [...]

A hadosztály két menetvonalon menetelt Zólyombucsára. Az egyik oszlop Besztercebányán át, míg a mi oszlopunk Körmöcbányán át ért a megadott gyülekezőhelyre, két napi menettel. A mi oszlopunk ért oda előbb. [...] A következő napokban a névjegyzékünk alapján megállapítottuk, hogy a zászlóalj minden tagja itt van. Erre az összetartásra nagyon büszke voltam, mert 13 tiszt és 243 fő honvéd, saját veszteség nélkül, élte át ezt a kritikus napot. [...]

Április 11-17. *Bucsa. Reggel sorakozó. Az egész hadosztály felsorakozik a falu melletti tisztáson. Az egységek díszoszlopban állnak fel, az arcvonal előtt a parancsnokok. Magasrangú orosz tisztek szemléje. Lóháton végigmennek az arcvonal előtt, majd hátulról is megnézve a csapatokat az arcvonal előtt, lóhátról rövid beszédet intéz hozzánk az orosz tábornok. Megdicséri a hadosztály katonás magatartását, s tolmács útján felolvassák Sztálin marsall hozzánk intézett parancsát, melyből nagy örömmel vesszük tudomásul, hogy mindnyájan szabadok vagyunk, a magyar hadsereg kötelékében veszünk részt a további küzdelemben. Boldogan lélegzünk fel, mert igazán csak most hisszük el, hogy nem kerülünk hadifogolytáborba...*

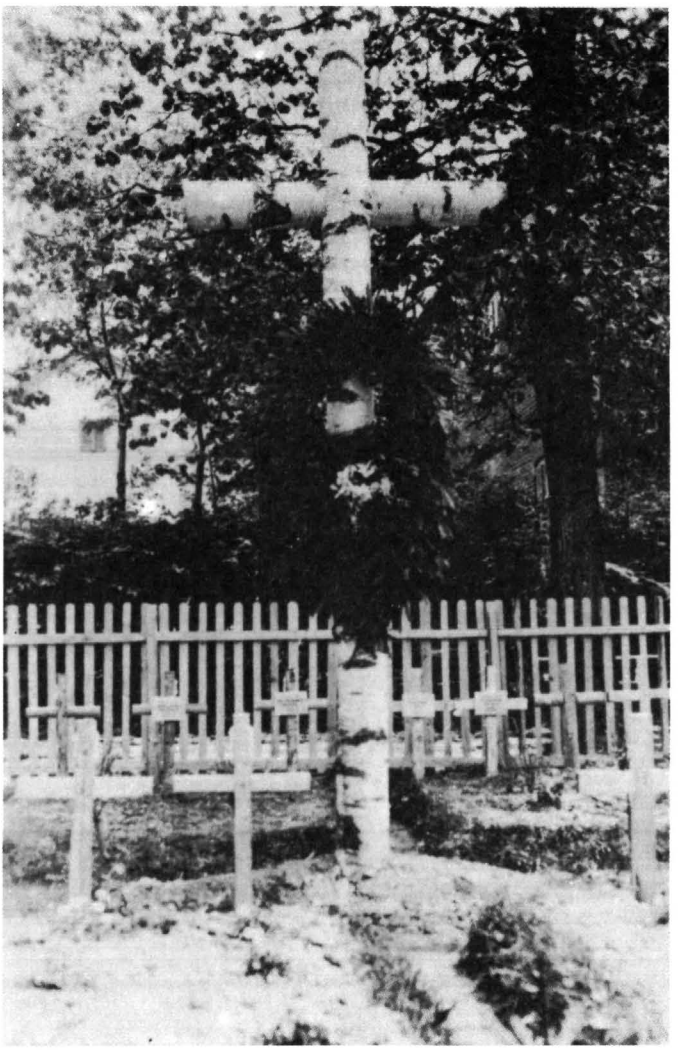

A 12. gyalogezred hősi halottainak sírkertje Sweity Jozefben.

MELLÉKLETEK

I. A m. kir. 24. gyaloghadosztály szűkebb tisztikara a galiciai hadszíntérrel való elvonulása előtt (1944. március)

A 24. gyaloghadosztály, illetve azon belül a 12. gyalogezred tisztikarának összeállítása a fennmaradt kevés és gyakran egymásnak ellentmondó személyi vonatkozású iratok, s szemtanúi emlékezések alapján készült, ennélfogva a parancsnoki kar valamennyi tagjának feltüntetése nem történhetett meg teljes mértékben.

Hadosztálytörzs:

Parancsnok: Pintér Aladár vőrgy.
Vezérkari főnök: Lajtos Árpád vk. őrgy.
Gyalogsági parancsnok: Budaházy Mihály vőrgy.
Gyalogsági parancsnok, beosztott vezérkari tiszt: Stojalowsky László vk. szds.
I.a. (hadműveleti) vk. tiszt: Győry Lajos vk. szds.
I.b. (felderítő) vk. tiszt: Jászay Ferenc vk. szds.
I.c. (anyagi) vk. tiszt: Paduschitzky László vk. szds.
Tüzérségi parancsnok: Dérföldy Sándor ezds.
Híradó parancsnok: Szepes Gyula alez. (hadifogság: 1945. V. 11.)
Műszaki parancsnok: Martzy László alez. (hadifogság: 1945. V. 7.)
Vezető hadbiztos: Kolossváry György hbs. szds. (elesett: 1945. IV. 7.)
Tábori bíróság: dr. Koncz Antal hb. szds.
dr. Csorba Ferenc hb. szds.
IV.d. (személyügyi) osztály: Sombor Egon alez.
Vezető orvos: dr. Juhász András o. alez.
Vezető állatorvos: dr. Fodor Lajos áo. szds.
Csendőr osztag parancsnok: Zajzon Jenő cső. szds.
Törzsszázad parancsnok: Gruber Hugó alez.

Hadosztályközvetlen alakulatok:

24. híradó-zászlóalj:
Parancsnok: Szepes Gyula alez. (hadifogság: 1945. V. 11.)
24/1. hír. szd.: Sztramszky István fhdgy.
24/2. hír. szd.: Takács Árpád fhdgy.

24. felderítő-osztály:
Parancsnok: Nagy Géza III. alez. (hadifogság: 1945. V. 9.)
24/1. kp. szd.: Marton Lóránd szds. (seb.: 1944. IX. 1.)
24/2. kp. szd.: Majláth György fhdgy.
24. hu.szd.: Bárdió Sándor alez.
Árkászszakasz: Kelemen Lehel fhdgy. (hadifogság: 1944. XI. 26.)

Híradó-szakasz: Péter Ferenc psz. hdgy.
Aknavető szakasz: Csucs János t. fhdgy.
Páncéltörő ágyús szakasz: Csengery Károly tsz. zls.
Páncélgépkocsi szakasz: Kádár Géza tsz. zls.

VIII. önálló légvédelmi gépágyús üteg: Vízy László szds.

24. tüzérmérő szd.: Zombory Rónay István szds.

22. tábori tüzérosztály:
Parancsnok: Saáry István ezds.
22/1. üpk.: Kassay Albert fhdgy. (hadifogság: 1945. V. 8.)
22/2. üpk.: Soósvári Ferenc szds.
22/3. üpk.: Szentpétery Szabó Attila fhdgy.

23. tábori tüzérosztály:
Parancsnok: Besenszky Gábor alez.
23/1. üpk.: Réti Béla szds.
23/2. üpk.: Náday Zoltán fhdgy.
23/3. üpk.: Fenyvesi Rezső szds.

24. tábori tüzérosztály:
Parancsnok: Gergelyfi Imre ezds.
24/1. üpk.: Rátz János szds. (hadifogság: 1945. V. 7.)
24/2. üpk.: Lugosy László szds.
24/3. üpk.: Göttmann Ferenc szds.

78. tábori tüzérosztály:
Parancsnok: Mogyoróssy László alez.
78/1. üpk.: Jóny Győző fhdgy. (hadifogság: 1945. V. 9.)
78/2. üpk.: Kovács Sándor fhdgy.
78/3. üpk.: dr. Kiss Sándor t fhdgy.

58. utászzászlóalj:
Parancsnok: Martzy László alez. (hadifogság: 1945. V. 7.)
58/1. u. szd.: Arany János szds.
58/2. u. szd.: Takács Sándor szds.
58/3. u. szd.: Révász József fhdgy. (elesett: 1945. I. 18.)

24. vonatosztály: Récsey Géza őrgy.
24. egészségügyi oszlop: dr. Csizy István o. őrgy.
24. műszaki oszlop: Szucsák Elemér t. fhdgy.

12. gyalogezred: lásd: II. sz. melléklet

21. gyalogezred:
Parancsnok: Szekeres Géza ezds.
Ezred 1. segédtiszt: Solymos László fhdgy. (seb.: 1944. VII. 26.)
Ezred anyagi tiszt: Ősze Sándor gt. őrgy.
Ezred vezető orvos: dr. Gyenes Lajos o. fhdgy.
Ezred vezető állatorvos:
Ezred csapatcsendőr tiszt:
Ezred tábori lelkészek: Vanyó Ernő t. táb. lelkész
Tóth Béla t. táb. lelkész
Ezred vonatparancsnok:

Ezredközvetlen alakulatok:

Páncéltörő ágyús század: Jávorkai Imre hdgy.
Aknavető század: Násfay Gábor fhdgy. (seb.: 1944. VII. 26.)
Árkászszakasz: Békési Mihály fhdgy.
Huszárszakasz: Hering János t. zls.
Távbeszélő szakasz:

21/I. zászlóalj:
Parancsnok: Tóth Jenő alez. (megsérült: 1944. IV. 25.)
Segédtiszt: Lazarovics Antal hdgy. (seb.: 1944. VII. 29.)
GH főnök:
Vezető orvos:
Távbeszélő szakaszparancsnok:
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok: Jarábek László t. zls.
Vonatparancsnok: Salgó Andor t. hdgy.
Puskás (lövész) századparancsnok:
21/1. szd.: Bárczy Miklós szds. (beteg: 1944. X. 16.)
21/2. szd.: Bán Ödön szds.
21/3. szd.: Nagy Lehel hdgy.
Géppuskásszázad parancsnok: Gömöry István fhdgy. (elesett: 1945. I. 2.)

21/II. zászlóalj:
Parancsnok: Lakatos Géza őrgy.
Segédtiszt: Majthényi Lajos hdgy. (seb.: 1944. IV. 25., VII. 26.)
GH főnök: Tóth Gusztáv t. zls.
Vezető orvos: dr. Vogel István t. o. zls.
Távbeszélő szakaszparancsnok: Medic József t. hdgy.
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok: Tiba Zoltán t. zls.
Vonatparancsnok: Zentai Alfréd t. hdgy.
Puskás (lövész) századparancsnokok:

21/4. szd.: Szakkay András fhdgy. (elesett: 1944. X. 9.)
21/5. szd.: Münnich Iván fhdgy.
21/6. szd.: Halász Miklós fhdgy.
Géppuskásszázad parancsnok: Rakonczay László fhdgy. (seb.: 1944. VII. 26.)

21/III. zászlóalj:
Parancsnok: Bódi Antal szds.
Segédtiszt:
GH főnök:
Vezető orvos: dr. Bleyer János t. o. zls.
Távbeszélő szakaszparancsnok: Csikós (Csikkás) Lajos t. zls. (seb.: 1944. V. 2.)
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok:
Vonatparancsnok: Sebes István t. hdgy.
Puskás (lövész) századparancsnokok:
21/7. szd.: Türje Miklós hdgy. (seb.: 1944. XI. 29.)
21/8. szd.: Asztalos Aladár hdgy. (seb.: 1944. V. 2., VII. 27.)
21/9. szd.: Csatády Ignác hdgy. (seb.: 1944. VII. 26.)
Géppuskásszázad parancsnok:

24. gyalogezred:

Parancsnok: Virágh István ezds. (seb.: 1944. IV. 30.)
Ezred 1. segédtiszt: Mészáros Sándor szds. (elesett: 1944. VII. 25.)
Ezred anyagi tiszt: Golarz Ferenc szds.
Ezred GH főnök:
Ezred vezető orvos: dr. Szél János o. szds.
Ezred vezető állatorvos:
Ezred csapatcsendőr tiszt: Ács Géza fhdgy. (seb.: 1944. VII. 29.)
Ezred tábori lelkész: Solymár János t. ref. táb. lelkész
Ezred vonatparancsnok:

Ezredközvetlen alakulatok:
Páncéltörő ágyús század: Korchma József szds. (seb.: 1944. VII. 29.)
Aknavető század:
Árkászszakasz:
Huszárszakasz:
Távbeszélő szakasz: Ádám Zoltán fhdgy.

24/I. zászlóalj:
Parancsnok: Sipos Lajos őrgy., majd 1944. márc. 28-tól Boldogh Gyula szds. (eltűnt: 1944. IV. 27.)
Segédtiszt: Havasi Antal t. zls.
GH főnök: Gécs Sándor gt. hdgy.
Vezető orvos: dr. Csóványos László t. o. hdgy.

Távbeszélő szakaszparancsnok:
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok:
Vonatparancsnok:
Puskás (lövész) századparancsnokok:
24/1. szd.: Komjáthy Tihamér hdgy. (seb.: 1944. IV. 26.)
24/2. szd.: Sárkány József fhdgy.
24/3. szd.: Deli Ferenc szds (hadifogság: 1945. I. 18.)
Géppuskásszázad parancsnok: Russay Tamás hdgy. (seb. 1944. XII. 12.)

24./II. zászlóalj:
Parancsnok: dr. Rankay József alez. (seb.: 1944. IV. 27.)
Segédtiszt: Török Henrik t. zls.
GH főnök:
Vezető orvos:
Távbeszélő szakaszparancsnok:
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok: Ferentzy Sándor hdgy. (seb.: 1944. IV. 27.)
Vonatparancsnok:
Puskás (lövész) századparancsnokok:
24/4. szd.: Csiszár Géza fhdgy.
24/5. szd.: dr. Égeni János szds. (eltűnt: 1944. IV. 27.)
24/6. szd.: Mara István hdgy.
Géppuskásszázad parancsnok: Dobozy Illés fhdgy. (seb.: 1944. IV. 27.)

24./III. zászlóalj:
Parancsnok: Kovách László őrgy. (elesett: 1944. V. 11.)
Segédtiszt: dr. Békés János t. fhdgy. (hadifogság: 1945. V. 9.)
GH főnök: Újvári Béla t. fhdgy.
Vezető orvos:
Távbeszélő szakaszparancsnok:
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok:
Vonatparancsnok:
Puskás (lövész) századparancsnokok:
24/7. szd.: Varga Pál fhdgy. (seb.: 1944. VI. 7.)
24/8. szd.: Kocsondy Zoltán hdgy. (elesett: 1944. V. 3.)
24/9. szd.: Boldogh István t. fhdgy. (seb.: 1944. V. 11.)
Géppuskásszázad parancsnok: Rér Sándor szds. (elesett: 1944. VII. 12.)

II. A magyar királyi II. Rákóczi Ferenc 12. honvéd gyalogezred elvonuló tisztikara (1944. március)

Ezredtörzs, ezredközvetlen alakulatok:

Ezredparancsnok: Muzsay Ferenc ezds.
Ezred 1. segédtiszt: Huszár László szds. (seb.: 1945. I. 12. Várhosszúrét)
Ezred 2. segédtiszt: dr. Szabadkai Gyula t. zls.
Ezred anyagi tiszt: Gévay Gyula gt. szds. (seb.: 1945. I. 22. Rozsnyó)
Ezred GH főnök: Suba Pál gt. fhdgy.
Ezred vezető orvos: dr. Hudáky Gyula t. o. fhdgy.
(seb.: 1944. IV. 24. Swiety Jozef)
Ezred vezető állatorvos: dr Becsky András t. áo. hdgy.
Ezred csapatcsendőr tiszt: Szüle László fhdgy.
Ezred római katolikus tábori lelkész: Büdi Ferenc t. táb. lelkész
Ezred református tábori lelkész: Nagyváthy József t. táb. lelkész
Vonatparancsnok: Németh Géza t. fhdgy.
Ezredközvetlen aknavető századparancsnok: Gyűrűs János fhdgy.
(seb.: 1944. IV. 24. Brodki, VII. 24. Swiety Jozef)
Aknavető szakaszparancsnok: Andersen László t. zls. (beteg: 1944. X.)
Ezredkövetlen páncéltörő ágyús századparancsnok: Radimetzky Endre szds.
(seb.: 1944. V. 6 Swiety Jozef, elesett: 1944. VII. 24. Swiety Jozef)
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok: Balla Ferenc t. zls. (seb.: 1944. IV. 27.)
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok: Téglási Mihály t. zls.
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok: Mohácsy Ferenc t. zls. (seb.: 1944. IV. 27.)
Lovasszakasz parancsnok: François József t. zls.
Távbeszélő szakaszparancsnok: Buday László fhdgy.
(elesett: 1944. VII. 27. Dora)

12/I. zászlóalj:

Zászlóaljparancsnok: Ilonkay József alez. (beteg: 1944. V. 27.)
Segédtiszt: Ungvári Géza t. fhdgy:
Zászlóalj vezető orvos: dr. Papp György t. o. zls.
Távbeszélő szakaszparancsnok: Selmeczy István t. hdgy.
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok: Bácskai László t. zls.
Aknavető szakaszparancsnok: Boros István t. zls. (seb.: 1944. IV. 26. Rakowczyk)
Puskás (lövész) századparancsnok:
12/1. szd.: Ubrizsy József t. fhdgy. (seb.: 1944. V. 6. Swiety Jozef)
12/2. szd.: Boskó Károly fhdgy. (seb.: 1944. IV. 24. Swiety Jozef)
12/3. szd.: Bálint Ferenc szds. (beteg: 1944. IX. 29.)
Géppuskásszázad parancsnok: Metti Sándor psz. fhdgy.

Szakaszparancsnokok:

Garadnay Antal hdgy. (seb.: 1944. V. 6. Swiety Jozef)
Szidor Jenő hdgy. (sérült: 1944. IV. 27.)
Rétlaky László psz. hdgy. (seb.: 1944. IV. 24. Swiety Stanslaw; VIII. 6.)
Hankó László t. hdgy. (seb.: 1944. V. 6.)
Kerékgyártó Károly t. hdgy. (seb.: 1944. IV. 26. Skopowka)
Melegh Károly t. hdgy. (seb.: 1944. IV. 24. Swiety Jozef)
Szily Zoltán t. hdgy. (eltűnt: 1944. VI. 20.)
Kádár Dezső t. zls.
Kolozsvári László t. zls.
Kun Gergely t. zls. (seb.: 1944. V. 11.)
Ludányi Béla t. zls. (seb.: 1944. V. 6.)
Marczinka Dezső t. zls. (seb.: 1944. IV. 27. Rakowczyk)
Mihalovics Jenő t. zls. (elesett: 1944. VII. 26. Delatyn)
Pitz József t. zls. (seb.: 1944. V. 6.)
Sümeghy László t. zls. (elesett: 1944. V. 11. Brodki)
Székesváry Béla t. zls. (seb.: 1944. IV. 24.)

12/II. zászlóalj:

Parancsnok: Veresváry László alez. (beteg: 1944. VI.)
Segédtiszt: Szentmiklóssy Zoltán t. zls.
Zászlóalj vezető orvos: dr. Markóczy Ervin t. o. hdgy. (seb.: 1944. IV.)
Távbeszélő szakaszparancsnok: Sefcsik Antal t. zls.
(elesett: 1944. XII. 15. Sárospatak)
Aknavető szakaszparancsok: Bögös Mihály t. hdgy. (seb.: 1944. V. 6.)
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok: Pelle János fhdgy.
Puskás (lövész) századparancsnokok:
12/4. szd.: Gereőffy Gyerő hdgy. (seb.: 1944. IV. 25. Swiety Stanislaw)
12/5. szd.: Győrvári Ottó hdgy. (elesettÉ 1944. IV. 25. Bredtheim)
12/6. szd.: Jenkei János t. fhdgy. (seb.: 1944. IV. 25. Swiety Stanislw)
Géppuskásszázad parancsnok: Kolarovics Lajos (seb.: 1944. IV. 24. Bredtheim)

Szakaszparancsnokok:

Albert Béla tsz. hdgy. (seb.: 1944. V. 3. Pohary)
Dr. Berzeviczy Endre t. hdgy. (seb.: 1944. V. 3. Pohary)
Mátyás István t. hdgy. (seb.: 1944. V. 7.)
Nizsalóczki Mihály t. hdgy. (seb.: 1944. IV. 25. Swiety Jozef, 1945. I. 15.
Szilicei-fennsík)
Oláh Gy. Albert t. hdgy. (seb.: 1944. V. 6. Skopowka)
Bereczkey Emil t. zls. (seb.: 1944. IV. 25. Swiety Stanislaw)
Gróf Antal t. zls. (elesett: 1944. IV. 27. Skopowka)

Jobban János t. zls. (seb.: 1944. V. 14.)
Kiss Béla Alfonz t. zls. (elesett: 1944. IV. 26. Swiety Stanislaw)
Malomhegyi Rezső t. zls. (elesett: 1944. IV. 25. Swiety Stanislaw)
Sáros Lajos t. zls. (seb.: 1944. IV. 28.)
Dr. Szász János t. zls. (seb.: 1944. VI. 9.)

12/III. zászlóalj:

Parancsnok: Sándor Zoltán alez. (beteg: 1944. V. 4.)
Segédtiszt: Andorffy Pál t. zls. (seb.: 1944. V. 3. Brodki, 1945. I. 18. Várhosszúrét)
Zászlóalj vezető orvos: dr. Péchy Dezső t. o. zls.
Aknavető szakaszparancsnok: Györe János t. zls. (seb.: 1944. IV. 27.)
Páncéltörő ágyús szakaszparancsnok: Vincze László hdgy. (seb.: 1944. IV. 29.)
Puskás (lövész) századparancsnokok:
12/8. szd.: Sziklay István fhdgy. (seb.: 1944. V. 3.)
Toronyai Károly szds. (sérült: 1944. IV. 29.)
Varga Zoltán fhdgy. (seb.: 1944. VII. 23. Brodki)
Géppuskásszázad parancsnok: Pataky Gyula fhdgy. (seb.: 1944. V. 4.)

Szakaszparancsnokok:

Zakariás Jenő hdgy. (sérült: 1944. IV. 24.)
Kárászi Miklós t. fhdgy. (seb.: 1944. IV. 26.)
Szilvássy Gyula t. fhdgy.
Morbitzer Viktor t. hdgy. (seb.: 1944. IV. 27.)
Bereczky Imre t. zls. (seb.: 1944. IV. 27. Bredtheim, elesett: 1944.VI.16. Brodki).
Éliás Gyula t. zls.
Fedák László t. zls. (seb.: 1944. V. 11. Slobodka Lesna)
Fitos Árpád t. zls. (seb.: 1944. IV. 29.)
Jankovics Jenő t. zls. (seb.: 1944. IV. 25.)
Dr. Karsay Károly t. zls. (seb.: 1944. V. 7.)
Kiss Béla t. zls. (elesett: 1944. IV. 24.)
Kosztolányi László t. zls. (seb.: 1944. IV. 25., hadifogság: 1944. X. 23. Munkács)
Máté Sándor t. zls. (seb.: 1944. VI. 9.
Pásztói László t. zls. (elesett: 1944. IV. 24. Swiety Jozef)
Szántó Zoltán t. zls. (elesett: 1944. IX. 29. Aklos-hágó)
Szikszay Elek t. hdgy. (seb.: 1944. IV. 27. Pohary)

Pótlásként kivezényeltek:

Hegedűs Flóris (Flórián) ezds. 1944. VIII. 21. – X. 22-ig, ill. 1944. XII. 4. – 1945. IV. 6. 12. gy. epk.
Maár Gyula őrgy., 12/III. zászlóaljparancsnok 1944. VII. 27-től (beteg: 1945. I. 8.)
Albrecht Antal szds., 1944. V-tól 12/II. zlj., majd 12/9. szd. pk.

(elesett: 1944. XII. 26. Rozsnyó)
Vihar Béla szds. 1945. I. 1. – 12. 12/4. szd. pk., 1945. I. 12. – 18. 12/II. zlj. pk. (seb.: 1945. I. 18.)
Varga Géza fhdgy., 12/II. zlj. gp. szd. pk. 1944. V. 1-től (hadifogság: 1944. VII. 24. Wisniowcze)
Végh László fhdgy. szd. pk. 1944. VI. 1-től (seb.: 1944. X. 30. Ilk)
Csóka Béla tsz. psz. fhdgy., szd. pk. (elesett: 1944. VII. 27. Dora)
Magyar József László tsz. psz. fhdgy., szd. pk. (elesett: 1944. VII. 27. Dora)
Remes József psz. fhdgy. 12/III. zlj. pct. á. szpk. 1944. VI. 1-től (elesett: 1944. X. 24. Huszt)
Cinder György t. fhdgy. 12/II. zlj. gp. szakasz- majd szd. pk. 1944. VI. 20-tól
Dr. Szepessy Barna t. o. fhdgy., zlj. vez. o. 1944. IX. 9-től
Tamási László t. hdgy. 12/I. távb. szpk. 1944. V-tól (hadifogság: 1945. III. Besztercebánya)
Barth István t. zls. 12/II. pct. á. szpk. 1944. IV. 25-től
Fenyvesi József t. zls. gp. szd. pk. 1944. V. 9-től VI 9-ig
Krebs János t. zls. szpk. 1944. VI. 1-től
Lukács László t. zls. szpk. 1944. VI. 1-től
Mekis Márton t. zls. szpk. 1944. V. 20-tól
Molnár Károly t. zls. szpk. 1944. V. 20-tól
Rácz János t. zls. szpk. 1944. VI. 1-től
Sőreghy Viktor t. zls. 12/III. zlj. szpk. 1944. VI. 1-től
Dr. Zalán Károly t. zls. 12/III. zlj. szpk. 1944. VI. 1-től (seb.: 1944. XI. 20.)
Zámbó István t. zls. szpk. 1944. VI. 1-től

III. Változások a m. kir. 24. gyaloghadosztály magasabb parancsnoki beosztásaiban (1944. március – 1945. április)

Hadosztálytörzs:

Parancsnok:
Pintér Aladár vőrgy. (1944. III. – VI. 1.)
Markóczy János vőrgy. (1944. VI. 1. – IX. 27.)
Osztovics Ferenc ezds. (1944. IX. 28. – X. 12.)
Karlóczy Ferenc vk. ezds. (1944. X. 12. – X. 16.)
Tarnaváry Árpád vőrgy. (1944. X. 16. – X. 23.)
Keresztes Gyula vk. ezds (1944. X. 23. – 1945. I. 31.)
Rumy Lajos ezds (1945.I. 31. – IV. 1.)
Muzsay Ferenc ezds. (1945. IV. 1. -IV. 7.)

Vezérkari főnök:
Lajtos Árpád vk. őrgy. (1944. III. – VII. 15.)
Farkas Endre vk. őrgy. (1944. VII. 16. – VIII. 21.)

Várkonyi László vk. őrgy. (1944. VIII. 22. – XI. 3.)
Barra Zsigmond vk. őrgy. (1944. XI. 4. – XI. 25.)
Paduschitzky László vk. szds. (1944. XI. 26. – 1945. IV. 6.)

Gyalogsági parancsnok:
Budaházy Mihály vőrgy. (1944. III. – VIII. 4.)
Deák Ferenc vk. ezds. (1944. VIII. 4. – VIII. 15.)
Czech Vilmos vk. ezds. (1944. VIII. 16. – X. 22.)
Hegedüs Flóris (Flórián) ezds. (1944. X. 22. – XII. 3.)
Muzsay Ferenc ezds. (1944. XII. 4. – 1945. IV. 1.)

Tüzérségi parancsnok:
Dérföldy Sándor ezds. (1944. III. – 1945. I. 6.)
Gergelyfi Imre ezds. (1945. I. 6. – 1945. IV. 7.)

Híradó parancsnok:
Műszaki parancsnok:

Hadosztályközvetlen alakulatok:

24. híradó-zászlóalj:
24. felderítő-osztály:

VII. önálló légvédelmi gépágyús üteg:
Vizy László szds. (1944. III. – XI. 30.)
Kérészi István fhdgy. (1944. XI. 30. – 1945. V. 8.)

24. tüzérmérő század:
Varga Ottó fhdgy. (1944. X. – XI.)

22. tábori tüzérosztály:
Saáry István ezds. (1944. III. – X. 1.)

23. tábori tüzérosztály:
Besenszky Gábor alez. (1944. III. – 1945. I. 11.)
Istvánffy Béla szds. (1945. I. 11. – III. 27.)

24. tábori tüzérosztály:
Gergelyfi Imre ezds. (1944. III. – VIII. 1.)
Leszák Lajos alez. (1944. VIII. 1. – 1945. II. 28.)

78. tábori tüzérosztály:
58. utászzászlóalj:
24. vonatosztály:

12. gyalogezred:

Ezredparancsnok: Muzsay Ferenc ezds. (1944. III. – VIII. 1.)
Huszár László őrgy. (1944. VIII. 1. – VIII. 20.)
Hegedűs Flóris (Flórián) ezds. (1944. VIII. 20. – X. 23.)
Vári Ferenc őrgy. /1944. XI. 1-től alez./ (1944. X. 23. – 1945. I. 21.)
Hegedűs Flóris (Flórián) ezds. (1945. I. 21. – IV. 7.)

12/I. zászlóalj:
Ilonkay József alez. (1944. III. – V. 25., megbetegedett)
Bálint Ferenc szds. (1944. VI. 3. – VII. 6.)
Boskó Károly fhdgy. (1944. VII. 6. – IX. 1.)
A 4. gyalogezredbeli állománnyal való feltöltés után a zászlóalj eredeti hadrendi száma 12/III. zászlóaljra változott, s a 4/I. zászlóalj megmaradt része vette fel 1944. október 22-én a 12/I. hadrendi számot.
Vári Ferenc őrgy. – amíg a zászlóalj 4/I. hadrendi számon szerepelt.
Szüle László szds. (1944. X. 22. – XII. 22.)
Virágh Emil fhdgy. (1944. XII. 22. – XII. 29.)
Szüle László szds. (1944. XII. 29. – 1945. II. 18.)
Gregus István fhdgy. (1945. II. 18. – II. 28.)
Bódi Antal szds. (1945. II. 28. – III. 8.)
Szüle László szds. (1945. III. 8. – III. 25.)
Gregus István fhdgy. (1945. III. 25. – IV. 7.)

12/II. zászlóalj:
Veresváry László alez. (1944. III. – VI.)
Albrecht Antal szds. (?)
Albert János szds. (? – 1944. VII. 27., elesett)
Szüle László szds. (1944. VII. 27. – IX. 10.)
Huszár László őrgy. (1944. IX. 10. – 1945. I. 12., megsebesült)
Vihar Béla szds. (1945. I. 12. – I. 18., megsebesült)
Pelle János fhdgy. (1945. I. 18. – IV. 6.)

12/III. zászlóalj:
Sándor Zoltán alez. (1944. III. – V. 4., megbetegedett)
Radimetzky Endre szds. (1944. V. 4. – V. 6., megsebesült)
Toronyai Károly szds. (1944. V. 6. – V. 30., megsebesült)
Radimetzky Endre szds. (1944. VII. 1. – VII. 24., elesett)
Maár Gyula őrgy. (1944. VII. 27. – 1945. I. 8., megbetegedett)

21. gyalogezred:

Ezredparancsnok: Szekeres Géza ezds. (1944. III. – X. 9.)
Keresztes Árpád alez. (1944. X. 9. – XI. 1.)
Hartos Frigyes ezds. (1944. XI. 1. – 1945. II. 25.)

21/I. zászlóalj:
Tóth Jenő alez. (1944. III. – IV. 25.)
Bárczy Miklós szds. (1944. IV. 25. – IV. 27.)
Nagy Aladár őrgy. /1944. VI. 1-től alez./ (1944. IV. 27. – VII. 8.)
Juhász László őrgy. ?
Lakatos Géza őrgy. (1944. X. 15. – XI. 13.)
Bódi Antal szds. (1944. XI. 13. – XII. 25.)
Horváth Gyula szds. (1944. XII. 25. – 1945. IV. 7.)

21/II. zászlóalj:
Lakatos Géza őrgy. (1944. III. – VIII. 29.)
Horváth Gyula szds. (1944. VIII. 29. – XII. 25.)

21/III. zászlóalj:
Bódi Antal szds. (1944. III. – VII. 28.)
Juhász László őrgy. (1944. VIII. – XI. 11.)
Tóth István szds. (1944. XI. 11. – XI. 21.)
Bódi Antal szds. (1944. XI. 21- ?)

24. gyalogezred:

Ezredarancsnok: Virágh István ezds. (1944. III. – IV. 30., megsebesült)
Nagy Géza alez. (1944. V. 1. – ?)
Dr. Lengyel Béla alez. (? – 1944. VII. 27.)
Keresztes Árpád alez. (1944. VII. 27. – VIII. 20.)
Konok Tamás alez. (1944. VIII. 20. – 1945. I. 22.)

24/I. zászlóalj:
Sipos Lajos őrgy. (1944. III. – III. 28.)
Boldogh Gyula szds. (1944. III. 28. – IV. 27., eltűnt)
Sárkány József fhdgy. (1944. IV. 27. – VI. 6.)
Somogyvári József szds. (1944. VI. 6. – VIII.)
Ambrus Lakatos Imre őrgy. (1944. VIII. – X. 24.)
Dr. Kapossy Béla alez. (1944. X. 24. – 1945. III. 21.)

24/II. zászlóalj:
Dr. Rankay József alez. (1944. III. – IV. 27., megsebesült)
Ambrus Lakatos Imre őrgy. (1944. V. 1. – VIII.)
Somogyvári József szds. (1944. VIII. – XI. 17.)

24/III. zászlóalj:
Kovách László őrgy. (1944. III. – V. 11., elesett)
Jost Alajos őrgy. (1944. V. 11. – VI. 16.)
Rér Sándor szds. (1944. VI. 16. – VII. 12., elesett)
Mészáros Sándor szds. (1944. VII. 13. – VII. 25., elesett)

A nagy személyi veszteségek miatt a zászlóaljat néhány hónapra feloszlatták. Fábián István szds. (1944. XI. 20. – 1945. I. 16.)

Rövidítések:

alez.	alezredes	á.	ágyú, ágyús	áo.	állatorvos
cső.	csendőr	e.	ezred	ezds.	ezredes
fhdgy.	főhadnagy	GH	Gazdasági Hivatal	gp.	géppuskás
gt.	gazdászati	gy.	gyalog, gyalogos	hb.	hadbíró
hbs.	hadbiztos	hdgy.	hadnagy	hír.	híradó
hu.	huszár	kp.	kerépáros	o.	orvos
őrgy.	őrnagy	pct.	páncéltörő	pk.	parancsnok
psz.	próbaszolgálatos	ref.	református	seb.	sebesült
szd.	század	szds.	százados	t.	tartalékos
táb.	tábori	távb.	távbeszélő	tsz.	továbbszolgáló
u.	utász	üpk.	ütegparancsnok	vk.	vezérkari
vőrgy.	vezérőrnagy	zlj.	zászlóalj	zls.	zászlós

IV. A 24. gyaloghadosztály harcot beszüntető személyi állományának alakulatonkénti megoszlása

	Tiszt	Tiszthelyettes	Tisztes	Legénység	Összesen
12. gyalogezred	43	35	185	354	617
21. gyalogezred	41	29	200	298	568
Tüzérek	27	27	202	302	558
Hadosztálytörzs	48	15	36	35	134
Harcfegyelem-biztosító szakasz	4	10	48	10	72
24. nehéz páncéltörő ágyús század	3	5	21	21	50
24. egészségügyi oszlop	11	1	23	22	57
24/1. sebesültszállító oszlop	1	1	5	21	28
24. tehergépkocsi oszlop	1	4	24	25	54
Hadosztályvonat	5	1	10	6	22
24. híradó-zászlóalj	-	-	18	21	39
58. utászzászlóalj	5	7	40	78	130
5. lovasszakasz	2	1	17	33	53
24. élelmező oszlop	4	8	19	135	166
71/2. tábori munkásszázad	-	-	1	3	4
24/2. kocsioszlop	-	-	1	8	9
24. hadosztályvonat őrszázad	-	-	-	2	2
Összesen	195	144	850	1374	2563

Összes létszám: 2587 fő, 1 polgári alkalmazott, 23 hozzátartozó
Az összeállítást *Horváth Gyula* (százados), a 21/I. zászlóalj parancsnoka készítette.

V. A 24. gyaloghadosztály Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei veszteséglistája

A szomorú adatok a Honvédelmi Minisztérium személyi veszteségekkel foglalkozó egykori 22. osztály által 1944 folyamán összeállított és közzétett ún. Veszteségi lajstromokból valók. A II. világháború éveiben a hadműveletekben részt vett összes alakulat részére kötelező volt névszerinti veszteségkimutatást készíteni és a hősi halottak, meghaltak, eltűntek, hadifogságba esettek és sebesültek listáit felterjeszteni a fenti HM osztálynak. Közzétett veszteségi lajstromok azonban csak az 1941. június 26. és 1944. november 1. közötti időszakból maradtak fenn. Az 1944/45-ös kárpátoki illetve magyarországi honvédő harcok súlyos veszteségeiről a mai napig is csak töredékes listákkal rendelkezünk.

A veszteségi lajstromok nem tartalmazzák a hősi halál, elhalálozás, eltűnés, esetleges eltemetés helyét, ezen adatok csak a tábori lelkészek feljegyzéseiben és hivatalos okmányaiban (halotti anyakönyvi kivonat, temetőkataszteri lap, sírhelyrajzok stb.) találhatók meg. Ezen iratok túlnyomó részben a harcok, a visszavonulások során elvesztek, megsemmisültek. Egyébként is a harcok forgatagában, vagy a visszavonulás alatt igen nehéz volt megállapítani, hogy ki halt hősi halált, esett fogságba, vagy csak éppen elkeveredett alakulatától, s az „eltűnt"-ként nyilvánítás után mégiscsak előkerült.

A veszteségi lajstromok adatai meglehet, hogy pontatlanok, hiányosak, mégis a Vöröskeresztes értesítések mellett egyetlen támpontul szolgálnak második világháborús embervesztéseink névszerinti meghatározásához.

Rövidítések:

c.	címzetes	e.	ezred	élm.	élelmezési
feld.	felderítő	fhdgy.	főhadnagy	gá.	gépágyús
gp.	géppuskás	gy.	gyalog	hdp.	hadapród
hír.	híradó	ho.	hadosztály	honv.	honvéd
hu.	huszár	karp.	karpaszományos	kez.	kezelő
ko.	kocsizó	kp.	kerékpáros	lgv.	légvédelmi
lősz.	lőszer	mű.	műszaki	psz.	próbaszolgálatos
oszl.	oszlop	oszt.	osztály	ö.	önálló
őrm.	őrmester	őrv.	őrvezető	pk.	parancsnok
szd.	század	szkv.	szakaszvezető	t.	tartalékos
táb.	tábori	tpk.	tüzérparancsnokság	tőrm.	törzsőrmester
tiz.	tizedes	tsz.	továbbszolgáló	tü.	tüzér
u.	utász	ü.	üteg	v.	vitéz
zlj.	zászlóalj				

AJAK

Dajka Péter	t. honv. 58. u. zlj. 1909. Bardi Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 9.
Dobrai Balázs	honv. 12. gy. e. 1920. Feskó Mária, eltűnt: 1944. X. 23.
Frindik Pál	honv. 24/III. zlj. 1919. Ragony Erzsébet, elesett: 1944. (?)
Hajdú István	szkv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1913. Szakszon Ilona eltűnt: 1944. VII. 25.
Kovács János	honv. 12. gy. e. 1914. Takács Mária, meghalt: 1944. IX. 29.
P. Kovács Miklós	t. honv. 12/II. zlj. 1913. Buda Mária, eltűnt: 1944. III. 29.
Szoták István	honv. 12/II. zlj. 1909. Borcsik Mária, eltűnt: 1944. III. 29.

ANARCS

Cimbalmos József	honv. 24/III. zlj. 1907. Murin Erzsébet, eltűnt: 1944. V. 7.
L. Csépke Ferenc	honv. 24/III. zlj. 1919. Takács Ida, meghalt: 1944. V. 8.
Forgany István	honv. 12/I. zlj. 1922. Takács Zsuzsanna, elesett: 1944. V. 3.
M. Takács Gyula	karp. tiz. 12/II. zlj. 1912. Jánvári Mária, eltűnt: 1944. III. 29.

APAGY

Farkas József	t. honv. 24. gy. ho. ko. gp. szd. 1912. Bálkovics Borbála, eltűnt: 1944. VII. 24.
Hegedüs Pál	honv. 12. gy. e. 1922. Bíró Zsófia, eltűnt: 1944. IV. 27.

BAKTALÓRÁNTHÁZA (lásd. Nyírbatka)

BALKÁNY

File László	t. honv. 12. gy. e. 1913. Bíró Zsuzsanna, elesett: 1944. IV. 27.
Hanzel András	honv. 12/II. zlj. 1914. Varga Erzsébet, elesett: 1944. V. 9.
Kerezsi Mihály	honv. 12/I. zlj. 1912. Cvikk Ilona, eltűnt: 1944. IV. 27.
Kiss József	honv. 12 gy. e. 1921. Steppen Julianna, eltűnt: 1944. X. 23.
Köröskinyi István	honv. 24. feld. oszt. 1920. Barnai Mária, hadifogság: 1944. IX. 18.
Molnár Pál	őrv. 24/I. zlj. 1919. Bakai Mária, elesett: 1944. V. 4.
Plangár János	honv. 12/II. zlj. 1914. Bezdán Mária, eltűnt: 1944. III. 29.
Sallai János	őrv. 21/I. zlj. 1910. Karsai Julianna, hadifogság: 1944. VII. 2.
Szabó Lajos	honv. 12/II. zlj. 1914. Gulás Zsófia, eltűnt: 1944. III. 29.
Völgyi Sándor	honv. 12. gy. e. 1919. Tarján Zsuzsanna, eltűnt: 1944. X. 24.

BALSA

Feczák Ferenc	őrv. 58. u. zlj. 1916. Feczák Rozália, elesett: 1944. IV. 27.
Kántor Ferenc	tiz. 24/I. zlj. Bihan Piroska, elesett: 1944. VIII. 31.
Kiss Jakab	honv. 21/II. zlj. 1922. Györingy Ilona, eltűnt: 1944. VII. 25.
Mokánszky József	t. honv. 24. gy. e. 1914. Tóth Mária, eltűnt: 1944. IV. 27.
Tóth Gyula	honv. 78. táb. tű. oszt. 1909. Türk Borbála, eltűnt: 1944. VII. 24.

BARABÁS

Kun István	őrv. 12/II. zlj. 1913. Varga Anna, elesett: 1944. V. 3.
Papp Géza	honv. 12/I. zlj. 1912. Orosz Julianna, elesett: 1944. IV. 25.

BENK

Árva Géza	honv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1917. Kölöböcz Sára, eltűnt: 1944. VII. 25.
Karakó István	honv. 24/II. zlj. 1919. Patos Ágnes, eltűnt: 1944. VII. 24.

BEREGDARÓC

Deák Sándor	honv. 12/II. zlj. 1913. Izsák Eszter, elesett: 1944. V. 3.
Hapák József	honv. 24. gy. e. 1922. Cserepes Erzsébet, elesett: 1944. IX. 30.

BEREGSURÁNY

Krisztisi János	honv. 12. gy. e. 1922. Turicz Borbála, eltűnt: 1944. IX. 21.

BERKESZ

Nagy Bertalan — őrv. 24. gy. e. 1914. Zám Eszter, eltűnt: 1944. X. 29.

BESENYŐD

Lucai József — tsz. szkv. 21/II. zlj. 1919. Anrikó Mária, elesett: 1944. IV. 25.

BIRI

Dankó Mihály — honv. 12. gy. e. 1921. Komocsi Anna, eltűnt: 1944. X. 23.
Holecskó István — tiz. 12. gy. e. 1915. Tóth Borbála, eltűnt: 1944. X. 26.

BOTPALÁD

Szabó Gusztáv — honv. 24. feld. oszt. 1920. Varga Antónia, eltűnt: 1944. VII. 25.
Szabó Lajos — honv. 12/II. zlj. 1914. Varga Ilona, eltűnt: 1944. III. 29.

BÖKÖNY

Major József — t. honv. 24. gy. e. 1907. Paifer Erzsébet, elesett: 1944. X. 17.
Szoták János — honv. 12/I. zlj. 1910. Tassi Erzsébet, meghalt: 1944. V. 11.
Végső György — honv. 12/I. zlj. 1914. Fedrik Júlia, eltűnt: 1944. IV. 28.

BUJ

Bartha József — honv. 24/I. zlj. 1914. Vágner Mária, eltűnt: 1944. IV. 27.
Mitrocki Ferenc — t. honv. 24/III. zlj. 1909. Halász Júlia, eltűnt: VIII. 5.
Molnár Bálint — őrv. 24. gy. e. 1922. Máté Zsuzsanna, eltűnt: 1944. X. 8.
v. Sárosi István — tiz. 12/II. zlj. 1912. Túróczi Erzsébet, elesett: 1944. V. 3.
Szabó Lajos — c. szkv. 12. gy. e. 1913. Németi Eszter, eltűnt: 1944. IX. 29.

BÜDSZENTMIHÁLY (ma Tiszavasvári lásd még: Tiszabüd)

Aranyi Sándor — tiz. 12/I. zlj. 1920. Pelyhes Eszter, elesett: 1944. V. 3.
Balogh János — honv. 24. gy. e. 1920. Kasnyócki Margit, elesett: 1944. VI. 16.
Eszenyi Sándor — honv. 21. gy. e. 1909. Rácz Zsuzsanna, eltűnt: 1944. X. 19.
Kiss F. Károly — c. őrv. 12. gy. e. 1914. Szabó Zsófia, elesett: 1944. X. 24.
Nagy Sándor — szkv. 12/II. zlj. 1919. Juhász Zsófia, elesett: 1944. IV. 29.
Németh Ferenc — honv. 12/I. zlj. 1921. Molnár Zsófia, elesett: 1944. IV. 25.
Oláh Sándor — t. szkv. 12. gy. e. 1914. Szabó Gy. Zsuzsanna, elesett: 1944. IV. 27.
Puskás Géza — honv. 12/I. zlj. 1922. Por Piroska, eltűnt: 1944. IV. 27.
Reznek Ferenc — honv. 12/I. zlj. 1922. Torma Erzsébet, meghalt: 1944. VII. 15.
Szabó F. István — honv. 12/I. zlj. 1911. Gál Júlia, eltűnt: 1944. IV. 27.
Tóth Gábor — honv. 12/I. zlj. 1909. Tóth Záli, elesett: 1944. V. 11.
H. Tóth Géza — honv. 12/I. zlj. 1921. Vadász Júlia, elesett: 1944. VII. 29.

CSAHOLC

Garda Elek — honv. 12. gy. e. 1913. Üski Erzsébet, elesett: 1944. IX. 30.
Kádár Mózes — honv. 12/II. zlj. 1910. Baka Klára, elesett: 1944. IV. 25.

CSARODA

Kósa Sándor — t. őrv. 24/3. ko. oszl. 1898. Kakas Júlia, eltűnt: 1944. VI. 24.

CSÁSZLÓ

Kiss Gyula — honv. 12/I. zlj. 1913. Balogh Irma, elesett: 1944. V. 16.

CSEGÖLD

Gánics László — honv. 24/II. zlj. 1922. Gocs Anna, eltűnt: 1944. VII. 26.

CSENGER

László István — honv. 12/III. zlj. 1910. László Ilona, elesett: 1944. VII. 24.
Molnár Sándor — honv. 12/II. zlj. 1910. Nagy Róza, eltűnt: 1944. III. 29.

Osváth Imre t. honv. 24. gy. e. 1911. Tolcsér Zsuzsa, meghalt: 1944. IX. 15.
Tóth József honv. 24. feld. oszt. 1916. Medgyesi Róza, eltűnt: 1944. VII. 24.
Tőzsér Imre honv. 22. táb. tű. oszt. 1909. Cseki Eszter, eltűnt: 1944. VII. 24.

CSENGERÚJFALU
Bácsi Zsigmond honv. 12/I. zlj. 1906. Pályi Eszter, elesett: 1944. VII. 28.

DEMECSER
Baráz János honv. 12/II. zlj. 1911. Potor Borbála, meghalt: 1944. VI. 30.
Bodnár Ferenc honv. 12/II. zlj. 1920. Balogh Erzsébet, elesett: 194. IV. 24.
Enyedi Imre t. honv. 22. táb. tű. oszt. 1907. Hedegűs Johanna, meghalt: 1944. IV. 10.
Fintor József honv. 24/III. zlj. 1922. Bodi Aranka, elesett: 1944. VIII. 8.
Kató István honv. 12/II. zlj. 1910. Szoboszlai Julianna, eltűnt: 1944. V. 6.
Vaskó Ferenc honv. 12/II. zlj. 1914. Bizik Anna, elesett: 1944. V. 9.

DOMBRÁD
Balla Géza őrv. 21/I. zlj. 1920. Révész Jolán, hadifogság: 1944. VIII. 2.
Gönczi András honv. 12. gy. e. 1919. Belár Julianna, eltűnt: 1944. X. 26.
Kucsera Sándor tsz. szkv. 24. gy. e. 1913. Sőrés Mária, eltűnt: 1944. V. 4.
Lukács Gyula honv. 24. gy. ho. táb. őrszd. 1900. Fracsku Júlia, eltűnt: 1944. VI. 25.
Oláh György szkv. 24/I. zlj. 1915. Tavasz Mária, meghalt: 1944. VI.
Oszlánszki István honv. 21/II. zlj. 1922. Dicső Rozál, eltűnt: 1944. VII. 25.
Pintér Boldizsár honv. 24/II. zlj. 1917. Pintér Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 28.
Simon János honv. 22. táb. tű. oszt. 1909. Simon Veronika, eltűnt: 1944. X. 21.
Szolnok László honv. 21/III. zlj. 1922. Nagy Zsuzsanna, eltűnt: 1944. V. 3.
Tóth József őrv. 12/I. zlj. 1921. Tompa Júlia, eltűnt: 1944. VII. 24.
Tutkovics András honv. 12/II. zlj. 1914. Nagy Zsuzsa, eltűnt: 1944. IV. 24.

DÖGE
Mohán János honv. 12. gy. e. 1910. Szolnoki Mária, elesett: 1944. X. 7.

EPERJESKE
Bátyi József őrv., c. tiz. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1918. Hidi Erzsébet, meghalt: 1944. III. 28.
Lizák János t. honv. 58. u. zlj. 1908. Valu Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 28.

ÉRPATAK
Dalanics Miklós honv. 12 gy. e. 1920. Nyitrai Mária, eltűnt: 1944. X. 23.
Rigács (Rizsák?) József honv. 12/III. zlj. 1917. Nagy Katalin, elesett: 1944. IV. 27.

FÁBIÁNHÁZA
Darabánt Sándor honv. 12 gy. e. 1905. Kiss Teréz, eltűnt: 1944. IX. 26.
Jakab Mihály honv. 12. gy. e. 1911. Harapkó Veron, eltűnt: 1944. IX. 22.
Molnár Kálmán honv. 12/III. zlj. 1912. Torzsás Emma, elesett: 1944. IV. 26.

FEHÉRGYARMAT
Katona József honv. 21/III. zlj. 1920. Bernát Teréz, elesett: 1944. V. 21.

FÉNYESLITKE
Tudja István honv. 12/II. zlj. 1921. Csontos Rozál, eltűnt: 1944. III. 29.

GÁVA (ma Gávavencsellő, lásd még: Vencsellő)
Kazsu Ferenc t. honv. 24. gy. ho. ko. oszl. 1898. Német Eszter, eltűnt: 1944. VII. 25-26.
Récsei János szkv. 12/II. zlj. 1908. Király Borbála, meghalt: 1944. V. 2.

GÁVAVENCSELLŐ (lásd: Gáva, Vencsellő)

GEBE (ma Nyírkáta)
Spák László honv. 24/II. zlj. 1924, Orosz Emma, elesett: 1944. V. 3.

GÉGÉNY
Varga Ferenc II. honv. 24/II. zlj. 1922. Magyar Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 26.
Varga József honv. 24/II. zlj. 1922. Magyar Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 26.
Vári Péter honv. 12/II. zlj. 1918. Lukács Mária, meghalt: 1944. VI. 14.

GEMZSE
Dömötör László tőrm. 12/II. zlj. 1915. Koncz Júlia, elesett: 1944. V. 6.

GERGELYIUGORNYA (ma Vásárosnamény, lásd még: Ugornya
Vezse Sándor honv. 24. gy. e. 1922. Papp Ida, eltűnt: 1944. X. 21.

GESZTERÉD
Felföldi István honv. 12/I. zlj. 1912. Palocska Magda, elesett: 1944. V. 6.
Oláh Imre honv. 22. táb. tű. oszt. 1917. Bányászi Rozália, meghalt: 1944. VII. 20.

GYÖRÖCSKE
Fedák János honv. 21/II. zlj. 1913. Orosz Júlia, eltűnt: 1944. VII. 26.
Pólyi István honv. 24. feld. oszt. 1919. Beloveter Julianna, eltűnt: 1944. X. 29.

GYÜRE
Demeter József honv. 12/II. zlj. 1913. Halász Teréz, eltűnt: 1944. III. 29.
Varga Bertalan honv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1910. Bíró Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 14.

HERMÁNSZEG
Fekete János szkv. 24/I. zlj. 1923. Danyodi Zsuzsa, eltűnt: 1944. VII. 27.

HETE (ma Hetefejércse)
Puskás János honv. 24. gy. e. 1910. Orosz Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 26.
Orosz Imre őrv., c. tiz. 24. gy. e. 1917. Bakó Irma, eltűnt: 1944. IV. 27.

HETEFEJÉRCSE (lásd: Hete)

IBRÁNY
Horváth Bertalan honv. 12.gy.e. 1916. Horváth Flóra, elesett: 1944. X. 27.
Iván Elek honv. 21.gy.e. 1907. L. Szász Zsuzsanna, elesett: 1944. X. 14.
Kató Balázs honv. 23. táb. tű. oszt. 1919.Kovács Piros, elesett: 1944.V.1.
Kató Imre t. szkv. 12/I. zlj. 1913. Kató Mária, elesett: 1944.V.11.
v. Kormány Géza honv., c. őrv. 12/III. zlj. 1922. Kazai Mária, elesett: 1944.V.17.
É. Kulcsár Mihály honv. 12.gy. e. 1922. Szász Mária, eltűnt: 1944. X.6.
Majoros Mihály honv. 24. gy. e. 1912. Szász Zsófia, elesett: 1944. X. 30.
Márkus György honv. 12. gy. e. 1919. Mészáros Anna, eltűnt: 1944. IX. 30.
Novák Miklós honv. 24. gy. ho. tpk. 1910. Nagy Zsófia, eltűnt: 1944. VII. 25.
Szabó János t. honv. 12/I. zlj. 1913. Kovács Mária, elesett: 1944. VI. 17.
Szász Miklós szkv. 12/II. zlj. 1920. Kis Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 24.
Szennai Béla Lajos honv. 24. gy. ho. törzs. 1913. Mészáros Julianna, elesett: 1944. V. 16.
Varga Mihály honv. 21/III. zlj. 1921. Tóth Mária, eltűnt: 1944. IV. 30.

JÁND
Illés Gyula tiz. 24/I. zlj. 1921. Toldi Amália, eltűnt: 1944. IV. 27.
Koncz István honv. 12/II. zlj. 1910. Mag Julianna, meghalt: 1944. IV. 29.
Toldi Zsigmond honv. 12 gy. e. 1911. Szabó Julianna, eltűnt: 1944. X. 23.

JÁNKMAJTIS (lásd: Majtis)

KÁLLÓSEMJÉN

Kosztonyák Mihály honv. 12. gy. e. 1920. Széplaki Mária, eltűnt: 1944. X. 23.
Kvák József honv. 24. gy. e. 1907. Majoros Veron, elesett: 1944. X. 20.
Lengyel Gábor honv. 12/II. zlj. Hegyes Ilona, elesett: 1944. IV. 24.
Liva Istvánt honv. 12/III. zlj. 1916. Gyeskó Márta, eltűnt: 1944. IV. 29.
Páll László honv. 21/II. zlj. 1921. Páll Mária, elesett: 1944. VII. 26.
B. Papp Miklós honv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1913. Herczku Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 25.
Papp József honv. 12. gy. e. 1921. Bodnár Ilona, eltűnt: 1944. X. 23.
Ujfalusy Károly t. őrv. 24/I. zlj. 1916. Kovács Erzsébet, elesett: 1944. IV. 27.

KÁLMÁNHÁZA

Szabó János tiz. 12/I. zlj. 1920. Lippai Mária, meghalt: 1944. IV. 28.

KÁNTORJÁNOSI

Barna Miklós honv. 12/III. zlj. 1913. Tóth Lídia, elesett: 1944. V. 7.
Gál Gábor t. tiz. 24/I. zlj. 1919. Dobos Johanna, eltűnt: 1944. IV. 27.

KÉK

Boros Sándor honv. 12/II. zlj. 1919. Mátyás Júlia ,eltűnt: 1944. IV. 25.
Czubók Ferenc honv. 12/I. zlj. 1922. Baksi Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 26.
Széles Imre honv. 21. gy. e 1914. Tóth Julianna, eltűnt: 1944. X. 26.

KEMECSE

Czirka Ferenc honv. 24/II. zlj. 1922. Nagy Julianna, eltűnt: 1944. IV. 26.
Nemes Imre honv. 58. u. zlj. 1921. Nemes Eszter, eltűnt: 1944. IX. 27.
Sasi Szabó József t. honv. 24/II. zlj. 1915. Horhaj Anna, eltűnt: 1944. V. 2.
Szabó Péter őrv. 58. u. zlj. 1921. Puskás Erzsébet, eltűnt: 1944. IX. 27.
Szalai László karp. tiz. 12/III. zlj. 1918. Plechner Ida, eltűnt: 1944. VII. 24.

KISAR

Asztalos József honv. c. őrv. 12/III. zlj. 1913. Asztalos Paulina, elesett: 1944. IV. 24.
Péter Béla honv. 12. gy. e. 1920. Tőrös Etelka, eltűnt: 1944. X. 22.

KISLÉTA

Gorzó Péter honv. 78. táb. tű. oszt. 1904. Ancsuk Mária, eltűnt: 1944. VII. 24.
Kontrák István honv. 12. gy. e. 1916. Konyhás Borbála, elesett: 1944. IV. 26.
Kulcsár Zoltán honv. 12/II. zlj. 1916. Mikó Erzsébet, elesett: 1944. IV. 28.
Téglási János tsz. szkv. 12/III. zlj. 1920. Truckó Mária, elesett: 1944. IV. 27.

KISPALÁD

Bartha Gyula honv. 12/II. zlj. 1913. Szilágyi Róza, eltűnt: 1944. IV. 25.
Bartha József tiz. 12/II. zlj. 1909. Józsa Mária, eltűnt: 1944. III. 29.

KISVÁRDA

Csóka Béla tsz. psz. fhdgy. 1909. elesett: 1944. VII. 28.
B. Balogh Ferenc honv. 12/I. zlj. Kántor Anna, elesett: 1944. V. 20.
Balogh László tiz. 21. gy. e. 1917. Agárdi Erzsébet, elesett: 1944. V. 26.
Bordás János honv. 24. feld. oszt. 1921. Boruló Ilona, elesett: 1944. V. 8.
Dicső Ferenc József honv. 12. gy. e. 1922. Fekete Júlia, eltűnt: 1944. VII. 24.
Ecsedi László honv. 21. gy. e. 1906. Maklári Júlia, elesett: 1944. X. 30.
Kányuk Mihály honv. 24. feld. oszt. 1914. Bátin Piroska, eltűnt: 1944. VII. 24.
Kovács László hdp. őrm. 22. táb. tű. oszt. 1918. Gutky Borbála, eltűnt: 1944. VII. 24.
Kupinszki Mihály honv. 12/I. zlj. Nagy Erzsébet, elesett: 1944. IV. 29.
Mándoki László honv. 24. feld. oszt. kp. szd. 1921. Mándoki Julianna, eltűnt: 1944. IX. 24.
Radik József honv. 21/I. 1906. Radik Katalin, eltűnt: 1944. IV. 26.
Ruha János honv. 24. feld. oszt. 1921. Nagy Veronika, eltűnt: 1944. X. 30.

KISVARSÁNY

Kovács Árpád szkv. 12/I. zlj. 1920. Balog Mária, eltűnt: 1944. IV. 27.

KOCSORD

Polyák József honv., c. őrv. 12/III. zlj. 1920. Magyar Teréz, elesett: 1944. IV. 24.

KOMLÓDTÓTFALU

Erdős László honv. 12/III. zlj. 1910. Juhász Eszter, eltűnt: 1944. IV. 27.

KÓTAJ

Horváth Miklós honv. 12/II. zlj. 1911. Horváth Mária, elesett: 1944. IV. 25.
Huczmann András t. szkv. 24/I. zlj. 1912. Parai Júlia, eltűnt: 1944. IV. 27.
Kalavecz András c. tiz. 12. gy. e. 1921. Tóth Zsófia, elesett: 1944. IX: 8.
Kovács László szkv. 12/I. zlj. 1913. Vincze Erzsébet, meghalt: 1944. V. 6.
Kusnyér József honv. 12. gy. e. 1922. Korik Júlia, elesett: 1944. X. 6.
Lalum János t. c. őrv. 58. u. zlj. 1917. Hanyicskó Mária, eltűnt: 1944. X. 27.
Német László honv. 12. gy. e. 1921. Soós Borbála, eltűnt: 1944. IX: 20.
Pekár Miklós honv. 21/III. zlj. Kovács Erzsébet, eltűnt: 1944. V. 2.
Szikszai Illés honv. 12/I. zlj. 1916. Varga Ágnes, elesett: 1944. IV. 26.
Vigh József honv. 12/I. zlj. 1911. Balozsi Ilona, eltűnt: 1944. VII. 25.
Vojánszki József honv. 58. u. zlj. 1922. Szabó Anna, eltűnt: 1944. X. 6.

KÖLCSE

Bihari Gyula t. honv. 12/III. zlj. 1912. Sárai Mária, elesett: 1944. V. 12.
Geresenyi Bálint honv. 24. gy. e. 1922. Geresenyi Julianna, eltűnt: 1944. X. 26.
Presenszki Béla honv. 12. gy. e. 1920. Nagy Julianna, eltűnt: 1944. X. 22.
Varga József honv. 12/III. zlj. 1913. Bodor Eszter, elesett: 1944. V. 17.

KÖMÖRŐ

Juhász Bálint honv. 58. u. zlj. 1911. Adorján Etel, elesett: 1944. IX. 2.

LEVELEK

Ontkó Mihály honv. 58. u. zlj. 1922. Gacsó Ilona, eltűnt: 1944. X. 8.

LÖVŐPETRI

Demeter András honv. 12/II. zlj. 1922. Veres Piroska, elesett: 1944. IV. 28.
Krutilla Mihály honv. 24. feld. oszt. 1915. Kriváník Borbála, eltűnt: 1944. VII. 25.

MAGY

Szabó József honv. 23. táb. tű. oszt. 1922. Harazi Veron, eltűnt: 1944. VII. 27.

MAJTIS (ma Jánkmajtis)

Farkas Elemér honv. 12/II. zlj. 1913. Farkas Etelka, eltűnt: 1944. IV. 25.

MÁNDOK

Hicsár József honv. 24/I. zlj. 1915. Hanyú Ida, eltűnt: 1944. IV. 27.
Karkosa István honv., c. őrv. 12. gy. e. 1921. Pokár Etel, elesett: 1944. IV. 26.
Márton József honv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1911. Sajtos Éva, eltűnt: 1944. IV. 26.
Rab István t. szkv. 12/II. zlj. 1913. Dajka Erzsébet, elesett: 1944. V. 13.
Sremán János honv. 12. gy. e. 1922. Karakó Eszter, elesett: 1944. IX. 30.

MÁRIAPÓCS

Kastura Miklós őrv. 24. gy. e 1909. Alexa Mária, elesett: 1944. X. 30.
Királycsik Mihály honv. 12/III. zlj. Jávorka Mária, elesett: 1944. V. 7.
Zulinka Illés t. honv. 24. gy. ho. ko. gp. szd. 1907. Lengyel Mária, eltűnt: 1944. VII. 25.

MÁROKPAPI

Takács János — őrv. 24. gy. e 1922. Nagy Erzsébet, elesett: 1944. X. 6.
Tyahur József — őrv. 24. feld. oszt. 1914. Papp Irma, eltűnt: 1944. X. 28.

MÁTÉSZALKA

Jakab István — honv. 12/III. zlj. 1912. Rácz Teréz, elesett: 1944. IV. 29.
Kádár János — honv. 12/III. zlj. 1921. Bujdosó Paula, elesett: 1944. IV. 24.
Kozma István — t. őrv. 58. u. zlj. 1915. Győrffy Júlia, meghalt: 1944. V. 31.
Kovács József — honv. 12/III. zlj. 1920. Varga Zsuzsanna, eltűnt: 1944. VII. 24.
I. Nagy Sándor — őrv. 12. gy. e. 1911. Szabó Mária, eltűnt: 1944. X. 26.
Papp Sándor — t. honv. 24/III. zlj. 1911. Sófi Júlia, eltűnt: 1944. VII. 29.
Szakács Sándor — honv. 12/III. zlj. 1913. Szász Julianna, elesett: 1944. IV. 27.

MATOLCS (ma Tunyogmatolcs, lásd még: Tunyog)

Kovács Bálint — honv. 12/II. zlj. 1915. Nyakó Eszter, eltűnt: 1944. V. 2.

MÁTYUS

Ésik Bernát — honv. 24. gy. e. 1922. Gere Anna, eltűnt: 1944. VII. 15.
Gerő Péter — t. honv. 58. u. zlj. 1912. Estók Ilona, eltűnt: 1944. X. 25.
Rácz Sándor — honv. 24. feld. oszt. 1922. Rácz Zsófi, eltűnt: 1944. X. 14.

MÉRK

Erdei György — honv. 12. gy. e. 1913. Kerezsi Terézia, elesett: 1944. VII. 14.
Kákos Sándor — honv. 12/II. zlj. 1902. Gólya Veron, eltűnt: 1944. III. 29.
Meczner Béla — t. honv., c. tiz. 24. gy. ho. mű. oszl. 1913. Brathág Ilona, eltűnt: 1944. VII. 24.

MEZŐLADÁNY

Géczi Imre — honv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1911. Sakszon Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 25.

NÁBRÁD

Kovács István — őrv. 12/III. zlj. 1921. Szabó Mária elesett: 1944. V. 10.

NAGYAR

Bihari Mihály — őrv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1916. Balogh Mária, eltűnt: 1944. VII. 25.

NAGYECSED

Bakos László — honv. 21/I. zlj. 1909. Kiba Mária, elesett: 1944. VII. 27.
Balogh József II. — honv., c. őrv. 12/III. zlj. 1911. Balogh Erzsébet, elesett: 1944. IV. 29.
Berki István — honv. 12/III. zlj. 1913. Szabó Borbála, elesett: 1944. IV. 24.
Jakab Gyula — honv. 12. gy. e. 1910. Jakab Lenke, meghalt: 1944. V. 24.
Soltész Péter — t. honv. 58. u. zlj. 1909. Nagy Mária, eltűnt: 1944. X. 25.
Szabó Mihály — tiz. 12/III. zlj. 1912. Szabó Eszter, elesett: 1944. IV. 24.
Szalay Gusztáv — honv. 12. gy. e. 1905. Murguly Irma, eltűnt: 1944. IX. 26.

NAGYGÉC

Szilágyi László — honv. 24. feld. oszt. 1915. Tarca Eszter, eltűnt: 1944. X. 18.

NAGYHALÁSZ

Hajnal Béla — honv. 12/I. zlj. 1921. Kutkai Borbála, elesett: 1944. V. 11.
Kazár István — t. honv. 12. gy. e. 1914. Budaházy Julianna, eltűnt: 1944. VIII. 31.
Lakatos József — honv. 12/III. zlj. 1920. Mayer Mária, elesett: 1944. V. 27.
Lukács Sándor — őrv. 21/I. zlj. 1922. Harsányi Zsófia, eltűnt: 1944. VII. 26.
Móré Sándor — honv. 24/I. zlj. 1922. Bodnár Mária, elesett: 1944. V. 20.
Nagy Balázs — honv. 24. gy. e. 1922. Bodnár Borbála, elesett: 1944. VII. 27.
Nagy János — honv. 24. gy. e. 1922. Oszlánszky Mária, eltűnt: 1944. VII. 26.

Pótor József tiz. 12/III. zlj. 1920. Kontrák Erzsébet, meghalt: 1944. IV. 24.
Zelei Gyula honv. 24. feld. oszt. 1918. Dajka Júlia, eltűnt: 1944. VII. 28.

NAGYKÁLLÓ
Bodnár György t. honv., c. őrv. 12/I. zlj. 1908. Nagy Teréz, eltűnt: 1944. VII. 24.
Borsos János honv. 12/I. zlj. 1919. Rubin Julianna, eltűnt: 1944. VII. 24.
Farkas János honv. VIII. öl lgv. gá. ü. 1922. Szmericska Zsófia, eltűnt: 1944. VII. 25.
Gáll József honv. 24. gy. e. 1907. Nánási Borbála, hadifogság: 1944. X. 18.
Jeszenszki János c. tiz. 12. gy. e 1917. Húsi Márta, eltűnt: 1944. X. 23.
Pelvás András honv. 12. gy. e. 1921. Toka Karolina, eltűnt: 1944. X. 22.
Rácz József honv. 12/II. zlj. 1912. Papp Júlia, eltűnt: 1944. VII. 26.

NAGYSZEKERES
Cséke József honv. 24. gy. e. 1918. Bereczky Ilona, eltűnt: 1944. IV. 27.

NAGYVARSÁNY
Sebestyén András tiz. 24. feld. oszt. 1919. Kiss Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 25.
Szűcs Bertalan őrv. 24. gy. ho. hír. zlj. 1921. Kiss Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 30.

NAPKOR
Demeter Ferenc tsz. szkv. 22. táb. tű. oszt. 1922. Orosz Julianna, meghalt: 1944. VIII. 8.
Gurály Miklós honv. 12/II. zlj. 1918. Majoros Mária, meghalt: 1944. IV. 20.
Lizák János honv. 58. u. zlj. 1920. Címa Mária, eltűnt: 1944. IX. 27.
Molnár János honv. 12. gy. e. 1920. Duklec Veron, eltűnt: 1944. X. 26.
Orosz Miklós t. honv. 24. gy. e. 1916. Hegyes Júlia, elesett: 1944. VI. 27.
Páll Miklós tiz. 24. táb. tű. oszt. 1917. Mosolygó Anna, eltűnt: 1944. X. 20.
Vadász János honv. 12/I. zlj. 1914 Linzenbold Magdolna, elesett: 1944. V. 25.

NYÍRBAKTA (ma Baktalórántháza)
Oláh Tibor karp. őrv. 12/I. zlj. 1921. Szakács Veronika, eltűnt: 1944. IV. 27.
K. Tóth József honv. 24/I. zlj. 1921. Rinyu Mária, eltűnt: 1944. IV. 27.
Ribóczi András honv. 12/II. zlj 1919. Győri Mária, elesett: 1944. V. 7.

NYÍRBÁTOR
Béres János honv. 24/III. zlj. 1910. Gyetván Róza, elesett: 1944. V. 10.
Dr. Deme József t. fhdgy. 22. táb. tű. oszt. 1913. Preczner Margit, meghalt: 1944. VII. 25.
Jakab Mihály honv. 24/III. zlj. 1911. Dandár Mária, elesett: 1944. VI. 18.
Lőrincz Pál őrv. 24/II. zlj. 1909. Tóth Eszter, elesett: 1944. V. 3.

NYÍRBÉLTEK
Balogh István honv. 22. táb. tű. oszt. 1919. Balogh Julianna, eltűnt: 1944. VII. 24.
Kotabé János t. honv. 24/III. zlj. 1909. Dzsula Ilona, meghalt: 1944. VIII. 14.
Szabó János honv. 21/III. zlj. 1922. Nagy Julianna, meghalt: 1944. V. 1.
Túróczi Ferenc tsz. szkv. 12/I. zlj. 1913. Béres Mária, elesett: 1944. IV. 24.

NYÍRBOGÁT
Godó József őrv. 22. táb. tű. oszt. 1925. Korodi Zsuzsanna, elesett: 1944. V. 23.
Kósa Ferenc honv. 12/III. zlj. 1913. Vágó Teréz, meghalt: 1944. V. 8.
Mogyorósi József honv. 12. gy. e. 1913. Madai Mária, eltűnt: 1944. IX. 30.
Orosz József honv. 12. gy. e. 1917. Nagy Julianna, eltűnt: 1944. X. 23.

NYÍRCSAHOLY
Hanusi Sándor honv., c. őrv. 12/III. zlj. 1920. Veréb Teréz, elesett: 1944. IV. 26.
Kiss János honv. 12/III. zlj. 1921. Balogh Júlia, elesett: 1944. IV. 22.
Pálinkás András honv. 12/III. zlj. 1920. Szemán Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 24.

NYÍREGYHÁZA

Bacsóka József fhdgy. 24. gy. ho. élm. pk. 1914. elesett: 1944. X. 13.
Bakos János honv. 12/II. zlj. 1912. Takács Mária, elesett: 1944. IV. 27.
Bancsik István honv. 22. táb. tű. oszt. 1919. Nagy Zsuzsanna, elesett: 1944. V. 4.
Boross István honv. 12/I. zlj. 1921. Boross Júlia, elesett: 1944. V. 11.
Drigán Gyula honv. 21/I. zlj. 1918. Rácz Borbála, elesett: 1944. VI. 13.
Dunai Béla honv. 12/II. zlj. 1913. D. Dunai Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 26.
Gerhárd József honv. 12/II. zlj. 1921. Krajecz Ilona, elesett: 1944. IV. 30.
Hajdú László hdp. őrm. 12/I. zlj. 1921. Gromann Etelka, meghalt: 1944. VII. 25.
Halmágyi János t. őrv. 24/II. zlj. 1915. Török Eszter, eltűnt: 1944. IV. 28.
Hulvej András honv. 21/III. zlj. 1922. Blacsán Ilona, eltűnt: 1944. IV. 25 – V. 1.
Kéréshází József honv., c. őrv. 22. táb. tű. oszt. 1922. Sztolkoczky Mária, elesett: 1944. VII.
Koleszárik András őrv. 24. gy. e. 1919. Korbics Irén, eltűnt: 1944. X. 29.
Koselák József honv. 12/I. zlj. 1911. Laub Mária, meghalt: 1944. V. 3.
Kósa András honv. 12. gy. e. 1921. Gyureskó Zsuzsanna, eltűnt: 1944. X. 23.
Kovács Mihály honv. 12/I. zlj. 1914. Garai Zsuzsanna, elesett: 1944. IV. 24.
Lakatos János honv. 21. gy. e. 1914. Pelák Julianna, eltűnt: 1944. X. 18.
Leskó Mihály honv. 12/I. zlj. 1919. Kulimós Julianna, eltűnt: 1944. V. 8.
Lucás László őrv. 12/I. zlj. 1918. Luciaás Teréz, elesett: 1944. V. 11.
Magera Mihály honv. 22. táb. tű. oszt. 1922. Fechi Zsuzsanna, elesett: 1944. VIII. 16.
Marcsek András honv. 12/II. zlj. 1914. Marcsek Ilona, eltűnt: 1944. III. 29.
Márton György honv. 21/II. zlj. 1918. Panócsi Rozália, elesett: 1944. V. 1.
Mocsár Béla honv. 12/I. zlj. 1921. Budai Mária, eltűnt: 1944. IV. 27.
Matuzsa István honv. 21. gy. e. 1922. Horváth Veron, eltűnt: 1944. V. 2.
Papp József t. honv. 12/I. zlj. 1922. Abuczki Júlia, elesett: 1944. V. 11.
Potóczky József honv. 22. táb. tű oszt. 1921. Petoraczky Erzsébet, elesett: 1944. IV. 28.
Sándor József karp. szkv. 21/II. zlj. 1914. Korsós Ilona, elesett: 1944. VII. 28.
Simkó József őrv. 12/I. zlj. 1920. Moravszki Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 27.
Sipos István honv. 12. gy. e. 1919. Hristyák Mária, eltűnt: 1944. X. 23.
Stefáni Béla szkv. 24. feld. oszt. 1917. Adolf Lujza, eltűnt: 1944. X. 13.
Szabolcsi András tiz. 12/II. zlj. 1920. Tarcai Zsuzsanna, eltűnt: 1944. III. 29.
Szalai Jenő t. őrv. 12/I. zlj. 1911. Magnó Zsuzsa, elesett: 1944. V. 5.
Szilágyi János tiz. 12. gy. e. 1918. Demjén Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 23.
Szirom Béla őrv., c. tiz. 12/I. zlj. 1915. Zacher Júlia, elesett: 1944. V. 11.
Sztreha Adolf honv. 12/I. zlj. 1920. Kiszely Zsuzsa, eltűnt: 1944. VII. 24.
Vallach András honv. 21/II. zlj. 1919. Pristyák Mária, eltűnt: 1944. IV. 25.
Vígh Mihály honv. 12. gy. e. 1919. Jenei Julianna, eltűnt: 1944. X. 23.
Zajácz János t. honv. 24. gy. e. 1919. Ginczai Mária, eltűnt: 1944. X. 17.

NYÍRGELSE

Tóth Dezső t. honv. 24/II. 191. Tóth Borbála, eltűnt: 1944. V. 2.

NYÍRGYULAJ

Bodnár Sándor honv. 24. gy. ho. tpk. 1919. Kovács Julianna, hadifogság: 1944. VII. 24.
Dreskó János őrv. 24. gy. e. 1922., eltűnt: 1944. X. 29.
Kovács János őrv. 24. gy. e. 1922. Szőlősi Mária, eltűnt: 1944. X. 29.
Lucza János honv. 12/III. zlj. Orgován Teréz, elesett: 1944. V. 29.
Papik György honv. 12/III. zlj. 1922. Kukcser Veron, eltűnt: 1944. IV. 24.
Papik István honv. 12/III. zlj. 1914. Csontos Anna, elesett: 1944. VI. 3.

NYÍRJÁKÓ

Birtha Károly őrv. 22. táb. tű. oszt. 1915. Nagy Borbála, elesett: 1944. V. 5.
Jászku Péter őrv. 24. gy. e. 1914. Papp Mária, elesett: 1944. V. 12.
Magyar Sándor t. honv. 24. gy. e. 1919. Kovács Anna, hadifogság: 1944. X. 18.
Ujj Sándor honv. 12/II. zlj. 1910. Böszörményi Mária, eltűnt: 1944. III. 29.

NYÍRKARÁSZ

Farkas János — őrv. 24/I. zlj. 1909. Horváth Erzsébet, elesett: 1944. V. 6.
Kapin József — honv. 21. gy. e. 1922. Cs. Kapin Borbála, elesett: 1944. VIII. 19.
Tóth András — honv. 21. gy. e. 1922. Sebők Borbála, elesett: 1944. V. 3.

NYÍRKÁTA (lásd Gebe)

NYÍRKÉRCS

Tóth István — honv. 12/II. zlj. 1913. Csoma Júlia, eltűnt: 1944. III. 29.

NYÍRLUGOS

Kurcina József — t. szkv. 24/I. zlj. 1921. Dominyák Erzsébet, elesett: 1944. VI. 12.
Kurina József — honv. 12. gy. e. 1920. Zemán Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 23.
Mocsár János — honv. 24/III. zlj. 1914. Zöld Mária, meghalt: 1944. VII. 14.
Pók György — honv. 12. gy. e. 1920. Vajda Veronika, eltűnt: 1944. X. 23.
Senger Mihály — honv. 24/III. zlj. 1922. Palóczi Anna, eltűnt: 1944. V. 2.
Tóth Mihály — t. honv. 24/III. zlj. 1914. Bába Mária, eltűnt: 1944. VII. 27.
Turi János — t. őrv. 24/III. zlj. 1913. Szema Erzsébet, eltűnt: 1944. VIII. 6.
Üveges János — szkv. 58. u. zlj. 1910. Fekete Mária, eltűnt: 1944. X. 6.

NYÍRMADA

Barta István — honv. 12/II. zlj. 1912. Kovács Eszter, elesett: 1944. VIII. 30.
Berki Mihály — honv. 24. gy. e. 1921. Rózsa Gizella, elesett: 1944. V. 11.
Gergely József — t. honv. 58. u. zlj. 1920. Miczile Mária, eltűnt: 1944. X. 21.
Havas Miklós — honv. 12/II. zlj. 1910. Szűcs Júlia, eltűnt: 1944. III. 29.
Kolleg Sándor — honv. 12/II. zlj. 1910. Jámbor Júlia, eltűnt: 1944. III. 29.
Oláh Sándor — honv. 12/II. zlj. 1910. Bodnár Júlia, eltűnt: 1944. III. 29.
Papp József — t. honv. 24/III. zlj. 1917. Komáromi Anna, elesett: 1944. VIII. 5.

NYÍRMEGGYES

Iszlai Zsigmond — honv. 12 gy. e. 1904. Erdélyi Eszter, eltűnt: 1944. IX. 26.
Vadon Ferenc — t. honv. 24. gy. ho. ko. gp. szd. 1911. Kiss Borbála, eltűnt: 1944. VII. 24.

NYÍRMIHÁLYDI

Nyisztor Mihály — t. honv. 24/III. zlj. 1908. Árvai Júlia, elesett: 1944. V. 20.
Vadon Imre — honv. 24/III. zlj. 1909. Zelizi Magda, elesett: 1944. V. 20.

NYÍRPARASZNYA

Szilágyi Mihály — honv. 24. feld. oszt. 1922. Barta Emília, eltűnt: 1944. VII. 25.

NYÍRPAZONY

Bíró Bálint — honv. 21/I. zlj. 1917. Nagy Mária, eltűnt: 1944. VII. 28.
Csernyinyák András — honv. 12/I. zlj. 1909. Bukovszky Borbála, eltűnt: 1944. VII. 24.
Magyar István — honv. 12. gy. e. 1909. Nuszka Mária, eltűnt: 1944. V. 8.
Petirmán József — honv. 24/I. zlj. 1909. Hornyák Mária, eltűnt: 1944. IV. 27.
Szabó Gábor — honv. 21/I. zlj. 1922. Nyerges Eszter, elesett: 1944. V. 19.
Szabó Miklós — őrv. 12. gy. e. 1921. Szakács Erzsébet, elesett: 1944. V. 3.
Vitál István — honv. 12/II. zlj. 1908. Gönczi Mária, elesett: 1944. IV. 25.

NYÍRPILIS

P. Nagy Mihály — tiz. 24. feld. oszt. 1916. Garansy Borbála, meghalt: 1944. VI. 16.
Z. Nagy Béla — honv. 24. gy. e. 1922. Kuruc Borbála, elesett: 1944. X. 2.
Novák János — őrv. 12/I. zlj. 1913. Szabó Mária, elesett: 1944. V. 11.

NYÍRSZŐLŐS (ma Nyíregyháza)

Korbics János — őrv. 24. feld. oszt. 1924. Hudák Julianna, eltűnt: 1944. VII. 25.

NYÍRTASS

Báthory János szkv. 12/II. zlj. 1912. Bucskó Ilona, eltűnt: 1944. III. 2.
Király József honv. 12/I. zlj. 1926. Szabó Emma, elesett: 1944. IV. 27.

NYÍRTÉT

Lengyel György honv. 12/I. zlj. 1922. Molnár Jusztina,eltűnt: 1944. VII. 25.
Polgári Miklós t. honv. 21/III. zlj. 1919. Vasas Mária, elesett: 1944. V. 1.
Szőke András honv. 58. u. zlj. 1921. Schuller Mária, eltűnt: 1944. VII. 24.
Tóth Gyula honv. 12/I. zlj. 1921. Csauszti Zsófia, eltűnt: 1944. VII. 20.

NYÍRTURA

Borók István honv. 12/II. zlj. 1912. Pásztor Julianna, elesett: 1944. V. 3.

NYÍRVASVÁRI

Kosztyu Sándor t. c. őrv. 12/III. zlj. 1908. Buzás Erzsébet, elesett: 1944. X. 26.
Simon János t. honv. 1922. Horlyák Júlia, eltűnt: 1944. X. 17.

OLCSVA

Szűcs László t. őrv. 58. u. zlj. 1908. Kása Jusztina, eltűnt: 1944. X. 25.

OLCSVAAPÁTI

Balogh Kálmán honv. 12/III. zlj. 1915. Egri Zsuzsanna, elesett: 1944. V. 5.

ÓFEHÉRTÓ

Drágár Ferenc tiz. 22. táb. tű. oszt. 1913. Nagy Anna, eltűnt: 1944. X. 21.
Gönczi József honv. 12. gy. e. 1921. Ősz Mária, elesett: 1944. VIII. 12.
Magyar János t. zls. 12/I. zlj. 1916. elesett: 1944. IV. 26.
Major János honv. 24. feld. oszt. 1919. Varga Mária, elesett: 1944. V. 2.
Minya József tiz. 24. gy. e. 1921. Rinya Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 31.
Nagy József t. honv. 24/I. zlj. 1919. Mező Erzsébet, elesett: 1944. V. 2.
Orosz Mihály honv. 12/II. zlj. 1908. Pisák Erzsébet, eltűnt: 1944. III. 29.
Sebők Ferenc őrv. 12/II. zlj. 1913. Magyarosi Mária, elesett: 1944. V. 3.
Takács Miklós honv. 24/III. zlj. 1908. Ceglédi Rozália, meghalt: 1944. V. 19.

ÓPÁLYI

Tolnai Sándor honv. 12. gy. e. 1920. Kósa Juszti, eltűnt: 1944. X. 23.

OROS (ma Nyíregyháza)

Hornyák Gergely honv. 24/I. zlj. 1922. Vass Julianna, elesett: 1944. VIII. 9.
Nagy Mihály honv. 12/II. zlj. 1920. Mankó Mária, eltűnt: 1944. IV. 25.
Szécsi József honv. 12. gy. e. 1920. Fekete Julianna, eltűnt: 1944. X. 23.
Vadas Pál honv. 21. gy. e. 1910. Takács Mária, eltűnt: 1944. X. 24.

ÖKÖRITÓFÜLPÖS (lásd: Szatmárököritó)

ŐR

Apáti József honv. 12/III. zlj. 1912. Fodor Irma, meghalt: 1944. V. 25.
Deme Imre honv. 12. gy. e. 1913. Kiss Erzsébet, elesett: 1944. X. 9.
Tamási Péter t. honv. 24/II. zlj. 1903. Kiss Katalin, elesett: 1944. VI. 6. (8.?)

PANYOLA

Kun Miklós t. honv. 24. gy. e. 1907. Piros Zsófia, eltűnt: 1944. X. 18.
Lakatos József t. honv., c. őrv. 24/III. zlj. 1914. Máté Erzsébet, eltűnt: 1944. VIII. 6.
Piros Gusztáv honv. 12/III. zlj. 1912. Siket Borbála, elesett: 1944. IV. 24.
Piros Imre honv. 24/II. zlj. 1922. Tarr Piroska, eltűnt: 1944. IV. 28.
Vakarcs Tibor honv. 24/III. zlj. 1914. Vakarcs Eszter, elesett: 1944. VI. 18.

PAP

Káté József	t. honv. 24. gy. e. 1909. Káté Mária, meghalt: 1944. VII. 24.
Kovács Balázs	őrv. 22. táb. tű. oszt. 1910. Kántor Ida, eltűnt: 1944. X. 21.

PASZAB

Bíró Simon	honv. 12/I. zlj. Katona Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 26.
Nagy Miklós	t. tiz., c. szkv. 12/II. zlj. Mészáros Mária, meghalt: 1944. VII. 28.
Vígvári József	honv. 24. gy. e. 1906. Sinkó Mária, eltűnt: 1944. X. 29.

PÁTROHA

Gönczi István	honv. 12. gy. e. 1921. Rihai Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 27.
Juhász János	honv. 24/III. zlj. 1919. Dravetz Mária, eltűnt: 1944. IV. 27.
Szabó József	honv. 24/I. zlj. 1918. Gyüre Paula, elesett: 1944. VIII. 31.

PÁTYOD

Doviscsák György	honv. 12/III. zlj. 1912. Pintér Vera, elesett: 1944. IV. 24.

PENÉSZLEK

Kocsmár Mihály	honv. 12/I. zlj. 1912. Szilágyi Julianna, eltűnt: 1944. IV. 27.
Kovács János	t. honv., c. őrv. 58. u. zlj. 1914. Kemény Mária, eltűnt: 1944. VII. 24.
Küzmös Péter	t. honv. 24. feld. oszt. 1915. Mudra Mária, elesett: 1944. V. 21.
Stefán István	t. honv. 21. gy. e. 1912. Takács Anna, eltűnt: 1944. X. 24.

PIRICSE

Seres György	honv. 12. gy. e. 1919. Vinter Anna, elesett: 1944. VIII. 29.
Szabó István	honv. 21. gy. e. 1911. Vass Ida, elesett: 1944. X. 10.

PÓCSPETRI

Sitku András	honv. 24. gy. e. 1922. Pitu Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 26.

PORCSALMA

Szallár Sándor	t. honv. 24. gy. ho. ko. oszl. 1907. Román Regina, eltűnt: 1944. VII. 25-26.

PUSZTADOBOS

Juha Bertalan	honv. 22. táb. tű. oszt. 1911. Hatala Mária, elesett: 1944. IV. 17.

RAMOCSAHÁZA

Asztalos István	honv. 12/II. zlj. 1909. Dobronyi Anna, eltűnt: 1944. III. 29.
Beri Béla	t. honv. 12/I. zlj. 1918. Kátz Eszter, eltűnt: 1944. IV. 27.
Győri Sándor	honv. 21/I. zlj. 1922. Prusek Borbála, eltűnt: 1944. VII. 25.
Marinka Mihály	t. honv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1916. Medva Franciska, elesett: 1944. VI. 2.

RAKAMAZ

Balogh Andor	honv. 24/I. zlj. 1921. Balázs Piroska, elesett: 1944. VI. 16.
Bon Frigyes	honv. 23. táb. tű. oszt. 1908. Tóth Margit, eltűnt: 1944. VII. 27.
Dursztegy János	tiz. VIII. ö. lgy. gá. ü. 1912. Weisz Mária, eltűnt: 1944. VII. 25.
Horváth Aladár	honv. 23. táb. tű. oszt. 1921. Zsíros Jolán, elesett: 1944. V. 3.
Losonczki István	honv. 22. táb. tű. oszt. 1912. Perger Mária, eltűnt: 1944. VII. 24.
Stomp Ferenc	honv. 12/I. zlj. 1911. Ling Margit, eltűnt: 1944. VII. 26.

RÉTKÖZBERENCS

Németh Gábor	honv. 24/II. zlj. 1907. Bodnár Zsófia, eltűnt: 1944. VII. 27.

ROHOD

Éles Sándor	t. tiz. 24. gy. ho. ko. gp. szd. 1914. Rész Zsuzsanna, eltűnt: 1944. VII. 25.

SÉNYŐ
Madarász János honv. 12. gy. e 1920. Zilahi Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 26.

SONKÁD
Farkas Imre honv. 12/I. zlj. 1914. Kondor Regina, elesett: 1944. IV. 28.

SZABOLCSBÁKA
Minárcsik Sándor c. tiz. 12. gy. e. 1920. Jónás Rozália, eltűnt: 1944. X. 23.

SZABOLCSVERESMART
Gy. Nagy Géza honv. 24/I. zlj. 1922. Pocsák Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 27.

SZAKOLY
Urbin János honv. 78. táb. tű. oszt. 1911. Szarka Julianna, eltűnt: 1944. VII. 24.

SZAMOSSÁLYI
Csaholyi Lajos őrv. 24. gy. ho. hír. zlj. 1908. Csaholyi Ida, eltűnt: 1944. VII. 26.
Viski János honv. 12. gy. e. 1920. Kovács Julianna, eltűnt: 1944. X. 23.

SZAMOSSZEG
Gacsai István honv. 12/II. zlj. 1919. Szomok Mária, elesett: 1944. IV. 25.
Lőrincz Pál tiz., c. szkv. 12/III. zlj. 1914. Szabó Etelka, elesett: 1944. VII. 3.
Paragh Gyula őrv. 24. feld. oszt. 1913. Szabó Etel, eltűnt: 1944. X. 26.

SZATMÁRCSEKE
Bodó László honv. 12/I. zlj. Balázs Mária, meghalt: 1944. V. 23.

SZATMÁRÖKÖRITÓ (ma Ököritófülpös)
Erdődi György honv. 12. gy. e. 1905. Bodor Eleonóra, eltűnt: 1944. IX. 26.
Ponga András honv. 24. feld. oszt. 1915. Tóth Mária, eltűnt: 1944. VII. 25.

SZÉKELY
Juhász József honv. 12/III. zlj. 1918. Ősz Borbála, elesett: 1944. V. 3.
Káté Zoltán honv. 12. gy. e. 1921. Lakatos Julianna, eltűnt: 1944. X. 23.
Sipos Imre t. tiz. 24. gy. e. 1912. Sinka Lídia, elesett: 1944. IV. 26.
Szöllősi Márton honv. 12/II. zlj. Dobos Anna, eltűnt: 1944. III. 29.

TÁKOS
Barát Béla honv. 12/II. zlj. 1913. Huszti Amália, elesett: 1944. V. 6.
Kiss István t. honv. 12/II. zlj 1912. Baráth Eszter, elesett: 1944. IV. 25.

TARPA
Melegh Béla szkv. 12/I. zlj. 1913. Kiss Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 30.
Oláh Gábor honv. 24/I. zlj. 1915. Kovács Júlia, eltűnt: 1944. IV. 26.
D. Varga Zoltán honv. 12/II. zlj. 1910. Jenei Emília, eltűnt: 1944. IV. 25.

TÍMÁR
Dankó Pál őrv. 12/I. zlj. 1913. Vattamány Julianna, elesett: 1944. IV. 27.
Lipécz Ferencz c. őrv. 12. gy. e. 1920. Kontra Mária, eltűnt: 1944. X. 23.

TISZAADONY
Molnár József honv. 21. gy. e. 1924. Liba Rozália, eltűnt: 1944. X. 6.

TISZABECS
Kövér Bálint honv. 12/II. zlj. 1914. Fekete Róza, eltűnt: 1944. V. 2.

TISZABERCEL

Kocsis József — őrv. 24. feld. oszt. 1918. Possz Mária, eltűnt: 1944. VII. 25.
Kovács István — tsz. szkv., c. őrm. 24. gy. e. 1914. Kanyári Julianna, elesett: 1944. IV. 27.
Nánási Gyula — honv. 24/I. zlj. 1921. Váradi Zsuzsanna, eltűnt: 1944. IV. 27.
Patikás Sándor — honv. 21. gy. e. 1921. Patikás Ágnes, eltűnt: 1944. X. 23.
Sárosi Gábor — c. őrv. 12. gy. e. 1919. Jónás Anna, eltűnt: 1944. IX. 14.

TISZABEZDÉD

Ésik Béla — honv. 12. gy. e. 1914. Pócsik Ida, meghalt: 1944. IX. 14.

TISZABÜD (ma Tiszavasvári, lásd még: Büdszentmihály)

Bodnár Balázs — őrv. 12. gy. e. 1911. Jávorszki Mária, elesett: 1944. VI. 15.
Dohos János — t. szkv. 24. gy. e. 1913. B. Nagy Eszter, eltűnt: 1944. IV. 27.
Nagy Ferenc — honv. 12/I. zlj. 1912. Nagyiványi Márta, meghalt: 1944. VII. 27.

TISZACSÉCSE

Kiss Bertalan — őrv. 12/III. zlj. 1921. Balanis Júlia, elesett: 1944. V. 30.

TISZADADA

Béres Pál — t. honv. 58. u. zlj. 1910. Kiss Eszter, eltűnt: 1944. VII. 24.
Jelen János — honv. 12/I. zlj. 1904. Hell Mária, meghalt: 1944. V. 5.
Komáromi Benjármin — őrv., c. tiz. 78. táb. tű. oszt. 1913. Tóth Erzsébet, elesett: 1944. IV. 24.
Sarudi Pál — honv., c. őrv. 12 gy. e. 1923. Semsei Julianna, elesett: 1944. IV. 24.

TISZADOB

Bódogh Dániel — őrv., c. tiz. 12/I. zlj. 1914. Kiss Lídia, elesett: 1944. IV. 26.
Deme József — honv. 24. feld. oszt. 1915. Kolozsi Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 25.
Kovács János — őrv. 24. feld. oszt. 1917. Szilvási Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 25.
Murvai András — honv. 12/II. zlj. 1909. Mencsik Éva, eltűnt: 1944. V. 6.
Porkoláb Zoltán — tiz. 12/I. zlj. 1920. Porkoláb Borbála, eltűnt: 1944. VII. 24.
Sajci József — őrv. 12/I. zlj. 1921. Szabó Rozália, elesett: 1944. IV. 27.
Tóth János — honv. 12. gy. e. 1914. Szendi Eszter, elesett: 1944. IV. 26.

TISZAESZLÁR

Bozó József — honv. 24/III zlj. 1911. Cseláth Zsuzsanna, hadifogság: 1944. IV. 30.
Csuha Miklós — honv. 24. gy. ho. lősz. kez. oszl. 1908. Csikós Erzsébet, eltűnt: 1944. VIII. 23.
Dojcsák Béla — honv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1912. Soós Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 25.
Fehérvári Sándor — t. honv. 21/III. zlj. 1919. Rácz Teréz, elesett: 1944. VII. 20.
Kapki Mihály — honv. 21. gy. e. 1920. Knolh Margit, elesett: 1944. X. 8.
Karpács István — szkv 24. gy. ho. lősz. kez. oszl. 1908. Dóka Borbála, eltűnt: 1944. IV. 9. – VIII. 23.
Molnár Lajos — honv. 22. táb. tű. oszt. 1912. Sipos Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 21.
Müller András — őrv. 21/I. zlj. Tirka Mária, elesett: 1944. VI. 13.
Rigó Sándor — t. honv. 24/III. zlj. 1910. Futkos Anna, elesett: 1944. V. 14.
Soltész János — őrv., c. tiz, 21/III zlj. 1919. Jankó Rózs, elesett: 1944. VII. 24.

TISZAKERECSENY

Dálnoki Gusztáv — honv. 24/I. zlj. 1922. Túróczi Irén, elesett: 1944. V. 4.
Hoó Károly — honv. 22. táb. tű. oszt. 1912. Óvári Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 24.

TISZAKÓRÓD

Elek Károly — őrv. 12/III. zlj. 1923. Kövér Fáni, elesett: 1944. IV. 26.
Fóri Sándor — honv. 12. gy. e. 1920. Varjúh Piroska, eltűnt: 1944. X. 23.

TISZALÖK

Balogh Sándor — honv. 12/I. zlj. 1913. Balogh Erzsébet, eltűnt: 1944. IV. 27.
Jasku Mihály — t. honv. 12/I. zlj. 1915. Sávári Margit, elesett: 1944. VII. 9.

Pál Sándor honv., c. őrv. 24. feld. oszt. 1921. Kiss Piroska, elesett: 1944. V. 1.
Szentesi András t. honv. 24/III. zlj. 1915. Nagy Sára, elesett: 1944. VIII. 5.

TISZAMOGYORÓS
D. Tóth Sándor honv. 12. gy. e. 1920. Sirola Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 23.

TISZANAGYFALU
Kelemen Ferenc honv. 12. gy. e. 1920. Kelemen Mária, eltűnt: 1944. X. 23.
Mező János 12/I. zlj. 1906. Kolozsi Zsófia, meghalt: 1944. VI. 4.
Nagy Ferenc t. honv. 12/I. zlj. 1913. Szabó Borbála, elesett: 1944. VIII. 4.
Pintér István t. honv. 58. u. zlj. 1919. Kovács Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 25.
Svandtner Lajos honv. 12. gy. e. 1919. Szopkó Terézia, eltűnt: 1944. X. 23.
Urbán István szkv. 24. feld. oszt. hu. szd. 1918. Balogh Jolán, eltűnt: 1944. ?

TISZASZALKA
Dudás József honv. 24. feld. oszt. 1922. Zoltán Julianna, eltűnt: 1944. VII. 25.

TISZASZENTMÁRTON
Orbán János honv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1911. Reha Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 25.
Pécsi Bertalan szkv. 24. gy. e. 1913. Tímár Ida, eltűnt: 1944. X. 29.

TISZAVASVÁRI (lásd: Büdszentmihály, Tiszabüd)

TISZAVID
Lipcsei Sándor honv. 24. gy. e. 1922. Pánti Júlia, eltűnt: 1944. X. 6.

TIVADAR
Csapó Zsigmond honv. 24/III. zlj. 1907. Pap Erzsébet, elesett: 1944. VIII. 9.

TORNYOSPÁLCA
Márta József t. őrv. 24/I. zlj. 1914. Tóbiás Mária, eltűnt: 1944. IV. 26.
Papp István őrv. 12/II. zlj. 1913. Kucmók Mária, eltűnt: 1944. V. 7.
Rusznák Miklós honv. 24/II. zlj. 1920. Bacskai Anna, eltűnt: 1944. VII. 25.

TUNYOG (ma Tunyogmatolcs, lásd még: Matolcs)
Kadácsi Bálint t. őrv. 24/III. zlj. 1915. Dávid Ilka, eltűnt: 1944. VIII. 6.

TUNYOGMATOLCS (lásd: Matolcs, Tunyog)

TÚRISTVÁNDI
Nyíri Lajos honv. 12/I. zlj. 1911. Bihari Zsuzsanna, elesett: 1944. IV. 25.

TUZSÉR
Márta Zoltán honv. 24. gy. e. 1915. Rácz Julianna, eltűnt: 1944. VII. 26.
Révész I. István honv. 24. feld. oszt. 1917. Márta Borbála, eltűnt: 1944. X. 22.

TYUKOD
Komáromi Zsigmond honv. 24. feld. oszt. 1914. Komáromi Klára, eltűnt: 1944. XI. 25.
Takács József őrv. 21/II. 1922. Endrődi Hermina, eltűnt: 1944. VII. 25.

UGORNYA (ma Vásárosnamény, lásd még: Gergelyiugornya)
Koncz Gábor honv. 21/I. zlj. 1914. Kokas Zsófia, eltűnt: 1944. VII. 26.
Fejes Gusztáv t. honv. 58. u. zlj. Simon Zsófia, eltűnt: 1944. X. 25.
Tóth Károly honv. 12/II. zlj. 1910. Simon Erzsébet, eltűnt: 1944. V. 6.

ÚJFEHÉRTÓ

Basa János — őrm. 12/III. zlj. 1904. Köteles Mária, elesett: 1944. IV. 24.
Bodnár Sándor — szkv. 12/III. zlj. 1919. Kálmáncsehi Karolin, elesett: 1944. V. 3.
Brutóczky Mihály — honv. 12/II. zlj. 1910. Krasnyik Júlia, eltűnt: 1944. III. 29.
Ferenczi János — honv. 24/I. zlj. 1912. Markos Eszter, eltűnt: 1944. IV. 27.
Finta Sándor — őrv. 24. feld. oszt. 19196. Ricsák Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 25.
Hosszú József — honv. 12/II. zlj. 1919. Mohácsi Erzsébet, elesett: 1944. V. 6.
Kozák János (István?) tiz. 58. u. zlj. 1919. Csóka (Csonka?) Margit, elesett: 1944. V. 8-9.
Mohácsi Gyula — honv. 12/I. zlj. 1913. Papp Erzsébet, eltűnt: 1944. VII. 24. (IV. 24.)
Nagy Lajos — honv. 21/I. zlj. 1910. Pók Mária, hadifogság: 1944. VIII. 2.
Orsó János — honv. 24/II. zlj. 1919. Aranyász Júlia, eltűnt: 1944. VII. 28.
Papp László — szkv. 12/III. zlj. 1919. Szilvási Julianna, elesett: 1944. V. 3.
Pataki Mihály — szkv. 12/III zlj. 1919. Vedres Mária, elesett: 1944. V. 3.
Perje János — t. honv. 12/II. zlj. 1909. Boros Julianna, meghalt: 1944. III. 8.
Rácz András — honv. 21/III. zlj. 1919. Petusák ?, eltűnt: 1944. VII. 28.
Szilágyi József — honv. 12/III. zlj. 1918. Könnyű Anna, eltűnt: 1944. III. 28.
Szilágyi Miklós — honv. 21. gy. e. 1916. Gyuris Mária, eltűnt: 1944. X. 26.
Tóth József — honv. 12. gy. e. 1920. Szilágyi Júlia, eltűnt: 1944. X. 23.
Urr László — őrv. 58. u. zlj. 1920. Lengyel Julianna, eltűnt: 1944. X. 27.

ÚJKENÉZ

Jármi Mihály — c. őrv. 12. gy. e. 1922. Zevenovics Mária, eltűnt: 1944. IX. 29.
Kósa László — honv. 24. gy. ho. hír. zlj. 1922. Vida Eszter, eltűnt: 1944. IV. 30.
Petróczi Géza — honv. 24. gy. e. 1919. Petróczi Jusztina, meghalt: 1944. V. 5.

URA

Jaszák Sándor — őrv. 24. feld. oszt. 1914. Katona Teréz, eltűnt: 1944. VII. 25.

VAJA

Erdélyi József — honv. 24/III. zlj. 1908. Szollár Erzsébet, elesett: 1944. V. 12.
Hódi Miklós — tiz., c. szkv. 12. gy. e. 1913. Maxim Julianna, eltűnt: 1944. IX. 14.
Markovics József — honv. 21/III. zlj. 1921. Porcsinc Mária, eltűnt: 1944. V. 3.
Márton István — honv. 12. gy. e. 1920. Molnai Erzsébet, eltűnt: 1944. X. 26.
Pintér István — honv. 21/III. zlj. 1922. Lajics Mária, etűnt: 1944. VII. 26.

VÁLLAJ

Czirják Sándor — honv. 12/III. zlj. 1922. Virloczki Julianna, elesett: 1944. V. 3.

VÁSÁROSNAMÉNY

Bajusz József — t. őrv., c. tiz. 12/II. zlj. 1915. Vass Ida, elesett: 1944. IV. 29.
Nagy András — t. honv. 24/III. zlj. 1916. Sinkovics Júlia, eltűnt: 1944. VIII. 6.
Toldi József — honv. 12/II. zlj. 1912. Bende Júlia, eltűnt: 1944. IV. 25.
Vargha Elemér — honv. 12/II. zlj. 1910. Vargha Irma, elesett. 1944. IV. 24.

VENCSELLŐ (ma Gávavencsellő, lásd még: Gáva)

Bodnár István — őrm. 24/II. zlj. 1915. Türk Erzsébet, elesett: 1944. VII. 21.
Labbanc József — honv. 12/II. zlj. 1911. Iváner Borbála, eltűnt: 1944. III. 29.
Márton Ferenc — t. honv. 58. u. zlj. 1917. Schiffer Anna, eltűnt: 1944. X. 23.
Matusz József — őrv. 22. táb. tű. oszt. 1920. Komló Ilona, elesett: 1944. IV. 28.
Miklódi József — honv. 12. gy. e 1910. Jung Mária, elesett: 1944. IV. 24.
Pásztor János — honv. 58. u. zlj. 1909. Pásztor Anna, elesett: 1944. IV. 28.

VITKA (ma Vásárosnamény)

Puskár József — t. őrv. 24/II. zlj. 1910. Bereczki Julianna, eltűnt: 1944. VII. 27.

ZÁHONY

Tóbiás Sándor honv. 12. gy. e 1910. Kovács Julianna, eltűnt: 1944. X. 26.

ZSAROLYÁN

László L. Béla karp. szkv. 12/III. zlj. 1920. Kovács Irma, elesett: 1944. V. 3.

ZSURK

Kutasi Sándor honv. VIII. ö. lgv. gá. ü. 1922. Varga Etelka, eltűnt: 1944. IV. 26.

B. Pócsik Elek t. honv. 24/4. ko. oszl. 1914. B. Pócsik Cecília, elesett: 1944. VII. 11.

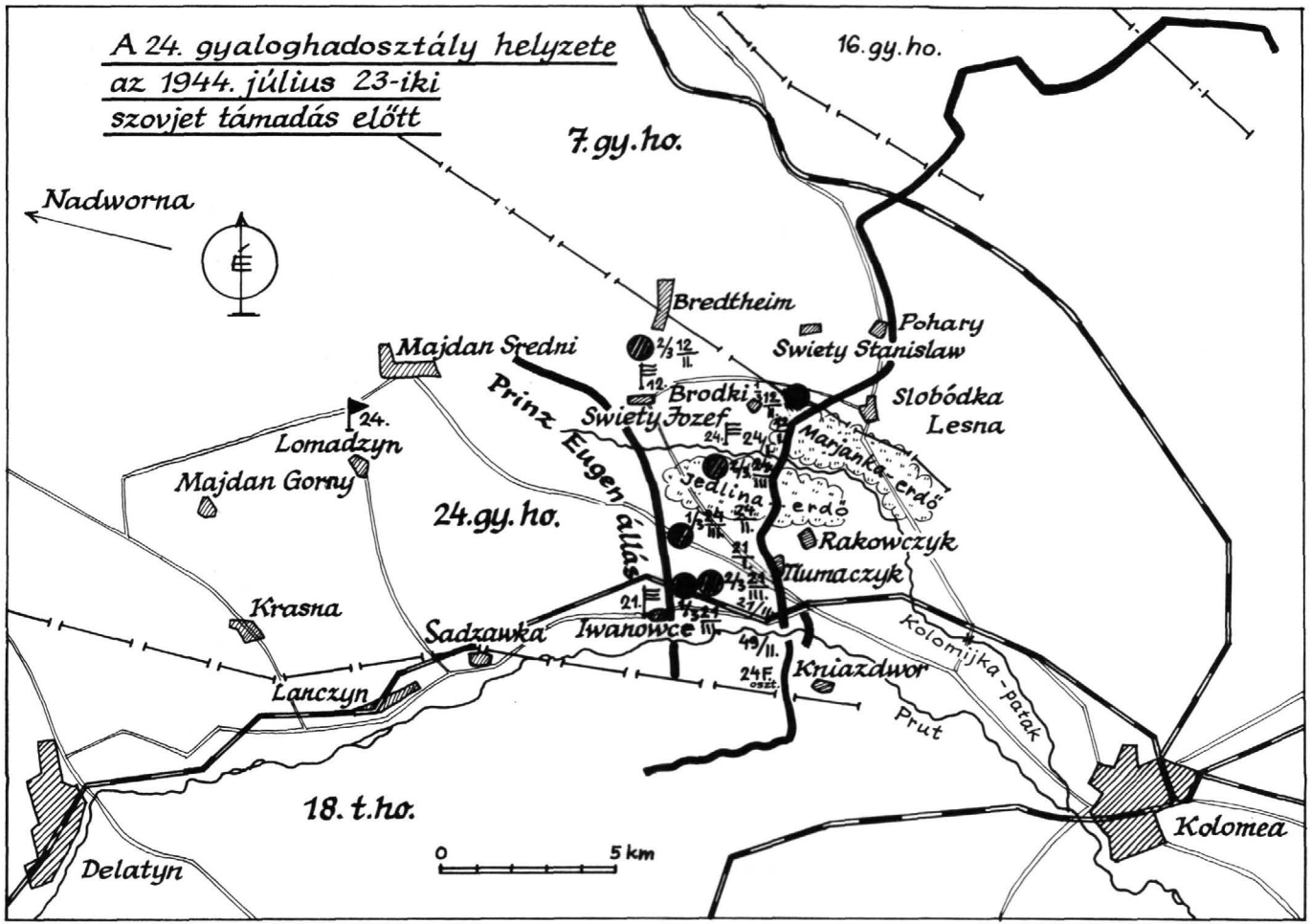
A 24. gyaloghadosztály helyzete az 1944. július 23-iki szovjet támadás előtt
16. gy. ho.
7. gy. ho.
Nadworna
Bredtheim
Pohary
Swiety Stanislaw
Majdan Sredni
Brodki
Slobódka Lesna
Prinz Eugen állás
Swiety Jozef
24.
Lomadzyn
Majdan Gorny
Marjanka-erdő
Jedlina-erdő
24. gy. ho.
Rakowczyk
Tumaczyk
Krasna
Sadzawka
Iwanowce
Kriazdwor
Kolomijka-patak
Lanczyn
Prut
18. t. ho.
Kolomea
Delatyn
0
5 km

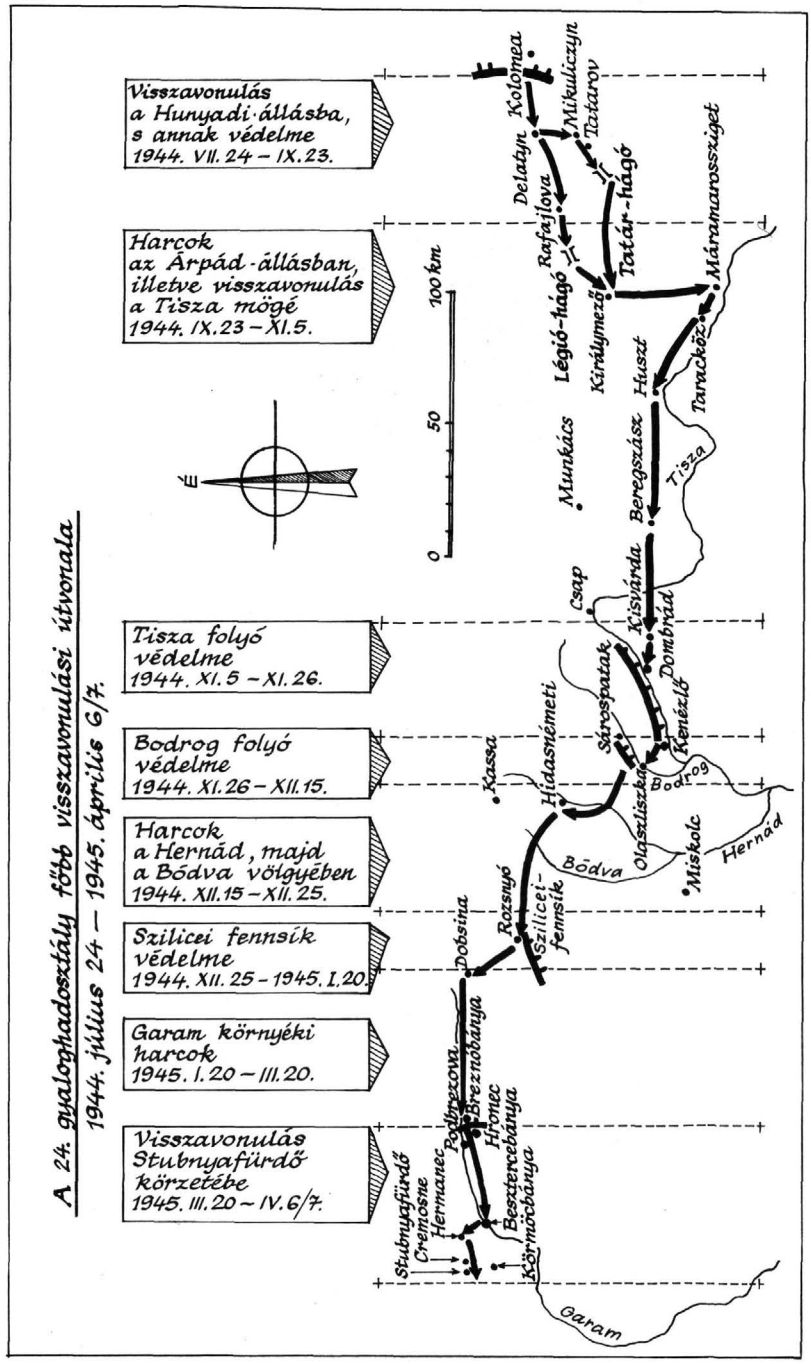
A 24. gyalophadosztály több visszavonulási útvonala
1944. július 24 — 1945. április 6/7.
Visszavonulás a Hunyadi-állásba, s annak védelme 1944. VII. 24 – IX. 23.
Harcok az Árpád-állásban, illetve visszavonulás a Tisza mögé 1944. IX. 23 – XI. 5.
Tisza folyó védelme 1944. XI. 5 – XI. 26.
Bodrog folyó védelme 1944. XI. 26 – XII. 15.
Harcok a Hernád, majd a Bódva völgyében 1944. XII. 15 – XII. 25.
Szilicei fennsík védelme 1944. XII. 25 – 1945. I. 20.
Garam környéki harcok 1945. I. 20 – III. 20.
Visszavonulás Stubnyafürdő körzetébe 1945. III. 20 – IV. 6/7.
É
0
50
100 km
Kolomea
Mikuliczyn
Tatarov
Delatyn
Rafajlova
Légió-hágó
Tatár-hágó
Máramarossziget
Királymező
Husz
Tarackőz
Munkács
Beregszász
Tisza
Csap
Kisvárda
Dombrád
Sárospatak
Kenézlő
Hidasnémeti
Kassa
Bodrog
Olaszliszka
Bódva
Miskolc
Hernád
Rozsnyó
Szilicei-fennsík
Dobsina
Poltárszovo
Brezno bánya
Hronec
Besztercebánya
Stubnyafürdő
Cremosne
Hermanec
Körmöcbánya
Garam

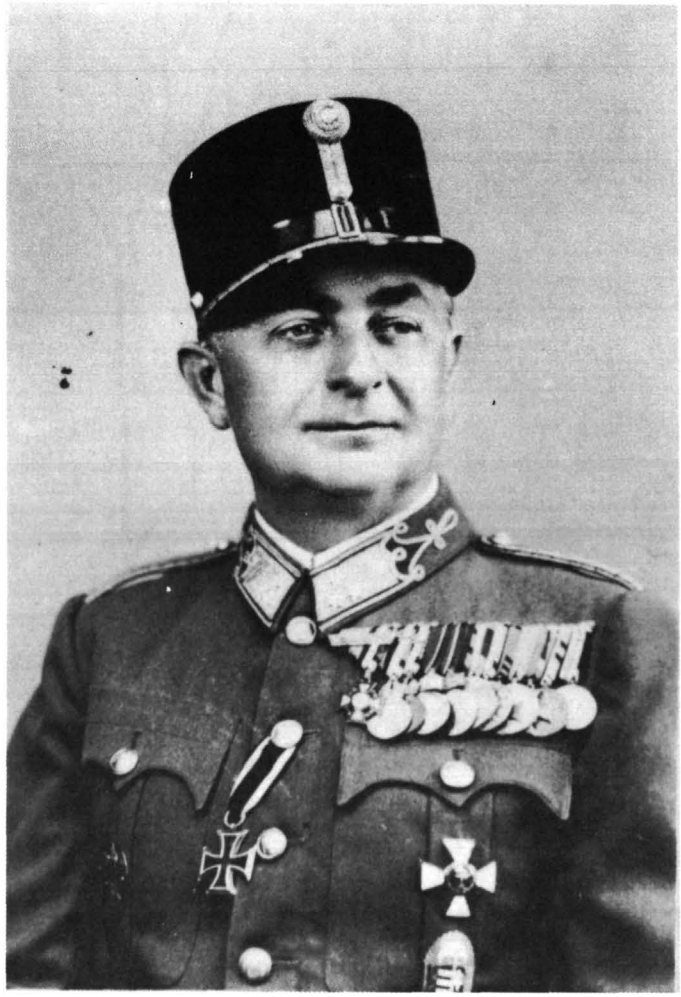

v. Markóczy János vezérőrnagy (a képen ezredes)

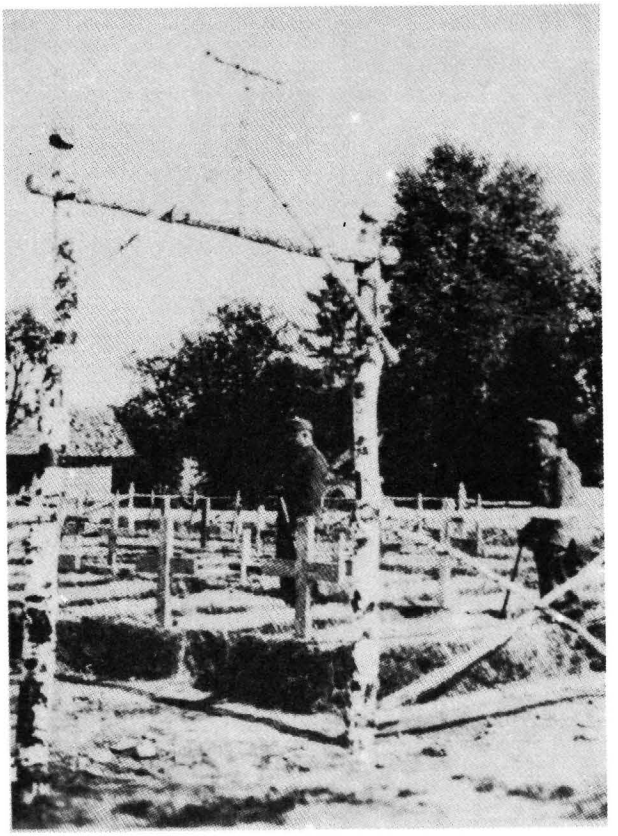

A 21.
gyalogezred
hősi halottainak
temetője
Iwanowczén

A „tlumaczyki
halálmalom”

Veresváry László alezredes (bal oldalon), a 12/II. zászlóalj parancsnoka

Dolina

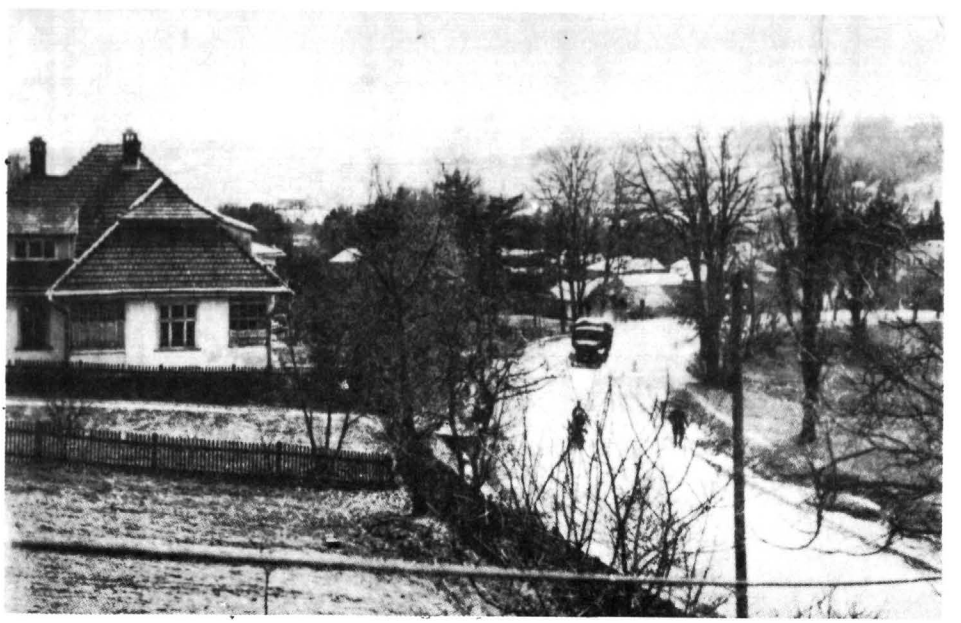

A 12. gyalogezred hősi halottainak sírkertje Sweity Jozefben

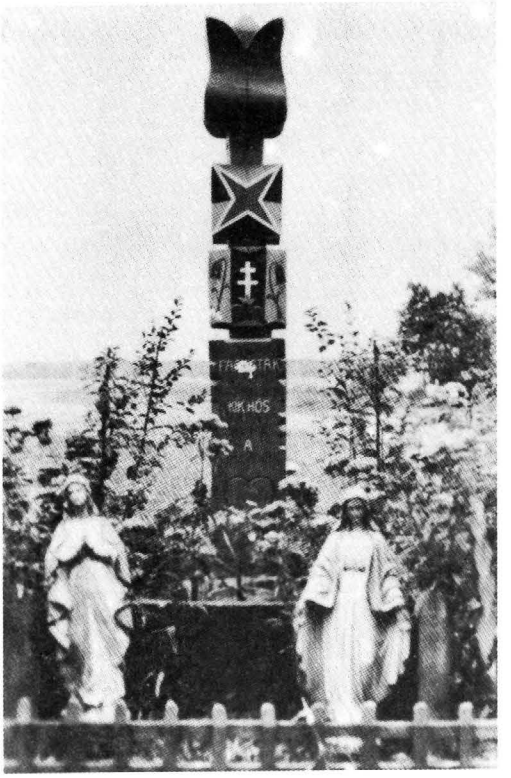

A Jedlina erdő

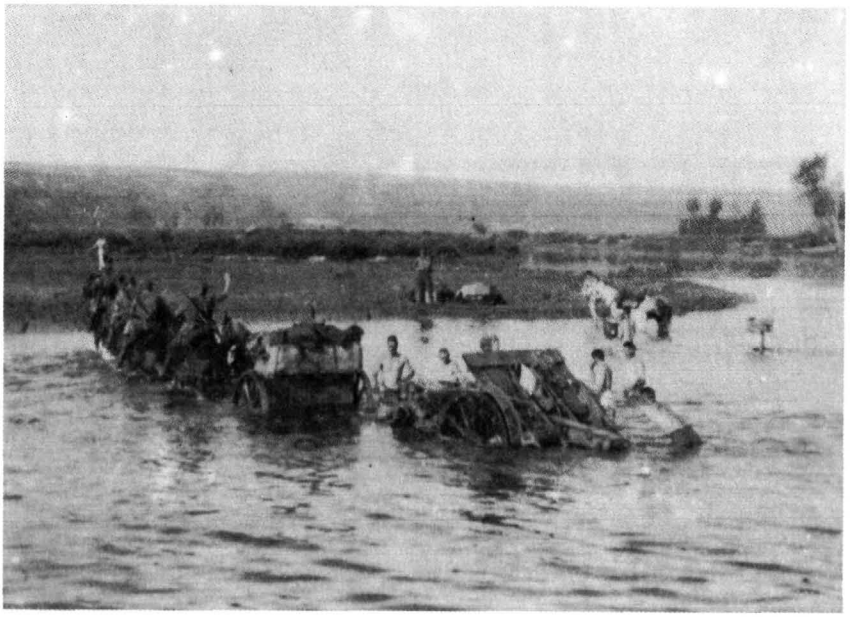

A 24. tábori tüzérosztály egyik lövege átkel egy folyón

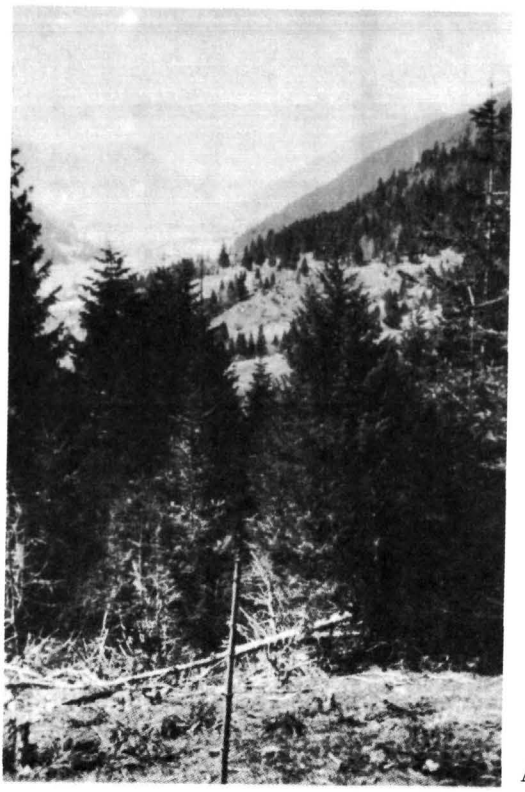

A Toronyai-hágó

A Bysztrycza völgye. A háttérben a hadosztály-parancsnokság tiszti étkezdéje látható

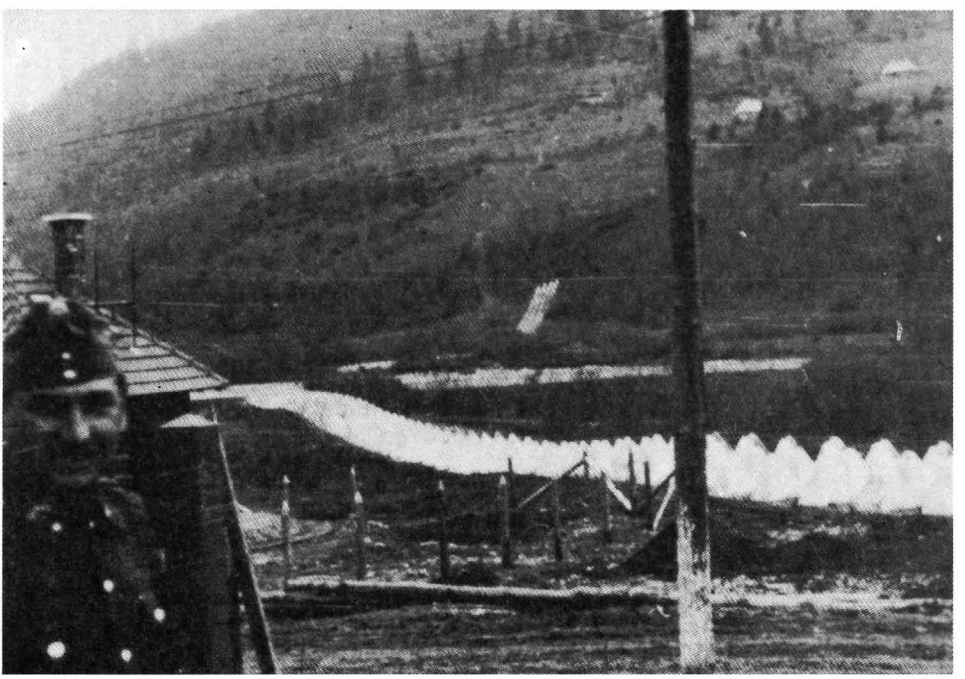

Harckocsi akadályok az Árpád-volnalban

Markóczy János vezőrőrnagy eligazítást tart Rafajlován

Markóczy János vezőrőrnagy és Lajtos Árpád vezérkari őrnagy szemlére indulnak

A 21/I. zászlóalj harcállláspontján a „képeskúti akolnál" 1945 januárjában. Balról jobbra: dr.Vogel István t. zls., Csikós Lajos t. zls., Horváth Gyula szds., Turák Gábor hdgy. A szánkón Móré József hdp. őrm.
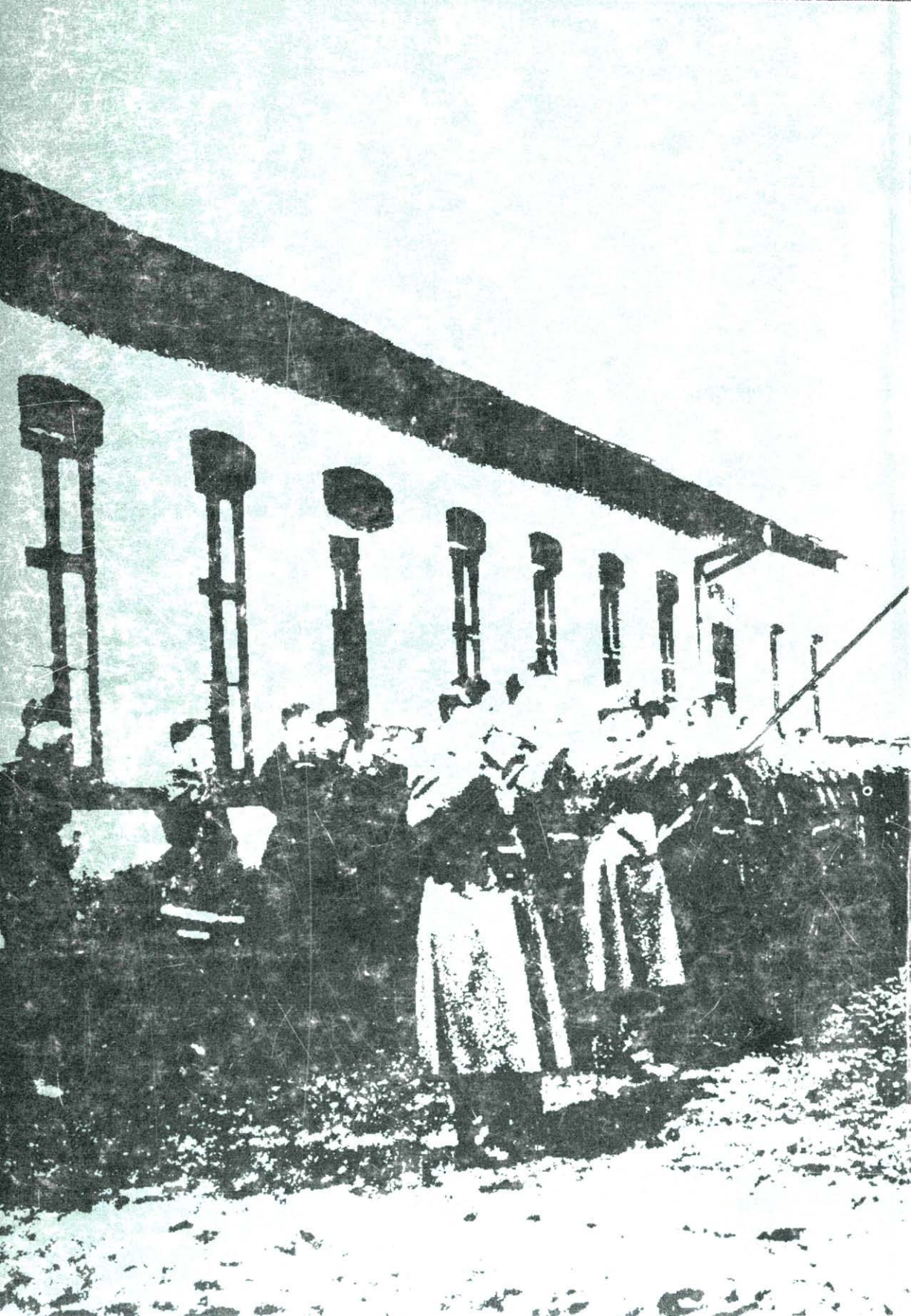
A 24. gyaloghadosztály tisztjei a bucsai táborban 1945. április 12-én. Balról jobbra: Buzsáky László szds., Horváth Gyula szds., Szende László szds., Münnich Iván fhdgy., dr. Vogel István t. zls., Királyházi László t. zsl., Kovács Tibor hdgy. és Bene Antal t. zls.